

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ
ΠΑΤΕΡΩΝ

ΜΕΓΑΛΟΥ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ΥΜΝΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

«Ὡς βασιλείον κόσμον τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ
τὸν Βασίλειον πάντες ἀνευφημήσωμεν,
τῶν δογμάτων θησαυρὸν τὸν ἀνέκλειπτον
διὰ τούτων γὰρ αὐτός
ἐξεπαίδευσεν ἡμᾶς
Τριάδα σέβειν Ἀγίαν,
ἠνωμένην μὲν τῇ οὐσίᾳ,
διαιρετὴν δὲ ταῖς Ὑποστάσεσιν».

(Α' Κάθισμα Α' Στιχολογίας Ὁρθρου Ἰης Ἰανουαρίου.
Βλ. «Μηναῖον» Ἰανουαρίου, ἐκδ. «Φῶς», Ἀθήναι
1970, σ. 15β).

Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Ι Σ

Ἦς ἀνυμνήσωμεν ὅλοι τὸν Ἅγιον Βασίλειον, διότι ὁὗτος εἶναι τὸ βασιλικὸν κόσμημα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ ἀνεξάντλητος θησαυρὸς τῆς ὀρθοδόξου ἐρμηνείας τῶν θείων Δογμάτων καὶ διδαγμάτων. Δι' αὐτῶν ἀκριβῶς μᾶς ἐδίδασκεν ὁὗτος νὰ λατρεύωμεν καὶ νὰ προσκυνῶμεν τὴν Ἁγίαν Τριάδα ὀρθοδόξως· ἀφ' ἐνὸς δηλαδὴ ἠνωμένην ἀσυγχύτως καὶ Μίαν ὡς πρὸς τὴν θείαν Οὐσίαν καὶ ἀφ' ἑτέρου διακρινομένην ἀναλλοιώτως ὡς πρὸς τὰς Τρεῖς θείας Ὑποστάσεις - Πρόσωπα.

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ Μέγας.
 Τοιχογραφία 15' αἰ. Κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν ἐκ τοῦ
 πρωτοτύπου τοῦ Ἱεροῦ Βήματος τῆς Ἱ. Σκήτης τῶν
 Κυνσοκαλυβίων, διὰ χειρὸς Φωτίου Κόντογλου.

(Φωτογραφία Π. Παπαχατζηδάκη).

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

πρὸς τὸν «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΝ»

διὰ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

«...Ἡ ὑφ' ὑμῶν ἀναληφθεῖσα ἐκδοτικὴ προσπάθεια πολλὴν θὰ φέρῃ ὠφελείας εἰς τὸ ὀρθόδοξον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐνισχύσῃ ὑμᾶς διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀριθ. Πρωτ. 69/Τ.Ε./1336/1972

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α *

		Σελίς	
		M.	K.
Ἐπιστολή	105η	Πρὸς τὰς διακονίσσας, θυγατέρας τοῦ κόμητος Τερεντίου	13 123
»	106η	Πρὸς ἓνα στρατιώτην	14 124
»	107η	Πρὸς τὴν χήραν Ἰουλίτταν	15 125
»	108η	Πρὸς τὸν κηθεμόνα τῶν κληρονόμων τῆς Ἰουλίττης	16 126
»	109η	Πρὸς τὸν κόμητα Ἑλλάδιον	17 127
»	110η	Πρὸς τὸν ἐπαρχον Μόδεστον	18 128
»	111η	Πρὸς τὸν ἐπαρχον Μόδεστον	19 129
»	112η	Πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ἀνδρόνικον	20 130
»	113η	Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ταρσοῦ	24 134
»	114η	Πρὸς τοὺς Ταρσεῖς τοὺς ὁμόφρονas τοῦ Κυριακοῦ	26 136
»	115η	Πρὸς τὴν αἰρετικὴν Συμπλικίαν	28 138
»	116η	Πρὸς τὸν Φιρμῖνον	30 140
»	117η	Ἀνεπίγραφος, περὶ ἀσκήσεως	31 141
»	118η	Πρὸς τὸν Ἰωβῖνον, ἐπίσκοπον Πέρρης	32 142
»	119η	Πρὸς τὸν Εὐστάθιον, ἐπίσκοπον Σε- δαστείας	33 143
»	120η	Πρὸς τὸν Μελέτιον, ἐπίσκοπον Ἀν- τιοχείας	35 145
»	121η	Πρὸς τὸν Θεόδοτον, ἐπίσκοπον Νικο- πόλεως	36 146
»	122α	Πρὸς τὸν Ποιμένιον, ἐπίσκοπον Σα- τάλων	37 147
»	123η	Πρὸς τὸν μοναχὸν Οὐρβίκιον	39 149
»	124η	Πρὸς τὸν Θεόδωρον	40 150
»	125η	Ἀντίγραφον ὁμολογίας πίστεως, ἣ ὁ- ποία ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὸν ἀγιώτατον Βασίλειον καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν Εὐ- στάθιον, ἐπίσκοπον Σεδαστείας	41 151
»	126η	Πρὸς τὸν Ἀτάρβιον	46 156
»	127η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	48 158
»	128η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	49 159
»	129η	Πρὸς τὸν Μελέτιον, ἐπίσκοπον Ἀν- τιοχείας	51 161
»	130η	Πρὸς τὸν Θεόδοτον, ἐπίσκοπον Νικο- πόλεως	55 165

* Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς (M) ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν μετάφρασιν, ὁ δεῦτερος (K) εἰς τὸ κείμενον.

Ἐπιστολή	131η	Πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	57	167
»	132α	Πρὸς τὸν Ἀβράμιον, ἐπίσκοπον Βα- τνῶν	59	169
»	133η	Πρὸς τὸν Πέτρον, ἀρχιεπίσκοπον Ἀ- λεξανδρείας	60	170
»	134η	Πρὸς τὸν πρεσβύτερον Παιόνιον	61	171
»	135η	Πρὸς τὸν Διόδωρον, πρεσβύτερον τῆς Ἀντιοχείας	62	172
»	136η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	65	175
»	137η	Πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ἀντίπατρον	67	177
»	138η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	68	178
»	139η	Πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς	71	181
»	140η	Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχέων	74	184
»	141η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	77	187
»	142α	Πρὸς ἓνα «νουμεράριον» ἐπάρχων ...	79	189
»	143η	Πρὸς ἓνα ἄλλον «νουμεράριον»	80	190
»	144η	Πρὸς ἓνα «τρακτευτήν» τῶν ἐπάρχων	81	191
»	145η	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	81	191
»	146η	Πρὸς τὸν Ἀντίοχον	82	192
»	147η	Πρὸς τὸν Ἀδούργιον	83	193
»	148η	Πρὸς τὸν Τραϊανόν	84	194
»	149η	Πρὸς τὸν Τραϊανόν	86	196
»	150η	Πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον, δῆθεν ἐκ μέ- ρους τοῦ Ἡρακλείδου	87	197
»	151η	Πρὸς τὸν ἀρχίατρον Εὐστάθιον	92	202
»	152α	Πρὸς τὸν στρατηλάτην Βίκτωρα	93	203
»	153η	Πρὸς τὸν Βίκτωρα, πρώτην ὕπατον	94	204
»	154η	Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Ἀσχόλιον ...	94	204
»	155η	Ἀνεπίγραφος, δι' ἓνα ἀλείπτῃν	96	206
»	156η	Πρὸς τὸν πρεσβύτερον Εὐάγριον ...	98	208
»	157η	Πρὸς τὸν Ἀντίοχον	101	211
»	158η	Πρὸς τὸν Ἀντίοχον	102	212
»	159η	Πρὸς τὸν Εὐπατέριον καὶ τὴν θυγα- τέρα του	102	212
»	160η	Πρὸς τὸν Διόδωρον	105	215
»	161η	Πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον, ὅταν ἐχειρο- τονήθῃ ἐπίσκοπος Ἰκονίου	111	221
»	162α	Πρὸς τὸν Εὐσέβιον, ἐπίσκοπον Σαμο- σάτων	114	224
»	163η	Πρὸς τὸν κόμητα Ἰωδῖνον	115	225
»	164η	Πρὸς τὸν Ἀσχόλιον, ἐπίσκοπον Θεσ- σαλονίκης	116	

ΑΙ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

Πλήν τῶν γνωστῶν, αἱ κάτωθι:

Ἐπιστ. = Ἐπιστολή - αἱ μόνον τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ἐπιτάφ. = Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασ. τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου θεολόγου.

ΘΗΕ = Θρησκευτική καὶ ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια

L — S = Λεξικὸν Liddell — Scott — Κωνσταντινίδου.

M. B. = Μέγας Βασίλειος.

I MBA = Ἰος τόμος «Μεγάλου Βασιλείου Ὑπαντα».

P. G. = Patrologiae Graecae... (Migne).

Εἰς τὴν παραπομπήν: Ἐπιστ. 30, 15, ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐπιστολήν καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὸν στίχον τοῦ κειμένου — μεταφράσεως. Ἐνῷ εἰς τὴν παραπομπήν: Ἐπιστ. 38, 2, 11: ὁ πρῶτος εἰς τὴν Ἐπιστολήν. ὁ δεύτερος εἰς τὴν § καὶ ὁ τρίτος εἰς τὸν στίχον τῆς § ἐκείνης.

Ὅπου ἐπίσης ἀναφέρεται ἀπλῶς τὸ ὄνομα Courtonne ἢ Deferrari ἐννοεῖται γνώμη των εἰς ἀντίστοιχον Ἐπιστολήν τῆς ἐκδόσεως των (βλ. I MBA, Εἰσαγωγή, σ. 42 & 43).

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 105 (ΡΕ'—CV)¹

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑΣ, ΘΥΓΑΤΕΡΑΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ²

Ἐγὼ καὶ ὅταν μετέβην εἰς τὰ Σαμόσατα, ἤλπισα ὅτι
θὰ συναντηθῶ μὲ τὴν εὐγένειάν σας. Δι' αὐτό, ὅταν ἀπέ-
τυχον νὰ σᾶς συναντήσω, ἐλυπήθην πολὺ διὰ τὴν ζημίαν
ἀναλογιζόμενος πότε πλέον ἢ ἐγὼ θὰ δυνηθῶ νὰ εὐρεθῶ
5 πάλιν πλησίον εἰς τὰ μέρη σας ἢ σεῖς θ' ἀποφασίσετε νὰ
ἔλθετε εἰς τὰ ἰδικά μας. Αὐτὸ ὅμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ θέ-
λημα τοῦ Κυρίου.

Πρὸς τὸ παρόν, λοιπόν, ἀφοῦ εὗρον τὸν (πνευματι-
κὸν) υἱόν μου Σωφρόνιον³ νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ
πρὸς σᾶς, μὲ χαρὰν τοῦ παρέδωσα τὴν παροῦσαν ἐπιστο-
λήν. Δι' αὐτῆς ἐν πρώτοις σᾶς χαιρετῶ καὶ ἔπειτα σᾶς δια-
10 βεβαιῶ ὅτι δὲν παύομεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς ἐν-
θυμούμεθα καὶ νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον διὰ σᾶς, διότι
εἶσθε ἀγαθοὶ βλαστοὶ μιᾶς ἀγαθῆς ρίζης, γόνιμοι εἰς καλὰ
ἔργα καὶ ἀληθῶς «ὥς κρίνα ἐν μέσῳ ἀκανθῶν».⁴ Ἐνῷ δη-
λαδὴ εἶσθε περικυκλωμένοι ἀπὸ τόσους διαστροφεῖς τοῦ
15 λόγου τῆς ἀληθείας, δὲν παρεσύρθητε ἀπὸ τὰς ἀπάτας οὐτε
ἐγκατελείψατε τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα τῆς πίστεως, διὰ
νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς οἱ ὅποιοι ἐπικρα-
τοῦν. Πῶς λοιπὸν τοῦτο νὰ μὴ εἶναι ἄξιον μεγάλης εὐχαρι-

1. Ἐγράφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 372.

2. Αἱ διακόνισσαι αὗται ἦσαν παρθένοι, ζηλώτριαι τῆς Ὁρθοδόξου
πίστεως. Ὁ Μ. Β. τὰς ἐξετίμα τὰ μέγιστα (βλ. καὶ 3 ΜΒΑ, σημ. 461, σ.
116).

3. Ὁ Σωφρόνιος ἦτο μαθητῆς τοῦ Εὐδοκίου Σεβαστείας (πρβλ. Ἐ-
πιστ. 119).

4. Ἀσμ. Ἀσμ. 2, 2.

στίας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ νὰ μὴ προξενῇ εἰς σᾶς πολὺ δικαί-
ως μεγάλους ἐπαινοὺς;

- 20 Ἐπιστεύσατε εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅ-
γιον Πνεῦμα. Μὴ προδώσετε αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην,
(ἀλλὰ νὰ πιστεύετε) τὸν Πατέρα, ὡς αἴτιαν τῶν πάντων
τὸν Υἱὸν ὡς Μονογενῆ, ὁ Ὅποῖος ἐγεννήθη ἐξ Αὐτοῦ, ἀλη-
θινὸς Θεός, τέλειος ἐκ τελείου, ζωντανὴ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, ὁ
Ὅποῖος δεικνύει ἐν ἑαυτῷ ὁλόκληρον τὸν Πατέρα· τὸ
25 Ἅγιον Πνεῦμα ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρός ἔχον τὴν ὕπαρξιν,
τὸ ὁποῖον εἶναι πηγὴ τῆς ἀγιότητος καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ
παρέχῃ δύναμιν ζωοποιόν, χάριν ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἰς τὴν
τελείωσιν καὶ διὰ τοῦ Ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος υἱοθετεῖται καὶ
τὸν θνητὸν γίνεται ἀθάνατον. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ἡνω-
μενον μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν εἰς ὅλα, εἰς τὴν δόξαν καὶ
τὴν αἰδιότητα, εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν βασιλείαν, εἰς τὴν
κυριότητα καὶ τὴν Θεότητα, καθὼς μαρτυρεῖ καὶ ἡ παρά-
30 δοσις τοῦ σωτηρίου Βαπτίσματος.⁵ Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ὀνομά-
ζουν κτίσμα ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἢ καταβιδά-
ζουν γενικῶς αὐτὸ εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὑπηρετοῦ καὶ τοῦ δού-
λου εὐρίσκονται μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Δι' αὐτὸ καὶ
πρέπει νὰ ἀποφεύγετε τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ
ἀποκρούετε τοὺς λόγους των ὡς δηλητήρια τῶν ψυχῶν.⁶
35 Ἐάν ὅμως κάποτε ἐπιτρέψῃ ὁ Κύριος νὰ συναντηθῶμεν, θά
σᾶς ἀναπτύξωμεν ἐκτενέστερον τὰ θέματα τῆς πίστεώς μας,
ὥστε νὰ ἀντιληφθῇτε θαυότερον καὶ μὲ ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν
Ἁγίαν Γραφὴν τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν σαθρότη-
τα τῆς αἵρέσεως.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 106 (ΡΣ'—CVI)'

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΝ⁸

Ἄν καὶ δυνάμεθα νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον διὰ πολ-

5. Παράδοσις τοῦ Βαπτίσματος ἐννοεῖται τὸ Ματθ. 28, 19: «Πορευθέν-
τες ...βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος».

6. Δι' ὅσους τυχὸν σκανδαλίζονται ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ λόγια τοῦ με-
γάλου Πατρὸς σημειοῦμεν, ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ Εὐαγγελι-
στὴς τῆς ἀγάπης, εἶναι ἔναντι τῶν αἵρετικῶν ἀκόμη περισσύτερον αὐστη-
ρὸς (πρὸλ. Β' Ἰωάν. 10, 11).

7. Ἐγρᾶφὴ τὸ 372.

8. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀπλοῦ στρατιώτου,
ἀλλὰ ἀξιωματικοῦ καὶ ὃς ἐκ τῶν ἀνωτέρων. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται «τιμιό-
της», δηλαδὴ ἐντιμότητος.

λὰ ἀγαθὰ, τῶν ὁποίων ἡξιώθημεν ἀπὸ Αὐτὸν κατὰ τὴν δι-
 ἀρκειαν τοῦ ταξιδίου μας, ὅμως ὡς μέγιστον ἀγαθὸν εθεω-
 ρήσαμεν τὴν γνωριμίαν μὲ τὴν ἐντιμότητά σας, τὴν ὁποίαν
 μᾶς ἐχάρισεν ὁ ἀγαθὸς Δεσπότης. Διότι ἐγνωρίσαμεν ἄν-
 5 δρα ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν στρατιωτι-
 κὴν ζωὴν εἶναι δυνατόν νὰ διατηρήσῃ κανεὶς τὴν τελείαν
 ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν καὶ ὅτι ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ δια-
 κρίνεται ὄχι ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν περιβολήν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν
 10 ψυχικὴν του διάθεσιν. Λοιπὸν καὶ τότε θεδαίως σὲ συνηντή-
 σαμεν μὲ ὅλον τὸν πόθον, ἀλλὰ καὶ τώρα, ὅσάκις σὰς φέ-
 ρωμεν εἰς τὴν μνήμην, αἰσθανόμεθα μεγίστην χαράν. «Ἀν-
 δρίζου» λοιπὸν καὶ «γίνει ἰσχυρὸς»⁹ καὶ φρόντιζε πάντοτε
 νὰ τρέφῃς καὶ νὰ αὐξάνῃς καὶ νὰ πολλαπλασιάξῃς τὴν ἀ-
 γάπην πρὸς τὸν Θεόν, ὥστε καὶ Αὐτὸς νὰ σοῦ χορηγῇ ὅλο-
 νέν καὶ ἀφθονώτερα τὰ ἀγαθὰ Του. Τὸ ὅτι δὲ καὶ ἡμᾶς μᾶς
 ἐνθυμεῖσαι, δὲν χρειαζόμεθα καμμίαν ἄλλην ἀπόδειξιν, διότι
 ἐχομεν ἔμπρακτον τὴν μαρτυρίαν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 107 (PZ'—CVII)¹⁰

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΧΗΡΑΝ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ¹¹

Ἐλυπήθην ὑπερβολικῶς πολὺ ὅταν ἀνέγνωσα τὴν ἐπι-
 στολὴν τῆς εὐγενείας σου, διότι πάλιν σὲ περισφίγγουν αἱ
 ἴδιαι δυσκολίαι. Καὶ τί πρέπει νὰ κάμνῃ κανεὶς μὲ ἀνθρώ-
 5 πους οἱ ὁποῖοι δεικνύουν ἓνα τόσον ἀσυνεπῆ χαρακτῆρα καὶ
 ἄλλα λέγουν τὴν μίαν φοράν, ἄλλα τὴν ἄλλην καὶ ποτὲ δὲν
 μένουν σταθεροὶ εἰς τὰς ὑποσχέσεις των; Διότι ἔάν, ὅστε-
 ρον ἀπὸ τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔδωσεν ἐνώπιόν μου
 10 καὶ ἐνώπιον τοῦ πρώην ὑπάρχου,¹² τώρα προσπαθῇ νὰ μει-
 ῶσῃ τὴν προθεσμίαν, ὡσάν νὰ μὴ εἶχε λεχθῇ τίποτε, τότε ὁ
 ἀνθρώπος αὐτὸς φαίνεται ὅτι ἔχει ἀποβάλλει ὅλην τὴν ἐν-
 τροπὴν του ἀπέναντί μας. Ἐν τούτοις τοῦ ἔγραψα ἐπιστο-
 λήν, διὰ νὰ τὸν κάμω νὰ ἐντραπῇ καὶ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσω
 τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐγραψα δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἑλλάδιον,¹³

9. Δευτ. 31, 6.

10. Ἐγράφη τὸ 372.

11. Ἡ Ἰουλίττα ἦτο χήρα ἐκ Καππαδοκίας.

12. Ὑπάρχος ἢ ἐπαρχος ἐλέγετο κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ ἀνώ-
 τατος διοικητὴς ἐπαρχίας τινὸς ἢ διοικήσεως ἢ πόλεως ἢ τοῦ πραιτωρίου.
 Ἡ ἀντίστοιχος λατινικὴ λέξις, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἀπόδοσιν εἰς τὴν Ἑλ-
 ληνικὴν, εἶναι *praefectus*.

13. Εἰς τὸν Ἑλλάδιον ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ 109, μνημονεύεται
 δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 281. Ἐφερε τὸν στρατιωτικὸν τίτλον τοῦ κόμητος.

- 10 τὸν συγγενῇ τοῦ ἐπάρχου, διὰ νὰ μάθῃ ὁ ἑπαρχος διὰ μέσου αὐτοῦ τὴν κατάστασίν σου. Διότι ἔκρινα ὅτι δὲν ἐπεβάλλετο νὰ λάβω ὁ ἴδιος τόσον θάρρος ἀπέναντι εἰς ἓνα τέτοιον δικαστὴν, διότι δὲν τοῦ ἔγραψα ποτὲ ἕως τῶρα διὰ καμμίαν ἰδιωτικὴν ὑπόθεσιν καὶ φοβοῦμαι καμμίαν καταδίκην, διότι, καθὼς γνωρίζεις, οἱ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι παρέχουν ὑψηλὰς θέσεις ἀγριεύουν εὐκόλως εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.
- 15 Ἐάν λοιπὸν ἐπιτευχθῇ κάποιο ὄφελος, αὐτὸ θὰ γίνῃ διὰ μέσου τοῦ Ἑλλαδίου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄνθρωπος μὲ καλὴν σύννην, φίλος μας καὶ θεοσεβής, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀπέραντον παρησίαν πρὸς τὸν ἄρχοντα. (Πάντως νὰ πιστεύσῃς ὅτι) ὁ Θεὸς δύναται νὰ σὲ λυτρώσῃ ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις, ἀρκεῖ μόνον ἂν στηρίξωμεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς Αὐτὸν μὲ ἀληθινὴν καὶ εἰλικρινῇ ψυχικὴν διάθεσιν.
- 20

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 108 (ΡΗ'—CVIII)¹⁴ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΗΔΕΜΟΝΑ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ
ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ¹⁵

- Ἐξεπλάγην ὅταν ἤκουσα ὅτι ἐλησμόνησες τὰς καλὰς ἐκείνας καὶ συμφώνως πρὸς τὴν γενναιοδωρίαν σου ὑποσχέσεις καὶ τώρα ἀπευθύνεις πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτὴν σφοδρότάτην καὶ ἄτεγκτον τὴν ἀπαίτησίν σοι. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν δύναμαι νὰ σκεφθῶ κάτι ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Διότι πράγματι καὶ ὁ ἴδιος ἔχω διαπιστώσει τὴν μεγάλην γενναιοδωρίαν σου, τὴν ὁποίαν θεβαιώνουν καὶ αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τὴν ἐγνώρισαν εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι καὶ τὰς ὑποσχέσεις τὰς ὁποίας ἔδωσες ἐνώπιόν μου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ (τοῦ πρώην ἐπάρχου), ὅταν ἔλεγες ὅτι ἀναγράφεις μὲν μικρὰν προθεσμίαν,¹⁶ ἀλλὰ θὰ δεχθῇς μίαν παράτασιν. Καὶ τοῦτο, διότι ἤθελες νὰ φανῇς ἐλαστικὸς εἰς μίαν πραγματικὴν ἀνάγκην καὶ νὰ κάμῃς παραχώρησιν εἰς τὴν χήραν, ἣ ὁποία ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἀφήσῃ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν τῆς διὰ μιᾶς τόσον πολὺ χρῆμα.
- 10 Ἄλλ' ἐγὼ τούλάχιστον δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ποία εἶναι ἡ αἰτία ἕνεκα τῆς ὁποίας συνέβη τόση μεγάλη ἀλλαγὴ. Ἐν τούτοις, ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ αἰτία, σὲ παρακαλῶ νὰ ἐν-

14. Ἐγράφη τὸ 372.

15. Βλ. προηγουμένην Ἐπιστολὴν 107.

16. Ἡ ἐνταῦθα διδομένη περιγραφὴ τοῦ γνωστοῦ ἐπάρχου Μοδέστου εἶναι πολὺ κολακευτικωτέρα ἀπὸ τὴν εἰς τὴν προηγουμένην Ἐπιστολὴν παρουσιάσιν του.

θυμηθῆς τὴν γεναιοδωρίαν σου, ν' ἀποβλέψῃς πρὸς τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος ἀνταμείβει τὰς ἀγαθὰς προθέσεις, καὶ νὰ παραχωρήσῃς τὴν ἀνετον προθεσμίαν, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέ-
 15 θῇς ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ πωλήσουν ὅ,τι ἔ-
 χουν καὶ νὰ ἐξοφλήσουν τὸ χρέος. Προφανῶς ἐνθυμοῦμαι καὶ τὴν ἄλλην σου ὑπόσχεσιν, ὅτι δηλαδή, ἐὰν λάβῃς τὸ συμφωνηθὲν ποσὸν χρημάτων, θὰ παραδώσῃς εἰς τὴν ἐν
 20 λόγῳ γυναῖκα ὅλα τὰ σχετικά ἔγγραφα, καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα συνετάγησαν ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιωτι-
 κῆς φύσεως.

Παρακαλῶ λοιπὸν καὶ ἐμὲ νὰ τιμήσῃς καὶ νὰ ἐξασφαλί-
 σῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου μεγάλην τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυρίου
 25 μὲ τὴν συνέπειαν εἰς τὰς ὑποσχέσεις σου, ἀναλογιζόμενος ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ὀφείλεις νὰ ἀναμένῃς καὶ σὺ τὰς δυσ-
 κόλους περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας θὰ χρειασθῇς τὴν
 βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴν τὴν βοήθειαν μὴ τὴν ἀποκλεί-
 30 σῃς διὰ τὸν ἑαυτὸν σου μὲ τὴν σκληρότητα τὴν ὁποίαν
 δεικνύεις τώρα, ἀλλὰ φρόντισε νὰ ἐλκύσῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν
 σου τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ νὰ δείξῃς ὅλην σου τὴν
 καλωσύνην καὶ τὴν ἐπιείκειαν πρὸς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ὑπο-
 φέρουν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 109 ΡΘ'—CIX)¹⁷

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΛΛΑΔΙΟΝ¹⁸

Λαμβάνων ὑπ' ὄψιν μου τὰς μεγάλας εὐθύνas τοῦ ἀ-
 5 ξιώματός σου δὲν θὰ ἤθελα νὰ ἐνοχλῶ καθόλου τὴν καλω-
 σύνην σου, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῶ ὅτι ἐκμεταλλεύομαι ἀνεπι-
 τρέπτως τὴν πρὸς ἐμὲ φιλίαν σου. Ἐν τούτοις αἱ ἀνάγκαι
 δὲν μὲ ἀφίνουν νὰ ἡσυχάσω.

Λοιπὸν, τὴν ἀδελφὴν αὐτὴν, ἡ ὁποία εἶναι συγγενῆς
 5 μου καὶ ταλαιπωρεῖται ἐξ αἰτίας τόσοσιν, τῆς χρείας ὅσον
 καὶ τῆς μερίμνης τῆς περιουσίας τοῦ ὀρφανοῦ παιδιοῦ
 τῆς, ὅταν τὴν εἶδα νὰ βασανίζεται ὑπὲρ δύναμιν ἀπὸ ἀφο-
 ρήτους δυσκολίας, τὴν ἐλυπήθην. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔνεκα τού-
 του ἡσθάνθην εὐσπλαχνίαν καὶ συμπόνοιαν, ἔσπευσα νὰ σὲ
 παρακαλέσω νὰ συνεργασθῇς μὲ τὸν ἄνθρωπον ὁ ὅποιος ἐ-
 στάλη ἀπὸ αὐτὴν μὲ ὅλην σου τὴν δύναμιν. Φρόντισε, ὥστε,
 10 ἀφοῦ καταβάλῃ τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθῃ ἐνώπιόν μου
 ὡς κληρονόμος, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε ἄλλην ἐπὶ πλέον ἐ-

17. Ἐγράφη τὸ 372. Ἔχει τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὴν προηγουμένην Ἐπι-
 στολήν.

18. Βλ. σημ. 13.

- 10 πιθάρυνσιν. Τῆς ἐδόθη λοιπὸν ἀπὸ ἐμὲ ἡ ὑπόσχεσις ὅτι, ἂν δώσῃ τὸ κεφάλαιον, θὰ τῆς χαρισθοῦν οἱ τόκοι. Τώρα ὁμοῦς αὐτοὶ οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ κληρονομικὸν αὐτὸ ζήτημα μετὰ τὴν εἰσπραξιν τοῦ κεφαλαίου ἐπιχειροῦν νὰ εἰσπράξουν καὶ τοὺς τόκους.¹⁹ Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζεις ὅτι ὁ Κύριος δεχεται ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν Του πᾶν ὅ,τι ἔχει σχεσιν μὲ τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανά, δι' αὐτὸ προσπάθησε νὰ δείξῃς τὸν ζῆλον σου διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως ἀπὸ τὸν Θεόν.
- 20 Νομίζω ὅτι καὶ ἡ καλωσύνη τοῦ ἐξοχωτάτου^{19α} ἐπάρχου, ὅταν μάθῃ ὅτι ἔχει ἤδη ἐξοφληθῇ τὸ κεφάλαιον, θὰ λυπηθῇ τὴν ἀξιολύπητον καὶ ταλαίπωρον αὐτὴν οἰκογένειαν, ἡ ὅποια ἐκάμφθη ἐντελῶς καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ ἀνθέξῃ εἰς προσθέτους ἔξωθεν ἐπερχομένας δοκιμασίας. Παρακαλῶ λοιπὸν ὄχι μόνον νὰ ἀναγνωρίσῃς τὴν ἀνάγκην, ἡ ὅποια μὲ ἠνάγκασε νὰ σὲ ἐνοχλήσω, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιδιώξῃς νὰ κάμῃς διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν κάτι τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν δύναμιν τὴν ὅποιαν σοῦ ἔδωκεν ὁ Χριστός,²⁰ ἐπειδὴ ὡς πρὸς
- 25 τὸν χαρακτῆρα εἶσαι καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ τὰ χαρίσματα τὰ ὅποια ἔλαβες τὰ χρησιμοποιοεῖς διὰ τὸ καλόν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 110 (ΡΙ'—CΧ)²¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ²²

- Ὅσῃν τιμὴν μὲ κάμνεις νὰ αἰσθάνωμαι καὶ παρρησίαν νὰ ἀποκτῶ ἀπέναντί σου, μὲ τὸ νὰ καταδέχεσαι λόγῳ τῆς γλυκύτητος τῶν τρόπων σου νὰ καταβαίνῃς εἰς τὸ ἐπίπεδόν μας, τόση καὶ ἀκόμη περισσότερα εὐχομαι νὰ εἶναι ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἀγαθοῦ μας Δεσπότητος πρόοδος τῆς ἐξοχότητός σου εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου. Παρ' ὅτι ὁμοῦς ἀπὸ πολλὸν καιρὸν ἐπεθύμουν νὰ σοῦ γράψω καὶ νὰ ἀπολαύω τῆς ἐκ μέρους σου τιμῆς, συνεκρατούμην ἀπὸ τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας σεβασμόν. Καὶ τοῦτο, διότι ἐφοβοῦμην μήπως θεωρηθῶ ὅτι ἔχω ἀποκτήσει ὑπερβολικὸν θάρ-

19. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Μ. Β. ἐκφράζει ἐπανελημμένως καὶ κατηγορηματικῶς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ πρὸς τὸν καὶ σήμερον τόσον συνήθη τρόπον κέρδους, τὸν τοκισμὸν χρημάτων.

19α. Ἡ συνήθεια νὰ ὀνομάζωνται οἱ ἄρχοντες ἡμερότης, τιμότης, σεμνότης, θαυμάσιοι καὶ ἀνυπέρβλητοι, εἶναι ρωμαϊκὴ.

20. Εἰς τὸ κεῖμενον ἐμφανὲς ἡ παρήχησις τοῦ χρ.: Χριστός - χρηστοῦ - κεχρημένῳ.

21. Ἐγράφη τὸ 372.

22. Βλ. σημ. 488, εἰς 3 ΜΒΑ, σ. 125.

ρος περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπεται.

10 Τώρα ὅμως ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ ὅτι ἔλαβον ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτον μεγαλοφυΐαν σου τὴν ἄδειαν νὰ σοῦ γράφω, καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἀνάγκαι τῶν ταλαιπωρουμένων, μὲ ἔκαμαν νὰ πᾶρω τὸ θάρρος.

15 "Ἄν λοιπὸν ἔχουν καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν μικρῶν πρὸς τοὺς μεγίστους κάποιαν δύναμιν, δέξου, θαυμασιώτατε, τὴν παρακλήσιν μου νὰ χάρισης μὲ μίαν σου ἀπόφασιν τὴν σωτηρίαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἀγρότας καὶ νὰ διατάξης νὰ γίνῃ ὑποφερτὸς ὁ φόρος²³ τοῦ σιδήρου διὰ τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν τῶν μεταλλείων σιδήρου τοῦ Ταύρου, διὰ νὰ μὴ καταστραφῶν ὀριστικῶς, ἀλλὰ αἱ ὑπηρεσίαι των πρὸς τὸ δημόσιον νὰ διατηρηθῶν ἐπὶ πολὺ.²⁴ Εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ ἡ ἀξιοθαύμαστος φιλανθρωπία σου ἐνδιαφέρεται περισσότερον ἀπὸ ὅλους.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η Ι Ι Ι (ΡΙΑ'—CXI)²⁵

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

5 Ὑπὸ ἄλλας συνθήκας δὲν θὰ ἐλάβανον τὸ θάρρος νὰ ἐνοχλήσω τὴν μεγαλοφυΐαν²⁶ σου, διότι γνωρίζω καὶ νὰ ἐκτιμῶ τὸν ἑαυτὸν μου, ἀλλὰ καὶ νὰ σέδωμαι τὰς ἐξουσίας. Ὅταν ὅμως ἐπληροφορήθην ὅτι φίλος μου κατέχεται ἀπὸ ἀγωνίαν, διότι ἐκλήθη νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν σου, ἐπῆρα τὸ θάρρος νὰ τοῦ ἐγχειρίσω τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν, διὰ νὰ σοῦ τὴν παρουσιάσῃ ἀντὶ ἱκεσίας^{26α} ἐκ μέρους μου προκειμένου νὰ τύχῃ κάπως εὐσπλαχνικῆς μεταχειρίσεως.

Πάντως ὅμως, παρ' ὅτι ἐγὼ οὐδόλως εἶμαι ἄξιος νὰ ληφθῶ ὑπ' ὄψιν, πιστεύω ὅτι μόνῃ ἡ μετριοπάθειά σου εἶναι

23. Ὁ τρόπος τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο πολὺ σκληρὸς. Ἄν δὲν κατεβάλλοντο ἐμπροσθέντως, ἐτετραπλασιαζόντο καὶ εἰσπραττόντο μὲ σκληρὰ βασανιστήρια. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν βασανιστηρίων πολλοὶ ἐγίνοντο φυγόμενοι, ληστοί.

24. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ὠφελιμώτατοι εἰς τὸ κράτος, ἀφοῦ εἰργάζοντο εἰς μεταλλεῖα σιδήρου, διὰ τὰ ὅποια ἐνδιεφέρετο ἀπ' εὐθείας ἡ Κεντρικὴ Διοίκησις, ὁ Αὐτοκράτωρ.

25. Ἐγράφη τὸ 372. Βλ. σημ. 22.

26. Ἡ λέξις ἀποτελεῖ μετάφρασιν τῆς λατινικῆς τιμητικῆς προσφωνήσεως *ingenium tuum*.

26α. Ἡ «ἰ κ ε σ ί α» ἦτο κλάδος ἐλαίας. Ὁ προσερχόμενος εἰς ἄρχοντα κρατῶν κλάδον ἐλαίας προσελάμβανεν ἱερότητα καὶ ὁ ἄρχων ὠφείλε νὰ ἐξετάσῃ εὐμενῶς τὸ αἶτημά του. Πρβλ. καὶ «φύλλον ἐλαίας» περισσεύας ἐπὶ Νῶε, Γεν. 8, 11.

10 ἀρκετὴ παράκλησις πρὸς σέ τὸν φιλανθρωπότατον²⁷ ἀπὸ ὅλων τοὺς ἄλλους ὑπάρχους, νὰ δείξης εὐσπλαχνίαν καὶ νὰ τὸν συγχωρήσης, ὥστε, ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν διέπραξε κανένα ἀδίκημα, νὰ ἀπαλλαγῇ ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας, ἂν ὅμως διέπραξε, νὰ τύχῃ συγγνώμης πρὸς χάριν μου, ποὺ σέ ἱκετεύω.

Ὅσον διὰ τὸ ποία κατάστασις ἐπικρατεῖ ἐδῶ, ποῖος ἄλλος τὸ γνωρίζει καλλίτερον ἀπὸ σέ, ὁ ὁποῖος γνωρίζεις ἀκόμη καὶ τὰς ἀδυναμίας ὅλων μας καὶ κυβερνᾷς τὰ πάντα μὲ ἀξιοθαύμαστον προνοητικότητα;²⁸

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 112 (PIB'—CXII)²⁹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΝ³⁰

1 Ἄν ἡ σωματικὴ ὑγεία³¹ μοῦ τὸ ἐπέτρεπε νὰ κάμνω ὁδοιπορίας καὶ νὰ ὑπομένω τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματα τῆς κακοκαιρίας, δὲν θὰ ἀπευθυνόμην εἰς σέ μὲ ἐπιστολήν, ἀλλὰ θὰ ἤρχόμην προσωπικῶς πρὸς τὴν μεγαλοφυΐαν σου διὰ δύο λόγους. Πρῶτον διὰ νὰ ἐκπληρώσω τὸ χρέος μιᾶς παλαιᾶς μου ὑποσχέσεως (ὁμολογῶ πράγματι ὅτι ἔχω
5 ὑποσχεθῇ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Σεδάστειαν καὶ νὰ ἀπολαύσω τὴν τελειότητά σου, ἂν καὶ ἤδη τὸ ἔκαμα, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσω νὰ σέ συναντήσω, διότι ἔφθασα ἐκεῖ ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σου, [τῆς καλογαθίας σου]. Ἐπειτα (θὰ ἤρχόμην) νὰ ἀπευθύνω αὐτοπροσώπως μίαν παράκλησιν, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἐδίσταζον νὰ σοῦ στείλω γραπτῶς, τόσον διότι ἐθεώρουν τὸν ἑαυτὸν μου μικρὸν νὰ
10 ἐπιτύχῃ μίαν τέτοιαν χάριν, ὅσον καὶ διότι εἶχον τὴν σκέψιν ὅτι κανεὶς διὰ κανένα θέμα δὲν μπορεῖ νὰ πείσῃ μὲ ἐπιστολάς κανένα, οὔτε ἄρχοντα οὔτε ἰδιώτην, εἰς τόσον θα-

27. Φαίνεται ὅτι ὁ ἐπαρχος Μόδεστος ἦτο ὄντως ἀξιοσέβαστος ἄνθρωπος. Ἔτρεφε σεδασιμὸν βαθυτάτον πρὸς τὸν Μ. Β. Ἦτο φιλάνθρωπος, ἱκανὸς καὶ δραστήριος.

28. Ἀκόμη ὁ Μόδεστος εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ γνωρίζῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς βάθος καὶ τὸ μυαλό του «ἐπαίρνε πολλὰς στροφάς». Αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Μ. Β. μὲ τὴν ἐπαινουμένην προνοητικότητά του.

29. Ἐγράφη τὸ 372.

30. Ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο, ὡς φαίνεται, ἡγεμὼν, ἦτοι διοικητὴς, τῆς Σεδαστειᾶς. Φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Β. τὸν ἐξετίμα πολύ. Πάντως, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος εὗρίσκετο λόγῳ συκοφαντιῶν εἰς δυσχερῆ θέσιν ἔκαμε τὸν Μ. Β. νὰ εἶναι διαχυτικώτερος.

31. Ἀφ' ἧς ὁ Μ. Β. ἐγένετο ἐπίσκοπος μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του οὐδέποτε ὑπῆρξεν πράγματι διγίης. Καὶ ὅμως, πόσῃ δραστηριότητι κηρυκτικῇ, κοινωνικῇ, συγγραφικῇ, ἀντιαιρετικῇ ἀνέπτυξε!

θμόν, ὅσον ἂν ἐμφανισθῇ ὁ Ἰδιος αὐτοπροσώπως. Τότε θὰ ἐπιτύχη ἀπὸ μερικὰς μὲν κατηγορίας νὰ ἀπαλλαγῇ, δι' ἄλλας νὰ ἀπευθύνῃ ἰκεσίας καὶ δι' ἄλλας νὰ ζητήσῃ νὰ τύχῃ συγγνώμης. Ἀπὸ αὐτὰ τίποτε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ μὲ ἐπιστολὰς εὐκόλως.

- 15 Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχον νὰ ἀντιπαραθέσω εἰμὴ ἓν μόνον, σέ, ὦ θεία κεφαλὴ,³² μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἀρκέσῃ νὰ σοῦ ἐκθέσω τὴν γνώμην μου διὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν, περὶ τῆς ὁποίας πρόκειται, καὶ ὅτι τὰ ὑπολοιπα θὰ τὰ προσθέσῃς μόνος σου, ἀπέβαλον κάθε δισταγμόν ὡς πρὸς τὸ διάθεμα αὐτό.

2. Ἀσφαλῶς ἀντιλαμβάνεσαι μὲ πόσῃ ἐπιφυλακτικότητᾳ προχωρῶ, λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ διστάζω, ἀλλὰ καὶ φοβοῦμαι νὰ σοῦ ἀποκαλύψω τὰ ὀνόματα ἐκείνων διὰ τοὺς ὁποίους ὀμιλῶ. (Οὕτως) ὁ ἐπιφέρων³³ α Δομετιανὸς εἶναι παλαιὸς οἰκογενειακὸς φίλος μου καὶ συνεπῶς δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ ἀδελφόν. Διατὶ ὅμως νὰ μὴ εἴπῃ κανεὶς τὴν
- 5 ἀλήθειαν; Ὅταν ἔμαθον διὰ ποῖον λόγον τὰ ὑποφέρει αὐτὰ, συνεπέρανα ὅτι τὰ ὑφίστανται δικαίως. Καὶ εἴθε νὰ μὴ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν κανεὶς ἀπολύτως ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶτε ὀλιγώτερον εἶτε περισσότερον ἔδειξαν ἀμέλειαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των ἔναντι τῆς ἀρετῆς σου. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν βλέπω νὰ ζῇ εἰς τὸν φόβον καὶ τὴν ἀτιμίαν
- 10 καὶ νὰ ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία του ἀπὸ τὴν διάθεσίν σου, σχηματίζω τὴν γνώμην ὅτι ἐτιμωρήθῃ ἤδη ἀρκετὰ καὶ σέ ἰκετεύω νὰ σκεφθῇς δι' αὐτὸν μὲ κάπως περισσοτέραν μεγαλοψυχίαν καὶ φιλάνθρωπον διάθεσιν. Διότι θεθαίως τὸ νὰ ὑποτάσῃ κανεὶς εἰς τὴν δύναμίν του ὅσους ἀνθίστανται, εἶναι ἔργον ἑνὸς πράγματι γενναίου ἀνδρὸς καὶ ἀληθινοῦ ἀρχοντος. Ἡ καλωσύνη ὅμως καὶ ἡ πραότης πρὸς ὅσους ὑπετάγησαν ἤδη εἶναι ἴδιον ἐκείνου ποὺ ὑπερτερεῖ ὧν
- 15 ὡς πρὸς τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὴν ἡμερότητα. Συνεπῶς, ἂν θελήσῃς, θὰ σοῦ εἶναι δυνατόν νὰ δείξῃς μὲ μίαν καὶ μόνην ἐνέργειαν τὴν μεγαλοψυχίαν σου, εἴτε διὰ νὰ ἐκδικηθῇς εἴτε διὰ νὰ σώσῃς.

Ἄς θεωρηθῇ λοιπὸν ὡς ἀρκετὴ διὰ τὸν Δομετιανόν

32. Καθὼς τινες (Courtonne) παρεξηγοῦν τὴν φράσιν ταύτην. Διὰ τοὺς ἔχοντας αἰσθητήριον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἡ λέξις «θ ε ι α» ἐκφράζει τι πλέον τῆς λέξεως «σ ε π τ ῆ» κεφαλὴ.

32α. Εἰς τὸ καίμενον: «οὗτος», δι' ὃν ἔγραφε τὴν συστατικὴν Ἐπιστολήν, ἀλλὰ καὶ ὁ κομιστής, ὁ ἐπιδότης αὐτῆς εἰς τὸν Ἀνδρόνικον. Ὁ Δ α μ ε τ ι α ν ὅ ς δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλην Ἐπιστολήν. Πάντως ἦτο στενότερος οἰκογενειακὸς φίλος καὶ φαίνεται ἦτο μεγαλυτέρας ἡλικίας ἀπὸ τὸν Μ. Β. (2, 3-4).

τιμωρία ὁ φόβος δι' ὅσα θὰ τοῦ συμβοῦν εἰς τὸ μέλλον καὶ ὅσα γνωρίζει ὅτι εἶναι ἄξιος νὰ πάθῃ.

Σὲ ἱκετεύω νὰ μὴ προσθέσῃς εἰς αὐτὰ ἄλλην τιμωρίαν. Διότι σκέψου καὶ τοῦτο. ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρξαν εἰς τὴν ἱστορίαν πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τοὺς ἐνόχους ἀπέναντί των ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. "Ὅμως δι' αὐτοὺς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους δὲν γίνεται καθόλου λόγος. Ἀντιθέτως. ὅσοι διεκρίθησαν διὰ τὴν φιλόσοφον διάθεσίν των καὶ ἄφησαν τὴν ὀργὴν κατὰ μέρος, αὐτῶν ἡ μνήμη ἔχει ἀκριδῶς δι' αὐτὸ καταστῇ ἀθάνατος εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Εἰς τὴν ὑστεροφημίαν σου λοιπὸν ἄς προστεθῇ καὶ τοῦτο: Δώσε εἰς ἡμᾶς, πού εἴμεθα πρόθυμοι νὰ ὑμνήσωμεν τὰς ἀγαθοεργίας σου, τὴν δυνατότητα νὰ θεωρῶμεν ὑπέρτερα τὰ ἰδικὰ σου φιλόφροντα ἔργα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὁποῖα θρυλοῦνται ὅτι ἔλαβον χώραν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.³³ Καθὼς λέγουν, καὶ ὁ Κροῖσος³⁴ ἐγκατέλειπε τὴν ὀργὴν τοῦ ἐναντίον ἐνὸς παιδοκτόνου. ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ ἴδιος παρεδόθη νὰ τιμωρηθῇ. καθὼς καὶ ὅτι ὁ μέγας Κῦρος³⁵ μετὰ τὴν νίκην τοῦ ἐναντίον αὐτοῦ προετίμησε νὰ γίνῃ φίλος μὲ τὸν Κροῖσον. Θὰ σὲ κατατάξω λοιπὸν μὲ αὐτοὺς καὶ θὰ δ'αλλάω τὰ ἔργα σου μὲ ὅλην μου τὴν δύναμιν, ἐάν, ἐννοεῖται, δὲν θεωρηθῶ ὅτι εἶμαι πολὺς μικρὸς³⁶ νὰ γίνω κήρυξ ἐνὸς τόσοῦ μεγάλου ἀνθρώπου.

3. Εἰς ὅλα αὐτὰ θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω καὶ

33. Ἀνάλογα ἐπιχειρήματα ἀνέπτυξε χάριν τοῦ Εὐστοχίου εἰς τὰς ἑπιστολάς 72 καὶ 73 (3 MBA, σελ. 60, σημ. 201, 203). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πραγματείαν του «Πρὸς τοὺς Νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» (βλ. σχετικὴν μελέτην ὑπὸ Βασ. Γ. Μπιλάλη, ἐκδ. «Γρηγόρη», Ἀθῆναι 1966) ὁλόκληρος ἡ § 7 περιλαμβάνει παρόμοια παραδείγματα «ἐμφιλοσόφου διαγωγῆς» ἀρχαίων Ἑλλήνων Σοφῶν, ὡς τοῦ Περικλέους, τοῦ Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρέως, τοῦ Σωκράτους κ.ἄ. (ἐ.δ., σ. 60-72). Ὅταν ἡ περίστασις τὸ ἀπαιτῇ, καταφεύγει ὁ Μ. Β. καὶ εἰς τὸν ἀπέραντον θησαυρὸν τῆς ἑλληνομαθείας του.

34. Ἐνταῦθα ὁ Μ. Β. αἰνίσσεται τὰ γεγονότα τὰ περιγραφόμενα ἐν Ἡροδότῳ Ἱστοριῶν Α, 34-45. Ὁ Ἀδρηστος, φονεύσας ἀκουσίως τὸν Ἀτύν, υἱὸν τοῦ εὐεργέτου του Κροῖσου, «προτείνειν χεῖρας ἐπικατασφάξαι μιν ἐκέλευε τῇ νεκρῇ». Ὁ Κροῖσος τὸν ἐλυπήθη καὶ τοῦ εἶπεν: «Ἐχω, ὡς εἶπες, παρὰ σεῦ πᾶσαν τὴν δίκην, ἐπειδὴ σεαυτοῦ καταδικάζεις θάνατον, εἰς δὲ γε οὐ οὐ μοι τοῦδε τοῦ κακοῦ αἵτιος, ...ἀλλὰ θεῶν κού τις». Ἐζήτησε δηλαδὴ μόνος τὸν θάνατόν του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνεκίνησε τὸν Κροῖσον.

35. Ἡ γνωστὴ ἱστορία εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἡροδότῳ Ἱστοριῶν Α, 85-87. Ἐκεῖ βλέπομεν ὅτι ἡ φωτιά, διὰ τὴν καὶ ὁ Κροῖσος, εἶχεν ἀνάψει καὶ παρὰ τὰς προσπάθειάς δὲν κατωρθοῦτο νὰ σβεσθῇ δι' ἀνθρωπίνης δυνάμεως. Ἐσβέσθη θεῖα ἐπεμβάσει, ἐπειδὴ ὁ Κροῖσος ἦτο θεοφιλὴς καὶ ἀνὴρ ἀγαθός.

36. Παρατηρητέα ἡ ἀντίθεσις: μικρὸς-μέγας. Πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου: «Τῇ τιμῇ ἀλλήλους ἡγοούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν» (Φίλ. 2, 3).

τοῦτο. Τοὺς δι' οἰονδήποτε ἀδίκημα ἐνόχους δὲν τοὺς τιμωροῦμεν δι' ὅσα ἤδη ἔχουν γίνει ἐκ μέρους των (διότι ὅσα ἔγιναν δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ θεωρηθοῦν ὡς νὰ μὴ ἔγιναν), ἀλλὰ ἢ διὰ νὰ γίνουν οἱ ἴδιοι καλλίτεροι εἰς τὸ μέλλον ἢ διὰ νὰ γίνουν διὰ τοὺς ἄλλους παραδείγματα πρὸς σωφρονισμόν. Εἰς τὴν προκειμένην ὁμως περίπτωσιν δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι δὲν ἰσχύει οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο. Ὁ Ἰδιος αὐτὰ θὰ τὰ ἐνθυμῆται ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν θάνατον. Ὅσον δὲ διὰ τοὺς ἄλλους, νομίζω ὅτι θὰ πεθαίνουν ἀπὸ τὸν φόβον των, ὅταν συλλογίζωνται τὴν περίπτωσιν του.

Συνεπῶς ὅποιαδήποτε πρόσθετος τιμωρία δι' αὐτὸν θὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ ἐκδήλωσιν τῆς ὀργῆς μας³⁷ ἐναντίον του. Αὐτὸ ὁμως, δύναμαι νὰ τὸ δεβαιώσω, ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὸ πρόσωπόν σου. Καὶ ἂν δὲν ἔχον συνειδητοποιήσει ὅτι ἔχουν περισσότεραν χάριν οἱ δίδοντες ἀπὸ τοὺς λαμβάνοντας,³⁸ δὲν θὰ ἔλεγον τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἀλλωστε (μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν) ὁ μεγαλόψυχος χαρακτήρ σου θὰ παύσῃ νὰ εἶναι φανερός εἰς ὀλίγους μόνον. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι ὅλοι οἱ Κατταδόκαι ἀναμένουν³⁹ τὴν ἀπόφασίν σου μὲ ἐνδιαφέρον. Καὶ εἴχομαι εἰς τὰς ἄλλας ἀρετάς πού ἔχεις νὰ συγκαταριθμήσουν καὶ αὐτὴν (τὴν μεγαλοψυχίαν σου).

Ὅμως διστάζω νὰ σταματήσω νὰ γράφω, διότι φοβοῦμαι ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν παραλείψω θὰ εἶναι δι' ἐμέ ζημία. Θὰ προσθέσω ἀκόμη αὐτὸ μόνον. Ὅτι δηλαδή ὁ Δομετιανός, παρ' ὅτι ἔχει λάθει συστατικὰς ἐπιστολάς ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι παρακαλοῦν νὰ τοῦ δοθῇ χάρις, ἐθεώρησε τὴν ἰδικήν μου ἐπιστολὴν σπουδαιότεραν ἀπὸ ὅσας, ἐπειδὴ ἔμαθε, γωοῖς νὰ γνωρίῃ πῶς, ὅτι ἡ τελειότης σου⁴⁰ κάπως μὲ ὑπολογίζει καὶ μὲ ἐκτιμᾷ.

Λοιπόν. διὰ νὰ μὴ διαψευδῇ εἰς τὴν ἐλπίδα τὴν ὁποίαν ἐστήριξεν εἰς ἐμέ, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ δυνηθῶ ἐγὼ νὰ ἀποκτήσω κάποιαν ἀνωτέραν ὑπόληψιν⁴¹ μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν μας, δέξου τὴν παράκλησίν μου, ἐξοχώτατε Αὐθέντα, καὶ συγκατάνευσε εἰς τὸ αἶτημά μου. Ἀλλωστε

37. Τὸ «μας» ἀντὶ «σοῦ». Πόση εὐγένεια κάτω ἀπὸ αὐτὸν τὸν συμμερισμὸν ἀποφάσεως πού μὲ κανένα τρόπον δὲν ἐνέκρινε!

38. Πρβλ. Πράξ. 20, 35: «μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν».

39. Ἡ κοινὴ γνώμη, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὰ πλέον στιγμὰ τυραννικὰ καθεστῶτα, εἶναι ὁ κυριώτερος παράγων πού ἀποτρέπει πολλὰς κακὰς ἐνέργειας. Ὁ Μ.Β. γνωρίζει τὴν μεγάλην τῆς ἀξίαν.

40. Ὡς νὰ λέγῃ: «Ἄλλ' ἡ ἐκτίμησίς σου θὰ φανῇ μὲ ἔργα: «Ἰδοὺ ἡ Ρόδος, ἰδοὺ καὶ τὸ πῆδημα».

41. Μὲ ἄλλα λόγια: Μπορεῖς, ἂν θέλῃς, νὰ μὲ ἐξυψώσης.

- 25 ἐξάπαντος ἀπὸ ὅλους ὅσοι μέχρι σήμερον ἐφιλοσόφησαν γύρω ἀπὸ τὴν ζωὴν, δὲν ἀντιμετώπισες τὰ ἀνθρώπινα χειρότερα ἀπὸ κανένα. Ἀλλὰ καὶ γνωρίζεις πόσον μέγας θησαυρὸς ἔχει προετοιμασθῇ δι' ἐκείνους οἱ ὅποιοι ζητοῦν νὰ κάμνουν τὸ καλόν.⁴²

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 113 (ΡΙΓ' — CXIII)⁴³

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΤΑΡΣΟΥ⁴⁴

- Ὅταν συνήντησα τὸν ἄνθρωπον αὐτόν,⁴⁵ ἠὲ χαρίστησα πολὺ τὸν ἅγιον Θεόν, διότι μὲ τὴν παρουσίαν του μοῦ ἔδωκε παρηγορίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς μου θλίψεις, ἀλλὰ καὶ μοῦ ἔδειξε φανερώς τὴν ἀγάπην σας. Πράγματι, ἀπὸ τὴν θέσιν ποῦ παίρνει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ
5 νὰ ἀντιληφθῶ σχεδὸν ὅλων σας τὸν ζῆλον διὰ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ αὐτὰ μὲν, τὰ ὅποια συνεζητήσαμεν μεταξύ μας κατ' ἰδίαν, θὰ σοῦ τὰ εἶπη ὁ ἴδιος, ἐνῶ ὅσα θὰ ἔπρεπε νὰ γνωστοποιήσω ἐγὼ εἰς τὴν ἀγάπην σου εἶναι τὰ ἑξῆς.

- Αἱ περιστάσεις τείνουν νὰ καταστρέψουν τὰς Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὸ τὸ διαπιστώνομεν ἀπὸ πολὺν ἤδη χρόνον. Ἀντιθέτως, δὲν γίνεται καμμία προσπάθεια οἰκοδομῆς τῆς
10 Ἐκκλησίας καὶ διορθώσεως τῶν σφαλμάτων, οὔτε δεικνύεται συμπάθεια μὲν πρὸς τοὺς «ἀσθενεῖς» εἰς τὴν πίστιν. ἀλλὰ καὶ ὑπεράσπισις τῶν ἀδελφῶν ποῦ εἶναι ὑγιεῖς. Ἐξ ἄλλου καμμία βοήθεια (δὲν παρέχεται) μὲ σκοπὸν ἢ νὰ θεραπεύσῃ τὴν προηγουμένην ἀσθένειαν ἢ νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ κάποιαν μελλοντικὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ κατάστασις
15 τῆς Ἐκκλησίας ὁμοιάζει γενικῶς (διὰ νὰ χρησιμοποιήσω ἓνα παράδειγμα ποῦ εἶναι σαφές, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ταπεινόν) μὲ ἓνα «παλιόρρουχο»⁴⁶ τὸ ὅποιον σχίζεται ἄνευ δυσκολίας μὲ τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν καὶ εἶναι ἀδύνατον

42. Πρὸς Ματθ. 25, 34: «...κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν».

43. Ἐγγραφή τὸ 372.

44. Εἰς τὸν κώδικα Μ. φέρεται ἡ ἐπιγραφή ὡς ἑξῆς: «τοῖς ἐν Ταρσῷ πρεσβυτέροις ὥστε οἱ κ ο ν ο μ ε ι κ ῶ ς τοῖς ἀπὸ τῶν πνευματομαχῶν ἐπιστρέφουσιν προσερχθῆναι λαβεῖν ἀπ' αὐτοῦς ὁμολογοῦντας τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ ὡς οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον».

45. Πρόκειται περὶ τοῦ γραμματοκομιστοῦ, τοῦ «ἐπιφέροντος» ἢ ἐπιδότου.

46. Παραστατικωτάτῃ περιγραφῇ. «Παλιόρρουχο», ποῦ σχίζεται ἄνευ τινὸς δυσκολίας, εἶχε καταντήσῃ ἡ Ἐκκλησία! Τόσα ἦσαν τὰ σχίσματα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ σχίσμα θεωρεῖται χειρότερον ἀπὸ τὴν αἵρεσιν (Ἰω. Χρυσόστομος), ἐπεὶ δὲ προηγείται συνήθως αὐτῆς καὶ ὁδηγεῖ εἰς αὐτήν.

- νά ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν τοῦ κατὰστασιν. Ὑπὸ τοιαύτας θεβαίως συνθήκας ἀπαιτεῖται μέγας ζῆλος καὶ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, διὰ νὰ ἀποκομίσουν αἱ Ἐκκλησίαι κάποια ὠφέλεια. Ὁφέλεια δὲ εἶναι νὰ ἐνωθοῦν αὐτὰ πού μέχρι σήμερον διόταντο.⁴⁷ Ἀλλ' ἡ ἐνωσις θὰ ἤδύνατο νὰ γίνῃ, μόνον ἂν θελήσωμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τοὺς ἀσθενεστέρους μετέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ βλάπτωμεν καθόλου ψυχάς.
- Ἀφοῦ λοιπὸν ἐναντίον τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἤνοιξαν πολλὰ στόματα καὶ πολλὰ γλῶσσαι ἠκονίσθησαν εἰς βλασφημίας ἐναντίον Του, ἀπαιτῶ, ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ σᾶς, νὰ περιορίσετε τοὺς βλασφήμους εἰς ἓνα μικρὸν ἀριθμὸν καὶ νὰ δέχεσθε εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς πού δὲν ὀνομάζουν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κτίσμα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου οἱ βλάσφημοι θὰ ἀπομονωθοῦν καὶ ἢ θὰ ἀναγκασθοῦν ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ, ἂν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, θὰ καταντήσουν λόγῳ τοῦ μικροῦ των ἀριθμοῦ ἀνάξιοι ἐμπιστοσύνης. Ἄς μὴ ἀπαιτῶμεν λοιπὸν τίποτε περισσότερον,⁴⁸ ἀλλὰ ἄς προτείνωμεν εἰς τοὺς ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνωθοῦν μαζί μας, τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τῆς Νικαίας. Ἄν τὸ ἀποδέχωνται, νὰ τοὺς ἐρωτῶμεν καὶ ἂν, πρέπη τὸ Ἅγιον Πνεῦμα νὰ ὀνομάζεται κτίσμα καὶ ὅτι, ὅσοι τὸ ὀνομάζουν κτίσμα δὲν πρέπει νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς κοινωνίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἀπαιτῶ νὰ μὴ

47. Ὁ Μ. Β. ἔχει ὑγιεῖς περὶ ἐκκλησιαστικοῦ «οἰκουμενισμοῦ» ἀπόψεις. Ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι «εὐεργεσία διὰ τὰς Ἐκκλησίας τὸ ἐνωθῆναι τὰ τέως διεσπασμένα». Διαφωνεῖ ὅμως ριζικῶς μετὰ τοὺς συγχρόνους «Οἰκουμενιστάς» ὡς πρὸς τοὺς ὅρους ἐνώσεως. Ὅχι δὲν δέχεται τὸν «δογματικὸν μινιμαλισμὸν», δηλ. τὴν ὑποτίμησιν τοῦ Δόγματος, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει ἀπολύτως εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς τε διδασκαλίας τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ τῶν «ρημάτων», δηλ. τοῦ Συμβόλου αὐτοῦσιου (πρβλ. Ἐπιστ. 114, 30: «μηδεμίαν τῶν ἐκεῖ λέξεων ἀθετεῖν»). Φαίνεται πάντως ὅτι εἰς τυπικῆς φύσεως ζητήματα ἤτο, ὡς πάντοτε ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, συγκαταβατικὸς δι' ὅτι ἐγένετο, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ σημαίνει καθιέρωσιν τοῦ παρατόπου καὶ ἀντικανονικοῦ. Ἡ «οἰκονομία» ἐφαρμόζεται διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῶν παρανομῶν πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν «κανονικὴν τάξιν». Αὐτὴ καὶ μόνη εἶναι ἡ ὑγιὲς «οἰκονομία» καὶ ὅχι ἡ διὰ τῆς μεθόδου τῆς «οἰκονομίας» ἀλλοιώσις καὶ κατάλυσις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν Ἀγίων Πατέρων.

48. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου ἔθιγε μόνον τὴν συναϊδιότητα τοῦ Γιοῦ μετὰ τὸν Πατέρα. Εἰς βλα τὰ ἄλλα διεισθροῦντο τὰ δόγματα καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας ἀμετάβλητα. Τοῦτο ὅμως ἴσχυε μόνον διὰ τὰς ἀρχικὰς θέσεις τοῦ Ἀρείου. Αἱ προεκτάσεις τῆς αἰρετικῆς βασικῆς ἀρχῆς ἡλλοίωσαν σχεδὸν ὅλην τὴν Παράδοσιν (π.χ. περιφρόνησις πρὸς τοὺς Ἁγίους καὶ τὴν Παναγίαν). Ὁ Μ. Β. λοιπὸν προτρέπει, ἂν οἱ Ἀρειανοὶ ἀποδέχωνται τὴν Θεότητα τοῦ Λόγου, νὰ μὴ ζητῆται ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ἀποπτόουν βλας τὰς λεπτομερείας τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως, ἰσως διότι ἐγνώριζε ὅτι ταῦτα συμματᾶλλον μετὰ τὴν γενικὴν βασικὴν ἀρχήν.

ζητῶμεν τίποτε ἄλλο. Διότι εἶμαι πεπεισμένος ὅτι μὲ τὴν μακροχρόνιον συναναστροφὴν καὶ τὰς φιλικὰς συζητήσεις, καὶ ἂν ἀκόμη χρειασθῇ νὰ προστεθῇ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου σας καὶ κάτι ἄλλο, θὰ τὸ δώσῃ ὁ Κύριος, ὁ Ὅποιος κάμνει ὅλα νὰ συνεργοῦν εἰς ἀγαθὸν δι' ὅσους Τὸν ἀγαποῦν.⁴⁹

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η ΙΙ4 (ΡΙΔ' — CΧΙΥ)⁵⁰ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΑΡΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΦΡΟΝΑΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ⁵¹

Ποία ἀνάγκη ὑπάρχει νὰ ὁμιλήσω εἰς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι «υἱοὶ τῆς εἰρήνης»⁵² πόσον μέγα ἀγαθὸν εἶναι ἡ εἰρήνη; Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸ τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν καὶ δι' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριον ἀξιοζήλευτον ἀγαθὸν κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς λέξις χωρὶς περιεχόμενον, ἀφοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι «ἐπληθύνθη ἡ ἀνομία, ἐψύγη πλέον ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν»,⁵³ φρονῶ ὅτι ὅσοι ὑπηρετοῦν τὸν Κύριον εἰλικρινῶς καὶ μὲ συνέπειαν, πρέπει ἓνα μόνον πράγμα νὰ ἐπιδιώξουν: νὰ ἐπαναφέρουν εἰς ἐνότητα τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν χωρισθῇ μεταξύ των πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως.^{53α} Ἐφ' ὅσον δὲ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω τοῦτο, δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ μοῦ ἀποδοθῇ μομφὴ ἐπὶ πολυπραγμοσύνῃ.⁵⁴ Τίποτε δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἴδιον τοῦ Χριστιανοῦ, ὅσον τὸ νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν εἰρήνην.⁵⁵ Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ὑπεσχέθη ὅτι ἡ ἁμοιότης μας διὰ τὴν προσπάθειαν αὕτη θὰ εἶναι μεγίστη.⁵⁶

Ἐνῷ λοιπὸν συνήντησα τοὺς ἀδελφούς, διεπίστωσα

49. Ρωμ. 8, 28.

50. Ἐγράφη τὸ 372.

51. Ποῖος ὁ Κυριακὸς αὐτὸς ἄγνωστον. Ἦτο ἐπίσκοπος Ταρσοῦ; Ἦτο πρεσβύτερος; Ταυτίζεται μὲ τὸν Κυριακὸν τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὰς Ἐπιστολάς 271 καὶ 323; Ἄγνωστον.

52. Πρβλ. Λουκ. 10, 6. Καὶ εἰς τὴν θ. Λειτουργίαν τοῦ δ Μ. Β. εὐχεται ὁ Θεὸς ἀναδείξῃ ἡμᾶς «υἱούς εἰρήνης». Πρβλ. καὶ Ἐπιστ. 97 (3 ΜΒΑ, σ. 112 - 113 καὶ 196 - 197).

53. Ματθ. 24, 12.

53α. Πρβλ. Ἐβρ. 1, 1.

54. Συνήθης κατηγορία.

55. Θαυμασιὰ παρατήρησις. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι τὸ μέγιστον ἔργον καὶ ἡ ὀψίστη ἐπὶ γῆς ἀποστολή. Ὅχι ὁμῶς ἐνότης πάσῃ θυσίᾳ, ἀλλ' ἐνότης ἐν Χριστῷ. Πρβλ. καὶ Ρωμ. 12, 18.

56. Πρβλ. Ματθ. 5, 9: «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ κληθήσονται».

- τὴν μεγάλην ἀγάπην ποὺ ἔχουν μεταξύ των καὶ τὴν στοργὴν των διὰ σᾶς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκόμῃ μεγαλυτέραν ἀγάπην των διὰ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἀκρίβειάν των εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν των. Ἐπίσης διεπίστωσα ὅτι δεικνύουν μεγάλον ζῆλον διὰ τὰ ἐξῆς δύο σημεία, δηλαδὴ καὶ νὰ μὴ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπην σας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ προδώσουν τὴν ὑγιῆ πίστιν.⁵⁷ (Κατόπιν αὐτῶν) ἐπεδοκίμασα τὴν ἀγαθὴν των προαίρεσιν καὶ γράφω τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν πρὸς τὴν σεμνότητά σας καὶ σᾶς παρακαλῶ μὲ δλην τὴν ἀγάπην σας νὰ τοὺς ἔχετε πάντοτε ἠνωμένους μαζί σας εὐκρινῶς καὶ βοηθοὺς εἰς ὅλας τὰς φροντίδας ἐκκλησιαστικῆς φύσεως. Ἐξ ἄλλου τοὺς διεβεβαίωσα καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν σας ὁρτὴν πίστιν, ὅτι δηλαδὴ καὶ σεῖς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ζῆλον σας ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, εἴσθε ἔτοιμοι ἂν παραστῇ ἀνάγκη, νὰ ὑποστῆτε χάριν τῆς ἀληθινῆς διδασκαλίας τὰ πάντα.
- Ὡς πρὸς δὲ τὰ σημεία τὰ ὁποῖα, ὅπως πιστεύω, οὔτε εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰς ἀπόψεις σας, ἀλλὰ καὶ εἶναι ἀρκετὰ νὰ δώσουν μίαν πλήρη ἐγγύησιν εἰς τοὺς ἀδελφούς, διὰ τοὺς ὁποίους ὠμίλησα ἀνωτέρω, αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς: Νὰ δέχεσθε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, τὸ ὁποῖον συνετάγη ἀπὸ τοὺς Πατέρας μας, ποὺ πρὸ πολλῶν ἐτῶν συνῆλθον εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ νὰ μὴ ἀθετῆτε οὔτε μίαν λέξιν.⁵⁸ Ἀντιθέτως, νὰ γνωρίζετε ὅτι οἱ τριακόσιοι δέκα ὀκτὼ Πατέρες συνῆλθον χωρὶς νὰ διαπνέωνται ἀπὸ ἔριστικὴν διάθεσιν⁵⁹ καὶ ὠμίλησαν ὄχι χωρὶς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.⁶⁰ Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ὁμολογίαν Πίστεως νὰ προσθέτετε ἀκόμῃ καὶ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται κτίσμα καὶ ὅτι ἀσφαλῶς νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐπικοινωνία μὲ ὄσους τὸ ὀνομάζουν κτίσμα, διὰ νὰ μένῃ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καθαρὰ καὶ νὰ μὴ ἔχῃ ζιζάνια⁶¹ ἀναμεμιγμένα εἰς

57. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑγιὲς βάσις τοῦ Διαλόγου πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν λαῶν. Αἱ δύο βάσεις εἶναι: ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὑγιὲς πίστις. Χωρὶς τὴν εὐλικρινεὴ ἐπιδίωξιν τῶν δύο τούτων, πᾶς διάλογος εἶναι χωλὸς καὶ διὰ τοῦτο γελοῖος. Ἀγάπη, ἀλλ' ἐν ὁρθοδοξίᾳ.

58. Οὔτε «ἰδιῶτα ἐν ἡ μίαν κεραίαν» (Ματθ. 5, 18). Τὸ Σύμβολον εἶναι γράμματα θ ε ο χ α ρ α κ τ α, καρπὸς καὶ σοφία τοῦ Πνεύματος.

59. Αὐτὸ ἰσχύει διὰ τοὺς 318 Ἁγίους Πατέρας, ὄχι ὅμως καὶ διὰ τοὺς δικασθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας Ἀρειανούς.

60. Εἰς τὰ Τροπάρια τῆς Ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου εὐρίσκομεν ὅτι τὸ Σύμβολον εἶναι: α) θεόγραφον β) ὑπερφυστάτον χρησολόγημα γ) ἀνταύγεια τῆς λαμπηδόνης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ δ) ὁρος θεοδιδάκτος. Ταῦτα οἱ Πατέρες «ἐξέθεντο»: α) «ὄλην εἰσδεχόμενοι τὴν νοητὴν λαμπηδόνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» καὶ β) «φωτισθέντες» καὶ καθοδηγούμενοι ὑπ' Αὐτοῦ.

61. Ζιζάνια εἶναι οἱ αἵρετικοί. Συνεπῶς οἱ αἵρετικοί δὲν εἶναι κατὰ

αυτήν.

40 "Αν λοιπόν ή εύσπλαχνική σας διάθεσις τούς προτείνη αυτήν τήν όμολογίαν Πίστεως, και αυτοί είναι έτοιμοι να σās δείξουν τήν όφειλομένην ύπακοήν. Έγώ πάντως σās έγγυώμαι δια τούς αδελφούς, ότι δέν θα φέρουν καμμίαν αντίρρησην, άλλ' ότι αντιθέτως αν ή τελειότης σας τούς παράσχη αυτό τó εν και μόνον πρᾶγμα, τó όποιον ζητούν, θα δείξουν πολύ μεγάλην πειθαρχίαν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η ΙΙ5 (ΡΙΕ' — CXY)⁶²

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΙΡΕΤΙΚΗΝ ΣΙΜΠΛΙΚΙΑΝ⁶³

5 'Απερισκέπτως οί άνθρωποι μισούν τούς καλλιτέρους των και αγαπούν τούς χειροτέρους. Διά τούτο και έγώ συγκρατώ τήν γλώσσαν μου και πνίγω με τήν σιωπήν μου τήν έντροπήν^{63α} τών ύδρεων εις θάρος μου. Θα περιμένω όμως τόν άνωθεν Δικαστήν, ό 'Οποίος γνωρίζει τελικώς να τιμωρή κάθε κακίαν. Έστω λοιπόν και αν σκορπίση (εις έλεημοσύνας) κανείς χρήματα ώσαν άμμον, εάν καταπατήση τó δίκαιον κάποιου, βλάπτει τήν ψυχήν του.^{63β} Διότι πάντοτε ό Θεός ζητεί τήν θυσίαν, όχι διότι τήν χρειάζεται, άλλ' έπειδή τήν εύσεβή και δικαίαν γνώμην τήν δέχεται ως θυσίαν πολύτιμον. "Όταν όμως κάποιος με τó να άμαρτάνη έναντίον του ίδιού του έαυτού του περιφρονή τόν Θεόν, τότε ό Θεός θεωρεί τās προσευχάς του «κοινάς» και άκαθάρτους.⁶⁴

τόν Μ. Β. «αδελφοί» με διαφορετικήν κατανόησιν του ένός Εύαγγελίου, αλλά «σπαρά τοσ Διαβόλου» (πρβλ. Ματθ. 13, 24 - 30).

62. Έγράφη τó 372.

63. 'Η Σιμπλικία ήτο 'Αρειανή, γυνή θρασεία και άναιδής. 'Η 'Επιστολή αυτή του Μ. Β. είναι άσυνήθως αυστηρά και όρμητική. 'Η έκδοσις **Migne** περιέχει, κατά τόν Καισαρ. Κώδ. 67, τά εξής: «Τού αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Σιμπλικίαν περί εὐνούχων αὐτῆς. Αἰρετικὴ ἦν αὕτη. Ἀρρωστῆσαντος δὲ τοῦ μακαρίου Βασιλείου καὶ εἰσιόντος ἐν τινι λουτρῷ λούσασθαι, ἡ αὐτὴ Σιμπλικία προστάττει εὐνούχοις καὶ κορασίαις ριφῆναι τὰ σάβανα (=ένδωματα) αὐτοῦ ἕξω καὶ παρευθὺς ἡ δικαία κρίσις τοῦ Θεοῦ ἀνεΐλέ τινος ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ αὕτη Σιμπλικία ἐπεμψε χρήματα τῷ αὐτῷ μακαρίῳ Βασιλείῳ ἐξιλεομένη τὸ πταίσμα» ό δέ μή δεξάμενος έγραφεv αὐτῇ ταῦτα», ήτοι τήν παροῦσαν 'Επιστολήν. 'Αν ή πληροφορία είναι αληθής, δικαιολογείται ή άγανάκτησις του 'Αγίου, διότι έπρεπε να εξέλθη «γυμνός»! Φαίνεται ή ταλαίπωρος Σιμπλικία ήθελε να ταπεινώση τόν 'Άγιον, διότι ήτο «στῆλος 'Ορθοδοξίας». Πρβλ. και 'Αγ. Γρηγ. Ναζ. 'Επιστ. 38.

63α. Είς τó καίμ. «τόν όνειδόν», σπανία χρήσις κατ' άρσεν. γένος.

63β. Πρβλ. Α' Κορ. 13, 3: «Και εάν φωμίσω πάντα τά υπάρχοντά μου..., άγάπην δέ μη έχω, ουδέν ώφελομαι».

64. Φαίνεται ότι ή Σιμπλικία ήτο ασκήτρια. "Όχι μόνον ή έλεημοσύνη, αλλά και ή προσευχή τών άδίκων δέν γίνονται δεκτά από τόν Θεόν.

- Ἐπομένως «τὴν ἐσχάτην ἡμέραν» (τῆς Κρίσεως) νὰ τὴν ὑπενθυμίσης εἰς τὸν ἑαυτὸν σου⁶⁵ καὶ ἐμέ, ἐὰν θέλῃς, νὰ μὴ διδάσῃς. Γνωρίζω περισσότερα ἀπὸ σένα καὶ δὲν συμπνίγομαι τόσον πολὺ ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἀκάνθας.⁶⁶ Οὐτε ἀναμινγύω εἰς τὰ ὀλίγα καλὰ δεκαπλάσιαν κακίαν. Ἐξεσήκωσες ἐναντίον μου σαύρας καὶ φρύνους,^{66α} ζῶα τῆς ἀνοιξεως δῆθεν, πράγματι ὁμως ἀκάθαρτα. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ἀπὸ ἐπάνω τὸ πτηνόν, τὸ ὁποῖον θὰ τὰ καταδροχθίσῃ.
- Ἐγὼ θεβαίως θὰ δώσω λόγον, ὄχι ὁμως κατὰ τὴν ἰδικὴν σου κρίσιν, ἀλλὰ καθὼς γνωρίζει νὰ κρίνῃ ὁ Θεός. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραστῇ ἀνάγκη μαρτύρων, δὲν θὰ κληθοῦν πρὸς τοῦτο οὔτε δοῦλοι, οὔτε τὸ ἄτιμον καὶ καταστρεπτικώτατον θεβαιότατα γένος τῶν εὐνούχων, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι οὔτε θῆλυ οὔτε ἄρρεν, ἀλλ' εἶναι γυναικομανὲς καὶ φθονερόν, πωλεῖται διὰ τὸ τίποτε, εὐμετάβολον, ἄσπλαχνον^{66β}, τὰ πάντα δεχόμενον, ἀκόρεστον, μεμφίμοιρον περὶ τὸ φαγητόν, ὀξύθυμον, φιλοχρήματον, σκληρόν, θηλυπρεπές, κοιλιόδουλον. Καὶ τί νὰ εἴπω ἀκόμη; Ἀπὸ τῆς γεννήσεώς⁶⁷ του καταδικασμένον εἰς τὸν σίδηρον. Καὶ πράγματι. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη ἐκείνων τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ τὰ πόδια εἶναι στραβά; Οἱ εὐνούχοι ζοῦν θεβαίως ὡς παρθένοι, ἀλλὰ χωρὶς (πνευματικὴν) ἀμοιδήν, λόγῳ τῆς ἐκτομῆς των διὰ σιδήρου. Ἐνίοτε ὁμως καταλαμβάνονται ἀπὸ ἄκαρπον μανίαν ἀκολασίας λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς των αἰσχροτήτος. Δὲν θὰ κληθοῦν λοιπὸν ὡς μάρτυρες αὐτοί, ἀλλὰ ὀφθαλμοὶ δικαίων καὶ πρόσωπα τελείων ἀνδρῶν, δη-

65. Ἀπὸ ἐδῶ θάναται τις νὰ φαντασθῇ τὸ θράσος τῆς γυναικός. Ὑπενθύμιζεν εἰς τὸν Μ. Β. τὴν κόλασιν!

66. Πρὸς Δουκ. 8, 7. Αἱ ἀκάνθαι τῆς κακίας συμπνίγουν τὸν καλὸν σπόρον τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως τῆς Σιμπλικίας.

66α. Εἶναι εἶδος βατράχου, ἀλλὰ τῆς ξηρᾶς, νυκτόδιον, κοινῶς «ζοῦμπα» καὶ «σακκοῦδα».

66β. Εἰς τὸ καίμ. «ἀμεταδότους». Σημαίνει τοὺς μὴ μεταδίδοντας, ἐλεοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ κοινωνοῦντας τῶν θ. Μυστηρίων, τοὺς «ἀκοινωνήτους». Ἐὰν οἱ εὐνούχοι ἦσαν ὑπαίτιοι τοῦ εὐνουχισμοῦ των, ἀφωρίζοντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

67. Συνήθως ὁ εὐνουχισμὸς ἐγίνετο εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἅμα τῇ γεννήσει ἐνίοτε. Λέγονται δὲ οἱ εὐνούχοι «σιδηροκατάδικοι», διότι τὰ μόριά των ἀπεκόπτοντο διὰ «σιδήρου» κοπτεροῦ, «ἐξετέμνοντο», διὰ καὶ «ἐκτομῆαι» ἐλέγοντο ἐπίσης ἢ «ἡκρωτηριασμένοι». Οἱ «εὐνούχοι» οὗτοι ἦσαν ταπεινὰ ὄργανα τῆς Σιμπλικίας καὶ συκοφάνται τοῦ Μ. Β. Ὁ Courtonne εὗρίσκει αὐστηράν καὶ ὑπερβολικὴν τὴν περιγραφὴν αὐτῇ τῶν εὐνούχων ὑπὸ τοῦ Μ. Β. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ οἱ πλείστοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς αὐλὰς τῶν μεγιστάνων καὶ βασιλέων ὡς θαλαμηπόλοι τῶν γυναικῶν των, ἐμάνθανον ἐκεῖ ὅλας τὰς κακίας καὶ πολλάκις ἐξευρίσσαντο εἰς τυραννίσκους, λόγῳ τῆς μειονεκτικότητος των κυρίως.

λαδὴ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἐνῶ βλέπουν, βλέπουν μὲ σύνεσιν καὶ διακρίσιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 116 (ΡΙΣΤ'—CXVI)⁶⁸ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΡΜΙΝΟΝ⁶⁹

Τὰ γράμματά σου εἶναι σπάνια καὶ αὐτὰ ὀλιγόλογα (ὥς φαίνεται) διὰ δύο λόγους: ἢ διότι διστάζεις νὰ γράφῃς ἢ διότι προσπαθεῖς κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἀποφύγῃς τὸν κόρον τῆς πολυλογίας ἢ ἴσως διότι θέλεις νὰ συνηθίσῃς εἰς τὴν βραχυλογίαν. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δι' ἐμέ ἀρκετόν. Ἀκόμῃ καὶ ἂν τὰ γράμματά σου ἦσαν ὑπερβολικῶς πολύλογα, καὶ τότε θὰ ἦσαν δι' ἐμέ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἤθελον. Τοῦτο δέ, διότι ἐπιθυμῶ νὰ πληροφοροῦμαι ὅλα λεπτομερῶς τὰ νέα σου. Τὸ πῶς δηλαδὴ εἶναι ἡ σωματικὴ σου ὑγεία, πῶς περνᾷς εἰς τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν καὶ τί ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει: ἐμμένεις εἰς τὴν ἀρχικὴν σου ἀπόφασιν ἢ κάπως ἔχεις ἀλλάξει γνώμην λόγῳ τῶν παρουσιαζομένων δυσκολιών. Ἄν εἶχες μείνει ὁ ἴδιος, ὅπως ἤσουν, δὲν θὰ ἀπῆθουν πολλὰ λόγια. Θὰ μοῦ ἔφθανον αὐτὰ μόνον: «Ὁ δεῖνα πρὸς τὸν δεῖνα· Μάθε ὅτι ὑγιαίνω καὶ εὐχομαι νὰ εἶσαι καλὰ».^{69α}

Ἐπειδὴ ὅμως πληροφοροῦμαι πράγματα τὰ ὅποια ἐντρέπομαι νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι δηλαδὴ ἐγκατέλειψες τὴν παράταξιν τῶν μακαρίων προγόνων σου, διὰ νὰ αὐτομολήσῃς πρὸς τὸν ἐκ πατρὸς πάππον σου καὶ ὅτι ἐπιδιώκεις ἀντὶ Φιρμίνος νὰ γίνῃς Βρέττανις,⁷⁰ θὰ ἤθελον τὰ ἴδια αὐτὰ γεγονότα νὰ τὰ ἀκούσω ἀπὸ σέ, διὰ νὰ μάθω τοὺς λόγους, ἔνεκα τῶν ὁποίων παρεσύρθης νὰ ἀκολουθήσῃς αὐτὸν τὸν τρόπον ζωῆς.

Ἄλλ' ἀφοῦ σὺ ὁ ἴδιος, προφανῶς ἀπὸ ἐντροπὴν δι' αὐτὴν σου τὴν ἀπόφασιν, ἐσιώπησες ἐπ' αὐτοῦ, σὲ παρακαλῶ

68. Ἐγράφη περὶ τὸ 372.

69. Εἰς τὸν κώδικα Μ (=Μαρκιανὸς 61, I' αἰ.) ὁ τίτλος τῆς Ἐπιστολῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: «Φιρμίνῳ ἐπίπληξιν ἀγαπητικὴ ὡς ἀποθεμένῳ τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας τὴν ἀσκήσιν».

69α. Τύπος λακωνικῆς ἐπιστολῆς.

70. Τὸ ὄνομα Φιρμίνος δηλοῖ τὸν πολὺ σταθερόν (firminus). Ὁ Φιρμίνος ὅμως ἐθρυλεῖτο ὅτι παρεσύρθη ἀπὸ κάποιον θεῖον τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν. Ὁ Μ. Β. ἐμπαίζων αὐτὸν τὸν ὀνομάζει Βρέττανιν, τὸ ὅποῖος ἢ προέρχεται ἀπὸ τὸ Βρέττιος (=δραπέτης) ἢ ἀπετέλει παρωνύμιον (παραιοῦκλι) κακῆς φήμης συγγενοῦς του. Τρεῖς ὅμως κώδικες ἔχουν Βρεττάνιος, ἀντὶ Βρέττανις.

- 20 νὰ μὴ ρίψῃς τὴν ἀπόφασίν σου εἰς πράγματα ἐπαίσχυντα. Ἀντιθέτως, καὶ ἂν ἀκόμη κάποια σκέψις παρεισέδυσε εἰς τὸν νοῦν σου, ἀφοῦ τὴν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὴν σκεψίν σου, νὰ γίνῃς καὶ πάλιν κύριος τοῦ ἑαυτοῦ σου, νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν στρατόν, τὰ ὄπλα καὶ τὰς τालαιπωρίας τοῦ στρατοπεδου καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν πατρίδα σου μὲ τὴν πεποιηθῇς ὅτι, διὰ νὰ ἀποκτήσῃς ἀσφάλειαν βίου καὶ νὰ καταστής περιφανῆς, ἀρκεῖ νὰ γίνῃς ὅπως καὶ οἱ πρόγονοί σου⁷¹ ἄρχων τῆς πόλεως. Καὶ πιστεύω ὅτι θὰ συμβῇ τοῦτο εἰς σέ
- 25 ἀκόπως, ἂν κρίνω τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τὰ φυσικά σου χαρίσματα καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀνταγωνιστῶν.

- Εἴτε λοιπὸν δὲν τὴν ἔλαβες τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ποτέ, εἴτε, ἀντιθέτως, τὴν ἔλαβες μὲν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐγκατέλειψες καὶ πάλιν, σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ καταστήσῃς συντόμως γνωστόν. Ἄν ὅμως, ὃ μὴ γένοιτο, ἡ ἴδια (τωρινὴ)
- 30 ἀπόφασίς σου παραμείνῃ, ἃς ἔλθῃ μόνη τῆς πληροφορίας συμφορᾶς (σου), δὲν χρειάζομεθα τὴν ἐπιστολήν (σου).

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 117 (ΡΙΖ'—CXVII)⁷²

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, ΠΕΡΙ ΑΣΚΗΣΕΩΣ⁷³

- Τὸ πιστεύω ὅτι καὶ ὑπὸ ἄλλας συνθήκας θὰ ἐχρεώ-
 στουν τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τὴν ἐντιμότητά σου. Τώρα ὅμως
 ἡ ἀναστάτῳσις εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκομαι κατ' ἀνάγκην μὲ
 καθιστᾷ ὑπεύθυνον διὰ τὰ καθήκοντα ποῦ ἐπιβάλλει μία
 τοιαύτη κατάστασις, ἔστω καὶ ἂν αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μὲ διέ-
 τασσον ἦσαν κάποιοι τυχαῖοι, πολὺ ὅμως περισσότερον ἄ-
 5 φοῦ εἶσαι σύ, ὃ ὁποῖος συνδέεσαι μαζί μου νομιμώτατα καὶ
 πολυτρόπως.

Δὲν τὸ κρίνω ἀναγκαῖον νὰ φέρω τώρα πρὸς ἐξέτασιν
 τὰ ὅσα συνέδησαν εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ τοῦτο, διότι θὰ
 ἠδύνατο τότε νὰ εἶπῃ κανεὶς ὅτι αἴτιος τῆς ἀναστατώσεώς

71. Ὁ Μ. Β. τὸν εἰρωνεύεται, διότι προετίμησε νὰ γίνῃ ἀνευ κόπου ἄρχων μιᾶς μικρᾶς πόλεως, ἐνῶ μὲ ὀλίγον κόπον θὰ ἐγίνετο κύριος τῆς ἀνω πόλεως, τῆς πραγματικῶς ἀνωτέρας ζωῆς. Καὶ ὁ Ι. Χρυσόστομος θεωρεῖ τὸν μοναχὸν ἀνώτερον τοῦ βασιλεῖως.

72. Ἐγράφη περὶ τὸ 372.

73. Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Μ. Β., ἀλλὰ τοῦ Φιρμίνου, ὅστις καὶ ὁμολογεῖ ὅτι εἶχε πέσει μὲν εἰς πειρασμόν, τώρα ὅμως ἡ μόνη του σκέψις εἶναι νὰ διατηρήσῃ «αὐτὸν τὴν παρθενίαν καὶ ἀνεπιχειρήτον». Ἀποτελεῖ δηλαδὴ τὴν ἀπάντησίν του εἰς τὴν προσηγουμένην Ἐπιστολήν. Τὸ ὄνομα Φιρμίνος μνημονεύεται τετράκις εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 336 Ἐπιστολήν τοῦ Λιβανίου πρὸς τὸν Μ. Β. καὶ φέρεται ὡς λόγιος. Πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου; Ἀθῆλον.

μου ἤμουν ἐγὼ ὁ ἴδιος, λόγω τῆς σπουδῆς ποὺ ἔδειξα νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν καλὴν ἐκείνην ἀσκητικὴν ζωὴν, ἢ ὅποια μόνη εἶναι ἱκανὴ νὰ ὁδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν σωτηρίαν. Ἴσως διὰ τοῦτο ὁ Κύριος, λόγω τοῦ προκληθέντος σάλου, ἐπέτρεψε νὰ παραδοθῶ εἰς πειρασμόν. Ἄλλὰ ἐκεῖνα μὲν ἔγιναν καὶ ἔκρινα ὅτι πρέπει νὰ τὰ ὑπενθυμίσω, διὰ νὰ μὴ ὑποπέσω διὰ δευτέραν φοράν εἰς τὰ αὐτὰ σφάλματα.

Ὅσον δὲ διὰ τὰ περαιτέρω, ἐπιθυμῶ πολὺ νὰ δεβαιωθῇ ἡ εὐλαδία σου ὅτι μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα θὰ ἐξελιχθοῦν μὲ τὸν καλλίτερον δι' ἐμὲ τρόπον, ἀφοῦ καὶ νόμιμον εἶναι καὶ δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἐπιβαρυντικόν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι μας εἶναι πρόθυμοι νὰ μὲ ἐξυπηρετήσουν. Θὰ συντάξω λοιπὸν μίαν αἴτησιν ἐπὶ τῇ δάσει τοῦ ὑπομνήματος τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη εἰς τὸν Βικάριον.⁷⁴ Μὲ αὐτήν, ἂν δὲν παρατηρηθῇ καθυστέρησις εἰς τὴν διεκπεραίωσίν της, θὰ ζητήσωμεν νὰ λάβωμεν τὴν αἰτουμένην ἄδειαν
20 δάσει τῶν ὄσων ἐκεῖ γράφομεν.

Εἶμαι λοιπὸν πεπεισμένος ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις ἡ θέλησίς μας εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ αὐτοκράτορος.⁷⁵ Ἄν λοιπὸν τὴν κρατήσωμεν ἀμετακίνητον καὶ μείνωμεν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ἀπόφασίν μας διὰ μίαν ζωὴν τελειότητος, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἡ παρθενία μας θὰ διατηρηθῇ ἀνεπιδούλευτος καὶ ἀσώλητος.

25 Τὸν ἀδελφὸν τὸν ὁποῖόν μοῦ ἐνεπιστεύθης τὸν εἶδα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Τὸν θεωρῶ πλέον ὡς ἄνθρωπον ἰδικόν μου. Καὶ εὖχομαι νὰ εἶναι (πάντοτε) ἄξιός τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν συστάσεών σου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 118 (ΡΙΗ'—CXVIII)⁷⁶

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΩΒΙΝΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΠΕΡΡΗΣ⁷⁷

Σὲ θεωρῶ ὀφειλέτην ἀπέναντί μου δι' ἕν καλὸν χρέος. Σοῦ ἐχορήγησα ἓνα δάνειον ἀγάπης. Ὅφείλεις νὰ μοῦ τὸ

74. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν νοεῖται ἀναθῆναι ὁ ἐπαρχος ὡς δικάριος τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὁ δικάριος (ἀναπληρωτής) τοῦ ἐπαρχοῦ.

75. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Φερμίνου εἰς τὴν εἰρωνεῖαν περὶ «Βρετανίαν».

76. Ἐγράφη τὸ 372 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 373.

77. Ὁ ἐπίσκοπος Πέρρης ἡ Πέρρης Ἰωδίνος μνημονεύεται καὶ εἰς τὰς Ἐπιστολάς 92 καὶ 127 (βλ. καὶ 3 MBA, σημ. 394, σελ. 98). Ἄλλ' ἐκεῖ γράφεται Ἰοδίνος, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐκδ. Deferrari. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἰωδίνος ἦτο Καππαδόκης (στ. 4-5) καὶ μεγαλύτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Μ. Β. (στ. 7).

ἐπιστρέψης καὶ δὴ μὲ τόκον, ἀφοῦ ἓνα τέτοιο εἶδος τόκου δὲν τὸ ἀπορρίπτει οὔτε ὁ Κύριός μας.⁷⁸

- Σὲ παρακαλῶ λοιπόν, ἀγαπητέ μου, νὰ τὸ ἐξοφλήσῃς μὲ τὸ νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν πατρίδα μας. Αὐτὸ βεβαίως εἶναι
5 μόνον τὸ κεφάλαιον. Καὶ ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἐπὶ πλεόν (ὁ τόκος); Τὸ νὰ φανῇς σύ, ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃς (ὁ ἐπισκέπτης), ὅτι εἶσαι ἄνθρωπος τόσο ἀνώτερος ἀπὸ ἐμέ, ὅσον ἀνώτεροι εἶναι οἱ πατέρες ἀπὸ τὰ παιδιὰ των.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 119 (ΡΙΘ'—CXIX)⁷⁹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ⁸⁰

Ἀπευθύνω μέσῳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Πέτρου τὰς πρὸς τὴν ἀγάπην σου προσήσεις μου καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ προσεύχῃσαι, ὅπως εἰς κάθε ἄλλην περίπτωση ὁμοίως καὶ τώρα ὑπὲρ ἐμοῦ, διὰ νὰ ἀποβάλω τὰς ἀποκρουστικὰς καὶ ἐπιζημίους αὐτὰς συνηθείας μου καὶ γίνω κάποτε καὶ ἐγὼ ἄξιός τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.⁸¹

- Πάντως, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ δὲν λέγω τίποτε, σεῖς θὰ συν-
ομιλήσετε μεταξύ σας διὰ τὰ ζητήματά μας καὶ θὰ πληροφορηθῇς (ὑπὸ τοῦ Πέτρου) ποῖα εἶναι ἡ καθαρὰ ἀλήθεια
προκειμένου περὶ τῶν γεγονότων πού ἔλαβον χώραν. Συνε-
πῶς νὰ μὴ δεχθῇς ἀδασανίστως τὰς ἐναντίον μου κακοή-
10 θεις ὑποψίας, τὰς ὁποίας εἶναι εὐνόητον ὅτι πλάττουν οἱ
συκοφάνται μου, χωρὶς νὰ φοδηθοῦν τὸν Θεὸν οὔτε νὰ ὑπο-
λογίσουν τὴν κοινὴν γνώμην.

- Πῶς συμπεριεφέρθη πρὸς ἐμέ ὁ «γενναῖος»⁸² Βασίλει-
ος,⁸³ τὸν ὁποῖον ἐδέχθην ὡς θὰ ἐδεχόμην ἐκ μέρους, τῆς εὐ-
λαθείας σου ἓνα φυλακτὸν διὰ τὴν ζωὴν μου, ἐγὼ τοῦλάχιστον ἐντρέπομαι ἀκόμη καὶ νὰ τὸ εἴπω. Ὅπωςδὴποτε ὅμως
15 θὰ τὰ μάθῃς ὅλα λεπτομερῶς, διότι θὰ σοῦ τὰ ἐκθέσῃ ὁ
ἀδελφός μας. Αὐτὸ τὸ λέγω, ὅχι διότι θέλω νὰ τὸν ἐκδική-

78. Πρβλ. Λουκ. 6, 35.

79. Ἐγγραφή ἢ τὸ τέλος τοῦ 372 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 373.

80. Περὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας βλ. 1 MBA, σημ. 3, σ. 49, 3 MBA, σημ. 266, σ. 74 καὶ σημ. 432, σ. 109, ὡς καὶ Ἐπιστ. 95, 98, 99 καὶ 125.

81. Ἦτοι τοῦ ὀνόματος «Χριστιανός». Πρβλ. καὶ Γαλ. 5, 24: «οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ» κλπ.

82. Χρησιμοποιεῖται εἰρωνικῶς.

83. Φαίνεται ὅτι ἦτο κληρικὸς τῆς Σεβαστείας. Ὁ Μ. Β. πάντοτε ἠδ-
λαβεῖτο καὶ ἡγάπα τὸν Εὐστάθιον. Εἰς τὴν παροῦσαν Ἐπιστολὴν ἐν τούτοις
ὁ Μ. Β. τὸν ἐπιπλήττει διὰ τὰς παραδόξους ἰδέας τοῦ περὶ μοναχικοῦ βίου
καὶ τὴν παραδοξοτέραν τὴν ἐφαρμογὴν. Ἀλλὰ τελικῶς ἐπῆλθε διδασκασία
(βλ. Ἐπιστ. 125).

- θῶ (εὐχομαι ἀντιθέτως νὰ μὴ τοῦ τὸ λογαριάσῃ ὁ Κύριος), ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι νὰ μείνῃ σταθερὰ ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου. Διότι φοβοῦμαι μήπως μὲ τὰς ὑπερβολικὰς τῶν συκοφαντίας, τὰς ὁποίας εἶναι φυσικὸν νὰ δημιουργήσῃς προκειμένου νὰ δικαιολογήσῃς τὸ σφάλμα των, τὴν
 20 διαταράξῃς. Οἰανδήποτε ὁμῶς κατηγορίαν καὶ ἂν ἐκτοξεύσῃς ἐναντίον μου, ἡ εὐφυΐα σου πρέπει νὰ τοὺς ἐξετάζῃ καὶ νὰ τοὺς ἐρωτᾷ κυρίως ἂν μὲ κατηγορήσῃς δημοσίως, ἂν ἀπήτησῃς νὰ διορθώσω τὸ σφάλμα τὸ ὁποῖον μοῦ ἀποδίδουν τώρα ἢ ἂν ἄφῃς νὰ φανῇ ἡ ἐναντίον μου ὀργή των.
- Τώρα λοιπὸν κάτω ἀπὸ ἓνα χάρωπὸν πρόσωπον καὶ
 25 τιμητικὰ δῆθεν λόγια ἀγάπης συγκαλύπτουν μίαν πραγματικὴν ἄβυσσον δολιότητος καὶ πικρίας, ποὺ δὲν συναντᾶται οὔτε εἰς τοὺς μύθους καὶ ποὺ αὐτοὶ τὴν ἀποκαλύπτουν μὲ τὴν ἐπαίσχυντον σιωπὴν των. Πόσον γέλωτα προξενοῦμεν μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν κατάστασιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν δυστυχισμένην αὐτὴν πόλιν ἀποστρέφονται τὸν εὐλαδῆ δῖον καὶ ἐκφράζουν ἐντόνως τὴν γνώμην ὅτι ἡμεῖς χρησιμοποιοῦμεν τὴν ὑποκρισίαν τῆς ταπεινοφροσύνης ὡς ἓνα τέχνασμά μας, διὰ νὰ ἐμπνέωμεν ἐμπιστοσύνην καὶ ὡς μέσον ἀπάτης. Καὶ ὅπωςδήποτε αὐτό, ἔστω καὶ ἂν
 30 ἐγὼ δὲν τὸ τονίσω, εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν εὐφυΐαν σου τόσον, ὥστε οἱ ἐδῶ νὰ μὴ θεωροῦν πλέον κανένα ἄλλο ἐπάγγελμα τόσον ὑποπτον διὰ κακοήθειαν, ὅσον τὴν ὑπόσχεσιν ἀσκητικοῦ βίου. Τὸ πῶς ὁμῶς ἡ κατάστασις αὐτὴ θὰ θεραπευθῇ, αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ φροντίσῃ ἡ σύνεσις σου.
- Πάντως αἱ κατηγορίαι τὰς ὁποίας συνέρραψε ἐναντίον μου ὁ Σωφρόνιος⁸⁴ δὲν προοιωνίζονται καλὰς ἐξελίξεις. Ἀντιθέτως, εἶναι ἡ ἀρχὴ διαιρέσεως καὶ χωρισμοῦ. Εἶναι μία προσπάθεια ποὺ ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ ψυχρανθῇ καὶ ἡ με-
 40 ταξύ μας ἀγάπη.^{84α} Παρακαλῶ νὰ κάμῃ ἡ εὐσπλαγχνία σου ὅ,τι εἶναι δυνατόν διὰ νὰ τὸν συγκρατήσῃ ἀπὸ τὸν ὀλέθριον αὐτὸν κατήφορον. Νὰ προσπαθῇς μὲ τὴν ἀγάπην σου μᾶλλον νὰ συνενώσῃς τὰ διιστάμενα μέρη καὶ ὅχι νὰ ἐπιτείνῃς τὴν διάστασιν ἐκείνων ποὺ ὁδηγοῦνται εἰς σχίσμα.

84. Ὁ Σωφρόνιος οὗτος εἶναι ὁ τῆς Ἐπιστ. 105, μαθητῆς τοῦ Ἐδσταθίου. Ἄγνωστον, ἂν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου μὲ τὸν ἐπίσκοπον Σωφρόνιον τῆς Ἐπιστ. 172 ἢ τοῦ Σωφρονίου τῆς Ἐπιστ. 198 (1, 10). Πάντως ὁ ἐπαρχὸς Κωνσταντινουπόλεως (3 MBA, σημ. 254, σελ. 72) ἀποκλείεται.

84α. Πρὸς Ματθ. 24, 12.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 120 (ΡΚ'—CXX)⁸⁵ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ⁸⁶

Ἀπὸ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Εὐσέβιον⁸⁷ ἔλαβον μίαν ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας διατάσσει νὰ γράψωμεν καὶ πάλιν⁸⁸ πρὸς τοὺς Δυτικούς (ἐπισκόπους) δι' ὠρισμένα ἐκκλησιαστικά ζητήματα. Καὶ θέλει τὴν ἐπιστολήν αὐτὴν νὰ τὴν γράψω ἐγὼ καὶ νὰ ὑπογραφῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἐπικοινωνίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εὗρηκα τρόπον νὰ σοῦ γράψω δι' αὐτὸ πού μοῦ ἀνέθεσε, στέλλω εἰς τὴν θεοσέβειάν σου τὸ ὑπόμνημα (τοῦ Εὐσεβίου), διὰ νὰ δυνηθῇς, ἀφοῦ τὸ μελετήσῃς ὁ ἴδιος καὶ δώσῃς τὴν ὀφειλομένην προσοχὴν καὶ εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἀναφορὰν τοῦ περιποθήτου ἀδελφοῦ Σαγκτησίμου⁸⁹ τοῦ συμπρεσβυτέρου. νὰ ἀξιωθῇς νὰ γράψῃς σὺ διὰ τὰ θέματα αὐτά, ὅπως νομίζεις καλλίτερον.

Ἐγὼ εἶμαι πρόθυμος νὰ συμφωνήσω μὲ αὐτὰ καὶ νὰ ἐνεργήσω διὰ τὴν ταχείαν περιφορὰν τοῦ κειμένου μεταξὺ τῶν κοινωνούντων μὲ ἡμᾶς ἐπισκόπων, ὥστε ὅποιος μεταδῇ εἰς τὴν Δύσιν νὰ ἔχῃ τὰς ὑπογραφὰς ὅλων.

Παρακαλῶ νὰ δώσῃς ἐντολήν νὰ μοῦ γίνουν γνωσταὶ αἱ ἀπόψεις τῆς ὁσιότητός σου, διὰ νὰ μὴ ἀγνοῶ τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα ἔχεις καταλήξῃ. Ὅσον διὰ τὰς μηχανορραφίας ἢ καὶ τὰς μέχρι τώρα σκευωρίας ἐναντίον μου εἰς Ἀντιόχειαν⁹⁰ θὰ τὰ ἀναφέρῃ εἰς τὴν τιμιότητά σου ὁ ἴδιος ἀδελφός, ἂν βεβαίως δὲν προλάβουν αἱ διαδόσεις νὰ σοῦ καταστήσουν φανερά ὅλα ὅσα ἔγιναν.

85. Ἐγράφη τὸ 373.

86. Περὶ τοῦ Ἀγίου Μελετίου βλ. 3 MBA, σημ. 10, σελ. 18.

87. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου βλ. 2 MBA, σημ. 11, σελ. 47.

88. Τὸ πρῶτον ἀπηυθύνθησαν πρὸς τοὺς ἀγιωτάτους ἐπισκόπους τῆς Δύσεως πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 372 διὰ τῶν Ἐπιστολῶν 70, 90, 91 καὶ 92 (βλ. 3 MBA, σελ. 55-57 καὶ 92-104).

89. Ὁ πρεσβύτερος Σαγκτησίμιος μνημονεύεται πάντοτε ὡς «ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος» (Ἐπιστ. 253). Πρόκειται περὶ ἐμπιστοτάτου εἰς τὸν Μ. Β. κληρικοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀνέθεσε τὰς δυσκολωτέρας ἀποστολάς εἰς Σάταλα (Ἐπιστ. 123), πρὸς τὸν Ἅγιον Μελέτιον (Ἐπιστ. 132), πρὸς Εὐσέβιον Σαμοσάτων (Ἐπιστ. 239) καὶ εἰς τὰς Ἐπιστ. 253, 254, 255, 256. Παρ' ὅτι τὸ ὄνομά του προκαλεῖ ὑποψίας περὶ ἐκ τῆς Δύσεως προλεγευσεῶς του, ἡ φράσις «ὅσα κατέλαβεν ἐν τῇ Δύσει» (Ἐπιστ. 255, 13) ἀποκλείει κάθε σκέψιν ὅτι ἦτο Δυτικὸς, Λατῖνος. Τὰ λατινικὰ ὀνόματα εἶχον εὖρει εὐρεῖαν διὰδοσιν εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον.

90. Ποῖοι ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐσκευώρουν ἐναντίον τοῦ Μ. Β. ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Μελετίου; Ἀσφαλῶς ἢ οἱ ἄχροι Ἀρειανοὶ ἢ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Παυλίνου (βλ. πλείονα εἰς 3 MBA, σελ. 18, σημ. 10).

Ἐμποροῦμεν λοιπὸν νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι συντόμως αἱ ἀπειλαὶ θὰ πραγματοποιηθοῦν.

- 20 Θέλω πάντως νὰ γνωρίζῃ ἡ εὐλάβειά σου ὅτι ὁ ἀδελφός Ἀνθίμος^{90α} ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον τὸν Φαῦστον,⁹¹ ὁ ὁποῖος τάσσεται μὲ τὸ μέρος τοῦ Πάπα,⁹² καὶ μάλιστα ὄχι μόνον χωρὶς ψηφοφορίαν, ἀλλὰ τὸν ἐχειροτόνησε εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ἀδελφοῦ Κυρίλλου,⁹³ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ γεμίσῃ τὴν Ἀρμενίαν μὲ φατρίας ἀλληλομαχομένας. Διὰ νὰ μὴ στρέψουν λοιπὸν τὰ ψεύδη των ἐναντίον μου καὶ νὰ μὴ
- 25 κατηγοροῦν ἐμὲ διὰ τὴν ἀταξίαν ποὺ προεκλήθη, γνωστοποιῶ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἰς τὴν σεμνότητά σου. Εἰμαι βέβαιος δὲ ὅτι θὰ φροντίσῃς καὶ σὺ νὰ τὰ καταστήσῃς γνωστὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Πιστεύω ὅτι ἡ ἀταξία αὕτη θὰ λυπησῇ πολλοὺς.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 121 (ΡΚΑ'—CXXI)⁹⁴

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΔΟΤΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ⁹⁵

Ἡ κακοκαιρία ἦτο πολὺ μεγάλη καὶ διήρκεσεν ὅσον ποτὲ ἄλλοτε, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίζωμεν εὐκόλως οὔτε κἂν τὴν διὰ τῆς ἀλληλογραφίας παρηγορίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ἐγώ, τὸ συναισθάνομαι, ἔγραψα ὀλίγας μόνον φορὰς εἰς τὴν εὐλάβειάν σου, ἀλλὰ καὶ ὀλίγας ἐπιστολάς ἔλαβον.

- 5 Ἀφοῦ ὁμως ὁ συμπαθητικώτατος ἀδελφός μας Σαγκτήσιμος⁹⁶ ὁ συμπρεσβύτερός μας ἀνέλαβε νὰ ταξιδεύσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ πρὸς σέ, δι' αὐτοῦ χαιρετίζω τὴν κοσμιότητά σου

90α. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀνθίμου Τυάων (βλ. Ἐπιστ. 58, εἰς 3 MBA, σημ. 18, 20 καὶ 21, σ. 23-24 καὶ Ἐπιστ. 73, 74, 75 καὶ 76, ἔ. ἀ., σ. 62-72).

91. Ὁ Φαῦστος μνημονεύεται εἰς τὰς Ἐπιστ. 120, 121 καὶ 122. Ὁδὸς κατὰ σύστασιν Πάπα τινός, ἀγνώστου ἄλλοθεν, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Μ. Β. ἐπισκοπικὴν χειροτονίαν. Ὁ Μ. Β. δὲν ἠρνήθη, ἀλλ' ἐζήτησε τὸ σύμφηρον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων. Ὁ Φαῦστος μὴ ἀναμείνας μετέβη εἰς τὸν Μητροπολίτην Τυάων Ἀνθίμον καὶ ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ ἀνευ διατυπώσεων, προφανῶς ἀντικανονικῶς. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ὁ Μ. Β. «ἀκριβολογούμενος» ἠρνήθη νὰ τὸν δεχθῇ.

92. Τίς ὁ Πάπας οὗτος δὲν εἶναι γνωστόν. Ἰσως πρόκειται περὶ ἐπισκόπου τινός.

93. Εἰς τὴν Ἐπιστ. 99 (4, 20) ὁ Κύριλλος φέρεται ὡς ἐπίσκοπος Ἀρμενίας.

94. Ἐγράφη τὸ 373.

95. Περὶ τοῦ Θεοδότου Νικοπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας βλ. 3 MBA, σελ. 109, σημ. 432.

96. Περὶ τοῦ Σαγκτησίμου βλ. σημ. 89.

καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ προσεύχεσαι δι' ἐμὲ καὶ νὰ ἀκούσης μὲ προσοχὴν τὸν ἐν λόγῳ ἀδελφόν, διὰ νὰ πληροφορηθῇς ἀπὸ αὐτὸν τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται τὰ διάφορα ἐκκλησιαστικά μας ζητήματα καὶ νὰ δείξης δι' αὐτὰ
 10 ὅλον τὸν δυνατόν σου ζῆλον.

Νὰ γνωρίζης δὲ ὅτι πρὸ ὀλίγου ἦλθεν ἐδῶ ὁ Φαῦστος⁹⁷ κομίζων ἐπιστολὴν πρὸς ἐμὲ ἐκ μέρους τοῦ Πάπα,⁹⁸ διὰ τῆς ὁποίας προέβαλλεν τὴν ἀξίωσιν νὰ γίνῃ οὗτος ἐπίσκοπος. Ὅταν ὁμῶς ἐγὼ ἐζήτησα τὴν σύμφωνον γνώμην τῆς εὐλαβείας σου καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, μὲ περιεφρόνησε καὶ
 15 τὴν χειροτονίαν ἐπέστρεψε, χωρὶς καὶ νὰ μοῦ τὸ ἀναγγείλῃ.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 122 (ΡΚΒ'—CXXII)¹⁰⁰

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΟΙΜΕΝΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΤΑΛΩΝ¹⁰¹

Ἀσφαλῶς θὰ ἐζήτησες ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους, ὅταν ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα των ἐπέρασαν ἀπὸ σέ, τὸ γράμμα μου καὶ θὰ ἐπληροφορήθης ἀπὸ αὐτοὺς διὰ ποῖον λόγον δὲν τοὺς ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν μου. Ἄν λοιπὸν σοῦ ὠμίλησαν μὲ φιλαλήθειαν, θὰ μοῦ ἔχῃς ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐκείνην στιγμὴν δώσει συγχώρησιν ἂν ὁμῶς ἐκεῖνοι ἀπέκρυψαν τὴν ἀλήθειαν, πρᾶγμα ποῦ ὑποθέτω, μάθε τὴν τοῦλάχιστον
 5 ἀπὸ ἐμέ.

Ὁ καθ' ὅλα «γενναῖος» Ἀνθιμος,¹⁰² ὁ ὁποῖος μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον διάστασιν ἐπὶ τέλους συνεφιλιώθη μαζί μου, εὗρηκε (πάλιν) τὴν εὐκαιρίαν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν κενοδοξίαν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προξενήσῃ εἰς ἐμὲ

97. Περὶ Φαύστου βλ. σημ. 91.

98. Τί ἀκριβῶς ἦτο ὁ Πάπας εἶναι δι' ἡμᾶς ἀγνωστον. Ἰσως ἐπίσκοπος ἢ ἀρχων.

99. Βλ. σημ. 90α. Οὗτος ἐγένετο μητροπολίτης οὐχὶ διὰ τῆς «κανονικῆς» ὁδοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἀρειανὸς αὐτοκράτωρ Οὐάλης θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Μ. Β. ἐδιχτόμησε τὴν μητρόπολιν Καισαρείας. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἐριστικὸς τύπος καὶ ὅτι ἐχειροτόνησε τὸν Φαῦστον μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ στενοχωρήσῃ τὸν Μ. Β. Δὲν ἦτο Ἀρειανὸς ὁμῶς, ἀλλ' ὀρθόδοξος. Ἐντεθὲν προσυπέγραψε τὴν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπισκόπους Ἐπιστ. 92.

100. Ἐγγραφή τὸ 373.

101. Ὁ Ποιμένιος, ἐπίσκοπος Σατάλων, ἐχειροτονήθη ἀπὸ τὸν Μ. Β. τὸ 372. Αἱ Ἐπιστολαὶ 102 καὶ 103 ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐνθρόνισιν του. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν 229, § 1, ὁ Μ. Β. πλέκει τὸ ἐγκώμιόν του. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἱκανός, ὀρθόδοξος καὶ εὐσεδέστατος (βλ. καὶ Ἐπιστ. 102 καὶ 103, 3 ΜΒΑ, σημ. 482, σελ. 124).

102. «Γενναῖος» λέγεται εἰρωνικῶς. Βλ. καὶ σημ. 99.

κάποιαν λύπην καὶ ἔχειροτόνησε τὸν Φαῦστον μὲ τὴν ἰδικήν του αὐθεντίαν¹⁰³ καὶ τὰς ἰδικὰ του χεῖρας, ὅχι μόνον χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν σύμφωνον¹⁰⁴ γνώμην κανενὸς ἀπὸ σᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐγέλασεν εἰρωνικῶς εἰς θάρος μου, ἐπειδὴ ἀντιμετωπίζω τὰ ζητήματα αὐτὰ μὲ ἀκρίβειαν.¹⁰⁵

Λόγῳ λοιπὸν τοῦ ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν μετέβαλεν εἰς σύγχυσιν τὴν παλαιὰν καλὴν τάξιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιεφρόνησε καὶ σᾶς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἀνέμενον νὰ λάβω τὸ σύμφηφον,¹⁰⁶ καὶ τέλος ἔκαμε κάτι ποῦ δὲν γνωρίζω ἂν εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δι' ὅλα αὐτὰ ἐστενοχωρήθην, δὲν ἠθέλησα νὰ δώσω εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς Ἀρμενίους καμμίαν ἐπιστολὴν οὔτε καὶ διὰ τὴν εὐλάβειάν σου. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἐδέχθην εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν τὸν Φαῦστον.¹⁰⁷ Ἀντιθέτως, διεκήρυξα ἐπισήμως ὅτι, ἂν δὲν μοῦ φέρῃ συστατικὰς ἐκ μέρους σας ἐπιστολάς. καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ εἶμαι ἐφεξῆς πάντοτε ξένος πρὸς αὐτόν. ἀλλὰ καὶ θὰ κάμω τοὺς ὁμόφρονάς μου νὰ τηρήσουν ἀπέναντί του τὴν ἴδιαν στάσιν.

Ἄν λοιπὸν αὐτὰ ποῦ ἔγιναν ἐπιδέχωνται θεραπείαν, φρόντισε ὅχι μόνον σὺ νὰ τοῦ γράψῃς, διὰ νὰ τοῦ δώσῃς τὴν μαρτυρίαν ποῦ ζητεῖ, ἂν ἔχῃς τὴν γνώμην ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ (τοῦ Φαύστου) εἶναι καλὴ¹⁰⁸ ἀλλὰ νὰ προτρέψῃς καὶ ἄλλους νὰ κάμουν τὸ ἴδιον. Ἄν ὅμως δὲν ἐπιδέχωνται θεραπείαν, καὶ αὐτὸ νὰ μοῦ τὸ γνωστοποιήσῃς, διὰ νὰ μὴ τοὺς προσέχω εἰς τὸ ἐξῆς καθόλου, παρ' ὅτι, ὥς ἄφησαν νὰ φανῇ, ἔγουν πάρεϊ τὴν ἀπόφασιν νὰ στραφοῦν τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸν Ἀνθιμον καὶ νὰ ζητή-

103. «Ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ» σημαίνει χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ κανένα, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τοὺς Κανόνας καὶ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, ἄρα «ἐτοιμολογῶς». Ἡ ἐνέργεια αὐτῇ τοῦ Ἀνθίμου προσέκρουεν εἰς τοὺς Κανόνας 1 καὶ 34 τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

104. Οὕτω παρέβη τὸν 19ον Κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου, ὅστις ὀρίζει ὅτι εἰς Σύνοδον ἐκλέγουσαν ἐπισκόπους πρέπει νὰ παρίστανται ἀπαντες οἱ ἐπίσκοποι ἢ τοὐλάχιστον οἱ περισσότεροι· «ἢ διὰ γραμμάτων ὁμοφώνους γενέσθαι». «Εἰ δὲ ἄλλως παρὰ τὰ διατεταγμένα γίγνοιτο, μηδὲν ἰσχύειν τὴν χειροτονίαν»!

105. «Ὅσοι κάμουν «οἰκονομίαν» ἐξυπηρετοῦν μίαν κατάστασιν, ἴσως, ἀνάγκης. Ὅσοι ἐμμένουν εἰς τὴν ἀκρίβειαν ἐκδικοῦν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ στερεώνουν τὴν ὁρθόδοξον πίστιν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Μ. Β.

106. Βλ. σημ. 104.

107. Περὶ τοῦ Φαύστου βλ. σημ. 91. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Μ. Β. ἐθεώρησε τὴν χειροτονίαν του μὴ γενομένην συμφώνως πρὸς τὸν 19ον Κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ τὸν 34ον τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων.

108. Ἐδῶ φαίνεται ἡ ἀπολύτως καλὴ καὶ εὐλικρινὴς διάθεσις τοῦ Μ. Β., ὥς καὶ τὸ εὐλικρινὲς ταπεινὸν φρόνημά του.

σουν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτόν,¹⁰⁹ ἀφοῦ καὶ ἐμὲ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὴν (τῆς Καισαρείας) μᾶς περιφρονήσουν ὡς «ἑώλους»¹¹⁰ διὰ φιλίαν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 123 (ΡΚΓ'—CXXIII)¹¹¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΟΝΑΧΟΝ ΟΥΡΒΙΚΙΟΝ¹¹²

Ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃς πλησίον μου (καὶ τὸ καλὸν αὐτὸ ἐπλησίαζε), διὰ νὰ μὲ δροσίσης τοῦλάχιστον μὲ τὴν ἄκρην τοῦ δακτύλου σου,¹¹³ διότι φλέγομαι εἰς τοὺς πειρασμούς. Τί ὁμῶς συνέβη; Ἀπλούστατα, ἀντετάχθησαν αἱ ἁμαρτίαι μου καὶ ἡμπόδισαν τὴν ἔλευσίν σου, διὰ νὰ μὲ ἀφήσουν νὰ πάσχω ἀνιάτως. Ὅπως λοιπὸν καὶ εἰς τὰ κύματα τὸ ἕνα διαλύεται, τὸ ἄλλο ἤδη σηκώνεται καὶ τὸ ἄλλο ἀναταράσσεται καὶ μαυρίζει, παρομοίως καὶ ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μου συμφορὰς ἄλλαι μὲν ἐσταμάτησαν, ἄλλαι μὲ συνέχουν καὶ ἄλλαι ἀναμένονται νὰ ἔλθουν, ὥστε καὶ δι' ἐμέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, νὰ ὑπάρχῃ εἰς καὶ μόνον τρόπος ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὰς τὰς συμφορὰς: νὰ ὑποχωρήσω εἰς τὴν περίστασιν καὶ νὰ ὑποκύψω εἰς τοὺς διώκτας.

Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ σπεύσης νὰ μοῦ ἔλθῃς, ἔστω καὶ βραδέως, ἢ νὰ μὲ παρηγορήσης ἢ νὰ μοῦ δώσης συμβουλὴν ἢ καὶ νὰ μὲ προπέμψῃς καί, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μὲ μόνον τὸ ὅτι θὰ σὲ ἴδῶ, νὰ μὲ καλλιτερεύῃς.

Καὶ τὸ σπουδαιότερον, σὲ παρακαλῶ νὰ εὐχέσαι καὶ μάλιστα νὰ εὐχέσαι ὅσον ἡμπορεῖς περισσότερον, ὥστε νὰ μὴ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸν φοβερόν αὐτόν κλύδωνα οἱ λογισμοί μου, ἀλλὰ νὰ δυνηθῶ νὰ διατηρηθῶ εἰς ὅλα εὐχάριστος πρὸς τὸν Θεόν, διὰ νὰ μὴ συγκαταριθμηθῶ μὲ τοὺς κακοὺς δούλους.¹¹⁴ Αὐτοὶ ἂν μὲν τοὺς φέρεται μὲ ἀγαθότητα, τὸν δοξολογοῦν, ἂν ὁμῶς τοὺς παιδαγωγῇ μὲ δυσκόλους περιστάσεις, δὲν συμφωνοῦν. Ἄς προσπαθήσωμεν δ-

109. Ἡ φράσις σημαίνει: Νὰ ὑπαχθῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του καὶ νὰ τὸν μνημονεύουν ὡς «πρῶτον».

110. «Ἐώλος» εἶναι ἐκεῖνος πρὸ λόγῳ παρελεύσεως μεγάλου χρονικοῦ διαστήματος ἔχει γίνεῖ «μπαγιατικός», ἀνούσιος, ἀκατάλληλος πρὸς χρῆσιν κλπ.

111. Ἐγράφη τὸ 373.

112. Ὁ Οὐρβίκιος ἦτο μοναχός. Ὁ Μ. Β. τὸν ἐξετίμα πολὺ, ὥς φαίνεται ἀπὸ τὰς τρεῖς Ἐπιστολάς πρὸ τοῦ ἀπηθύθου, ἤτοι τὴν παροῦσαν καὶ τὰς 262 καὶ 366.

113. Πρβλ. Λουκ. 16, 24.

114. Ματθ. 18, 21 - 35.

μῶς νὰ ὠφελοῦμεθα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς πλέον δυσκόλους περιστάσεις καὶ νὰ δεικνύωμεν εἰς Αὐτὸν περισσοτέραν πίστιν, τότε (κυρίως), ὅτε Τὸν χρειαζόμεθα καὶ περισσότερον.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 124 (ΡΚΔ'—CXXIV)¹¹⁵ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ¹¹⁶

Μερικοὶ λέγουσιν ὅτι ὅσοι κυριεύονται ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ ἔρωτος, ὅταν κατὰ ἀνωτέραν δίαν ἀποχωρίζονται ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ ποθοῦν, ἂν ρίξουν ἓνα βλέμμα εἰς τὴν φωτογραφίαν τῆς μορφῆς ποὺ ἀγαποῦν, ἀνακουφίζουν τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους χάρις εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ποὺ δοκιμάζουν μὲ τὰ μάτια.

- 5   "Ἄν βεβαίως αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ ἢ ὄχι, δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσω. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μοῦ συνέβη ἐν σχέσει μὲ τὴν καλωσύνην σου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπα. Μοῦ ἐδημιουργήθη λοιπὸν διὰ τὴν ἱεράν καὶ ἄδολον ψυχὴν σου κάποια διάθεσις, οὕτως εἰπεῖν συναισθηματικῇ.^{116α}
- 10   Λόγῳ ὅμως τῶν ἁμαρτιῶν μου δὲν μοῦ εἶναι εὐκολόν νὰ ἀπολαύσω αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμῶ, ὅπως καὶ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ. Διὰ τοῦτο ἐνόμισα ὅτι εἰς τὴν πλησίον μου παρουσίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν μας εἶδα μίαν πάρα πολὺ παραστατικὴν εἰκόνα τῆς καλωσύνης σου.

- Καὶ μάλιστα τόσοσιν πολὺ, ὥστε, ἂν συνέβαινε νὰ συναντηθῶ μὲ τὴν εἰλικρίνειάν σου ὄχι μαζὶ μὲ αὐτοὺς, θὰ ἐνόμιζα ὅτι τοὺς εἶχα ἰδεῖ εἰς τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐκείνους, ἀφοῦ
- 15   τὸ μέτρον τῆς ἀγάπης σας εἶναι εἰς τὸν καθένα σας τόσοσιν μεγάλο ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἴσου θαμποῦ εἰς ὅλους καὶ ἡ φιλονεικία τοῦ καθενὸς νὰ ἐπιτύχη ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα.

Εὐχαριστῶ δι' αὐτὰ τὸν ἅγιον Θεὸν καὶ Τὸν παρακαλῶ, ἂν βεβαίως μοῦ ἀπομένῃ ἀκόμη ὀλίγος χρόνος ζωῆς, νὰ μοῦ γίνῃ χάρις εἰς σέ ἢ ζωὴ γλυκεία, διότι, τοῦλάχιστον

115. Ἐγγραφή τὸ 373.

116. Ποῖος ὁ Θεόδωρος οὗτος δὲν γνωρίζομεν. Πιθανῶς οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τοὺς Θεοδώρους πρὸς οὓς ἀπηρθύνθησαν αἱ Ἐπιστολαὶ 69 καὶ 219 (βλ. καὶ 3 ΜΒΑ, σημ. 149, σελ. 51).

116α. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συναισθηματικῇ, «ἐρωτικῇ» εἰκὼν καὶ ἔκφρασις ἐδῶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγνὴν ἀγάπην καὶ χρησιμοποιεῖται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν καθιερωμένην ἐπίσης χρῆσιν διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, τὸν «θεῖον ἔρωτα», τὸν ὅποιον ὁ Μ. Β. ὀνομάζει «μανικόν» καὶ «ἀνυπόφορον».

- 20 ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μία κα-
τάστασις ἀθλία, ποῦ πρέπει κανεῖς νὰ τὴν ἀποφεύγῃ, ὅταν
ἔχῃ στερηθῇ τὴν συναναστροφὴν τῶν πολὺ ἀγαπητῶν προ-
σώπων. Κατὰ τὴν γνώμην μου λοιπὸν δὲν ὑπάρχει κάτι, ποῦ
θα ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἐπιθυμήσῃ κανεῖς, ὅταν ἔχῃ χωρισθῇ
ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποῦ τὸν ἀγαποῦν εἰλικρινῶς.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 125 (ΡΚΕ'—CXXV)¹¹⁷

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΠΙΣΤΕΩΣ,¹¹⁸ Ἡ ΟΠΟΙΑ
ΥΠΗΓΟΡΕΥΘΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΓΙΩΤΑΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ
ΚΑΙ ΥΠΕΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ,
ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

1. Ὅσοι ἡ διετέλεσαν ὁπαδοὶ ἄλλης τινὸς ὁμολογίας
πίστεως καὶ θέλουν νὰ προσέλθουν εἰς τὴν ἐνότητα μετὰ
τῶν Ὁρθοδόξων, ἢ ἔστω τώρα διὰ πρώτην φορὰν ἐπιθυ-
μοῦν νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κατήχησιν τοῦ λόγου τῆς ἀλη-
θείας, πρέπει νὰ διδάσκωνται τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὸ
ὁποῖον συνετάγη ὑπὸ τῶν μακαρίων Πατέρων εἰς τὴν Σύνο-
5 δον ἡ ὁποία συνεκροτήθη πρὸ καιροῦ εἰς τὴν Νίκαιαν. Αὐτὸ
δὲ θα ἦτο δυνατόν νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμον καὶ δι' ὅσους ἔχουν
φρονήματα ἐρχόμενα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑγιῇ διδασκα-
λίαν καὶ προσπαθοῦν μὲ τὰς δῆθεν εὐσχήμους ὑπεκφυγὰς
των νὰ συγκαλύψουν τὸ κακόδοξον φρόνημά των. Ὅμως ἡ
διατυπωμένη πίστις εἶναι καὶ δι' αὐτοὺς ἀρκετὴ. Λοιπὸν, ἢ
10 νὰ διορθώσουν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ ἁρρώστιαν τοὺς ἢ, ἂν τὴν
συγκαλύπτουν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας των, τότε οἱ ἴδιοι
μὲν θα βαστάσουν τὸ κρίμα¹¹⁹ διὰ τὴν ἀπάτην τοὺς, ἐνῶ
ἀντιθέτως δι' ἐμὲ θα κάμουν εὐκολωτέραν τὴν ἀπολογία
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὁπότε ὁ Κύριος θα ἀποκαλύ-
ψῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ θα φανερώσῃ τὰ θελήματα
15 τῶν καρδιῶν.¹²⁰

117. Ἐγγραφή τὸ 373. Ἄλλὰ τὸ παρὸν κείμενον κείμενον δὲν εἶναι ἐπιστολή.

118. Ἡ ὁμολογία αὕτη πίστεως ὑπῆρξε καρπὸς καὶ ἐπιστάγμαμα πολ-
λῶν συντόνων καὶ εἰλικρινῶν προπαθειῶν τοῦ Μ. Β. νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν
Ὁρθόδοξον πίστιν τὸν μέγαν ἀσκητὴν καὶ ἐπίσκοπον Εὐστάθιον Σεβαστείας.
Εἰς τὴν ἐπιστολὴν 99 βλέπομεν ὅλην του τὴν ἀγωνίαν, ἀλλὰ καὶ ὅλην τὴν
δυσπιστίαν μὲν τοῦ Θεοδότου, παλιμβουλίας δὲ καὶ ἀκαταστασίαν τοῦ Εὐστα-
θίου. Ὁ Εὐστάθιος, ἀφοῦ τελικῶς ὑπέγραψε τὴν ὁμολογίαν αὐτήν, δὲν ἤρ-
γησε νὰ τὴν ἀποκηρύξῃ, νὰ ἐκτραπῇ εἰς Ἀρειανισμόν καὶ νὰ καθαιρεθῇ.

119. Πρὸς Γαλ. 5, 10.

120. Πρὸς Α' Κορ. 4, 5: «Ὡστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν

Λοιπόν, πρέπει νά τοὺς δεχώμεθα, ἂν ὁμολογοῦν ὅτι πιστεύουν συμφώνως καὶ πρὸς τὰ λόγια τὰ ὁποῖα διευτυώθησαν εἰς τὴν Νικαίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸ νόημα¹²¹ τὸ ὁποῖον δηλοῦται μὲ τὰς λέξεις, αὐτάς, ὅταν ἐρμηνεύωνται καὶ κατανοοῦνται ὀρθῶς. Διότι ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι παραποιοῦν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀκόμη καὶ εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, καὶ προσπαθοῦν νά προσαρμόσουν τὸ νόημα τῶν λέξεων τοῦ Συμβόλου εἰς τὰς ἐπιθυμίας των.

Τοῦλάχιστον λοιπόν ὁ Μάρκελλος,¹²² μὲ δάσιν αὐτὸ τὸ Σύμβολον διατυπῶν ἀσεβεῖς διδασκαλίας ὡς πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν ὑπαρξιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκλαμβάνων Αὐτὸν ὡς ἀπλοῦν «λόγον»¹²³ ἐτόλμησεν, ἐπειδὴ δὲν κατενόει ὀρθῶς τὸ νόημα τοῦ «ὁμοουσίου», νά προφασισθῇ ὅτι ἔχει πάρει τὰς βασικὰς ἀρχὰς τῆς κακοδιδασκαλίας του ἀπὸ ἐκεῖ.¹²⁴

Τὸ ἴδιον καὶ μερικοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Λίβυος Σαβελλίου.¹²⁵ Ἐπειδὴ νομίζουν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα «οὐσία» καὶ «ὑπόστασις»,¹²⁶ προσπαθοῦν νά εὑρουν ἐπιχειρήματα πρὸς δικαιολογίαν τῆς βλασφήμου διδασκαλίας των ἀπὸ ἐκεῖ: ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ εἰς τὸ Σύμβολον ἔχει γραφῇ: «Ἐὰν δέ τις λέγῃ ἐξ ἐτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν Υἱόν, ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία».¹²⁷ Οἱ Πατέρες εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν ὠνόμασαν «οὐσίαν» καὶ «ὑπόστασιν» τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Διότι, ἂν αἱ δύο λέξεις εἶχον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νόημα, ποία ἀνάγκη θὰ ἦτο νά χρησιμοποιηθοῦν καὶ αἱ δύο; Εἶναι λοιπὸν φανερόν ὅτι, ἐπειδὴ ἄλλοι μὲν ἡρνοῦντο τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι «ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πα-

ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὅς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν».

121. Ὁ Μ. Β. τονίζει ἐνταῦθα ὅτι πρέπει νά μείνουν ἀμετάβλητα ὅχι μόνον τὸ δογματικὸν περιεχόμενον τοῦ Συμβόλου, ἀλλὰ καὶ αἱ λέξεις διὰ τῶν ὁποίων τοῦτο διευτυώθη.

122. Περὶ τοῦ Μαρκέλλου ἰδὲ σημ. 158 καὶ 159 ἐν 3 MBA, σελ. 52-53.

123. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ Μάρκελλος ἐθεώρει τὸν Χριστὸν ἀνυπόστατον, ὅπως ἀνυπόστατος εἶναι ὁ λόγος. Ὁ Χριστὸς δὲν ἦτο λόγος (=κουθέντα), ἀλλὰ ἀνυπόστατος Λόγος (=πρόσωπον), συνάναρχος καὶ συναπίδιος μὲ τὸν Πατέρα.

124. Ἐννοεῖται ἀπὸ τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας.

125. Περὶ Σαβελλίου ἰδὲ 1 MBA, σημ. 121, 278 καὶ 281, σελ. 85, 112-113.

126. Οἱ Δυτικοὶ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν δυτικὴν θεολογικὴν σκέψιν ἐταῦτιζον τὴν σημασίαν τῶν ὄρων «οὐσία» καὶ «ὑπόστασις». Ὁ Μ. Β. παρετήρησε τὸ ἐσφαλμένον τῆς ταυτίσεως καὶ τὰ ἄτοπα συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα ὡδήγει. Βλέπε πλεονα εἰς 2 MBA, σημ. 107, σελ. 72.

127. Σύμβολον Νικαίας, ἰδὲ κατωτέρω.

35 τρός»,¹²⁸ ἄλλοι δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶναι «ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς», ἀλλὰ ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ὑπόστασιν, διὰ τοῦτο καὶ τὰς δύο αὐτὰς ἀπόψεις τὰς ἀπεκήρυξαν ὡς ξένας πρὸς τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας.

40 Πράγματι, ἐκεῖ ὅπου ἐξέθετον τὸ ἰδικόν των φρόνημα οἱ Πατέρες εἶπον: «ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς», χωρὶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν νὰ προσθέσουν καὶ τὸ «ἐκ τῆς ὑποστάσεως». Συνεπῶς ἐκείνη μὲν ἡ διατύπωσις ἔγινε διὰ νὰ ἀποκρουσθῇ τὸ κακόδοξον φρόνημα, ἐνῶ ἡ ἄλλη περιέχει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ σωτηρίου δόγματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμολογῶμεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι, συμφώνως πρὸς τὰς Γραφάς, ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Νὰ ὁμολογῶμεν ὡς ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν τὸν Πατέρα καὶ ὡς ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν τὸν Υἱὸν καὶ ὡς ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα,

45 συμφώνως πρὸς ὅσα ἐκεῖνοι διετύπωσαν.

Διὰ τῆς φράσεως των λοιπὸν «Φῶς ἐκ Φωτὸς» ἔδειξαν ἐπαρκῶς καὶ σαφῶς ὅτι ἄλλο μὲν εἶναι τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐγέννησε καὶ ἄλλο τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη. Ἐν τούτοις ὁμῶς «Φῶς» καὶ «Φῶς», ὥστε ὁ ὀρισμὸς τῆς οὐσίας νὰ εἶναι καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἰς καὶ ὁ αὐτός. Ἄλλ' ἄς παραθέσωμεν τὸ ἴδιον τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὸ ὁποῖον

50 συνετέθη εἰς τὴν Νικαίαν.

2. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, τὸν Παντοκράτορα Πατέρα, ὁ Ὅποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς ὧν, καὶ τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων.

Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ Ὅποῖος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ὡς Μονογενῆς. (Ὁ Υἱός) εἶναι Φῶς ἐκ Φωτὸς, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, ἐγεννήθη, δὲν ἐδημιουργήθη· εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα·

5 εἶναι Αὐτός διὰ τοῦ Ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, δηλαδὴ καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὴν γῆν. Χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατήλθεν εἰς τὴν γῆν, ἐσαρκώθη. ἐνηνθρώπησεν, ἔπαθεν, ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν, ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ

10 θὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.

Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐκεῖνους δὲ οἱ ὁποῖοι λέγουν: «ὑπάρχει μία χρονικὴ περίοδος κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε» καὶ «πρὶν γεννηθῇ δὲν ὑπῆρχε» καὶ «ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸ μηδέν», ἡ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «εἶναι ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν» ἢ ὑπόστασιν ἢ ὅτι εἶναι τρεπτὸς ἢ ἄλλοιω-

128. Σύμβολον Νικαίας, ἰδὲ κατωτέρω.

15 τός, ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοὺς ἀναθεματίζει.

3. Εἰς τὴν πραγματικότητα λοιπὸν ἐδῶ ἄλλα μὲν σημεία διευτυπώθησαν εἰς βαθμὸν ἱκανοποιητικὸν καὶ μὲ ἀκρίβειαν, ἄλλα δὲ διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν ὧν εἶχον βλαβὴ (ἐκ πλάνης) καὶ ἄλλα πρὸς προφύλαξιν καὶ ἀσφάλειαν ἀπὸ ἐκείνα ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὸ μέλλον. Ἀντιθέτως, ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἀντιμετωπίζεται ὡς ἐν παρόδῳ, χωρὶς νὰ τύχη τῆς δεούσης ἐπεξεργασίας, ἐπειδὴ μέχρι τότε δὲν εἶχε ἀνακινηθῇ τὸ ζήτημα αὐτό, ἀλλὰ ἔμεινεν εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν ἔξω ἀπὸ κάθε ἀμφισβήτησιν¹²⁹ τὸ εὐσεβὲς περὶ Αὐτοῦ φρόνημα. Ὁ πονηρὸς ὅμως σπóρος τῆς κακοδοξίας,¹³⁰ ποὺ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐρρίφθη (εἰς τὸν ἀγρὸν τῆς Ἐκκλησίας) ὑπὸ τοῦ πρωτοστάτου τῆς αἵρέσεως, τοῦ Ἀρείου,¹³¹ ὕστερον δὲ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κακῶς συνέχισαν τὴν αἵρεσίν του πρὸς ζημίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνεπτύχθη (περισσότερον): Συνέπεια τῆς κακοδόξου διδασκαλίας του εἶναι ὅτι κατέληξεν εἰς τὴν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.¹³² Εἶναι ἀνάγκη διὰ τοῦτο νὰ παρατηρήσωμεν εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν λυποῦνται τὸν ἑαυτὸν των οὔτε λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν των τὴν ἀναπόφευκτον ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἡμῶν ἐξετόξευσεν ἐναντίον ἐκείνων ποὺ βλασφημοῦν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,¹³³ ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεματίσουν ὅσους ὀνομάζουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κτίσμα καὶ ἔχουν ἀνάλογα φρονήματα καὶ δὲν ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι φύσει ἅγιον, ὅπως φύσει ἅγιος εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ φύσει ἅγιος εἶναι ὁ Υἱός, ἀλλὰ τὸ θεωροῦν ξένον ὡς πρὸς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν (τὴν θε-

129. Δὲν ὑπάρχει ἐξέλιξις δογμάτων, ὡς παραδέχονται οἱ Προτεστάνται, Καθολικοὶ καὶ Οἰκουμενισταί, ἀλλὰ μόνον ἀμφισβήτησις τῶν δογμάτων καὶ συνεπείᾳ ταύτης διατύπωσις αὐτῶν. Διὰ τὰ δόγματα τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Πίστεως λέγομεν: «Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων» κλπ. (Συνοδικὸν Ὁρθοδοξίας).

130. Πρβλ. Ματθ. 13, 24-43. Σπóρος ζιζανίων εἶναι ἡ κακοδοξία τῆς αἵρέσεως, ἀρχισπορεύς ὁ Διάβολος καὶ σπορεῖς οἱ αἱρεσιάρχαι, οἱ ὅποιοι κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι «μεγάλαι θρησκευτικαὶ προσωπικότητες», ὡς πολλάκις χαρακτηρίζονται, ἀλλὰ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄργανα τοῦ Διαβόλου. Βλ. καὶ Ματθ. 13, 25 καὶ 39.

131. Ὁ Ἀρεῖος ἄφησε τερατώδη ἀνάμνησιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἐβλασφήμησε τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὀνομάσας Αὐτὸν κτίσμα καὶ ἐξητέλεισεν οὕτω τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς κτισματολατρίαν. Παρεδέχετο ὅτι ὁ Χριστὸς ἦτο τὸ πρῶτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ. Κατ' αὐτὸν ὁ Υἱὸς δὲν ἦτο συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μεταγενέστερός Του καὶ ἠδύνατο νὰ «τραπῇ», δηλ. νὰ πέσῃ εἰς ἁμαρτίαν!

132. Πρβλ. Μάρκ. 3, 28.

133. Ἐ. ἀ.

20 ότητα).

Μία άπλή απόδειξις τής όρθότητος του φρονήματος ενός ανθρώπου είναι τó νά μη χωρίζη αυτό (τό Πνεύμα) από τόν Πατέρα και τόν Υιόν (άφου μάλιστα είναι απαραίτητον νά βαπτιζώμεθα, όπως μέχρι τώρα παρελάβομεν, νά πιστεύωμεν όπως βαπτιζόμεθα, και νά δοξολογώμεν, όπως και πιστεύομεν, τόν Πατέρα και τόν Υιόν και τó "Άγιον Πνεύμα"¹³⁴). Τούναντίον δέ νά παύη νά έχη έπικοινωνίαν με
 25 εκείνους που όνομάζουν τó Πνεύμα κτίσμα, διότι βλασφημούν άνεπιφυλάκτως, άφου έχει γίνει παραδεκτόν (και είναι αναγκαίον νά τονισθῇ αυτό, διότι υπάρχουν συκοφάνται)¹³⁵ ότι τó Πνεύμα τó "Άγιον δέν τó λέγομεν ούτε άγέννητον, διότι ένα μόνον αναγνωρίζομεν ως «άγέννητον» και μίαν τήν «αίτίαν» όλων τών όντων, τόν Πατέρα του Κυρίου ήμών
 30 'Ιησου Χριστού· άλλ' ούτε γεννητόν, διότι εις τήν παράδοσιν τής πίστεώς μας έχομεν διδαχθῇ ότι μόνον ένας είναι ó Μονογενής. Τó Πνεύμα λοιπόν τής αληθείας, άφου έδιδάχθημεν ότι έκπορεύεται από τόν Πατέρα, όμολογοϋμεν ότι έχει λάβει ύπόστασιν από τόν Θεόν (Πατέρα)¹³⁶ όχι διά του τρόπου τής δημιουργίας. 'Ακόμη όμως πρέπει νά αναθεματίζωμεν και όσους όνομάζουν τó Πνεύμα τó "Άγιον «λει-
 35 τουργικόν», διότι μὲν τήν λέξιν αυτήν καταβιδάζουν αυτό εις τήν τάξιν ενός δημιουργήματος, άφου ή Γραφή με τó νά λέγῃ ότι «πάντες (οί "Άγγελοι) εισί λειτουργικά πνεύματα εις διακονίαν άποστελλόμενα»¹³⁷ μάς έχει διδάξει ότι τά λειτουργικά πνεύματα είναι κτίσματα.

40 'Εξ άλλου δι' εκείνους που αναμιγνύουν τά πάντα και δέν τηροϋν τήν διδασκαλίαν που εύρίσκομεν εις τά Εύαγγέλια, είναι αναγκαίον νά κάμωμεν και αυτήν τήν διασάφη-

134. Θαυμασία αρχή - λυθία λίθος έρεύνης όρθότητος θεολογίας και πράξεως. Βάπτισμα - πίστις - δοξολογία είναι απολύτως αλληλένδετα. Δέν δύναμεθα νά άγνοήσωμεν τó εν και νά νομίζωμεν ότι όρθοδοξοϋμεν εις τά άλλα.

135. Συκοφάντας όνομάζει εκείνους που διέστρεφον τά λόγια του και προσεπάθουν νά τόν παρουσιάσουν ως αίρετικόν. Μή λησμονώμεν ότι οι 'Αρειανοί επί έτη «παρετηροϋντο αυτόν», διά νά του εύρουν μίαν μόνον λέξιν και νά τόν καθαιρέσουν, ώστε νά καταλάβουν τήν Μητρόπολιν Καισαρείας.

136. 'Εδω ό Μ. Β. μάς λέγει. 'Η άγία Τριάς είναι τρία πρόσωπα, όμοούσια. Όλα των τά ιδιώματα είναι κοινά πλην τών λεγομένων ύποστατικών, τά όποια λέγονται και άκοινοποίητα και άσύμβατα, ως προσιδίζοντα μόνον εις έν πρόσωπον. Ούτως άγέννητος είναι μόνον ό Πατήρ, γεννητός μόνον ό Υιός και έκπορευτόν μόνον τó Πνεύμα. 'Εκπόρευσις λέγεται ό τρόπος διά τοϋ όποιου τó Πνεύμα λαμβάνει από τόν Πατέρα ύπόστασιν.

137. 'Εβρ. 1, 14. «Λειτουργικός» σημαίνει υπηρετικός, «δοϋλος»· άρα όχι ισότιμον τó "Άγιον Πνεύμα πρός τόν Πατέρα και τόν Υιόν.

σιν' ὅτι δηλαδή πρέπει νά ἀποφεύγωμεν ὡς καταπολεμοῦν-
 τας ἐπισήμως τήν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν καί ἐκείνους πού
 ἀλλάσσουν τήν σειράν, τήν ὅποιαν μᾶς παρέδωκεν ὁ Κύ-
 ριος, καί τόν μέν Υἱόν τάσσουν πρό τοῦ Πατρός καί τὸ Ἅ-
 γιον Πνεῦμα πρό τοῦ Υἱοῦ. Πρέπει νά διαφυλάττωμεν ἀμε-
 45 τάβλητον τήν σειράν πού παρελάβομεν ἀπό τὸ στόμα τοῦ
 ἰδίου τοῦ Κυρίου μας, Ὅστις εἶπε: «Πορευθέντες μαθητεύ-
 σατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες (αὐτούς) εἰς τὸ ὄνομα
 τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».¹³⁸

(Εἰς τὸ πρωτότυπον ὑπῆρχεν) ἡ ὑπογραφή τοῦ ἐπι-
 50 σκόπου Εὐσταθίου ἔχουσα ὡς ἐξῆς: «Ἐγὼ ὁ ἐπίσκοπος
 στὰ εἰς σέ τὸν Βασίλειον καί ἐδήλωσα ὅτι συμφωνῶ μέ αὐ-
 στὰ εἰς σ τὸν Βασίλειον καί ἐδήλωσα ὅτι συμφωνῶ μέ αὐ-
 τὰ πού εἶναι γραμμένα ἀνωτέρω. Τήν ὑπέγραψα δὲ τήν ὁ-
 μολογίαν αὐτὴν παρουσίᾳ τῶν ἀδελφῶν, τοῦ φίλου μου
 Φρόντωνος»¹³⁹ τοῦ χωρεπισκόπου Σεδῆρου¹⁴⁰ καί μερικῶν
 ἄλλων κληρικῶν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 126 (ΡΚΣΤ'—CXXVI)¹⁴¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΤΑΡΒΙΟΝ¹⁴²

Ὅταν ἐπῆγα εἰς τήν Νικόπολιν¹⁴³ μέ τήν ἐλπίδα ἀφ'
 ἐνός νά ἐπανορθώσω τὰ πράγματα ἀπό τὰς λαβούσας χώ-
 ραν ταραχὰς καί ἀφ' ἐτέρου νά προσφέρω τήν ἀναμενομέ-
 νην παρηγορίαν εἰς αὐτούς οἱ ὅποιοι εἶχον συμπεριφερθῇ
 ἀτάκτως καί παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς, κατελή-
 φθην ἀπό πολὺ μεγάλην στενοχωρίαν, διότι δέν εὗρηκα ἐ-
 5 κεῖ τήν χρηστότητά σου. Ἀντιθέτως, ἐπληροφορήθην ὅτι

138. Ματθ. 28, 19.

139. Ὁ Φρόντων, φίλος τοῦ Εὐσταθίου Σεδαστείας, ἐξέκλινεν, ὡς καί
 ὁ Εὐστάθιος, εἰς αἵρεσιν. Ὁ Μ. Β. εἰς τήν Ἐπιστολὴν 239 ἀποκαλῶν αὐτὸν
 ἄθλιον ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς «πρότερον μέν δῆθεν τήν ὑπὲρ ἀληθείας συνη-
 γορίαν σχηματίζομένου, τελευταῖον δὲ αἰσχρῶς προδόντος καί τήν πίστιν
 καί ἑαυτὸν καί μισθὸν τῆς προδοσίας λαβόντος ὄνομα ἀτιμίας».

140. Ἵσως ὁ χωρεπίσκοπος αὐτοῦ Σεδῆρος νά ταυτίζεται μέ τὸν τῆς
 Ἐπιστολῆς 188, 10 ἀναφερόμενον ὁμῶνυμον ἐπίσκοπον.

141. Ἐγράφη τὸ 373.

142. Περὶ τοῦ Ἀταρβίου βλ. σημ. 91 εἰς 3 ΜΒΑ, σελ. 41. Παρ' ὅτι
 συγγενὲς τοῦ Μ. Β., ἡ συμπεριφορὰ του ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ Μ. Β. τὸν χα-
 ρακτηρίζει ὡς «καθηγούμενον» τῆς διαβολῆς (Ἐπιστ. 204, 2, 19), προσ-
 στώτα τοῦ πολέμου ἐναντίον του (Ἐπιστ. 207, 1, 2) καί τοιοῦτον, «ὥστε
 ὄνομα αὐτῷ γενέσθαι τὴν ἁμαρτίαν». Ἡ Ἐπιστολὴ ἀπηρθύνθη πρὸς τὸν Ἀ-
 τάρβιον «κρίναντα μὴ γράφειν διὰ διαβολήν».

143. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας καί σπουδαία ἐπίσκοπῇ.

εἶχες φύγει κατ' ἐντελῶς ἐσπευσμένον τρόπον καὶ μάλιστα ἐνῷ ἀκόμη ἡ σύνδος, ἡ ὁποία εἶχε συγκληθῇ ἀπὸ σέ, εὐρίσκετο σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐργασιῶν της.

- Ἐντεῦθεν κατ' ἀνάγκην κατέληξα εἰς τὴν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ σοῦ ὑπενθυμίζω νὰ ἔλθῃς εἰς συνάντησίν μου, διὰ νὰ ἀνακουφίσῃς σὺ ὁ ἴδιος τὴν λύπην μου.
- 10 Διότι ἐλυπήθην μέχρι θανάτου,¹⁴⁴ ὅταν ἐπληροφορήθην, ὅτι ἐτόλμησες νὰ κάμῃς μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πράξεις αἱ ὁποῖαι ποτὲ μέχρι τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν εἶχον φθάσει εἰς τὰ αὐτιά μου. Καὶ αὐτὰ μέν, παρ' ὅτι εἶναι λυπηρὰ καὶ δυσάρεστα, εἶναι κατὰ κάποιον τρόπον ὑποφερτά, ἐπειδὴ ἔγιναν εἰς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἄφησεν εἰς τὸν Θεὸν
- 15 τὴν ἐκδίκησιν δι' ὅσα ἔπαθεν, ἔχει ὀλοφύχως ταχθῇ μετὰ τὴν ἄποψιν ὅτι πρέπει νὰ πρυτανεύσῃ ἡ εἰρήνη καὶ νὰ μὴ ἐπιτραπῇ νὰ συμβῇ ἐξ αἰτίας του εἰς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ τίποτε τὸ ἐπιζήμιον.¹⁴⁵

- Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιοτίμους καὶ ἀξιόους πάσης ἐμπιστοσύνης ἀδελφοὺς μου ἀνήγγειλαν ὅτι τάχα προβαίνει εἰς καινοτομίας περὶ τὴν πίστιν εἰς τινα σημεῖα καὶ ὅτι κάμνεις κηρύγματα ἀντίθετα πρὸς τὴν ὑγιᾶ διδασκαλίαν.
- 20 Ἐξ αἰτίας αὐτῶν ἀνεστατώθημεν πολὺ καὶ κατελήφθημεν ἀπὸ ζωντανῶν ἀγωνιῶν μήπως ἀνάμεσα εἰς τὰ ἀναρίθμητα τραύματα, ὅσα ὑπέστη ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἡμάρτησαν κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, ξαναφυτρώσῃ καὶ ἄλλῃ ἀκόμη συμφορᾷ, μετὰ τὸ νὰ ἀνανεωθῇ ἡ παλαιὰ αἵρεσις τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ
- 25 Σαβελλίου¹⁴⁶ (διότι οἱ ἀδελφοὶ μετὰ ἐπληροφόρησαν ὅτι αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν ὑπὸ σοῦ εἶναι συγγενῇ μετὰ αὐτά, δηλ. τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σαβελλίου). Διὰ τοῦτο σοῦ γράφω, ὥστε νὰ μὴ ἀποφύγῃς νὰ με ἐπισκεφθῇς, ἐπειδὴ θὰ διανύσῃς ὀλίγον διάστημα. Μετὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας θὰ δώσῃς δι' αὐτὰ ἅψ' ἑνὸς θὰ καταπραΰνῃς τὸν πόνον μου
- 30 καὶ ἅψ' ἑτέρου θὰ παρηγορήσῃς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καταληφθῇ ἀπὸ ἀνυπόφορον βαρεῖαν λύπην διὰ τὰ ὅσα ἔπραξες, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ὅσα θρυλοῦνται ὅτι ἐλέχθησαν ἀπὸ σέ.

144. Πρὸλ. Ἰωαν. 4, 9.

145. Πρὸλ. καὶ τὸ ἀντίστοιχον λατινικόν: *caveant consules ne quid detrimenti res publi-æ capiat*

146. Περὶ τοῦ Σαβελλίου ἴδ. 1 MBA, σημ. 121, 278 καὶ 281, σελ. 85, 112.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 127 (ΡΚΖ'—CXXVII)¹⁴⁷ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ¹⁴⁸

Ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ὁ Ὅποῖος δίδει εἰς ἴσον μὲ τὰς
 θλίψεις¹⁴⁹ βαθμὸν τὰς ἀφορμὰς παρηγορίας καὶ τοιουτοτρό-
 πως παρηγορεῖ τοὺς ταπεινοὺς,¹⁵⁰ διὰ νὰ μὴ συμδῇ νὰ κατα-
 ποθοῦν¹⁵¹ ὑπὸ τῆς περισσοτέρας ἀπὸ τὴν χαρὰν λύπης, μοῦ
 ἔφερε παρηγορίαν ἴσην μὲ τὴν ταραχήν, ἡ ὁποία μοῦ συνέ-
 δη εἰς τὴν Νικόπολιν, μὲ τὸ νὰ φέρῃ πλησίον μου τὸν θεο-
 φιλέστατον ἐπίσκοπον Ἰουδίνον.¹⁵² Τὸ πόσον (οὗτος) μοῦ
 5 ἦλθεν εἰς τὴν κατάλληλον περίστασιν, ἃς σοῦ τὸ διηγηθῇ
 αὐτοπροσώπως. Διότι ἐγώ, ἐπιφυλασσόμενος νὰ μὴ κάμω
 μακρὰν τὴν ἐπιστολήν, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ θεωρηθῶ ὅτι εὗρί-
 σκω εὐκαιρίαν τρόπον τινὰ νὰ στήλιτεύσω τοὺς ἐξ αἰτίας
 ἐσωτερικῆς μεταβολῆς^{152α} γενομένους ἀγαπητοὺς μου διὰ
 10 τῆς ὑπενθυμίσεως τοῦ σφάλματός των, θὰ σιωπήσω.

Εἴθε ὁμοῦ νὰ δώσῃ ὁ ἅγιος Θεός νὰ ἔλθῃς εἰς τὴν ἐ-
 παρχίαν μου, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ἐναγκαλισθῶ τὴν σεμνο-
 πρέπειάν σου, ἀλλὰ καὶ νὰ σοῦ διηγηθῶ τὰ καθ' ἕκαστα.
 Διότι κατὰ κάποιον τρόπον συμβαίνει, ὥστε αὐτὰ τὰ ὁποῖα
 μᾶς προεξένησαν λύπην, ἐνῶ τὰ ἐδοκιμάζομεν, νὰ ἔχουν
 κάποιαν δύναμιν ψυχαγωγικὴν, ὅταν τὰ διηγούμεθα.

Ἐπίσης νὰ ἐπαινέσῃς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον¹⁵³
 διὰ τὴν δραστηριότητα τὴν ὁποῖαν ἀνέπτυξεν εἰς μερικά
 15 θέματα καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον τέλει μὲν, ὅσον ἀφο-
 ρᾷ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην του, σύμφωνα δὲ καὶ στιβαρόν,
 ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀκρίβειαν τῶν Κανόνων. Ἀλλὰ καὶ νὰ εὐ-
 χαριστήσῃς τὸν Κύριον, διότι τὰ πνευματικά σου τέκνα δει-
 κνύουν παντοῦ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν σεμνότητά σου γνω-
 ρίσματα.

- 147. Ἐγρᾶφῃ τὸ 373.

148. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου βλ. 2 MBA, σημ. 11, σελ. 47.

149. Πρβλ. Α' Κορ. 10, 13.

150. Πρβλ. Β' Κορ. 7, 6.

151. Πρβλ. Β' Κορ. 2, 7.

152. Περὶ τούτου βλ. σημ. 77 (Ἐπιστ. 118). Ἀλλ' ἐκεῖ γράφεται
 Ἰωδίνος καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 92 (1, 5) Ἰοδίνος. Φαίνεται οὕτω πα-
 ραδίδουν οἱ κώδικες, δηλαδὴ τρεῖς διαφόρους γραφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ὁρ-
 θοτέρα εἶναι: Ἰωδίνος, ἐκ τοῦ Ἰωδ. Πρόκειται πάντως περὶ τοῦ αὐτοῦ προ-
 σώπου, τοῦ ἐπισκόπου Πέρρης ἢ Πέρρης.

152α. Ἐνταῦθα γίνεται ὑκαινιγμός εἰς τὰ ἀρειανίζοντα καὶ ὀρθοδοξο-
 φανῇ σύμβολα τοῦ Ἀριμίνου, τῆς Νίκης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (360).

153. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ τοῦ Ἰουδίνου (Ἰωδίνου).

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 128 (ΡΚΗ'—CXXVIII)¹⁵⁴ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ¹⁵⁵

1. Δὲν κατῶρθωσα θεβαίως ἀκόμη νὰ δείξω ὅσον ἀξίζει μὲ ἔργα τὸν ζῆλον μου διὰ τὴν εἰρήνευσιν τῶν Ἑκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Ἐν τούτοις ὁμολογῶ ὅτι εἰς τὴν καρδίαν μου ἔχω τόσον ἔντονον ἐπιθυμίαν διὰ τοῦτο, ὥστε εὐχαρίστως θὰ ἐθυσίαζον καὶ τὴν ζωὴν μου ἀκόμη, διὰ νὰ σθεσθῇ ἐντελῶς ἡ φλόξ τοῦ μίσους τὴν ὁποίαν ἀναψεν ὁ Πονηρός. Διὰ τοῦτο, ἐάν (τελικῶς) ἀπεφάσισα νὰ ὑπάγω εἰς τοὺς πλησίον τῆς Κολωνίας τόπους ὅχι ἕνεκα τῆς ἐπιθυμίας μου διὰ τὴν εἰρήνην, νὰ μὴ εἰρηνεύσῃ ποτέ ἡ ζωὴ μου.
- 5 Ὅμως (εἶναι βέβαιον ὅτι) ἐπιδιώκω τὴν ἀληθινὴν εἰρήνην, ἐκείνην τὴν ὁποίαν μᾶς ἄφησεν¹⁵⁶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος. Αὐτὸ δὲ διὰ τὸ ὁποῖον παρεκάλεσα νὰ μοῦ δώσετε πληροφορίας, εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ ὅχι κάτι ἄλλο, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀληθινὴν εἰρήνην, ἔστω καὶ ἂν μερικοὶ διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν τὸ ἐξηγοῦν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐκείνοι λοιπὸν ἄς χρησιμοποιοῦν τὰς γλώσσας των δι' ὅ,τι θέλουν. Ὅπωςδήποτε ὅμως κάποτε θὰ μετανοήσουν διὰ τὰ λόγια αὐτά.^{156α}
- 10 2. Παρακαλῶ ὅμως τὴν ὁσιότητά σου νὰ ἐνθυμηταὶ τὰς ἀρχικάς μου προτάσεις καὶ νὰ μὴ παρασύρεται καὶ υἱοθετῇ ἄλλας ἀπαντήσεις¹⁵⁷ δι' ἄλλα ἐρωτήματα, μήτε νὰ ἀξιοποιῇ τὰ σοφίσματα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι χωρὶς καμμίαν δεινότητα εἰς τὸ λέγειν, ἀλλὰ μὲ ἀφορμὴν μόνον καὶ μόνον
- 5 τὴν γνώμην τοὺς κακοποιοῦν τὴν ἀλήθειαν χειρότερον ἀπὸ ὅλους. Διότι εἶχον προτείνει λόγια ἀπλᾶ καὶ σαφεῖ καὶ εὐκολοαπομνημόνευτα. Πρῶτον μὲν κατὰ πόσον ἀποκλείομεν κάθε ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς μὴ δεχομένους τὴν πίστιν τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, καὶ δεῦτερον κατὰ πόσον δὲν ἀνεχόμεθα νὰ συμμερίσθωμεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν διστάζουν νὰ ἀποκαλοῦν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα κτίσμα.

154. Ἐγγραφή τὸ 373.

155. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου βλ. 2 MBA, σημ. 11, σελ. 47.

156. Πρβλ. Ἰω. 14, 27: «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν» εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν...».

156α. Χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα ὁ Μ. Β. ἐκφράζει τὴν πικρίαν του διὰ τὴν στάσιν τοῦ Ἀταρβίου (βλ. Ἐπιστ. 126).

157. Ἡ πίστις εἶναι ἀπλῆ. Τὰ ἐρωτήματα γύρω ἀπὸ αὐτὴν ἀπλᾶ καὶ σαφῆ. Ἀντιθέτως, τὰ πολὺπλοκα σοφίσματα καὶ ἐρωτήματα κακοποιοῦν τὴν ἀλήθειαν!

10 Ἐκεῖνος¹⁵⁸ ὁμως, ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτή-
σεις λέξιν πρὸς λέξιν, ἐμωρολόγησεν εἰς θάρος μου αὐτὰ
τὰ ὅποια μοῦ ἔγραψες. Καὶ αὐτὸ ὄχι ἀπὸ ἀφέλειαν, ὡς θὰ ἐ-
νόμιζε κανεὶς, οὔτε ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ διίδῃ τὰ λογικὰ
ἐπακόλουθα. Ἀλλὰ σκέπτεται τὸ ἐξῆς· ὅτι δηλαδή, ἂν μὲν
15 ἀρνηθῇ τὴν πρότασίν μου, θὰ προδοθῇ εἰς τὸν λαόν, ἂν δὲ
συμφωνήσῃ μαζί μου, θὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς
μεσότητος,¹⁵⁹ ἀπὸ τὴν ὁποίαν μέχρι τώρα τίποτε δὲν ὑπῆρ-
ξε δι' αὐτὸν προτιμότερον.

Ἄς μὴ προσπαθῇ λοιπὸν νὰ μὲ ἐξαπατήσῃ μὲ σοφίσμα-
τα, μήτε νὰ παραπλανήσῃ¹⁶⁰ μὲ τοὺς παραλογισμοὺς του
μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ τὴν σύνεσίν σου, ἀλλὰ ἄς μοῦ στεί-
20 λῇ μίαν σύντομον ἀπολογίαν εἰς τὸ ἐρώτημά μου, εἰς τὴν ὁ-
ποίαν ἢ νὰ ὁμολογῇ ὅτι ἔχει ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς
τῆς πίστεως ἢ νὰ τὸ ἀρνήται.

Ἄν τὸν πείσης νὰ τὰ δεχθῇ αὐτὰ καὶ μοῦ στείλῃς ἐκ
μέρους του ἀπαντήσεις ὀρθὰς καὶ ὅπως τὰς ἐπιθυμῶ, τότε
θὰ παραδεχθῶ ὅτι εἰς ὅλα τὰ μετὰ ταῦτα ἐγὼ εἰμαι ἐκεί-
νος ὁ ὁποῖος ἔσφαλε καὶ θὰ δεχθῶ ἐπάνω μου ὅλην ἐκεί-
νην τὴν κατηγορίαν. Τότε νὰ μοῦ ἀπαιτήσῃς νὰ δείξω ταπει-
25 νοφροσύνην.¹⁶¹ Ἐνὸς ὁμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν γίνεται τίποτε,
συγχώρησέ με, θεοφιλέστατε πάτερ, διότι δὲν δύναμαι νὰ
ἴσταμαι πλησίον τοῦ Θυσιαστηρίου τοῦ Θεοῦ μὲ ὑποκρι-
σίαν.¹⁶² Διότι, ἂν δὲν ἐφοδούμην αὐτό, τότε διὰ ποῖον λό-
γον διεχώρισα τὴν θέσιν μου ἀπὸ τὸν Εὐίππιον,¹⁶³ ὁ ὁποῖος
εἶναι ἄφ' ἑνὸς μὲν τόσον λόγιος, ἄφ' ἑτέρου δὲ ὡς πρὸς
τὴν ἡλικίαν εἶναι τόσον πολὺ μεγαλύτερός μου, ἀλλὰ καὶ ἔ-
30 χει τόσα δικαιώματα φιλίας πρὸς ἐμέ;

Ἄν λοιπὸν κατὰ τρόπον καλὸν καὶ ἀρμόζοντα τὰ ἔ-

158. Ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας. Περὶ αὐτοῦ βλ. 1 MBA, σημ. 3, σ. 49.

159. Ἡ «μέση καὶ βασιλικὴ ὁδός» δὲν εἶναι πάντοτε ἡ καλλιτέρα. Οἱ
ὁμολογῶνται τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἦσαν ἄνθρωποι τῶν «ἄκρων». Ὁ Μ. Β. ἐν-
ταῦθα ἐμπαίζει τὴν «μεσότητα» τοῦ Εὐσταθίου.

160. Ἡ μέση ὁδὸς ποῦ ἀποτελεῖ ἀπόκλισιν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, ἂν
καὶ δύναται νὰ παραπλανήσῃ κακῶς ἐννοουμένους μετριοπαθεῖς, συνίσταται
ἀπὸ παραλογισμοὺς.

161. Θαυμάσιον κανὼνα μᾶς διδῇ ἐνταῦθα ὁ Μ. Β. Ἡ ταπεινοφροσύ-
νη, ἡ διαλλακτικότης, ἡ ὑποχωρητικότης ἔχουν θέσιν μόνον μεταξὺ Ὀρθο-
δόξων καὶ διὰ τὰ ζητήματα καθημερινῆς ζωῆς. Δὲν ρυθμίζουν τὴν ὑπεράσπι-
σιν τῆς ἀληθείας. Δι' αὐτὴν μακαριώτερος ὁ ἔχων «ζῆλον Ἡλιοῦ».

162. Ἡ «παράστασις» τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου ἀπαιτεῖ ἀπόλυτον κα-
θαρότητα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος διὰ νὰ εἶναι «ἀνένο-
χος καὶ ἀκατάκριτος» (βλ. θ. Λειτουργία Ἱω. Χρυσοστόμου β' εἰσὶν τῶν
πιστῶν).

163. Περὶ τοῦ Ἀρειανοῦ ἐπισκόπου Εὐίππιου βλ. 3 MBA, σελ. 49, σημ.
140.

πραξα ἐκεῖνα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τότε θεδαίως εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μου γελοῖον νὰ φαίνωμαι ὅτι συνδέομαι μὲ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι διὰ τῆς θεωρίας τῶν εὐφυῶν καὶ ἀστείων αὐτῶν λόγων περὶ μεσότητος¹⁶⁴ λέγουν τὰ ἴδια πράγματα μὲ αὐτόν.

3. Παρὰ ταῦτα ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποξενωθῶμεν¹⁶⁵ ἐντελῶς ἀπὸ ἐκείνους οἱ ὅποιοι δὲν δέχονται τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν. Ἀντιθέτως, πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῶμεν κατὰ κάποιον τρόπον διὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς συμφῶνως πρὸς τὰ παλαιὰ θέσμια περὶ ἀγάπης. Δηλαδή ἀφ' ἐνὸς νὰ τοὺς γράψωμεν ἀπὸ κοινοῦ προσφέροντες εἰς αὐτοὺς πᾶσαν δυνατὴν παρηγορίαν μὲ εὐσπλαχνικὸν τρόπον καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τοὺς προσκαλέσωμεν νὰ ἐνωθοῦν μαζί μας προτείνοντες εἰς αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν πίστιν τῶν Πατέρων. Καὶ ἂν μὲν τοὺς πείσωμεν, νὰ ἐνωθῶμεν μαζί τους ὅλοι μαζί ἂν δὲ ἀποτύχωμεν, νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ νὰ ἐξορίσωμεν ἀπὸ τὰ ἥθη μας τὸν ἐπαμφοτερισμὸν αὐτόν καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸν εὐαγγελικὸν καὶ ἁδολὸν ἐκεῖνον τρόπον ζωῆς, μὲ τὸν ὅποιον ἐπέρασαν ὅλην τὴν ζωὴν των ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι πρῶτοι ἀπὸ ὅλου προσηλθον εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡ Ἁγία Γραφὴ λέγει: «⁵ Ἦν τῶν πιστευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία».¹⁶⁶

- Λοιπόν, ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ εἶναι τὸ καλλίτερον. Ἄν ὅμως ὄχι, τότε (παρακαλῶ) ἀντιληφθῆτε ποῖοι εἶναι οἱ προκαλοῦντες τὸν πόλεμον καὶ παύσατε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὲν γράφετε διὰ ἀλληλοσυνεννοήσεις.¹⁶⁷

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 129 (ΡΚΘ'—CXXIX)¹⁶⁸

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ¹⁶⁹

1. Τὸ ἐγνώριζον ὅτι ἡ προσφάτως προσαφθεῖσα κατηγορία εἰς τὸν εὐκόλον νὰ εἴπη ὅ,τιδήποτε Ἀπολλινάριον¹⁷⁰

164. Βλ. σημ. 159.

165. Ὁ Μ. Β. εἶναι ἀπολύτως σύγχρονος. Μᾶς χαράττει τὰς ὁρθὰς ρυθμιστικὰς γραμμάς ἐνὸς γνησίως ὀρθοδόξου Οἰκουμενισμοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἀνεκτόν εἶναι ὁ ἐπαμφοτερισμός, τοῦ ὁποίου τὸν ὀρισμὸν ἔδωκεν ὁ προφήτης Ἡλίας μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Ἐως πότε ὁμεῖς ὡλάνειτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις;» (Γ' Βαο. 18, 21).

166. Πράξ. 4, 32.

167. Διαλλαγὴ μὲ πολεμοκαπήλους εἶναι ἀνόητος.

168. Ἐγγραφή τὸ 373.

169. Περὶ τοῦ Ἀγίου Μελετίου βλ. 3 ΜΒΑ, σελ. 18 κέξ., σημ. 10.

170. Ὁ Ἀπολλινάριος ἦτο ἐπίσκοπος Λαοδικείας τῆς Συρίας. Ἦτο δὲ

- θά ξενίση την ἀκοήν τῆς τελειότητός σου. Ἄλλωστε οὕτε καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος μέχρι τώρα ἐγνώριζον ὅτι πιστεύει τοιοῦτο-τρόπως. Ἦδη ὁμως οἱ Σεβαστιανοί,¹⁷¹ ἀφοῦ κατὰ κάποιον τρόπον ἠρεύνησαν τὸ ζήτημα καλῶς, τὸ ἔφεραν εἰς τὸ μέ-
 5 σον. Μάλιστα περιφέρουν καὶ κείμενον, βάσει τοῦ ὁποίου ἰδιαιτέρως καταδικάζουν καὶ ἐμέ, διότι δῆθεν ἔχω τὰ αὐτὰ μὲ αὐτὸν φρονήματα. Τὸ κείμενον τοῦτο περιλαμβάνει καὶ τὰς ἐξῆς προτάσεις: «ὥστε πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν πρῶ-
 10 τὴν ταυτότητα κατὰ τρόπον καθ' ὅλα συνεζευγμένον ἢ μᾶλλον ἠνωμένον μὲ τὴν ἑτερότητα»¹⁷² καὶ μάλιστα νὰ λέ-
 15 γωμεν ὅτι ἡ αὐτὴ εἶναι καὶ δευτέρα καὶ τρίτη. Διότι αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι ὁ Πατὴρ κατὰ πρῶτον λόγον, αὐτὸ εἶναι ὁ Υἱὸς κατὰ δεύτερον καὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ τρίτον. Καὶ πάλιν ὅτι αὐτὸ τὸ ὅποιον εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον τὸ Πνεῦμα, αὐτὸ εἶναι κατὰ δεύτερον ὁ Υἱός, ἀφοῦ μάλιστα «ὁ Κύριος ἐστὶ τὸ Πνεῦμα»¹⁷³ καὶ κατὰ τρίτον ὁ Πατὴρ, ἀφοῦ «Πνεῦμα ὁ Θεός».¹⁷⁴ Καί, ὅπως φανερώνει κατὰ τρόπον ὀξύτερον αὐτὸ τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ λέγεται, ὁ Πατὴρ
 15 εἶναι «πατρικῶς Υἱός»¹⁷⁴ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι «υἱκῶς Πατὴρ». Καὶ κάτι ἀνάλογον προκειμένου περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύμα-
 10 τος, ἀφοῦ ἡ Ἁγία Τριάς εἶναι εἰς Θεός.
- Αὐτὰ εἶναι τὰ διαδιδόμενα. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἀποδεχθῶ¹⁷⁵ τὴν ἄποψιν ὅτι εἶναι κατασκευάσμα-

Ἐνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου ἐπλασε τὴν ἐξῆς παράδοξον αἰρετικὴν θεωρίαν: α) ὁ ἄνθρωπος εἶναι τρισύνθετος: σῶμα, ψυχὴ καὶ πνεῦμα· β) ὑπεστήριξεν ὅτι δύο τέλεια ἐν γενέσθαι οὐ δύναται· καὶ γ) συνεπῶς ὁ Χριστὸς δὲν ἔλαβεν ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλὰ σῶμα καὶ ψυχὴν χωρὶς «πνεῦμα» ἢ «νοῦν». Οἱ Πατέρες τὸν ἐνέπαιζον καὶ τὸν ὠνόμαζον «ἄνουν». Πάντως ἦτο πολὺ ἀγαπητὸς καὶ ἐνθὺ εἰς τὴν Β' Οἰκ. Σύνοδον (381) καταδικάσθησαν αἱ διδασκαλαὶ τοῦ, ὁ ἴδιος δὲν ἀνεθεματίσθη. Ἰσως ἦτο τοῦτο θεῖα οἰκονομία, διότι ἦτο εἰλικρινὴς καὶ ταπεινός. Ἡ ὀρθόδοξος ἀποφῆς εἶναι ὅτι ὁ Χριστὸς προσέλαβε πλήρη καὶ τελείαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

171. Οἱ Σεβαστιανοί, κάτοικοι τῆς Σεβαστείας.

172. Τὸ ἀντιθετὸν τῆς «ταυτότητος».

173. Πρβλ. Β' Κορ. 3, 17.

173α. Ἰωάν. 4, 24.

174. Προφανῶς ὁ συγγραφεὺς τοῦ κειμένου ποὺ ἐκυκλοφόρει ἐδέχεται ὅτι ἡ Ἁγία Τριάς εἶναι εἰς Θεός. Ὅπωςδήποτε ὁμως συνέχευε τὰ ἀκοινοποίητα ἰδιώματα ἢ τὴν οὐσίαν μὲ τὰ ἀκοινοποίητα ἰδιώματα τῶν Τριῶν Προσώπων. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι «πατρικῶς υἱός» καὶ ὁ Υἱὸς «υἱκῶς Πατὴρ» (πρβλ. ὅρους «Υἱοπάτωρ» καὶ «Πατροπασχίται», Ἐπιστ. 9, § 2 κέξ., 1 MBA, σημ. 278 καὶ 281, σ. 112 - 114). Ὁ Μ. Β. τονίζει ὅτι αὐτὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λέγονται. Εἶναι ἐσφαλμένοι, αἰρετικαὶ θέσεις. Κατωτέρω δὲ δέχεται ὅτι ὁ Ἀπολλινάριος προσήγγισε τὰς ἀπόψεις τοῦ Σεβελλίου (βλ. §. ἀ.).

175. Δὲν εἶναι συκοφαντίαι, ἀλλὰ ὄντως γινῶμαι τοῦ Ἀπολλιναρίου.

τα ἐκείνων οἱ ὅποιοι περιφέρουν τὸ κείμενον αὐτό, ἂν καὶ ἀπὸ τὴν ἐναντίον μου συκοφαντίαν συμπεραίνω ὅτι δὲν δι-
 20 στάζουν πρὸ οὐδενός. Διότι ἀπευθυνόμενοι γραπτῶς πρὸς κάποιους ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των, ἀφοῦ προσέθεσαν τὴν ἐναντίον μου συκοφαντίαν, παρέθεσαν καὶ αὐτά, (τὰ ἀνωτέρω). 'Αλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ ὠνόμασαν «λόγια αἰρετικῶν»,¹⁷⁶ ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέκρυσαν τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ διβλίου αὐτοῦ, διὰ νὰ θεωρηθῶ ἀπὸ τὸν λαὸν ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ συγγραφεὺς τῶν λόγων αὐτῶν. Ὅμως, ὅπως τοῦλάχιστον εἶναι πεποίθησίς μου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔφθασεν ἡ ἐπινοητικότης των μέχρι τοῦ σημείου νὰ συντάξουν λόγια ἀσεβῆ.
 25 Διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀντικρούσω δηλαδὴ τόσον τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐναντίον μου συκοφαντίαν, ὅσον καὶ νὰ δείξω εἰς ὅλους ὅτι δὲν ἔχω τίποτε τὸ κοινὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι λέγουν τὰ λόγια ἐκεῖνα, ἠναγκάσθην νὰ κάμω μνειαν τοῦ ἀνδρὸς ('Απολλιναρίου) ὡς προσεγγίζοντος εἰς τὴν ἀσέβειαν τοῦ Σαβελλίου.¹⁷⁷ Καὶ δι' αὐτὰ μὲν ἀρκοῦν τόσα (τὰ ἀνωτέρω).

2. 'Αλλ' ἦλθε κάποιος ἀπὸ τὴν Αὐλὴν (τοῦ αὐτοκράτορος) καὶ μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρώτην ἀπόφασιν «τοῦ κρατοῦντος»,¹⁷⁸ εἰς τὴν ὁποίαν ἐξώθησαν αὐτὸν ὅσοι διασπείρουν εἰς θάρος μου τὰς συκοφαντίας, ἔλαβε χώραν καὶ μία δευτέρα πρότασις. Κατ' αὐτὴν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραδοθῶ εἰς τοὺς κατηγοροὺς μου ὡς προδοθεὶς οὔτε
 5 νὰ παραδοθῶ εἰς τὸ θέλημά των, τὸ ὁποῖον εἶχεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς προσδιορισθῇ,¹⁷⁹ ἀλλὰ νὰ δοθῇ τοῦλάχιστον κάποια ἀναβολή. Λοιπὸν, ἂν ἡ ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν αὐτὰ ἡ ληφθῇ κάποια ἀπόφασις φιλανθρωποτέρα ἀπὸ αὐτήν, θὰ τὴν καταστήσω γνωστὴν εἰς τὴν θεοσέδειάν σου. Ἄν πάλιν ἐπικρατήσῃ ἡ πρώτη ἀποψις, οὔτε αὐτὸ θὰ σοῦ μείνῃ ἄγνωστον.¹⁸⁰

3. Ὅπωςδὴποτε ὅμως ὁ ἀδελφὸς Σαγκτήσιμος¹⁸¹ εἶναι πρὸ πολλοῦ πλησίον σας καὶ εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν τελειότητά σου τί ζητεῖ. Λοιπὸν, ἂν σοῦ φαίνεται καλὸν ὅτι ἡ ἐ-

176. Αὐτὸς ἦτο ὁ τίτλος τοῦ διβλίου ποὺ ἐκυκλοφόρει. Ἦτο ἀνώνυμον, διὰ νὰ δημιουργητῇ ὑποψία ὅτι προήρχετο ἀπὸ τὴν γραφίδα τοῦ Μ. Β.

177. Βλ. σημ. 174.

178. Προφανῶς ἔνοηται ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης. Ἡ φράσις περιέχει πολὺ κακὸν εἰς θάρος τοῦ αὐτοκράτορος ὑπαινιγμόν, ἀφοῦ εἶναι ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ Β' Θεο. 2, 7.

179. Εἶχε ληφθῇ σαφὴς ἀπόφασις ἐξοντώσεως τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς.

180. Ὁ Μ. Β. ὑπόκειται νὰ τηρῇ τὸν Ἅγιον Εὐσέβιον ἐνήμερον ὄλων τῶν ἐξειλέξεων.

181. Περὶ τοῦ Σαγκτησίμου βλ. σημ. 89.

πιστολή πρὸς τοὺς Δυτικούς ἐξυπηρετεῖ κάποιαν σκοπιμότητα κάμε μου τὴν χάριν νὰ τὴν γράψῃς καὶ νὰ μοῦ τὴν στείλῃς, ὥστε, νὰ ἐνεργήσω νὰ ὑπογραφῇ ἀπὸ τοὺς ὁμοψύχους μας. Δηλαδή θὰ ἔχω τὴν ὑπογραφὴν των ἐτοιμὴν εἰς ἓνα χωριστὸν χαρτί, τὸ ὁποῖον θὰ δυνάμεθα νὰ συνάψωμεν εἰς τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τὸ ὁποῖον ὁ ἀδελφός μας ὁ συμπρεσβύτερος θὰ περιφέρῃ (πρὸς μελέτην καὶ ὑπογραφήν).

- (Λέγω δὲ αὐτά), διότι ἐγὼ εἰς τὸ «ὑπομνηστικόν»¹⁸² δὲν εὗρήκα τίποτε τὸ ἐνδιαφέρον, ὥστε νὰ γράψω κάτι δι' αὐτὸ εἰς τοὺς ἐν τῇ Δύσει ἀδελφούς. Λοιπὸν αὐτὰ μὲν τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀναγκαῖα περιελήφθησαν εἰς προηγουμένας ἐπιστολάς, ἐνῷ τὰ περιττά εἶναι ἐντελῶς μάταιον νὰ τὰ γράφῃ κανεὶς. Ἀλλ' ἀρά γε μήπως τὸ νὰ ἐνοχλῇ τις κάποιον πολλάκις διὰ τὰ ἴδια πράγματα καταντᾷ γελοῖον; δὲν ἔχει ἀναπτυχθῇ καὶ δίδει ἀφορμὴν διὰ μίαν ἐπιστολήν, Μοῦ φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον τὸ ἐξῆς θέμα δηλαδή τὸ νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ μὴ δέχωνται ἀκρίτως¹⁸³ εἰς κοινωνίαν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι πηγαίνουν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλ' ἅπαξ καὶ συνεφώνησαν μὲ μίαν μερίδα τῶν Ἀνατολικῶν, τοὺς ἄλλους νὰ τοὺς δέχωνται ἀναλόγως τῆς μαρτυρίας τῶν ἐπισκόπων μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν ἐπικοινωνίαν καὶ νὰ μὴ λαμβάνουν τὸ μέρος παντός ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος συντάσσει μὲ πρόσχημα.¹⁸⁴ ὥς συνήθως, τὴν ὀρθοδοξίαν μίαν οἰανδήποτε ὁμολογίαν πίστεως. (Ναί, νὰ γράψωμεν τὴν ἐπιστολήν αὐτήν,) διότι ἄλλως θὰ παρουσιάζωνται (οἱ Δυτικοὶ) ἔχοντες ἐκκλησιαστικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ ἀλληλομαχομένους, οἱ ὁποῖοι πολλάκις προβάλλουν τὰ ἴδια λόγια, μάχονται ὅμως μεταξύ των ὅσον καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εὗρισκονται εἰς τὴν περισσότερον ὀξεῖαν διάστασιν.

- Λοιπὸν, διὰ νὰ μὴ ἀνάπτῃ περισσότερον ἢ αἵρεσις, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ μερίδες τῶν διισταμένων παρουσιάζουν ἐκάστη ὑπὲρ ἑαυτῆς τὰς ἐκ μέρους των ἐπιστολάς. θὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς παρακαλέσωμεν νὰ δέχωνται εἰς κοινωνίαν ὅσους παροισιάζονται εἰς αὐτοὺς, κατόπιν ἐξετάσεως καὶ μάλι-

182. Τὸ «ὑπομνηστικόν», δηλ. σχέδιον, ὑπόμνημα, ἦτο ἔργον καὶ ἐπιθυμία τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου Σαμοσατών. Ὁ Μ. Β. εἶχεν ἀπογοητευθῇ ἀπὸ τοὺς Δυτικούς καὶ τὴν στάσιν των.

183. Ἦτοι ἀνευ ἐξετάσεως, ἀνευ ἐρευνῆς, μὲ δάσιν ἐπιπολαίαν ἀπόφασιν.

184. Ἀρειανόφρονες ἡπάτων τοὺς Λατίνους καὶ ἐλάμβανον συστατικὰ ὀρθοδόξιας!...

στα κατόπιν ἐγγράφου συστατικοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας.¹⁸⁵

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 130 (ΡΑ'—CXXXV)¹⁸⁶

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΔΟΤΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ¹⁸⁷

1. Καλῶς καὶ ὡς ἤρμοζε μὲ ἐμέμφθης, ὄντως τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε ἀδελφέ, διότι, ἀφ' ὅτου τότε ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου, διὰ νὰ μεταφέρω εἰς τὸν Εὐστάθιον¹⁸⁸ τὰς προτάσεις ἐκεῖνας περὶ τῆς πίστεως, δὲν σοῦ κατέστησα γνωστὸν ἀπὸ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸν τίποτε, οὔτε μικρὸν οὔτε μεγαλύτερον. Ἐγὼ ὅμως δὲν σὲ παρέδλεψα, διότι τάχα ἦσαν ἄξια περιφρονήσεως αὐτὰ τὰ ὁποῖα διεπράχθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς ὄφρος μου, ἀλλὰ διότι ἡ φήμη αὐτῆς ἐγίνε τελικῶς διαδόητος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ οὐδεὶς πλέον χρειάζεται τὴν διδασκαλίαν μου, διὰ νὰ μάθῃ τὸ φρόνημα¹⁸⁹ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Αὐτὸ μάλιστα, ὡς νὰ ἐφοβεῖτο μήπως τυχὸν καταντήσῃ καὶ ἔχῃ ὀλίγους μάρτυρας τῆς ἀπόψεώς του, τὸ ὑπενόησεν ὁ ἴδιος, ἀφοῦ αὐτὸς ἔστειλεν εἰς ὅλα τὰ πέρατα (τῆς γῆς) τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἔγραψε ἐναντίον μου.
10. Λοιπὸν, ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν μαζί μου ἀπέκοψεν ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν του, ἀφοῦ οὔτε κατεδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν καθωρισμένον τόπον, διὰ νὰ συναντηθῇ μαζί μου, οὔτε ἔστειλε τοὺς μαθητάς του, ὅπως εἶχεν ὑποσχεθῇ. Ἀντιθέτως μάλιστα, μὲ κακολογίας ἀναισχύντους καὶ ἀπροκαλύπτους μὲ ἐστηλίτευεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Θεοφίλου^{189α} τοῦ ἐκ Κιλικίας ἐνώπιον παλλαϊκῶν συνάξεων, ὅτι δῆθεν ἐνέσπει-

185. Ὑπάρχει πλῆθος Κανόνων ἀπαιτούντων ἐγγραφὸν συστατικόν, διὰ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐφοδιζῶνται οἱ Κληρικοί, ὅταν μεταβαίνουν ἀπὸ μιᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας εἰς ἄλλην. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἴσως ἐννοεῖται ἐγγραφὸς ἀποκρίσεως (λίβελλος) προηγουμένως ἀκολουθουμένης αἵρέσεως.

186. Ἐγγραφὴ τὸ 373.

187. Περὶ τοῦ Θεοδότου βλ. 3 MBA, σελ. 109-110, σημ. 432.

188. Περὶ Εὐσταθίου βλ. 1 MBA, σελ. 49, σημ. 3.

189. Εἰς τὸ καίμενον: «προαίρεσιν». Κατὰ ἀκριβείαν ἡ λέξις προαίρεσις σημαίνει τὴν π ρ ο τ ῖ μ η σ ῖ ν. Ἐνταῦθα εἶναι φανερόν ὅτι ἡ προτίμησις κλίνει ὑπὲρ κακοδόξων διδασκαλιῶν καὶ ταυτίζεται μὲ τὴν αἵρεσιν.

189α. Πρὸς τὸν Θεόφιλον τοῦτον ἔχομεν τὴν πρὸς αὐτὸν Ἐπιστ. 245, μνημονεύεται δὲ ὡς «πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἁγίου ἀδελφός» καὶ εἰς τὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Αἰγῶν Πατρόφιλον Ἐπιστ. 244 (2, 39). Ἦτο ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Καστάβαλα (τά), ἡ ὁποία ὠνομάζετο καὶ Ἰ ε ρ α π ο λ ι ς, ἀλλὰ καὶ Ἐλευθερόπολις, ἔκειτο δὲ παρὰ τὸν ποταμὸν Πόραμιν τῆς Κιλικίας.

ρα εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ δόγματα ἀντίθετα πρὸς τὴν διδασκαλίαν του.

- Λοιπὸν καὶ μόνον αὐτὰ θὰ ἦσαν βεβαίως ἀρκετὰ νὰ μὲ κάμουν νὰ διακόψω κάθε δεσμὸν μαζί του. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ συνήντησεν ἐκεῖ κάποιον Γελάσιον,¹⁹⁰ πρὸς τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἑκθεσιν πίστεως τοιαύτην, ὁποῖαν ἦτο δυνατόν νὰ συντάξῃ μόνον ὁ Ἄρειος ἢ κάποιος γνήσιος μαθητῆς του. Τότε λοιπὸν ὠριστικοποίησα τὴν ἀπόφασίν μου διὰ τὴν ἀποφυγὴν σχέσεων μὲ αὐτὸν ἀκρίμῃ περισσότερον. Διότι ἐσκέφθην, ὅτι ὅπως οὔτε ὁ «Αἰθίοψ θὰ ἀλλάξῃ ποτὲ τὸ δέρμα του οὔτε ἡ λεοπάρδαλις τὰ ποικίλματά της»,¹⁹¹ παρομοίως δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ ὅποιος ἀνετράφη μὲ διεστραμμένα δόγματα νὰ ἀποβάλῃ τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως.

2. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶχε τὴν αὐθάδειαν καὶ νὰ γράψῃ ἢ μᾶλλον νὰ συρράψῃ ἐναντίον μου λόγους μακροσκελεῖς γεμάτους ἀπὸ λοῖδορίας καὶ συκοφαντίας. Ἄλλ' εἰς αὐτὰς μέχρι τώρα δὲν ἔδωκα καμμίαν ἀπάντησιν, ἐπειδὴ ἐδιδάχθην ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον νὰ μὴ ζητῶ ἐκδίκησιν (δικαίωσιν) τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἀλλὰ νὰ δίδω τόπον εἰς τὴν ὀργήν.¹⁹² Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἀντελήφθην τὸ θάθος τῆς ὑποκρισίας του, μὲ τὴν ὁποῖαν μοῦ ἐφέρβη πάντοτε, ἔμεινα ἀφωσνος ἀπὸ κατάπληξιν. Ἔστω ὅμως ἀπὸ ἐκεῖνα τίποτε δὲν εἶχεν ἀξίαν. Εἰς ποῖον ὅμως δὲν θὰ προεκάλει ἡ πρόσφατος αὐτῇ ἐνέργειά του, τὴν ὁποῖαν ἀπετόλμησε, φρίκην καὶ πλήρῃ ἀποστροφὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν; Αὐτὸς λοιπὸν, ὡς πληροφοροῦμαι, (ἂν βεβαίως ὁ λόγος εἶναι ἀληθὴς καὶ δὲν εἶναι συκοφαντικὸν κατασκευάσμα τὸ ὁποῖον συνετάγη διὰ τὴν κατασυκοφάντησίν του). ἐτόλμησεν ἀκόμῃ καὶ νὰ ἀναχειροτονήσῃ¹⁹³ μερικοὺς, πράγμα τὸ ὁποῖον μέχρι σήμερον δὲν φαίνεται νὰ τὸ ἔκαμεν οὐδεὶς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ ἀνέχωμαι μὲ πραότητα τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ καὶ νὰ θεωρῶ τὰ τοιαῦτα ἰάσιμα; Μὴ λοιπὸν ἐξαπαταῖσθε ἀπὸ τὰς ψευδολο-

190. Ὁ Γελάσιος, μᾶλλον ἐπίσκοπος, ἦτο ἄκρως Ἀρειανός, ἀπὸς ὀνομάζεται «γνήσιος μαθητῆς» τοῦ Ἀρείου. Μνημονεύεται καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 224 (3, 15).

191. Ἱερ. 13, 23.

192. Ρωμ. 12, 19.

193. Ἡ ἀναχειροτονία θεωρεῖται βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (βλ. καὶ 68ον Κανόνα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων). Ἀναχειροτονήσις θεωρεῖται πάντως, μόνον ἂν ἡ πρώτη χειροτονία εἶχε γίνῃ ἀπὸ ἐπίσκοπον Ὁρθόδοξον.

- 15 γίας καὶ νὰ μὴ πείθεσθε εἰς ὑποψίας ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ἐκλαμβάνουν τὰ πάντα μὲ κακὸν σκοπὸν, ὅτι δῆθεν ἐγὼ αὐτὰ τὰ θεωρῶ ἀδιάφορα. Σὲ πληροφορῶ μάλιστα ποθεινότατέ μου καὶ τιμιώτατε, ὅτι ποτὲ ἄλλοτε μέχρι τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἐδοκίμασα τόσον πένθος εἰς τὴν ψυχὴν μου,¹⁹⁴ ὅσον τώρα, ὅτε ἐπληροφορήθην τὴν σύγχυσιν τῶν
- 20 Ἑκκλησιαστικῶν θεσμῶν.

- Νὰ εὐχесαι ὁμῶς νὰ μοῦ δώσῃ ὁ Κύριος νὰ μὴ κάμω τίποτε μὲ θυμόν, ἀλλὰ νὰ ἔχω τὴν ἀγάπην, ἡ ὅποια «οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φυσιοῦται».¹⁹⁵ α Καὶ φρόντισε νὰ ἰδῇς ὅτι ὅσοι δὲν ἔχουν ἀγάπην ὑπερφηανεύθησαν μὲν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἀνεκτὸν εἰς ἄνθρωπον, συνεχῶς δὲ συμπεριφέρονται ἀναισχύντως, μὲ τὸ νὰ ἀποτολμοῦν πράξεις διὰ τὰς ὁποίας τὸ παρελθὸν δὲν ἔχει παραδείγματα.
- 25

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 131 (ΡΛΑ'—CXXXI)¹⁹⁶

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ¹⁹⁶

1. Πράγματι, ἡ ἀκρόασις τῶν ἀπροσδοκῆτων λόγων εἶναι ἱκανὴ νὰ κάμῃ «ἡχῆσαι ἀμφοτέρα τὰ ὦτα».¹⁹⁷ Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς ἐμέ. Παρ' ὅτι λοιπὸν τὰ κείμενα αὐτά, τὰ ὅποια κυκλοφοροῦν εἰς θάρος μου, εὐρήκαν τὴν ἀκοὴν μου παρὰ πολὺ ἐξησκημένην πλέον εἰς τὰ τοιαῦτα, καθ' ὅτι καὶ προηγουμένως εἶχον λάβει ἐπιστολήν, ἡ ὅποια ἦτο
- 5 δεδαίως ἡ πρέπουσα εἰς ἐμέ ἕνεκα τῶν ἁμαρτιῶν μου, οὐδέποτε ὁμῶς ἐφαντάσθην ὅτι θὰ ἐγράφετο ἐκ μέρους τῶν ἀποστολέων· της, ἐν τούτοις, τὰ χρονικῶς δεύτερα μοῦ ἐφάνησαν ὅτι ἐμπερικλείουν τόσῃν ὑπερβολὴν πικρίας, ὥστε νὰ γίνουν ἀφορμὴ νὰ συσκοτισθοῦν τὰ προηγηθέντα. Πῶς
- 10 ὄντως συνέβη καὶ δὲν ἔχασα ἐντελῶς τὰ λογικά μου, δταν ἀνέγνωσα τὴν πρὸς τὸν εὐλαδέστατον ἀδελφὸν Δαζίαν¹⁹⁸ ἐπιστολήν; Διότι αὕτη ἦτο γεμάτη ἀπὸ μυρίας ὄσας

194. Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦμεν πόσον βαθέως ἐκκλησιαστικὴ προσωπικότης ἦτο ὁ Μ. Β. Ὅπως δὲ δι' οὐδὲν ἄλλο ἐφλέγετο τόσον, ὅσον διὰ τὴν εἰρήνην τῶν Ἑκκλησιῶν, τοιοιτοτρόπως καὶ οὐδὲν ἄλλο τὸν κατέθλιβεν, ὅσον ἡ ἐκτροπὴ περὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν τάξιν εἰς τὴν Ἑκκλησίαν. Ὁ Εὐστάθιος εἶχε πέσει εἰς βαρεὰ κανονικὰ παραπτώματα.

194α. Α' Κορ. 13, 4.

195. Ἐγγραφή τὸ 373.

196. Περὶ Ὀλυμπίου βλ. 1 ΜΒΑ, σελ. 69, σημ. 66.

197. Πρβλ. Α' Βασ. 3, 11 καὶ Δ' Βασ. 21, 12. Ἐννοεῖται ἡ κατάπληξις διὰ τὸ ἀνήκουστον.

198. Ὁ Δαζίανος ἦτο προφανῶς κληρικὸς, ἴσως πρεσβύτερος. Ὁ Δαζίανος τῆς Ἐπιστ. 244 (5, 2) εἶναι ἄλλο πρόσωπον.

15 αφορήτους ὕδρεις καὶ κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προτροπὰς πρὸς ἐπανάστασιν ἐναντίον μου, διότι τάχα διεπιστώθη ὅτι ἐγὼ ἔχω τὰ χειρότερα σχέδια¹⁹⁹ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ταυτοχρόνως ὅμως μοῦ ἔφεραν καὶ τὰς δῆθεν ἀποδείξεις τοῦ ὅτι αἱ συκοφαντικαὶ αὐταὶ διαδόσεις ἐναντίον μου εἶναι ἀληθεῖς, ἀφοῦ ἠντλήθησαν ἀπὸ ἑνα σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῖον ἐγράφη. Ἀντελήφθην μόνον, τὸ ὁμολογῶ, ὅτι μερικά τοῦλάχιστον μέρη εἶχον γραφῇ κατὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας. Αὐτὸ ὅμως, ὅχι διότι τὰ ἀνέγνωσα ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτό, ἀλλὰ καθὼς ἤκουσα ἀπὸ ἄλλους οἱ ὁποῖοι μοῦ ἔδωκαν τὴν σχετικὴν πληροφορίαν.

20 Διεπίστωσα ὅμως ὅτι εἶναι γραμμένα εἰς αὐτὸ καὶ μερικά ἄλλα, τὰ ὁποῖα μήτε ἀνέγνωσα ποτὲ μήτε ἤκουσα ἄλλον νὰ ὁμιλῇ δι' αὐτά. Καὶ ὁ μάρτυς περὶ αὐτῶν, ὁ Ὅποιος εὐρίσκεται εἰς τὸν οὐρανόν, εἶναι πιστός.²⁰⁰ Πῶς λοιπὸν ὅσοι ἀποστρέφονται τὸ ψεῦδος, ὅσοι ἔχουν διδαχθῇ ὅτι «πλήρωμα τοῦ νόμου εἶναι ἡ ἀγάπη»,²⁰¹ ὅσοι²⁰² ὑπόσχονται ὅτι θὰ «δαστάζουν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων»²⁰³ κατεδέχθησαν ἐκτοξεύσουν ἐναντίον μου τὰς συκοφαντίας αὐτάς καὶ νὰ μὲ καταδικάσουν δάσει ξένων συγγραμμάτων; Παρ' ὅτι διελογίσθην πολλά, δὲν δύναμαι νὰ εὕρω ἄλλην αἰτίαν. εἰμὴ μόνον, αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶπον εἰς τὴν ἀρχὴν. Ἐσκέφθην δηλοδῇ ὅτι ἡ λύπη μου δι' αὐτά εἶναι ἕν μέρος τῶν τιμωριῶν τὰς ὁποίας χρεωστῶ ἔξ αἰτίας τῶν ἁμαρτιῶν μου.²⁰⁴

30 2. Κατ' ἀρχὰς λοιπὸν ἐλυπήθην βαθύτατα, διότι «ὠλιγώθησαν αἱ ἀλήθειαι, ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων». ²⁰⁵ Ἐπειτα ὅμως κατελήφθην καὶ ἐγὼ ἀπὸ φόβον διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, μήπως τέλος πάντων εἰς τὰς ἄλλας μου ἁμαρτίας προσθέσω καὶ τὸ πάθος τῆς μισανθρωπίας, μὲ τὸ νὰ συλλογίζωμαι ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς κανένα τίποτε τὸ ἄξιον ἐμπιστοσύνης, ἀφοῦ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἔδειξα τὴν 5 μεγίστην ἐμπιστοσύνην ἀπεδείχθησαν τέτοιοι εἰς ἐμέ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἰδίαν τὴν ἀλήθειαν.

199. Αἱ συκοφαντικαὶ διαδόσεις τὸν ἔφεραν ὡς τὸν χειρότερον ἐχθρὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ ἐνεργοῦντα θάσει χειρίστῳν σχεδίων!

200. Πρβλ. Ἀποκ. 1, 5.

201. Ρωμ. 13, 10.

202. Ἐννοεῖ τοὺς κληρικοὺς καὶ δὴ τοὺς ἐπισκόπους.

203. Ρωμ. 15, 1.

204. Τὸ νὰ ἀποδίῃ, κανεὶς τὰς θλίψεις τοῦ εἰς τὰς ἁμαρτίας τοῦ εἶναι θεῖγμα ταπεινώσεως καὶ πνευματικῆς προόδου. Ἀλλωστε ὅλη ἡ μεταπτωτικὴ «κακὴ» ὅφισ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶναι συνέπεια τῆς πτώσεως καὶ ἁμαρτίας τοῦ. Χωρὶς δὲ τὴν συναίσθησιν αὐτὴν ἡ χάρις τῆς σωτηρίας εἶναι ἀδύνατος, ἐπειδὴ δίδεται εἰς τοὺς μετανοοῦντας καὶ ταπεινοὺς.

205. Ψαλμ. 11, 1.

- Μάθε λοιπόν, ἀδελφέ, σὺ καὶ κάθε ἄνθρωπος - φίλος τῆς ἀληθείας, ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά μου, οὔτε τὰ ἐπιδοκιμάζω, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐγράφησαν μὲ τὴν συγκατάθεσίν μου. Διὰ τὸ ὅτι δὲ κάποτε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔ-
 10 στείλα μὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν Ἀπολλινάριον ἢ εἰς κάποιον ἄλλον, δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦμαι. Διότι οὔτε καὶ ἐγὼ κατηγορῶ κανένα, ἂν κάποιος διέκοψε τὴν φιλίαν μὲ κάποιον καὶ ἔγινε αἰρετικός (καὶ ἀσφαλῶς γνωρίζετε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἐννοῶ, ἔστω καὶ ἂν δὲν τοὺς λέγω ὀνομαστί), διότι «ἐκαστος τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖται».²⁰⁶
 15 Ἐπὶ τοῦ παρόντος λοιπόν ὡς πρὸς τὸν ἀποσταλέντα εἰς ἐμὲ τόμον ἀπεκρίθην αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγω καὶ εἰς σέ, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος νὰ δυνηθῇ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃς αὐτὴν φανεράν εἰς ὅσους θέλουν νὰ μὴ «κατέχουν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ».²⁰⁷ Ἄν ὅμως παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἀπολογηθῶ ἐκτενέστερον δι' ἐκαστὴν ἐκ τῶν ἀποδοθεισῶν εἰς ἐμὲ κατηγοριῶν, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ πράξω μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.
 20 Λοιπόν, ἀδελφέ Ὀλύμπιε, ἐγὼ οὔτε λέγω ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς θεοί, οὔτε ἔχω ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Ἀπολλινάριον.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 132 (ΡΑΒ'—CXXXII)²⁰⁸ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΡΑΜΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΒΑΤΝΩΝ²⁰⁹

- Ὅλον τὸν μετὰ τὸ φθινόπωρον χρόνον ἡγνόουν περὶ τῆς εὐλαβείας σου ποῦ εὕρισκεσαι. Ἄλλωστε διεπίστουν ὅτι δὲν ἦσαν ἀκριβεῖς αἱ διάφοροι πληροφορίες. διότι ἄλλοι μὲν ἀνήγγελλον ὅτι ἡ εὐλάβειά σου διέρχεται τὸν χρόνον τῆς εἰς τὰ Σαμόσατα, ἄλλοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν (ὑπαιθρον) καὶ ἄλλοι διεβεβαίωναν ὅτι σὲ εἶχαν ἰδεῖ πλησίον εἰς τὰς Βάτ-
 5 νας. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον καὶ δὲν σοῦ ἀπηύθυνα ἀλληλοδιαδόχους ἐπιστολάς. Τώρα ὅμως, ὅτε ἐπληροφορήθην ὅτι διάγεις τὸν χρόνον σου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ αἰδесиμωτάτου κόμητος Σατορνίνου,²¹⁰ ἔσπευσα νὰ δώσω τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ποθεινότα-

206. Πρὸλ. Ἰεζ. 3, 20.

207. Ρωμ. 1, 18. Δηλαδή νὰ εὕρισκονται «ἐν ἀδικίᾳ».

208. Ἐγράφη τὸ 373 καὶ κατὰ τὸν Loofs (Deferrari) τὸ 375.

209. Ὁ Ἀδράμιος, ἦτο ἐπίσκοπος Βατνῶν τῆς Ὀσροπνῆς (Συρίας). Αἱ Βάτναι ἦσαν πόλις πρὸς Δ. τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, πηγάζοντος ἐκ Μεγ. Ἀρμενίας. Ἀναφέρεται καὶ ὑπεγράφετο καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 92. Παρέστη δὲ καὶ εἰς τὴν Β' Οἰκουμ. Σύνοδον (381).

210. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦτο κόμης, δηλ. ἀνώτερος στρατιωτικὸς ἀξιωμα-

- 10 τον καὶ εὐλαδέστατον ἀδελφὸν Σαγκτήσιμον²¹¹ τὸν συμπρε-
σδύτερον. Μέσῳ τούτου λοιπὸν χαιρετίζω τὴν ἀγάπην σου
καὶ σέ παρακαλῶ, ὅπουδήποτε καὶ ἂν εὐρεθῇς, νὰ ἐνθυμῇ-
σαι κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον λόγον τὸν Θεόν, ἔπειτα δὲ
καὶ ἐμέ, τὸν ὁποῖον προετίμησες νὰ ἀγαπᾷς ἀπὸ τὴν ἀρ-
χὴν καὶ συμπεριέλαβες μεταξὺ τῶν στενοτάτων φίλων σου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 133 (ΡΛΓ'—CXXXIII)²¹²ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΤΡΟΝ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ²¹³

- Πρόξενοι μὲν τῆς σωματικῆς φιλίας γίνονται οἱ ὀφθαλ-
μοί, ἐνῷ ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον συναναστροφή τὴν καθιστᾷ
σταθεράν. Ἀντιθέτως, τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην δημιουργεῖ ἡ
δωρεὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος μὲ τὸ νὰ συνάπτῃ ἀφ' ἑνὸς
αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἀπέχουν πολὺ μεταξύ των τοπικῶς καὶ ἀφ'
ἑτέρου μὲ τὸ νὰ καθιστᾷ γνωστοὺς μεταξύ των τοὺς ἀγα-
πητοὺς, ὅχι μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ μὲ
5 τὰ ἰδιώματα τῆς ἀρετῆς τῆς ψυχῆς. Τοῦτο ἀκριδῶς ἡ χάρις
τοῦ Κυρίου ἔπραξε καὶ προκειμένου περὶ ἐμοῦ μὲ τὸ νὰ μοῦ
δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ σέ ἴδω μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ
νὰ σέ ἐναγκαλισθῶ μὲ τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην καὶ τρόπον
τινά, νὰ συνδεθῶ στενότερα μαζί σου καὶ ἔνεκα τῆς ἐπι-
10 κοινωνίας τῆς πίστεως νὰ φθάσω εἰς τὴν μίαν²¹⁴ ἑνωσιν.

- Ἐχω λοιπὸν πεισθῇ ὅτι εἶσαι ἀνάστημα ἑνὸς τόσο
μεγάλου ἀνδρὸς καὶ χάρις εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς συναναστρο-
φὴν μαζί του ἐπέτυχες νὰ πολιτεύεσαι μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα
καὶ νὰ ἀκολουθῇς τὰ αὐτὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου πί-
στεως.

- 15 Διὰ τοῦτο καὶ χαιρετίζω τὴν τιμιότητά σου καὶ μαζί
μὲ τοὺς ἄλλους σέ παρακαλῶ νὰ διαδεχθῇς μαζί μὲ τὰ ἄλ-
λα καὶ τὴν πρὸς ἐμέ διάθεσιν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς καὶ νὰ
μοῦ γράφῃς τακτικῶς τὰ νέα σου. Ἐπίσης νὰ φροντίσης

τοῦχος, δὲν γνωρίζομεν ἄλλο τι περὶ τοῦ Σατορνίνου.

211. Περί τοῦ Σαγκτησίμου βλ. σημ. 89. Πάντως ὀρθότερα θὰ ἦτο ἡ
γραφὴ Σαγκτί(σ)ιμος, ἐκ τοῦ ὑπερθετ. Sanctissimus τοῦ Sanctus =
ἅγιος.

212. Ἐγγραφή τὸ 373.

213. Ὁ Ἅγιος Πέτρος δ Β' (373-380) ὑπῆρξε διάδοχος τοῦ Ἀγίου
Ἀθανασίου (βλ. 3 ΜΒΑ, σημ. 55, σ. 32). Φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Β. οὐδέποτε
συνηγέθη μετ' αὐτοῦ. Ἡ Ἐπιστολὴ εἰς τοὺς κώδικας LC ἐπιγράφεται ὡς
«Προτρεπτικὴ εἰς σύναρσιν (=βοήθειαν) τῶν Ἐκκλησιῶν». Πρὸς τὸν Ἀγ.
Πέτρον τοῦτον ἔχομεν καὶ τὴν Ἐπιστ. 266 (σπουδαίαν).

214. Θέλει νὰ εἴπῃ: «τὴν ἀληθινὴν, τὴν κατὰ κυριολεξίαν ἑνωσιν».

μέ την ίδιαν στοργήν περί τῆς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἀδελ-
φότητος (τῶν Ἑκκλησιῶν) καί την ίδιαν προνοητικότητα,
τὴν ὁποίαν συνήθιζε νὰ δεικνύῃ ὁ μακαριώτατος ἐκεῖνος ²¹⁵
20 πρὸς ὅλους ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Κύριον ἐν ἀληθείᾳ. ²¹⁶

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 134 (ΡΛΔ'—CXXXIV) ²¹⁷

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΠΑΙΟΝΙΟΝ ²¹⁸

Ἀσφαλῶς κάπως φαντάζεσαι πόσῃ εὐχαρίστησιν μοῦ
ἔδωκες μέ τὸ γράμμα σου αὐτὸ πού μοῦ ἔστειλες. Διότι
τόσον πολὺ ἡ καθαρότης τῆς καρδίας σου, ἀπὸ τὴν ὁποί-
αν ἐπήγαζον τὰ (ῥαῖα ἐκεῖνα) λόγια, ἀπεκαλύπτετο
εἰς τὴν ἐπιστολὴν σου μέ ἐνάργειαν. Ὅπως τὸ αὐλάκι
τὸ νερὸ δεικνύει τί εἶδους εἶναι ἡ πηγὴ του, ²¹⁹ παρομοίως
5 καὶ ἡ φύσις τοῦ λόγου (ὁμιλίας), ἐξωτερικεύει τὴν καρδί-
αν, ἡ ὁποία τὸν ἐγέννησεν. Ἐντεῦθεν ὁμολογῶ ὅτι ἔπα-
θα κάτι τὸ πολὺ ἄσχημον καὶ πολὺ διαφορετικώτερον ἀπὸ
ὅ,τι ἐπερίμενα. Ἐνῶ δηλαδὴ εἶχον μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ
λαμβάνω γράμματα ἐκ μέρους τῆς τελειότητός σου, ὅταν
ἐπῆρα εἰς τὰ χέρια μου τὴν ἐπιστολὴν σου καὶ τὴν ἀνέ-
10 γνωσα, αὐτὰ πού μοῦ γράφεις δὲν μέ ἔκαμαν νὰ δοκιμά-
σω περισσοτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ ὅσῃν ἡσθάνθην στενο-
χωρίαν, διότι ἐσκεπτόμην τὴν μεγάλην ζημίαν πού μοῦ
ἔγινε κατὰ τὸν χρόνον τῆς σιωπῆς.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔκαμες σὺ ἀρχὴν νὰ γράφῃς, μὴ στα-
ματήσῃς νὰ τὸ κάμνῃς (συνεχῶς). Διότι τοιοῦτοτρόπως
θὰ μέ εὐχαριστῇς πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι (εὐχαρι-
στοῦν) τοὺς φιλοπλούτους ὅσοι τοὺς στέλλουν χρήμα-
15 τα πολλά. Ἀλλωστε ἐγὼ δὲν εἶχον μαζί μου κανένα οὔτε
ἀπὸ τοὺς γραφεῖς, οὔτε ἀπὸ τοὺς καλλιγράφους, οὔτε ἀ-
πὸ τοὺς ταχυγράφους, ²²⁰ ἀφοῦ ἀπὸ αὐτοὺς πού συνέδῃ

215. Ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος.

216. Ἐφ. 6, 24.

217. Ἐγγραφή τὸ 373.

218. Ἀγνωστον ἄλλοθεν πρόσωπον.

219. Ἰσως πρόκειται περὶ ἀρχαίας παροιμίας.

220. Οἱ γραφεῖς, οἱ καλλιγράφοι καὶ οἱ ταχυγράφοι ἀπετέλουν τρεῖς διαφόρους εἰδικότητας. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον ἦτο ἐπαρκῶς ἐπαχθές, διὸ καὶ τὸ ἐγκατέλειπον. Ἐδῶ ὅμως δὲν ἐννοεῖται ὅτι ἐκουράσθησαν ἀπὸ τὸ νὰ γράφουν τόσον προσωπικῶς ὁμιλίας καὶ ἔργα τοῦ Ἁγίου, ἀλλὰ γενικῶς νὰ ἀντιγράφουν καὶ ἔργα Πατέρων προγενεστέρων καὶ ἄλλα, διότι ὁ μόνος τότε δυνατός τρόπος ἀποκτήσεως «βιβλίου» ἦτο ἡ ἀντιγραφή του ἢ προφανῶς ἡ ἀγορὰ παλαιότερου πωλουμένου. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ταχυγράφοι κατέ-

νά ἐξασκήσω εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἄλλοι ἐπανήλθον εἰς τὸν πρῶτον τρόπον τῆς ζωῆς των καὶ ἄλλοι ἀπέκαμαν εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτήν, διότι ἐξηντλήθησαν ἀπὸ χρονίας ἀσθενείας.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 135 (ΡΛΕ'—CXXXV)²²¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΔΩΡΟΝ, ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ²²²

1. Τὰ διβλία πού μοῦ ἔστειλεν ἡ ἐντιμότης σου τὰ ἀνέγνωσα. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸ δεύτερον ἐδοκίμασα πολὺ μεγάλην εὐχαρίστησιν, ὅχι μόνον λόγῳ τῆς συντομίας του, ὡς ἦτο φυσικὸν δι' ἐμέ, ὁ ὁποῖος ὅλα τὰ ἀντιμετωπίζω μὲ τρόπον ὀκνηρὸν καὶ ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι πυκνὸν εἰς νοήματα καὶ δύναται κανεῖς νὰ διακρίνῃ εἰς αὐτὸ εὐκόλως καὶ τὰ ἐρωτήματα τῶν ἀντιθέτων καὶ τὰς εἰς αὐτὰ ἀπαντήσεις. Καίτοι γενικῶς νομίζω, ὅτι τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀπεριττον ὕφος εἶναι ἐκεῖνο πού ἀρμόζει εἰς τὸν σκοπὸν πού πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ Χριστιανὸς πού γράφει, δηλαδὴ ὅχι τόσον δι' ἐπίδειξιν, ὅσον διὰ τὴν κοινὴν ὠφέλειαν.

5 Ἀντιθέτως τὸ πρῶτον, παρ' ὅτι ἔχει εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν αὐτὴν ἀξίαν, λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι μὲ τὰς ἐπιτηδευμένας φράσεις καὶ τὰ ποικίλα ρητορικά σχήματα καὶ τὴν χάριν τοῦ διαλόγου δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἑνὸς κομφευσομένου, μοῦ ἐφάνη ὅτι χρειάζεται ὅχι μόνον πολὺν χρόνον, διὰ νὰ τὸ ἀναγνώσῃ κανεῖς, ἀλλὰ καὶ κόπον διανοίας, τόσον διὰ νὰ συγκεντρώσῃ κανεῖς τὰς ἰδέας, ὅσον καὶ διὰ νὰ τὰς συγκρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην του.²²³

Καὶ πράγματι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ παρατιθέ-

γραφον τὰς ὁμιλίας τῶν Πατέρων, ὅτε ἐξεφωνοῦντο. Ἄρα τοὺς ὀφείλομεν πολλὰ.

221. Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη τὸ 373.

222. Ὁ Διόδωρος ἦτο πρεσβύτερος τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν κανονικὸν ἐπίσκοπον Ἀγίον Μελέτιον. Φαίνεται ὅτι ἦτο πολὺ σημαίνων καὶ ἱκανὸν πρόσωπον. Ὁ Μ. Β. ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸν δύο Ἐπιστολάς τὰς 135 καὶ 160 καὶ κάνει μνείαν περὶ αὐτοῦ εἰς τὰς Ἐπιστ. 99, 3, 28 καὶ 244, 3, 2 καὶ 21-25 (6λ. καὶ 3 ΜΒΑ, σημ. 469, σ. 119). Κατὰ τὸν Courtonne πρόκειται περὶ τοῦ (μετέπειτα) ἐπισκόπου Ταροῦ. Πάντως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Διόδωρος ἦτο ἱκανὸς συγγραφεὺς καὶ βαθὺς μελετητής. Διεκρίνεται δὲ διὰ τὴν «σπουδὴν του περὶ τὸ γράφειν». Ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη ἀποτελεῖ ἀριστον δείγμα «διδασκαλίας».

223. Θαυμασιὰ κριτικὴ παρατήρησις: Ὅσον περισσώτεραν κομψότητα καὶ ἐξωτερικὸν κάλλος θέλει κανεῖς νὰ δώσῃ εἰς ἓν βιβλίον του, τόσον περισσώτερον κοπιᾷ, πολλάκις δὲ ματαίως, ὅταν κάμνῃ τοῦτο δι' ἐπίδειξιν καὶ μάλιστα γράφῃ ἢ κοινὰ ἢ ἀνόητα ἢ καὶ ἐπιβλαβή. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν χρειάζεται ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀκρίβεια κυρίως.

- 15 μенаι διαβολαὶ καὶ συκοφανταί (αἱ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκτοξευόμεναι) ἐκ μέρους τῶν ἀντιθέτων φαίνονται ὅτι προσδίδουν εἰς τὸ σύγγραμμα κάποιαν διαλεκτικὴν γλυκύτητα, ἀσφαλῶς ὅμως ὅχι μόνον προκαλοῦν περιττὴν ἀπασχόλησιν καὶ σπατάλην χρόνου καὶ διασποῦν τὴν συνέχειαν τῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ χαλαρώνουν τὴν ἔντασιν τοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα τόσον ἐνδιαφέρων, ὥστε δημιουργεῖ ἐν εἶδος ἀγωνίας.²²⁴
- 20 Ὅπως δὲ ποτε ὁμοῦ γνωρίζεις καλῶς ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ θύραθεν φιλόσοφοι, ὅσοι ἔγραψαν τοὺς διαλόγους, καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοτέλης²²⁵ καὶ ὁ Θεόφραστος,²²⁶ ἐπήγαιναν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶχον συνειδητοποιήσει ὅτι δὲν ἔχουν τὴν (ἔμφυτον) λογοτεχνικὴν χάριν τοῦ Πλάτωνος. Ἀντιθέτως, ὁ Πλάτων²²⁷ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου τοῦ ταυτοχρόνως ἀφ' ἑνὸς καταπολεμεῖ τὰς ἐσφαλμένας ἰδέας καὶ ἀφ' ἑτέρου διακωμῶδεῖ τὰ διάφορα πρόσωπα μὲ τὸ νὰ καυτηριάζῃ τὴν θρασύτητα μὲν καὶ ἰταμότητα τοῦ Θρασυμάχου.²²⁸ τὸ ἐγωιστικὸν δὲ καὶ ὑπερήφανον φρόνημα τοῦ Ἰππίου²²⁹ καὶ τὴν ἀλαζονεῖαν καὶ κομπορρημοσύνην τοῦ Πρωταγόρου.²³⁰
- 25 Ὅμως ὅπου εἰσάγει εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ πρόσωπα

224. Ἐννοεῖται ἡ φυσικὴ περιέργεια τῆς ἐκδόσεως τοῦ τέλους, τὴν ὁποῖαν ὁμοῦ πολλοὶ συγγραφεῖς ἐκμεταλλεύονται κακῶς.

225. Ἀριστοτέλης (384 - 322 π.Χ.) ἦτο ὁ τρίτος μετὰ τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα μέγας Ἑλλήν φιλόσοφος. Ἡ φιλοσοφία του, κυρίως διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν τῆς μορφῆν, θεωρεῖται ἀκόμη ὡς ἡ βάση τῆς Φιλοσοφίας. Αἱ ἀρχαί του ἔχουν γίνῃ ὁ ἀσεistos ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως. Ἦτο δὲ πανεπιστήμων.

226. Ὁ Θεόφραστος (372 - 287 π.Χ.) ἦτο μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐγκυκλοπαιδικώτατος δέ. Περιφημον εἶναι τὸ ἔργον του «Χαρακτήρες» (=τύποι ἀνθρώπων).

227. Ὁ Πλάτων (428 - 347 π.Χ.), εἰς τὸν ὁποῖον συνυπονοεῖται καὶ ὁ μηδὲν γράφας διδάσκαλός του Σωκράτης (469 - 399 π.Χ.), θεωρεῖται ὁ μέγιστος θεωρητικὸς φιλόσοφος τῆς Ἀρχαιότητος. Ὁ λόγος του δὲν ἔχει μόνον δύναμιν, ἀλλὰ καὶ χάριν. Ἡ ἐπίδρασις του ἐπὶ μερικῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως (διὰ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ) ἀμφισβητεῖται ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα. Ἀντιστοίχως ὁ Ἀριστοτέλης ἐπέδρασε κυρίως εἰς τὴν Δύσιν (Σχολαστικοί). Ὡς γνωστὸν ὁ φιλόσοφος καὶ Μάρτυς Ἅγιος Ἰουστίνος τοὺς θεωρεῖ «Χριστιανούς» πρὸ Χριστοῦ καὶ προφήτας, ἀλλὰ μόνον δι' «ὅ,τι καλὸν εἰρήκασι». Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τοὺς εὐρίσκομεν εἰκονιζομένους καὶ εἰς μερικοὺς νάρθηκας χριστιανικῶν ναῶν. Ὅτι ἔχει θεαίως ἀξίαν ἢ θύραθεν σοφία, ὅπου ἀληθεύει, εἶναι ἀναντίρρητον. Πάντως δὲν πρέπει νὰ υπερτιμᾶται ἡ ἀξία τῆς, οὗτε νὰ συγκρίνεται πρὸς τὴν σωτικὴν ἀληθειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἔχει τονισθῇ εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν.

228. Ἦρως ὁμωνύμου Πλατωνικοῦ διαλόγου.

229. Ἦρως ἐπίσης ὁμωνύμου διαλόγου.

230. Ἦρως τοῦ ὁμωνύμου διαλόγου καὶ μέγας Σοφιστῆς (480 - 411 π.Χ.).

χωρίς έναργῇ χαρακτηρισμόν, τότε τὰ πρόσωπα αὐτὰ τοῦ διαλόγου τὰ χρησιμοποιεῖ μὲ μόνον σκοπὸν νὰ διευκρινίσῃ τὰ συζητούμενα θέματα. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ πρόσωπα αὐτὰ δὲν προσθέτει εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν «διαλόγων» κανένα ἄλλο θέμα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τοὺς Νόμους.²³¹

2. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς (οἱ Χριστιανοί) νὰ γράψωμεν ὄχι ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀφήσωμεν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὠφελίμους συμβουλὰς. Ἐπίσης ὁμῶς ἂν μὲν χρησιμοποιοῦμεν κάποιον πρόσωπον γνωστὸν εἰς ὅλους διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ χαρακτῆρος του, πρέπει νὰ παρεμβάλλωμεν καὶ μερικά γραμμένα ἀπροσώπως, ἐφ' ὅσον δεδαίως κρίνεται ἀναγκαῖον γενικῶς ὅτι πρέπει νὰ παραιτούμεθα νὰ διαβάλλωμεν συγκεκριμένα πρόσωπα.²³² Ἄν ὁμῶς τὸ ἀντικείμενον τῆς διαλογικῆς συζητήσεως εἶναι κάπως ἀκαθόριστον, τότε ἡ καταπολέμησις προσωπικῶν ἐλαττωμάτων ἀφ' ἑνὸς μὲν διακόπτει τὴν συνοχὴν τοῦ λόγου, ἀφ' ἑτέρου ὁμῶς δὲν ὁδηγεῖ εἰς κανένα χρήσιμον συμπέρασμα.

10 Αὐτὰ τὰ λέγω, διὰ νὰ καταστῇ εἰς σὲ σαφές ὅτι τοὺς κόπους σου δὲν τοὺς ἔστειλες εἰς τὰ χέρια ἑνὸς κόλακος, ἀλλὰ ὅτι ἀντιθέτως ἔκαμες συμμετόχον εἰς τὸν κόπον σου ἓνα εἰλικρινέστατον ἀδελφόν. Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω, ὄχι διὰ νὰ διορθώσω αὐτὰ πού ἤδη ἔχεις γράψῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ σὲ προφυλάξω ἀπὸ παρόμοια λάθη εἰς τὸ μέλλον. Διότι ὅπωςδήποτε αὐτὸς πού ἔχει τὴν ἐπὶ εὐχέρειαν καὶ τὸσον ζῆλον νὰ γράφῃ, δὲν θὰ κουρασθῇ νὰ γράφῃ, καθ' ὅσον μάλιστα δὲν παύουν νὰ ὑπάρχουν καὶ αὐτοὶ πού προσφέρουν θέματα.

15 Ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ θὰ εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὀναγινώσκω τὰ ἰδικὰ σου. Τὸ νὰ ἡμπορῶ ὁμῶς νὰ γράφω καὶ ἐγὼ κάτι²³³ τὸσον πολὺ ἀπέχω (μοῦ εἶναι ἀδύνατον), ὅσον καὶ — παρ' ὀλίγον νὰ τὸ εἶπω — τὸ νὰ ἔχω ὑγείαν ἢ τὸ νὰ εὐκαιρῶ μετρίως ἀπὸ τὰς (πολλὰς μου) ἀπασχολήσεις.

20 Ἀλλὰ τώρα σοῦ ἐπιστρέφω μὲ τὸν ἀναγνώστην^{233α} τὸ μεγαλύτερον καὶ χρονικῶς προγενέστερον, ἀφοῦ τὸ διεξῆλθον ὀλόκληρον, ὅσον μοῦ ἦτο δυνατόν καλλίτερον. Τὸ δεύτερον τὸ ἐκράτησα, διότι ἐπιθυμῶ νὰ τὸ ἀντιγράψω. Μέχρι

231. Οἱ νόμοι ὕστερον εἰς λογοτεχνικὴν χάριν. Ὑπερέχουν ὁμῶς εἰς σαφήνειαν καὶ περιεχόμενον.

232. Κατὰ τὸν Μ. Β. οἱ ἀδήποτε ἐνασχόλησις περὶ πρόσωπα, εἴτε δικαίως εἴτε ἀδίκως, εἴτε ἀληθῶς, εἴτε πλαστῶς, τελικῶς ἀποβαίνει ἐπὶ ζημίᾳ τῆς οὐσίας, τοῦ ἐπιδιωκόμενου διὰ τοῦ διδλίου σκοποῦ.

233. Ἐν ἀκρόμῃ δείγμα ταπεινοφροσύνης. Θεωρεῖ τὰ ἔργα του ἀνάξια νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ τοῦ Διοδώρου.

233α. Πρόκειται περὶ κατωτέρου ἐκκλησιαστικοῦ λειτουργήματος.

25 τώρα όμως δεν διαθέτω κανένα ταχυγράφων. Ναί, εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον πτωχείας κατήντησαν οἱ Καππαδόκαι, ποὺ ἄλλοτε τοὺς ἐφθόνουν (λόγῳ τῆς εὐμαρείας των).

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 136 (ΡΛΣΤ'—CXXXVI)²³⁴

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ²³⁵

Ι. Εἰς ποῖαν κατάστασιν με εὐρήκεν ὁ καλὸς μας Ἰωσάκης,²³⁶ θὰ σοῦ τὸ διηγηθῇ ὁ ἴδιος κατὰ τρόπον καλλίτερον, παρ' ὅτι δὲν ἔχει τὸ ἀνάλογον γλωσσικὸν χάρισμα ὥστε νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκθέσῃ κατὰ τρόπον τραγικὸν τὰ ὑπερβολικὰ δεινοπαθήματά μου. Τόσον ἦτο τὸ μέγεθος τῆς ἀσθενείας μου! Ἀσφαλῶς ὅμως εἶναι γνωστὸν εἰς κάθε ἀνθρώπον, ὁ ὁποῖος με γνωρίζει ἔστω καὶ ὀλίγον, εἰς ποῖαν κατάστασιν ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκωμαι τότε. Διότι ἂν, ὅταν θεωροῦμαι ὑγιής, εὐρίσκωμαι, ὡς πρὸς τὴν ζωὴν, εἰς κατάστασιν περισσότερον ἀσθενικὴν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὁποίους οἱ ἱατροὶ ἔχουν ἀπελπίσει, εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ κανεῖς τί περίπου θὰ ἦμην κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας μου. Ἄν καὶ θὰ ἔπρεπε (ἀνέξου παρακαλῶ τὸν πυρετὸν νὰ μωρολογῇ)²³⁷ νὰ μοῦ ἀπομείνῃ, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν αὐτῆς τῆς καταστάσεως, ἡ καλλιτέρα ὑγεία ἀφοῦ τὸ νὰ εἶμαι ἄρρωστος τὸ εἶχον ὡς ἔν κατὰ φύσιν γνώρισμά μου.

Ἀφοῦ ὅμως ἡ μάστιξ τοῦ Κυρίου ἐπιτείνει τοὺς πόνους με τὸ νὰ μοῦ προσθέτῃ τὰς θλίψεις ἐκεῖνας, τῶν ὁποίων εἶμαι ἄξιος, ἀπέκτησα διαδοχικῶς τὴν μίαν ἀσθενεῖαν μετὰ τὴν ἄλλην. Τόσον δέ, ὥστε νὰ εἶναι φανερόν ἀκόμη καὶ εἰς ἓνα παιδί τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι δηλαδὴ, ἀναποφεύκτως, θὰ μοῦ καταστραφῇ τὸ κέλυφος²³⁸ αὐτό, ἐκτὸς ἐὰν θεοδαίως ἡ

234. Ἐγράφη τὸ 373.

235. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου (+373) βλ. 2 MBA, σημ. 11, σ. 47.

236. Ὁ Ἰωσάκης ἡ κατὰ τινὰς κώδικας Ἰσαάκης ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας (βλ. καὶ 3 MBA, σημ. 394, σ. 98).

237. Ἀσφαλῶς δὲν μωρολογεῖ ὁ πυρετός, ἀλλ' ὁ πυρέσσων. Χωρὶς αὐτὸ νὰ «μωρολογῇ» οὐτε νὰ μεμφιμοιρῇ ἢ νὰ περιαυτολογῇ, ἀσχολεῖται τόσο πολὺ καὶ «τραγικῶς» περιγράφει τὰς ἀσθενείας του διότι ἦσαν ὑπὲρ πᾶν μέτρον εἰς ἀριθμὸν καὶ ἔντασιν (βλ. καὶ Ἐπιστ. 138). Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἐφηρμύσθη κατὰ γράμμα εἰς τὸν Μ. Β. ὁ λόγος τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον: «ἡ (γάρ) ὁ νόσος μου ἐν ἀσθενείᾳ ἐστὶν ὁ ὅτι αὐτὸς» (Β' Κορ. 12, 9). Ὁ ἀσθενικώτατος καὶ ὀλιγόβιος Μ. Β. ὑπῆρξεν ὁ δραστηριώτατος καὶ ἰσχυρότατος χαρακτὴρ τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν μετὰ ταῦτα!

238. Κέλυφος ὀνομάζει τὸ σῶμα. Κατὰ Παῦλον «ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία», πρβλ. Β' Κορ. 5, 1.

φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ χάριση καὶ εἰς ἐμὲ λόγῳ τῆς μακροθυμίας Του ἀφ' ἑνὸς μερικὰ ἔτη ζωῆς, διὰ νὰ μετανοήσω, καὶ ἐπιτρεψῇ καὶ τώρα, ὅπως καὶ πολλάκις προηγουμένως, κάποιαν λύσιν καὶ διεξοδὸν ἀπὸ τὰς φοβερὰς αὐτὰς συμφορὰς. Ἀλλ' αὐτὰ ἀσφαλῶς θὰ λάβουν αὐτὴν τὴν ἑκβασιν ἢ ὁποῖα εἶναι ἀρεστὴ εἰς αὐτὸν καὶ συμφέρουσα εἰς ἡμᾶς.

2. Ὅσον δὲ διὰ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν (τὴν εὐπάθειαν καὶ τὴν εἰρήνην), ὅτι δηλαδὴ ἀνετράπησαν καὶ κατεπροδόθησαν,²³⁹ ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡμεῖς χάριν τῆς ἰδικῆς μας ἀσφαλείας ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πλησίον μας καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν δυστυχῇ τὸ σύνολον, μαζί του χάνονται^{239α} καὶ τὰ ἐπὶ μέρους ἄτομα, ποῖα ἄρᾳ γε ἀνάγκη τὸ ἀπαιτεῖ νὰ ὁμιλήσω; Ἀλλωστε σὺ εἶσαι ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον γνωρίζεις πρὸ μακροῦ τὰ πάντα καὶ ἤδη διεμαρτυρήθης καὶ τὰ προεμήνυσες, ἀλλὰ καὶ ἥδη ἐξανέστης δι' αὐτὰ καὶ μαζί σου ἐξήγειρες καὶ τοὺς ἄλλους, εἴτε μὲ τὸ νὰ τοὺς γράφῃς ἐπιστολάς, εἴτε μὲ τὸ νὰ πηγαίνῃς αὐτοπροσώπως πρὸς συνάντησιν των. Καὶ εἰς τὴν προσπάθειάν σου αὐτὴν τί ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἔκαμες ἢ ποῖα κραυγὴ τὴν ὁποῖαν δὲν ἀφῆκες;

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνθυμούμεθα μὲν ὁσάκις συμβαίνει κάτι, ὅμως ἐπαύσαμεν πλεόν νὰ ὠφελοῦμεθα ἀπὸ αὐτά. Ἀλλ' ἐμὲ μὲ ἀντιμάχονται αἱ ἁμαρτίαι. (Ἐν τούτοις) ἔπεσεν εἰς θαρείαν ἀσθένειαν ὁ εὐλαβέστατος καὶ ἀγαπητός μας ἀδελφὸς Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος²⁴⁰ καὶ μὲ ἐκράτησεν εἰς ἀγωνίαν νὰ περιμένω ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν θεραπείαν τοῦ δύο ὁλοκλήρους μῆνας. Ἐπειτα ἡσθένησαν καὶ ὅλοι οἱ συνεργάται μου, τοὺς περισωθέντας ἐκ τῶν ὁποίων θὰ σοῦ ἀπαριθμήσῃ ὁ ἀδελφὸς Ἰωσάκης. Καὶ τέλος μὲ ἔπιασε καὶ ἐμὲ ἡ ἀρρώστια αὐτή). Ἄν εὕρισκόμεν πλησίον σου ἀπὸ πολὺν καιρὸν, ὄχι διὰ νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ κάποιαν ὠφέλειαν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κοινῶν ζητημάτων, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποκτήσω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου προσωπικῶς μεγάλο κέρδος ἀπὸ τὴν συνάντησιν μαζί σου. Διότι πράγματι μέχρι τότε εἶχον ἀποφασίσαι νὰ μείνω ἔξω ἀπὸ τὰς ἐκκλησιαστικὰς διαμάχας λόγῳ τοῦ ὅτι συνησθανόμην ὅτι ἀπέναντι

239. Πρβλ. Δημοσθένους Ὀλυνθιακὸς Γ', 22 [34]: «Τί βούλεσθε; τί γράψω; τί ἡμῖν χάρισωμαι; προπέποται τῆς παραυτίκα χάριτος τὰ τῆς πόλεως πράγματα καὶ τοιαυτὴ συμβαίνει. Καὶ τὰ μὲν τούτων πάντα καλῶς ἔχει, τὰ δ' ἡμέτερα ἀισχρῶς».

239α. Ἡ κακοπραγία καὶ ἡ ἀπώλεια νοοῦνται ὡς πνευματικῆς φθορᾶς.

240. Ὁ διάκονος Εὐστάθιος ἦτο κληρικὸς τῆς Καισαρείας ἀπολαύων τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ Μ. Β. Περὶ αὐτοῦ βλ. καὶ Ἐπιστ. 47, 19.

τῶν ἐναντίον μου μηχανορραφίων τῶν ἀντιθέτων ἡμουν ἀ-
προφύλακτος. Ἄλλ' εἴθε ἡ μεγάλη χεὶρ τοῦ Θεοῦ νὰ σέ προ-
φυλάσσει, σέ τὸν γενναῖον φύλακα τῆς πίστεως καὶ ἀγρυπνον
φρουρὸν τῶν Ἐκκλησιῶν, καθ' ὅλην τὴν ζωὴν σου, καὶ εἴθε
νὰ ἀζιώσῃ ἐμέ, πρὶν ἀποθάνω, νὰ σέ συναντήσω πρὸς ὠφέ-
λειαν τῆς ψυχῆς μου.²⁴¹

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 137 (ΡΑΖ'—CXXXVII)²⁴²

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΓΕΜΟΝΑ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΝ²⁴³

Νομίζω ὅτι τὴν ζημίαν τὴν ὁποῖαν ὑφίσταμαι ἔνεκα τῆς
ἀσθενείας μου τὴν καταλαβαίνω μόνον τώρα, ποὺ ὑποχρε-
ώνομαι χάριν τῆς φροντίδος διὰ τὸ σῶμα, ἐνῷ ἄνθρωπος
τόσον σπουδαῖος διέρχεται²⁴⁴ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου, ἐγὼ νὰ
ἀπουσιάζω! Καὶ τοῦτο, διότι ἐπὶ ἓνα ὁλόκληρον μῆνα μέ-
χρι τώρα ὑποβάλλομαι εἰς θεραπείαν μὲ φυσικὰ θερμὰ ἱαμα-
τικά λουτρά ἐλπίζων ὅτι θὰ ἔχω κάποιαν ὠφέλειαν ἀπ' αὐ-
τά. Φαίνεται ὁμως ὅτι ἀδίκως κοπιᾶζω ἐδῶ εἰς τὴν ἐρημίαν
καὶ ἴσως θεωρηθῶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἄξιος γέλωτος ἀφοῦ
δὲν δίδω προσοχὴν οὔτε εἰς τὴν παροιμίαν, ἡ ὁποία λέγει:
«οὐδὲν ἀπὸ θερμῶν ὄφελος τοῖς τεθνηκόσι».²⁴⁵

Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἂν καὶ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν κατάστα-
σιν αὐτὴν, ἐπιθυμῶ νὰ τὰ ἀφήσω ὅλα καὶ νὰ ἔλθω εἰς συνάν-
τησιν τῆς ἐξοχότητός σου, διὰ νὰ δυνηθῶ νὰ ὠφεληθῶ ἀ-
πὸ τὰς ἀρετάς σου καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ὀρθῆς σου κρί-
σεως νὰ εὕρω τὴν πρέπουσαν λύσιν εἰς ζητήματα τὰ ὁποῖα
ἀφοροῦν τὸ σπίτι μου. Λέγω δὲ σπίτι μου, διότι πράγματι
σπίτι μου εἶναι τὸ σπίτι τῆς αξιοσεβάστου μητρὸς μου Παλ-
λαδίας,²⁴⁶ τὴν ὁποῖαν συνδέει μαζί μου ὄχι μόνον ἡ κατὰ
σάρκα συγγένεια, ἀλλὰ καὶ οἱ καλοὶ τῆς τρόποι τὴν ἔχουν
κάμει νὰ τὴν θεωρῶ ὡς μητέρα μου.

Ἐπειδὴ λοιπόν ἔχει ἀρχίσει κάποιος δικαστικὸς ἀγὼν

241. Πόση πρέπει νὰ ἦτο ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου, ἀλλὰ καὶ πόση
ἡ ταπεινότης τοῦ Μ. Β.:

242. Ἐγράφη τὸ 373.

243. Ὁ Ἀντίπατρος ἦτο ἡγεμὼν τῆς Καππαδοκίας. Διὰ τῆς Ἐπιστο-
λῆς ὁ Μ. Β. τὸν παρακαλεῖ νὰ ἀναμείνῃ προσωπικὴν του μαρτυρίαν πρὶν ἀπο-
φασίσαι τελεσιδικῶς. Πρὸς τὸν αὐτὸν ἀπευθύνεται καὶ ἡ Ἐπιστ. 186, ἐνῷ ἡ
187 εἶναι ἀπαντητικὴ τοῦ Ἀντιπάτρου πρὸς τὸν Μ. Β.

244. Ἰσως δυνατὴ εἶναι καὶ ἡ ἐρμηνεία «διέπει, κυβερνᾷ», καθ' ἡμᾶς
ἦττον πιθανῶς.

245. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ ἀρχαίας ἐλληνικῆς παροιμίας.

246. Εὐγενὴς γυνὴ ἐκ Καππαδοκίας καὶ συγγενὴς τοῦ Μ. Β., τὴν ὁποί-
αν οὗτος ἠδολαβεῖτο ὡς μητέρα.

γύρω από τὸ σπίτι της, παρακαλῶ τὴν μεγαλοφροσύνην σου νὰ ἀναβάλῃ ὀλίγον τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθεσεως καὶ νὰ περιμένῃ νὰ ἔλθω καὶ ἐγώ, ὅχι διὰ νὰ καταπατηθῇ τὸ δίκαιον (θὰ προστίμων μυριάκις νὰ ἀποθάνω παρὰ νὰ ζητήσω ἀπὸ δικαστὴν, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον, τέτοιαν χάριν), ἀλλὰ διὰ νὰ σοῦ δοθῇ ἡ εὐκαιρία, αὐτὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δι' ἐμὲ ἀξιοπρεπὲς νὰ τὰ γράφω, νὰ τὰ ἀκούσης προφορικῶς, ὅταν ἐγώ θὰ σοῦ τὰ ἐκθετῶ.

Τοιοιουτρόπως οὔτε σὺ θὰ ἀστοχήσης εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἀληθείας, ἀλλ' οὔτε ἐγώ θὰ πάθω κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν θέλω. Σὲ παρακαλῶ λοιπόν, ἀφοῦ τὸ πρόσωπον αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς μέρος ἀσφαλὲς καὶ φρουρεῖται ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, νὰ μοῦ κάμῃς αὐτὴν τὴν εὐκολον χάριν, ἡ ὁποῖα δὲν πρόκειται νὰ προκαλέσῃ οὔτε τὸν φθόνον οὐδενός.²⁴⁶ α

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 138 (ΡΛΗ'—CXXXVIII)²⁴⁷

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ²⁴⁸

Ι. Εἰς ποῖαν ψυχικὴν κατάστασιν νομίζεις ὅτι εὐρέθην, ὅταν ἐμελέτησα τὴν ἐπιστολὴν τῆς θεοσεβείας σου;²⁴⁹ Ὁσάκις λοιπόν τὴν προσοχὴν μου τὴν ἔστρεφον πρὸς τὴν διάθεσιν ἡ ὁποῖα ἐκφράζεται εἰς τὸ γράμμα σου, ἤθελον ἀμέσως νὰ ἀρχίσω νὰ πετῶ εἰς τὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Συρίαν. Ἀλλ' ὁσάκις ἐπίσης τὴν ἔστρεφον πρὸς τὴν σωματικὴν μου ἀσθένειαν, ἐκ τῆς ὁποίας τρόπον τινὰ «δεμένος» ἤμην κατάκοιτος, τότε ἀντελαμβάνομην ὅτι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν ὅχι μόνον νὰ πετῶ, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ γυρίζω ἐπάνω εἰς τὸ κρεββάτι μου.

Πράγματι, συνεπλήρουν τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν εἰς τὴν ἀσθένειάν μου, ὁπότε ἦλθε καὶ μετ' ἡῶν ὁ ἀγαπητὸς καὶ πλήρης ζήλου ἀδελφός μας, ὁ συνδιάκονος Ἐλπίδιος.²⁵⁰ Εἶχον «λειώσει» σχεδὸν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν πυρετόν, ὁ ὁποῖος ἐλλείπει ὕλης δυναμένης νὰ τὸν τρέφῃ συσπειρούμενος γύρω ἀπὸ τὴν ξηρὰν αὐτὴν σάρκα, ὥς νὰ ἦτο καμμένη θρυαλλίς, προεκάλεσεν ἀσθένειαν χρονίαν καὶ με-

246α. Ὁ Μ. Β. ὑπῆρξε πάντοτε ὁ «δικαικότης» καὶ ὁ προστάτης τῶν πτωχῶν καὶ χηρῶν.

247. Ἐγγραφή τὸ 373.

248. Περὶ τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου βλ. 2 ΜΒΑ, σ. 47, σημ. 11.

249. Οὕτω συνήθως προσεφωνοῦντο οἱ κληρικοὶ καὶ δὴ οἱ ἐπίσκοποι.

250. Διάκονος ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Μ. Β. Μνημονεύεται καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 265 (1, 24).

ἐπακόλουθον τὸν μαρασμόν. Ἐν συνεχείᾳ δὲ ἡ παλαιά μου «πληγή», τὸ σηκῶτι μου, ἀφοῦ ἤλθεν ἡ σειρά του, ἀφ' ἐνὸς μεν μοῦ ἀπέκλεισε τὰ φαγητά, ἀφ' ἑτέρου ὁμως ἔδιωξεν ἐντελῶς ἀπὸ τὰ μάτια μου τὸν ὕπνον καὶ με ἐκράτησε μεταξύ ζῆς καὶ θανάτου, ὥστε μοῦ ἐπέτρεπε νὰ ζῶ τὸσον μόνον, ὅσον ἤρκει διὰ νὰ αἰσθάνωμαι τὴν κακὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμεν ἔξ αἰτίας του. Συνεπεία τούτου ἔκαμον χρῆσιν θερμῶν φυσικῶν ἱαματικῶν λουτρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐδέχθην νὰ γίνω πολλάκις ἀντικείμενον τῆς ἐπιμελείας ἐκ μέρους τῶν ἱατρῶν.

Ἄλλ' ἡ σύντροφός μου ἐκ νεότητος αὐτὴ συμφορὰ δὲλα τὰ ἀπέδειξεν ἀνωφελῆ. Διότι ὅταν εἶναι ὁ πόνος συνήθους μορφῆς, εἶναι ἴσως ὑποφερτὴ ἀπὸ τὸν καθένα· ὅταν ὁμως παρουσιασθῇ με ἀπροσδόκητον παροξυσμόν, κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀδαμάντινος, ὥστε νὰ τὴν ἀνθέξῃ. Παρ' ὅτι λοιπὸν ἐβασανίσθην ἀπὸ αὐτὴν πολὺν χρόνον, ἐν τούτοις οὐδέποτε ἐδοκίμασα τόσην στενοχωρίαν, ὅσην τώρα, διότι με ἡμπόδισε νὰ συναντήσω τὴν εἰλικρινῇ σου ἀγάπην. Βεβαίως, γνωρίζω καὶ ἐγὼ πόσης χαρᾶς ἔστερήθην, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ γλυκύτατον μέλι τῆς Ἐκκλησίας σας τὸ ἐδοκίμασα μόλις πέρυσι καὶ δὴ μόνον με τὴν ἄκρη τοῦ δακτύλου μου.

2. Ἐγὼ λοιπὸν εἶχον ἀνάγκην νὰ συναντηθῶ με τὴν θεοσέβειάν σου καὶ ἔνεκα ἄλλων ἀπαραιτήτων ζητημάτων, κυρίως ὁμως διὰ νὰ σοῦ ἀνακοινώσω πολλὰ, ἔξ αὐτῶν ἀλλὰ καὶ νὰ πληροφορηθῶ πολλὰ, καθ' ὅσον μάλιστα ἐδῶ εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἀληθινὴν ἀγάπην. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ νὰ εὕρῃ τις κάποιον, ὁ ὁποῖος νὰ τὸν ἀγαπᾷ εἰλικρινῶς, πάλιν δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος νὰ θεοσέβειάν σου καὶ ἔνεκα ἄλλων ἀπαραιτήτων ζητημάτων τοιαύτην, ὁποῖαν θὰ δώσῃ ἡ τελεία σου φρόνησις καὶ πείρα, τὴν ὁποῖαν συνεκέντρωσες κατόπιν πολλῶν κόπων ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀσφαλῶς ὁμως διὰ τὰ ἄλλα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γράψω. Ἐκεῖνα πάντως διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ὁμιλήσω εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ὁ πρεσβευτὴς Εὐάγριος,²⁵¹ ὁ υἱὸς τοῦ Πομπηιανοῦ

251. Ὁ πρεσβύτερος Εὐάγριος, υἱὸς τοῦ Πομπηιανοῦ, ἀπογόνου ἀξιωματικοῦ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἦτο «Ἐδοταθιανός». Εἶχε μεταβῇ εἰς Ρώμην μαζὶ με τὸν ἅγιον Εὐδόσιον Βερκέλλων (16-12-371), ὅστις ἦτο μέγας ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ἐν τῇ Δόσει καὶ εἰργάζετο κατὰ τοῦ Ἁγίου Μελετίου. Εἰς Ρώμην ἀνέπτυξεν ἰδιαίτεραν δραστηριότητα ὑπὲρ τοῦ πάπα Δραμάσου. Τὸ 373 ἐπιστρέφων ἐκ Ρώμης ἐπεσκέφθη τὸν Μ. Β. Ἀλλὰ δὲν ἤρρηξε νὰ στραφῇ ἐναντίον του, ἐπειδὴ ὁ Μ. Β. ἀνεγνώριζε τὸν Ἅγιον Μελέτιον. Τότε ὁ Μ. Β. τοῦ ἀπήντησε διὰ τῆς Ἐπιστ. 156. Τὸ 388 ὁ Εὐάγριος

του Ἀντιοχέως, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπεστάλη μαζὶ μὲ τὸν μακάριον Εὐσέβιον, εἰς τὴν Δύσιν, ἐπέστρεψε τῶρσ ἐκ Ρώμης καὶ μοῦ ζητεῖ ἐπιμόνως μίαν ἐπιστολὴν, ἣ ὁποία νὰ περιλαμβάνῃ αὐτολεξεῖ ὅσα ἔγραψαν ἐκεῖνοι. (Μοῦ ἔφερε δὲ πάλιν πίσω τὴν ἰδικήν μας ἐπιστολὴν, διότι δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς τηροῦντας ἐκεῖ μεγαλυτέραν ἀκριβειαν).²⁵² Ἐπίσης ἐζήτει νὰ στείλῃ ἐπειγόντως καὶ μίαν ἀντιπροσωπεῖαν ἀπὸ σημαίνοντα πρόσωπα, διὰ νὰ ἔχουν κάποιαν εὐλογον δικαιολογίαν τῆς ἐπισκέψεώς μας.

Ἐξ ἄλλου οἱ ἐν Σεβαστείᾳ ὁμόδοξοί μας, ἀφοῦ ἀπεκάλυψαν τὴν ὑπουλον πληγὴν τῆς κακοδοξίας τοῦ Εὐσταθίου,²⁵³ ἀπαιτοῦν ἀπὸ ἐμὲ κάποιαν ἐκκλησιαστικῆς φύσεως μέριμναν πρὸς χάριν των.

Τέλος τὸ Ἰκόνιον, τὸ ὁποῖον εἶναι πόλις τῆς Πισιδίας, κατὰ μὲν τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἦτο ἡ πρώτη πόλις (τῆς Πισιδίας) μετὰ τὴν μεγίστην,²⁵⁴ ἐνῷ τώρα θεωρεῖται καὶ αὐτὴ πρωτεύουσα μιᾶς περιοχῆς ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ διαφορετικὰ τμήματα καὶ ἔγινεν αὐτοδιοίκητος ἐπαρχία (καὶ ἰδιαίτερα μητρόπολις). Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πόλις μὲ καλεῖ νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ, διὰ νὰ τῆς δώσω ἐπίσκοπον, διότι, ὡς γνωστὸν, ὁ Φαυστίνος²⁵⁵ εἶγεν ἀποθάνει.

Ἐὰν λοιπὸν πρέπει νὰ μὴ διστάζῃ κανεὶς προκειμένου περὶ ὑπερορίων χειροτονιῶν καὶ τί εἶδους ἀπάντησιν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς Σεβαστηνοὺς. ἀλλὰ καὶ κατὰ τῖνα τρόπον νὰ λάβωμεν στάσιν ἐν τῇ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Εὐαγρίου, θὰ ἐχρειαζόμην νὰ διδαχθῶ ἀπὸ σέ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ σέ συναντήσω, προσωπικῶς. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔγω τώρα στερηθῇ λόγῳ τῆς παρούσης ἀσθενείας μου. Ἀλλ' ἐὰν θεδαίως εἶναι δυνατόν νὰ εὐρεθῇ κάποιος ὁ ὁποῖος θὰ ἤρχετο (ἐκείθεν) πρὸς ἐμὲ συντόμως, κάμε μου τὴν χάριν νὰ μοῦ στείλῃς τὰς ἀπαντήσεις σου δι' ὅλα αὐτὰ τὰ θέ-

ἔγινεν ἐπίσκοπος τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ «Εὐσταθιανῶν».

252. Προφανῶς ὁ Μ. Β. εἰρωνεύεται τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἡγέτας τῆς Ρώμης ὀνομάζων αὐτοὺς «ὁπαδοὺς τῆς ἀκριβείας», «ἀκριβολογουμένους». Ἦτο φανερόν ὅτι ἡ τακτικὴ των ἦτο μυωπικὴ καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἀφοῦ ἔδλεπαν μετὰ τόσῃς ἐπιφυλάξεως τὸν Ἅγιον Μελέτιον (βλ. καὶ 3 ΜΒΑ, σμ. 10, σ. 18).

253. Ὁ Εὐστάθιος καὶ οἱ ὁπαδοί του ἐπὶ πολὺ προσεποιούντο τοὺς Ὀρθόδοξους. Τελικῶς ἔπεσε τὸ προσωπεῖον καὶ κατεδικάσθησαν ὡς Πνευματομάχοι (βλ. καὶ Ἐπιστ. 130 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις).

254. Ἦτοι τὸ Ἰκόνιον ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς Πισιδίας. Πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ἀντιόχεια. Φαίνεται ἰσχυρὸς καὶ ἐξῆς μέτρον ἀνάλογον πρὸς τὴν Καισάρειαν καὶ τὴν Ποθανδὸν (βλ. Ἐπιστ. 74 - 76, 3 ΜΒΑ, σ. 64 - 73).

255. Ὁ Φαυστίνος ἦτο ἐπίσκοπος Ἰκονίου, ἀνταθῆα μόνον μνημονευόμενος.

ματα. Εἰ δ' ἄλλως, προσευχήσου νὰ μοῦ ἔλθῃ εἰς τὴν σκέψιν αὐτὸ τὸ ὅποῖον θὰ εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Κύριον.²⁵⁶ Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύναξιν²⁵⁷ πρόσταξε νὰ μὲ μνημονεύσουν, καθὼς καὶ σὺ νὰ προσευχηθῇς δι' ἐμὲ καὶ νὰ προτρέψῃς τὸν λαὸν νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον, διὰ νὰ ἀξιωθῶ νὰ ὑπηρετήσω τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς ζωῆς μου τὸν Κύριον κατὰ τρόπον εὐάρεστον εἰς Αὐτόν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 139 (ΡΛΘ'—CXXXIX)²⁵⁸

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΣ²⁵⁹

1. Αἱ πληροφορίες περὶ τῶν διωγμῶν, οἱ ὅποιοι ἔλαβον χώραν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον, ἔφθασαν καὶ εἰς ἐμὲ πρὸ πολλοῦ καὶ μοῦ προεκάλεσαν τοιαύτην ψυχικὴν κατάστασιν, ὅποιαν ἦτο φυσικὸν νὰ μοῦ προκαλέσουν.

Πράγματι, ἐσυλλογίσθην πόσον ἔντεχνος εἶναι ὁ πόλεμος τοῦ Διαδόλου, τὸ πῶς δηλαδή, ἀφοῦ εἶδε τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς διωγμοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν νὰ πληθύνεται καὶ νὰ ἀκμάζῃ περισσότερο, ἤλλαξε τὸ σχέδιόν του καὶ δὲν πολεμεῖ πλέον ἐναντίον μας ἐκ τῆς ἐμφανοῦς, ἀλλὰ μᾶς στήνει ὑπόουλους ἐνέδρας, ἀφοῦ τὸν ἐπίβουλον σκοπὸν τῶν τὸν κρύπτει κάτω ἀπὸ τὸ ὄνομα τὸ ὅποῖον φέρουν.²⁶⁰ Καὶ τοῦτο, διὰ νὰ ὑποφέρωμεν τὰ ἴδια μὲ τοὺς πατέρας μας, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ θεωρούμεθα ὅτι πᾶ-

256. Πρβλ. Ἐφ. 5, 10.

257. Εἰς τὸ καίμενον: «σὺ ν ο θ ο ν», δηλαδὴ τὴν λειτουργικὴν σύναξιν, κατὰ τὴν θ. Λειτουργίαν. Ἀλλ' ἴσως πρόκειται καὶ περὶ ἐπαρχιακῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων γενικῶς ἢ τῶν χωρεπισκόπων, εἰς τὴν ὅποιαν λόγιφ τῆς ἀσθεनेίας του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρευρίσκηται ὁ Μ. Β.

258. Ἐγράφη τὸ 373.

259. Εἶναι Ἐπιστολὴ παραμυθητικὴ καὶ ἔχει σκοπὸν νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς Ἀλεξανδρεῖς κατὰ τὸν σκληρὸν διωγμὸν τοῦ Ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος (364-378) κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων, ὅταν ἀκριβῶς ἀπέθανεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος (2 Μαΐου 373).

260. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ιδέαν, πλέον ἀνεπτυγμένην, χρησιμοποιεῖ περὶ τῶν αἰρετικῶν γενικῶς ὡς ὀργάνων τοῦ Διαδόλου μετὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν ἐθνικῶν, καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης εἰς τὸν Ἐπίτάφιόν του εἰς τὸν Μ. Β. (P.G. 46, 796 B C D. Βλ. τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα εἰς 1 M.B., Εἰσαγωγή, σ. 12-13 καὶ σημ. 10): «ἐκλείπουσαν ἤδη τὴν εἰδωλοατρίαν πάλιν... ἐ ν π ρ ο σ χ ῆ μ α τ ι Χ ρ ι σ τ ι α ν ι σ μ ο θ κατὰ τὸ λεληθὸς ἐπανήγαγεν» ὁ Διάβολος. Ἀλλὰ τότε ἀκριβῶς ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ γεννηθῇ ὁ Μ. Β. ὡς «καθαιρέτης» τῶν αἰρετικῶν (ἐ. ἀ.). Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὁ Ἅγιος Γρηγόριος νὰ ἤκουσε τὴν ἀποφιν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του.

σχομεν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ οἱ διώκται μας ὀνομάζονται «Χριστιανοί».²⁶¹

Ἐνῷ λοιπὸν ἐσυλλογίζομην αὐτά, ἔμεινα ἀκίνητος ἐπὶ πολὺν χρόνον, κατὰ πληκτος ἀπὸ τὴν ἀγγελίαν ὅσων ἔλαβον ἐκεῖ χώραν. Πράγματι, κυριολεκτικῶς «ἐκουδούνισαν καὶ τὰ δύο μου αὐτιά»²⁶² ὅταν ἐπληροφορήθην τὰ κατὰ τὴν ἀδιάντροπον καὶ μισάνθρωπον ἀπόφασιν τῶν διωκτῶν σας, ὅτι δηλαδὴ οὔτε ἡλικίαν ἐσεβάσθησαν, οὔτε τοὺς κόπους τῶν μοναχῶν, οὔτε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον καὶ ἐκακοποίησαν τὰ σώματα καὶ ἐξηυτέλισαν καὶ ἔστειλαν εἰς ἐξορίαν καὶ διήρπασαν τὰ ὑπάρχοντα ὅσων ἡδυνήθησαν νὰ τὰ ἀνακαλύψουν, χωρὶς νὰ ἐντραποῦν οὔτε τὴν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων κατακραυγὴν, οὔτε νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τῶν τὴν φοδερὰν ἀνταπόδοσιν τοῦ Δικαίου Κριτοῦ. Αὐτὰ μὲ ἐξέπληξαν τόσον, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ χάσω τὸν ἔλεγχον τῶν σκέψεών μου. Διότι μαζὶ μὲ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις μοῦ ἦλθε καὶ αὕτη: ὅρα γε μήπως ὁ Κύριος ἐγκατέλειπεν ἐντελῶς τὰς Ἐκκλησίας Του;²⁶³ Ἀρὰ γε μήπως εἶναι ἤδη «ἡ ἐσχάτη ὥρα»²⁶⁴ καὶ μὲ τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀρχίζει ἡ «ἀποστασία» διὰ νὰ «ἀποκαλυφθῇ» τελικῶς ὁ ἄνομος, «ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα»;²⁶⁵

2. Ὅμως, ἀδελφοί, καλοὶ ἀγωνισταὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ πρόσκαιρος ἂν εἶναι ὁ πειρασμός, ὑπομεινάτε τον. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὅλα τὰ πράγματα παραδίδωνται εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν, ὅς μὴ ἀποκάμωμεν ἐξ αἰτίας τῆς παρούσης καταστάσεως, ἀλλ' ὅς ἀναμείνωμεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν ἀποκάλυψιν καὶ «ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».²⁶⁶ Διότι, ἀφοῦ ὀλοκληρὸς ἡ κτίσις «θα διαλυθῇ» (διὰ πυρὸς) καὶ θὰ ἀλλάξῃ «τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»,²⁶⁷ τί τὸ παράδοξον, ἂν καὶ ἡμεῖς, καθὼς εἴμεθα ἐν μέρος τῆς κτίσεως, πάθωμεν τὰ κοινὰ πάθη καὶ παραδοθῶμεν εἰς θλίψεις, τὰς ὁποίας ἐπιτρέπει δι' ἡμᾶς ὁ Δίκαιος Κριτὴς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς μας; Διότι ὅχι μόνον δὲν ἀφήνει νὰ δοκιμα-

261. Τὸ νόημα ἐνταῦθα εἶναι ὅτι ἔχουν μόνον ὄνομα Χριστιανῶν οἱ διώκται. Πράγματι, ἔχουν πάσσει νὰ εἶναι Χριστιανοί, ὅχι λόγῳ τῶν σκληρῶν ἔργων των, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ψευδοῦς πίστεώς των.

262. Πρὸς. Ἱερ. 19, 3.

263. Πρὸς. Ματθ. 23, 38, ἀλλὰ καὶ Ἑβρ. 13, 5.

264. Πρὸς. Α' Ἰωάν. 2, 18.

265. Πρὸς. Β' Θεσ. 2, 3-4.

266. Τίτ. 2, 13.

267. Πρὸς. Β' Πέτρ. 3, 10 καὶ Α' Κορ. 7, 31.

σθῶμεν²⁶⁸ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι δυνάμεθα (νὰ ὑπομείνωμεν), ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ μᾶς δίδῃ μαζί με τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἐκδασίν του τοιαύτην, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ τὸν ὑπομείνωμεν.²⁶⁹

Ἀδελφοί, μᾶς ἀναμένουν οἱ στέφανοι τῶν Μαρτύρων. Οἱ χοροὶ τῶν Ὁμολογητῶν εἶναι ἕτοιμοι νὰ μᾶς τείνουν τὰ χέρια καὶ νὰ μᾶς δεχθοῦν εἰς τὸν ἰδικόν των ἀριθμόν. Θυμηθῆτε τοὺς παλαιοὺς Ἀγίους, ὅτι δηλαδὴ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἠξιώθη τοῦ στεφάνου τῆς ὑπομονῆς μετὰ τὸ νὰ τρυφᾷ καὶ νὰ δέχεται κολακείας. Ἀντιθέτως, ὅλοι ἀπέδειξαν ὅτι εἶναι δόκιμοι μετὰ τὸ νὰ διέλθουν ἀπὸ τὴν κόμινον μεγάλων θλίψεων.²⁷⁰ Πράγματι, ἄλλοι ἐξ αὐτῶν «ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν ἔλαβον», ἄλλοι δὲ «ἐπτριονίσθησαν» καὶ ἄλλοι «ἐφονεύθησαν μετὰ μαχαίρι».²⁷¹ Αὐτοὶ εἶναι οἱ «τίτλοι τιμῆς»²⁷² τῶν Ἀγίων. Μακάριος αὐτὸς ὁ ὅποιος ἠξιώθη νὰ πάθῃ ὑπὲρ Χριστοῦ.²⁷³ Περισσότερον ὁμῶς μακάριος εἶναι ὁποῖος ὑπέμεινε πολλὰ παθήματα, διότι «τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δόξαν ἣ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς ἀποκαλυφθῇ».²⁷⁴

3. Ἄν λοιπὸν μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ προσωπικῶς, τίποτε ἄλλο δὲν θὰ προετίμων ἀπὸ τὴν συνάντησιν μαζί σας, εἰς τρόπον ὥστε καὶ νὰ ἴδω τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ τοὺς ἐναγκαλισθῶ καὶ νὰ λάβω μέρος εἰς τὰς προσευχὰς σας καὶ τὰ πνευματικὰ σας χαρίσματα.²⁷⁵ Ἀ λόγῳ ὁμῶς τοῦ ὅτι τώρα τελευταίως τὸ σῶμα μου ἔχει ἐκ τῆς χρονίας νόσου ἐξαντληθῇ τόσον, ὥστε νὰ μὴ ἤμπορῶ νὰ «κατεβῶ ἀπὸ τὸ κρεβάτι» καὶ ἐκεῖνοι ποὺ με ἐνεδρεύουν εἶναι πολλοὶ καὶ ὥς «λύκοι ἄρπαγες»²⁷⁶ καιροφυλακτοῦν νὰ εὑρουν τὴν κατάλληλον στιγμήν νὰ διαρπάσουν τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. κατ' ἀνάγκην κατέληξα νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς. Κατὰ πρῶτον μὲν λοι-

268. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ κατωτέρω χωρίων, πολλάκις ὁ λόγος τοῦ Μ. Β. ἀποτελεῖται ἐξ ἐλευθέρου μεταπλασμοῦ ἀγιογραφικῶν χωρίων.

269. Α' Κορ. 10, 13.

270. Πρβλ. Α' Πέτρ. 1, 7 καὶ Ἀποκ. 7, 14.

271. Ἑβρ. 11, 37.

272. Εἰς τὸ κείμενον: «σεμνολογήματα», δηλ. πᾶν ὅ,τι καθιστᾷ αὐτοὺς σεβαστούς.

273. Πρβλ. Πράξ. 5, 41 καὶ Φιλίπ. 1, 29.

274. Ρωμ. 8, 18.

274α. Πρβλ. Ρωμ. 1, 11.

275. Πρβλ. Ἰωάν. 10, 12 καὶ Πράξ. 20, 28-29. «Λύκοι ἄρπαγες» ὀνομάζονται οἱ Ἀρειανοὶ Πνευματομάχοι.

πόν και κύριον λόγον σᾶς παρακαλῶ νὰ κάμνετε τὰς ὑπὲρ ἐμοῦ προσευχὰς σας ὅταν δύνασθε περισσότερον μακράς, διὰ νὰ ἀξιωθῶ τοῦλάχιστον τὰς ὑπολειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας μου νὰ δουλεύσω τὸν Κύριον συμφώνως πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Βασιλείας (τοῦ Θεοῦ). Ἐπειτα (σᾶς παρακαλῶ) νὰ μὲ συγχωρήσετε τόσον διὰ τὴν ἀπουσίαν μου, ὅσον και διὰ τὴν τόσῃ καθυστέρησιν τῆς ἐπιστολῆς μου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι μόλις εὗρηκα ἓνα ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μου. Ἐννοῶ δὲ τὸν (πνευματικόν) υἱόν μου Εὐγένιον,²⁷⁶ τὸν μοναχόν, διὰ τοῦ ὁποίου σᾶς παρακαλῶ νὰ εὐχηθῇτε ὑπὲρ ἐμοῦ και ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὁλοκλήρου, καθὼς και νὰ μοῦ ἀπαντήσετε ἐκθέτοντες τὰ καθ' ὑμᾶς, ὥστε, ἀφοῦ τὰ πληροφορηθῶ, νὰ γίνω περισσότερον χαρούμενος.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 140 (PM'—CXL)²⁷⁷ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ²⁷⁸

Ι. «Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς»²⁷⁹ ὥστε νὰ δυνηθῶ «νὰ πετάξω» πλησίον σας και νὰ ἱκανοποιήσω τὸν πόθον ποῦ ἔχω νὰ συναντήσω τὴν ἀγάπην σας; Τώρα ὅμως διαπιστώνω ὅτι ὄχι μόνον πτερύγων στεροῦμαι, ἀλλὰ και τοῦ ἰδίου μου τοῦ σώματος, ἀφοῦ ἀπὸ πολὺν δευθαίως καιρὸν μοῦ εἶχε καταπονηθῇ ἀπὸ τὴν μακρὰν ἀσθένειαν. Ἐνῶ, τώρα λόγῳ τῶν ἀδιακόπων πικριῶν ἔχει ἔξ ὁλοκλήρου πλέον ἀχρηστευθῇ. Διότι ποῖος ἄρα γε θὰ ἦτο τόσον σκληρὸς ψυχικῶς ὥς ὁ ἀδάμας, ἢ ποῖος θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀσυγκίνητος και ἄγριος, ὥστε, ἂν και ἀκούῃ τὸν στεναγμὸν ποῦ μὲ περιστοιχίζει ἀπὸ παντοῦ, ὥσαν ἀπὸ κάποιαν πένθιμον χορῳδίαν, ἢ ὁποία ψάλλει ἀπὸ κοινοῦ και ἁρμονικῶς ἓνα θρηνῶδες ᾄσμα, παρὰ ταῦτα νὰ μὴ συγκινηθῇ βαθύτατα και νὰ μὴ καταπέσῃ εἰς τὴν γῆν και νὰ μὴ λειώσῃ ἐντελῶς ἀπὸ αὐτὰς τὰς φοβεράς συμφοράς; Ὅμως ὁ ἅγιος Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ δώσῃ κάποιαν λύσιν εἰς τὰ δι' ἡμᾶς ἅλута και νὰ μοῦ χάρισῃ ὀλίγην ἀνακούφισιν ἀπὸ τοὺς μακροχρονίους πόνους.

Κατόπιν τούτων προβάλλω τὴν ἀξίωσιν νὰ ἔχετε και

276. Ἄγνωστος ἄλλοθεν.

277. Ἐγράφη τὸ 873.

278. Καὶ ἡ Ἐπιστολὴ αὕτῃ εἶναι παραμυθητικὴ και συγχρόνως ἀπολογητικὴ.

279. Ψαλμ. 54, 7.

σεῖς τὴν ἰδίαν παρηγορίαν καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θείας παρηγορίας νὰ ὑπομένετε τὸν πόνον τῶν θλίψεων ποὺ ἔχετε τώρα μὲ χαράν.²⁸⁰ Διότι, ἂν τιμωροῦμαι διὰ τὰ ἁμαρτήματά μου, πρέπει ἀσφαλῶς νὰ θεωρηθοῦν ἄρκεται ὅσαι μᾶστιγες μοῦ ἐπετράπησαν, διὰ νὰ σταματήσῃ πλέον ἡ ἐναντίον μου ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Ἄν πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας ἔχω κληθῇ νὰ ἀνταποκριθῶ μὲ τοὺς πειρασμοὺς αὐτοὺς, ὁ Ἀθλοθέτης εἶναι δίκαιος καὶ «δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ δοκιμασθῶ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι δύναμαι νὰ ὑπομείνω»,²⁸¹ ἀλλὰ θὰ μοῦ δώσῃ δι' ὅσα μέχρι τώρα ἔχω ὑποφέρει τὸν στέφανον τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐλπίδος εἰς Αὐτόν. Ἄς μὴ ἀποκάμωμεν λοιπὸν νὰ ἀθλῶμεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἄς μὴ ἀφήσωμεν μὲ τὴν ἐκ μέρους μας ἔλλειψιν ἐλπίδος νὰ χάθοῦν οἱ μέχρι τώρα κόποι μας. Δὲν ἀρκεῖ μία πρᾶξις ἀνδρείας οὐτὲ ἓνας μικρὸς πόνος νὰ δείξῃ τὴν καρτερικότητα τῆς ψυχῆς μας. Διὰ τοῦτο ὁ Θεός, ὁ Ὅποῖος ἐξετάζει τὴν καρδίαν μας, θέλει νὰ ἀναδειχθῶμεν «στεφανῖται τῆς δικαιοσύνης»^{281α} διὰ δοκιμασίας μακρᾶς καὶ παρατεταμένης. Ἀρκεῖ μόνον νὰ φυλαχθῇ τὸ φρόνημά μας ἄκαμπτον καὶ νὰ διατηρηθῇ ἡ πίστις μας εἰς τὸν Χριστὸν στερεὰ καὶ ἄσειστος, καὶ τότε θὰ ἔλθῃ ταχέως Ἐκεῖνος ὁ Ὅποῖος θὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ναὶ «θὰ ἔλθῃς, δὲν θὰ χρονίσῃ».²⁸² Διότι (ἡ Ἁγία Γραφὴ λέγει):²⁸³ «Νὰ περιμένῃς τὴν μίαν θλίψιν μετὰ τὴν ἄλλην καὶ νὰ ἐλπίζῃς συνεχῶς. (Νὰ ὑπομένῃς καὶ νὰ ἐλπίζῃς) ὀλίγον ἀκόμη, ὀλίγον ἀκόμη».²⁸⁴ Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον τοιοῦτοτρόπως συνηθίζει νὰ δίδῃ εἰς τὰ τέκνα του ἀναψυχὴν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. ἡ ὁποία θὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὸ μέλλον. Πράγματι, ἡ ἐλπίς (τῆς αἰωνίου ζωῆς) ἔργεται μετὰ ἀπὸ τὰς θλίψεις. Τότε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐλπίδος ἔργεται πολὺ πλησίον μας. Καὶ ἂν λοιπὸν κανεὶς εἴπῃ ὅτι ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου (εἶναι θλίψις). ἐν συγκρίσει μὲ τὸν ἀτελεύτητον ἐκείνον «αἰῶνα». ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐλπίδος μας, εἶναι ἔν κυριολεκτικῶς ἀσήμαντον χρονικὸν διάστημα.

2. Πάντως ἐγὼ οὐτε θὰ παραδεχθῶ ποτὲ σύμβολον πίστεως νεώτερον, τὸ ὁποῖον τυχὸν θὰ μοῦ συνέτασσον ἄλ-

280. Πρβλ. Β' Κορ. 1, 4.

281. Α' Κορ. 10, 13.

281α. Β' Τιμ. 4, 8: «ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος».

282. Ἑβρ. 10, 37.

283. Εἰς τὸ κείμενον ἀπλῶς «γ ἀ ρ». Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ πολυσήμαντον «γάρ» ὑποδηλοῖ τὴν ἐπισημότητα τοῦ ὁμιλοῦντος.

284. Ἦσ. 27, 10.

λοι, ἀλλ' οὔτε τολμῶ νὰ μεταδώσω εἰς ἄλλους τὰ ἀποκυήματα²⁸⁵ τῆς διανοίας μου, διὰ νὰ μὴ μεταβάλω εἰς ἀνθρώπινα τὰ (θεῖα) δόγματα τῆς εὐσεβείας. Διὰ τοῦτο ἀκριδῶς εἰς ὄσους μὲ ἐρωτοῦν κηρύττω αὐτὰ τὰ ὅποια ἐδιδάχθην ἀπὸ τούς Ἁγίους Πατέρας. Ἀπὸ τούς Πατέρας μας λοιπὸν γίνεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας δεκτὸν ὡς σταθερὰ καὶ μόνιμος κατάστασις τὸ Σύμβουλον τῆς Πίστεως τὸ ὁποῖον συνετάγη ἀπὸ τούς Ἁγίους Πατέρας οἱ ὅποιοι συνῆλθον εἰς τὴν Νίκαιαν. Πιστεύω δεδαίως ὅτι τὸ Σύμβουλον τοῦτο τὸ ἔχετε καὶ σεῖς πάντοτε εἰς τὸ στόμα σας (τὸ ὁμολογεῖτε). Ὅμως, διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῶ διὰ δειλίαν (καὶ ὀκνηρίαν), δὲν θὰ παραλείψω νὰ σημειώσω εἰς τὸ γράμμα καὶ τὰ ἴδια λόγια τοῦ Συμβόλου. Εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς:

«Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, τὸν Παντοκράτορα Πατέρα, ὁ Ὅποιος εἶναι ὁ δημιουργὸς ὧν, καὶ τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀορατῶν.

Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ Ὅποιος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν Πατέρα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός. Εἶναι μονογενής, εἶναι Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. Ἐγεννήθη, δὲν ἐδημιουργήθη. Εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Εἶναι Αὐτὸς διὰ τοῦ Ὁποίου ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα. δηλαδή καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὴν γῆν. Χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατήλθεν εἰς τὴν γῆν, ἐσαρκώθη, ἐνηνθρώπησεν, ἔπαθεν ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς.

Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἐκείνους δὲ οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι «ὑπάρχει μία χρονικὴ περίοδος κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε» καὶ «πρὶν γεννηθῆ δὲν ὑπῆρχε» καὶ ὅτι «ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸ μηδέν» ἢ ἐκείνους οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «εἶναι ἀπὸ ἄλλην οὐσίαν» (ἢ ὑπόστασιν)²⁸⁶ ἢ ὅτι εἶναι «τρεπτό» ἢ «ἀλλοιωτός»,²⁸⁷ αὐτοὺς ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολι-

285. Ὁ Μ. Β. τόσον πολὺ ἀπεχθάζεται τὴν ὁποιαδήποτε μεταβολὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἰδίως εἰς τὸν δογματικόν της θησαυρόν, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῖ πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀντιθέσεώς του τὰς βαρυτάτας αὐτὰς φράσεις. Στοχασμοί, ἐμπνεύσεις, κλπ. δὲν ἔχουν θέσιν.

286. Ὡς γνωστόν, ἡ σημασία τῶν ὀρων «οὐσία» καὶ «ὑπόστασις» δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ. Σαφῆ διακρίσιν τῶν δύο σημασιῶν κάμνει ὁ Μ. Β. εἰς τὰς Ἐπιστολάς 8, 38 καὶ 125 κεφ. 1 (βλ. καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις καὶ ἰδίᾳ 1 MBA, σημ. 120, σ. 85).

287. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἀναφέρει ὡς τὸ ἔσχατον σημεῖον τῆς βλασφημίας τῶν Ἀρειανῶν τὸ ὅτι ἐρωτηθέντες ἂν δύνανται νὰ τραπῇ ὁ Υἱὸς τοῦ

κὴ Ἐκκλησία τοὺς ἀναθεματίζει.

Αὐτὸν λοιπὸν νὰ πιστεύωμεν. Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι τὸ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄρθρον ἔμεινε χωρὶς λεπτομερῆ διατύπωσιν (διότι τότε δὲν εἶχον ἀκόμῃ ἀναφανῆ οἱ Πνευματομάχοι)²⁸⁸ οἱ Πατέρες δὲν ἔκαμον λόγον περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ ἀναθεματίζωνται ὅσοι λέγουν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει οὐσίαν κτιστὴν, δηλ. ἁρμόζουσιν εἰς δοῦλον, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι ἀπολύτως τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνήκουν εἰς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν Τριάδα δὲν εἶναι κτιστόν.²⁸⁹

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η Ι Α Ι (ΡΜΑ'—CXL I)²⁹⁰

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ²⁹¹

1. Μέχρι τώρα ἔλαβον δύο ἐπιστολάς ἐκ μέρους τῆς ἐνθέου καὶ τελειοτάτης συνέσεώς σου. Ἀπὸ αὐτὰς ἡ μία μοῦ ἐσκιαγράφει πῶς ὁ λαὸς ὁ ὑπὸ τὴν διαποίμανσιν τῆς ὁσιότητός σου μὲ ἐπερίμενε καὶ πόσῃ λύπῃ προεκάλεσα μὲ τὸ νὰ ἀπουσιάσω ἀπὸ τὴν ἀγιωτάτην σύναξιν (πανήγυριν). Ἡ ἄλλη, ἡ χρονικῶς μὲν παλαιότερα, ὡς εἰκάζω ἀπὸ τὰ γράμματα, ἐπιδοθεῖσα ὅμως εἰς ἐμὲ βραδύτερον, περιεῖχε διδασκαλίαν, ἡ ὁποία καὶ εἰς σὲ ἤρμοζε καὶ εἰς ἐμὲ ἦτο ἀναγκαία, νὰ μὴ ἀδιαφορῶμεν διὰ τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μὴ ἀφήνωμεν νὰ περιέρχεται ὀλίγον

τοῦ Θεοῦ, «οὐκ ἐφοβήθησαν εἰπεῖν δύναται»! Αἱ ἔννοιαι «τρεπτός καὶ ἀλλοιωτός» ἔχουν ἡθικὴν κυρίως σημασίαν, δηλώνουν δηλ. ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ πτώσιν εἰς ἁμαρτίαν.

288. Καὶ οὐδεὶς ἐφ'αντάζετο ὁποῖαν τροπὴν θὰ ἐλάβανεν ἡ μισόχριστος αὐτὴ αἵρεσις. Πάντως αἱ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπόψεις τῶν Ἀρειανῶν ἦσαν λογικὸν συμπέρασμα τῆς βασικῆς τῶν ἀρχῆς.

289. Ὁ Μ. Β. ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἅπαντες οἱ Ἕλληνες Ἁγιοὶ Πατέρες, εἶναι ἀπολύτως κατηγορηματικός: «Ὁ ὁ ὁ ὁ ὁ γὰρ ὁ λ ω ς τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος κ τ ι σ τ ὁ ν». Οὕτε ἡ οὐσία, οὕτε αἱ ὑποστάσεις, οὕτε τὸ θέλημα, οὕτε αἱ ἐνέργειαι. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην διετύπωσαν ὁριστικῶς ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς καὶ αἱ Σύνοδοι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

290. Ἐγράφη τὸ 373.

291. Περὶ τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου βλ. 2 ΜΒΑ, σημ. 11, σ. 47. Διὰ τῆς Ἐπιστολῆς ταύτης ὁ Μ. Β. δικαιολογεῖ διατὶ δὲν παρέστη εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Εὐδυχίου (βλ. κατωτέρω, σημ. 296), ὅπου συνεκεντρώοντο καὶ ἀρκετοὶ ἐπίσκοποι καὶ χωρεπίσκοποι καὶ πῶς ἡ ἀπισφαλὴς ὑγεία του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀποτρέψῃ κατὰληψιν τῆς ἐπισκοπῆς Ἰκονίου ἀπὸ τὸν αἵρετικόν (ἀρειανίζοντα) προκατόχον τοῦ Ἁγίου Ἀμφιλοχίου Ἰωάννην. Ὡς βλέπει τις εἰς τὸ χριτικὸν νόημα, ἡ ὑγεία του δὲν ἦτο ὁ μόνος λόγος ἀποτυχίας: «οὐ παρά τὴν αὐτοῦ ραθυμίαν τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖς ἐναντίοις π ρ ο ὁ ὁ ὁ τ α ι, ἀλλὰ διὰ τὸ τοὺς κοινωνικοὺς αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων μὴ εἰθελεῖν συναίρεσθαι» (=νὰ τὸν δογηθῇσιν).

κατ' ὀλίγον ἢ κατάστασις ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀντιπάλων μας, μὲ ἀποτέλεσμα ἢ μὲν ἰδική των θέσις νὰ βελτιοῦται, ἢ ἰδική μας ἀντιθέτως νὰ γίνεται περισσότερον μειονεκτική. Νομίζω ὅτι ἤδη ἔχω ἀπαντήσῃ καὶ εἰς τὰς δύο ἐπιστολάς. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀδηλον ἂν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσα τὸ ἔργον αὐτὸ ἔφεραν σῶας εἰς σὲ τὰς ἀπαντήσεις μου, ἀπαντῶ καὶ τώρα ἐπὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων.

Ὅσον λοιπὸν ἀφορᾷ τὴν ἀπουσίαν μου (ἀπὸ τὴν πανηγυριν), σὲ πληροφορῶ ὅτι σοῦ ἔγραφον μίαν ἀληθεστάτην δικαιολογίαν, τῆς ὁποίας ἢ φήμη, νομίζω, θὰ ἔχη ἤδη φθάσῃ μέχρι καὶ τῆς ὁσιότητός σου, ὅτι δηλαδὴ ἡμποδίσθην ἀπὸ μίαν ἀσθενείαν, ἢ ὁποία μὲ κατέβασε μέχρις αὐτῆς τῆς πύλης τοῦ Θανάτου. Ἀκόμη ἔγραφον ὅτι ἔξακολουθῶ νὰ ἔχω τὰ ὑπολείμματα τῆς ἀσθενείας αὐτῆς καὶ τώρα, ὅταν δηλαδὴ ἔγραφον δι' αὐτά. Αὐτὰ δὲ εἶναι τοιαύτης φύσεως νοσήματα, ὥστε διὰ κάποιον ἄλλον θὰ ἤρουν νὰ θεωρηθοῦν ἀνυπόφορα.

2. Ὅσον πάντως διὰ τὸ ὅτι ἢ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας δὲν παρεδόθη εἰς τοὺς ἐχθροὺς μας ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μου ἀδιαφορίας, ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίζῃ ἢ θεοσέβειά σου ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἱ δῆθεν ἔχοντες μετ' ἐμοῦ κοινωνίαν, εἴτε ἀπὸ φόβον εἴτε λόγῳ τοῦ ὅτι μὲ βλέπουν μὲ καχυποψίαν καὶ ὄχι μὲ εὐκρίνειαν, εἴτε λόγῳ τῆς ἐκ μέρους τοῦ Διαδόλου προκαλουμένης ἀντιθέσεως πρὸς τὰ καλὰ ἔργα, δὲν ἀνέχονται νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειάν μου. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν φαινομενικῶς μὲν οἱ περισσότεροι ἔχομεν δῆθεν ἐπικοινωνίαν μεταξύ μας, ἀφοῦ ἄλλωστε συνετάχθη μὲ τὸ μέρος μας καὶ ὁ καλὸς βοσπόριος,²⁹² εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν μᾶς δίδουν χεῖρα βοηθείας εἰς τίποτε ἀπὸ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι καὶ ἐγὼ κατὰ κύριον λόγον ἐμποδίζομαι νὰ ἀναρρώσω λόγῳ τῆς στενοχωρίας μου, διότι ἀπὸ τὴν πολλὴν λύπην αἱ ἀρρώστiai ἐπανέρχονται συνεχῶς.

Τί ὅμως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κάμω μόνος μου, ἀφοῦ οἱ Κανόνες, ὡς καὶ σὺ γνωρίζεις δὲν ἐπιτρέπουν εἰς ἓνα νὰ ἀναλαμβάνῃ τοιαύτας πρωτοβουλίας;^{292α} Ἄν καὶ ποῖαν

292. Ὁ Βοσπόριος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Κολωνίας ἐν Καππαδοκίᾳ. Περὶ αὐτοῦ βλ. 2 ΜΒΑ, σελ. 126, σημ. 325.

292α. Ὁ 34 ἀποστολικὸς Κανὼν δρῖζει: «ἐκεῖνα μόνον πράττειν ἕκαστος (ἐπίσκοπον ἢ μητροπολίτην ἢ πατριάρχην), ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις». Ἡ Σύνοδος ὅμως ὑπέρκειται μητροπολιτῶν καὶ πατριαρχῶν. Ἀκριβῶς ὅμως διότι οἱ Ἱ. Κανόνες ἀποδίδουν εἰς «τὴν γνώμην τῶν πλειόνων» καὶ ὄχι τοῦ ἑνός, ὁ ὁποῖος εἶναι τόσο ἐυκολώτερον

θεραπευτικὴν μέθοδον δὲν ἠκολούθησα; Ποῖον κρίμα δὲν τοὺς ὑπενθύμισα εἴτε δι' ἐπιστολῶν εἴτε καὶ διὰ προσωπικῆς ἐπικοινωνίας; Διότι ἦλθον καὶ εἰς τὴν πόλιν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἐγὼ ἀπέθανον! Ἀφοῦ ὁμως ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ μὲ εὕρουν ζῶντα, συνωμίλησα μὲ αὐτοὺς δι' αὐτὰ ποὺ ἔπρεπε. Καὶ ὅσον μὲν εἶμαι ἐνώπιόν των, μὲ ἐντρέπονται καὶ ὑπόσχονται ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα εἶναι φυσικόν, εὐθὺς ὁμως ὡς παύσουν νὰ μὲ ἔχουν ἐνώπιόν των, ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην των γνώμην.

Αὐτὰ ὑφίσταμαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν κοινὴν κατάστασιν τῶν Ἑκκλησιῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Κύριος προδήλως μὲ ἐγκατέλειπεν, ἐπειδὴ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἀφῆκαὶ νὰ ψυγῇ ἡ ἀγάπη.²⁹³ Εἶθε ὁμως ἀντὶ ὅλων αὐτῶν νὰ ἀποδειχθῇ ἀρκετὴ δι' ἐμὲ ἡ μεγάλη σου καὶ παντοδύναμος ἰκεσία πρὸς τὸν Θεόν. Ἴσως μόνον οὕτως ἢ θὰ γίνωμεν κάπως χηρῆσιμοι εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν ἢ τοῦλάχιστον θὰ ἀποφύγωμεν, ἂν ἀποτύχωμεν εἰς ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκομεν, τὴν καταδίκην.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 142 (PMB'—CXLIH)²⁹⁴

ΠΡΟΣ ΕΝΑ «ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΟΝ» ΕΠΑΡΧΩΝ²⁹⁵

Εἰς τὴν σύναξιν τοῦ μακαρίου Μάρτυρος Εὐψυχίου²⁹⁶ τοὺς συνεκέντρωσα δεδαίως ὅλους τοὺς χωρεπισκόπους

νὰ πλανηθῇ παρὰ οἱ πολλοί, ἡ Ὁρθόδοξος Ἑκκλησία ἀείποτε παρέμεινεν ἐπὶ τῆς Παραδόσεως, Ἀποστολικῇ καὶ «συνοδικῇ» (δημοκρατικῇ) καὶ ὀχι ἀπολυταρχικῇ (παπικῇ). Ἀδίκως ἐπομένως ὁ Courtonne, παπικῶς σκεπτόμενος, σχολιάζων τὴν Ἐπιστολὴν θεωρεῖ τὴν «δικαιολογίαν» τοῦ Μ. Β. κάπως κωμικὴν καὶ ἀσχετον πρὸς τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως, ὥς νὰ εἶχεν ὁ Courtonne μεγαλυτέραν ταύτης ἐπίγνωσιν ἀπὸ ἐκείνης τοῦ Μ. Β.!

294. Ἐγράφη τὸ 373.

295. Νομεράριος ἦτο ὁ, καθ' ἡμᾶς, λογιστὴς. Ὁ τίτλος «νομεράριος ἐπαρχῶν» ἴσως εἶναι τίτλος δηλῶν τὸν ἀρχιλογιστὴν μιᾶς ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Ἰσως, κατὰ τοὺς Βενεδικτίνους (παρὰ Deferrari) δὲ ἦτο καὶ ὁ «tabellarius», ἦτοι ὁ ἐπὶ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἐπαρχοῦ ἢ ὁ ἀρχιγραμματεὺς. Πάντως διὰ διατάγματος τοῦ Οὐάλεντος τὸ 365 οἱ Νομεράριοι ὠνομάσθησαν «Ταβελλάριοι».

296. Περὶ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Εὐψυχίου (7 Σεπτεμβρίου) 61. καὶ Ἐπιστ. 100 καὶ 102 καὶ 3 ΜΒΑ, σημ. 475, σ. 122. Ἄλλ' ὁ Deferrari ἀναφέρει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Εὐψυχίου τοῦ μαρτυρησαντος ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, διότι μετέσχεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Τύχης εἰς Καισάρειαν (Καππαδοκίας), ὅστις ὁμως ἐορτάζεται τὴν 9ην Ἀπριλίου. Ἵπάρχει καὶ τρίτος Ἁγιος Μάρτυς Εὐψύχιος, ἀθλήσας μετὰ Καρτερίου καὶ ἄλλων εἰς Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ Γαλερίου (5 Νοεμβρίου), ἀλλὰ ἀναφέρεται, ὁ τελευταῖος οὗτος, καὶ εἰς τὸ μνηολόγιον τῆς 15ης Νοεμβρίου (βλ. ΗΘΕ, 5, στ. 1141 καὶ Εἰδοτριτάδου,

ἀδελφούς μου, διὰ τὰ τοὺς φέρω εἰς γνωριμίαν μαζί σου. Ἄφου ὅμως σὺ δὲν ἤλθες, παρίσταται ἀνάγκη νὰ τοὺς παρουσιάσω εἰς τὴν τελειότητά σου δι' ἐπιστολῆς. Νὰ γνωρίζῃς λοιπὸν ὅτι ὁ ἀδελφός αὐτὸς εἶναι ἄξιος νὰ ἀπολαύῃ ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους τῆς συνέσεώς σου, λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει φόβον Κυρίου. Καὶ εἰς ὅ,τιδήποτε ἀναφέρῃ εἰς τὴν καλωσύνην σου διὰ τοὺς πτωχοὺς καταδέξου νὰ τὸν εἰσακούσῃς, διότι λέγει τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ δώσῃς εἰς τοὺς καταπονουμένους τὴν δυνατὴν βοήθειαν. Νὰ δεχθῇς ἀκόμη νὰ ἐπισκεφθῇς ἐν πτωχοκομίῳ τῆς «συνοδίας» του καὶ νὰ τὸ ἀπαλλάξῃς ἐντελῶς ἀπὸ τὴν φορολογίαν. Πράγματι, αὐτὸ μέχρι τώρα ἐπέτυχε τὴν σύμφωνον γνώμην τοῦ συναδέλφου σου, νὰ κάμῃ δηλαδὴ κανεὶς τὰ ὀλίγα περιουσιακὰ στοιχεῖα τῶν πτωχῶν ἀφορολόγητα.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 143 (ΡΜΓ'—CXLIII)²⁹⁷

ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΑΛΛΟΝ «ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΟΝ»²⁹⁸

Ἄν δεδαίως μοῦ ἦτο δυνατόν νὰ εὐρίσκωμαι μαζί με τὴν ἐντιμότητά σου, ὅπωςδήποτε αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ ὁμιλήσω θὰ τὰ ἀνέφερον αὐτοπροσώπως καὶ θὰ ἐγινόμην προστάτης τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι θασανίζονται. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σωματικὴ ἀσθένεια καὶ αἱ πολλαὶ ἀσχολίαι με ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὰ ζητήματα αὐτά, σοῦ συνιστῶ ἀντὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου τὸν ἐπιφέροντα ἀδελφὸν τὸν χωρεπίσκοπον, διὰ νὰ τὸν προσέξῃς εἰλικρινῶς καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιοῖς ὡς σύμβουλον, ἐπειδὴ δύναται νὰ σοῦ δώσῃ ἀληθεῖς καὶ φρονίμους συμβουλὰς διὰ τὰ ζητήματα αὐτά.

Λοιπὸν, νὰ καταδεχθῇς νὰ ἰδῇς καὶ τὸ πτωχοτροφεῖον, τὸ ὁποῖον διοικεῖ καὶ φροντίζει οὗτος, (διότι θὰ τὸ ἰδῇς) τὸ πιστεύω καλῶς, καὶ δὲν θὰ τὸ περιφρονήσῃς, ἀφου μά-

*Αγιολόγιον, ἐκδ. *Ἀποστ. Διακονίας», σ. 158). *Ἄλλ' ἐδῶ φαίνεται πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου, ἀφου ρητῶς ὁ Μ. Β. ἀναφέρει τὴν ἡμερομηνίαν τῆς Ἑορτῆς (7ην Σεπτεμβρίου, Ἐπιστ. 100, 22-23). Οἱ δύο πρώτοι πάντως ἦσαν Καππαδόκαι, ἐξ ὧν ὁ ἑορταζόμενος τὴν 7ην Σεπτεμβρίου ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Ἀδριανοῦ εἰς Καισαρείαν τῆς Καππαδοκίας τὸ α' ἡμῖσι τοῦ 6' αἰ. Πρέπει νὰ κάμῃ σὺγχυσιν ὁ Deferrari καὶ οἱ εἰς οὗς στηρίζεται.

297. Ἐγγραφή τὸ 373.

298. Ὁ παραλήπτης τῆς Ἐπιστολῆς αὐτῆς εἶναι ἀπλῶς εἰς «νουμεράριος», χωρὶς εἰδικώτερον προσδιορισμόν. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Μέγας Πατὴρ ἀφήνει νὰ διαφανῇ ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τοὺς πτωχοὺς. Εὐρίσκεται «εἰς τὸ στοιχεῖον του»!

λιστα δὲν εἶσαι ἀπειρος ὡς πρὸς τὸ ἔργον αὐτό, ἀλλὰ, ὡς μοῦ ἀνεφερεν ὁ ἀνωτέρω, διατρέφεις καὶ σὺ μὲ ἐκεῖνα ποῦ σοῦ ἔδωκεν ὁ Κύριος ἔν ἀπὸ αὐτὰ (τὰ πτωχοκομεία) ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἀμάσειαν. Ὅταν λοιπὸν θὰ τὸ ἰδῇς καὶ αὐτό, τότε θὰ δώσης εἰς αὐτὸν ὅλα ὅσα σοῦ ζητήσῃ.

Πράγματι, μέχρι τώρα καὶ ὁ συνάδελφός σου μοῦ ὑπεσχέθη κάποιου εἶδους φιλανθρωπίαν διὰ τὰ πτωχοτροφεία. Αὐτὸ δὲ τὸ λέγω, ὅχι διὰ νὰ μιμηθῇς ἄλλον (διότι εἰς τὰ καλὰ ἔργα σὺ πρέπει νὰ εἶσαι διὰ τοὺς ἄλλους ὁ ὁδηγός), ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῇς ὅτι περὶ αὐτῶν μὲ ἔχουν ἤδη παρακαλέσει καὶ ἄλλοι.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 144 (ΡΜΔ'—CXLIV)²⁹⁹

ΠΡΟΣ ΕΝΑ «ΤΡΑΚΤΕΥΤΗΝ» ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΩΝ³⁰⁰

Ἀσφαλῶς γνωρίζεις τὸν ἐπιφέροντα ἀπὸ τὴν συνάντησίν σας εἰς τὴν πόλιν. Ἐγὼ ὁμῶς σοῦ τὸν παρουσιάζω καὶ μὲ τὴν ἐπιστολὴν καὶ σοῦ τὸν συνιστῶ, διότι θὰ σοῦ φανῇ χρήσιμος εἰς πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἐπιδιώκεις, ἀφοῦ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ εἰσηγῇται καὶ μὲ σύνεσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ εὐλάβειαν περὶ τῶν πρακτέων.

Ὅσον δι' ἐκεῖνα περὶ τῶν ὁποίων μοῦ ὠμίλησες ἐμπιστευτικῶς, τώρα εἶναι ὁ καιρὸς νὰ τὰ πραγματοποιήσης, ἀφοῦ ὁ προειρημένος ἀδελφός σοῦ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν κατάστασιν τῶν πτωχῶν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 145 (ΡΜΕ'—CXLV)³⁰¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ³⁰²

Γνωρίζω τοὺς ἀναριθμήτους κόπους σου, ὅσους ὑπέμεινες χάριν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀγνοῶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπασχολήσεων ποῦ ἔχεις. Τὴν διακυβέρνησιν τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν τὴν ἀσκεῖς ὡς πάρεργον, ἀλλὰ

299. Ἐγράφη τὸ 373.

300. Ἡ λέξις «τρακτευτής» εἶναι προφανῶς παραφθορά τῆς λατινικῆς *tractator*, ἡ ὁποία σημαίνει τὸν ἔχοντα τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐπαρχοῦ καὶ διὰ σχετικῶν ἀναφορῶν πληροφοροῦντα αὐτὸν περὶ τῆς πορείας τῶν διαφόρων ζητημάτων.

301. Ἐγράφη τὸ 373.

302. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου βλ. 2 MBA, σημ. 11, σ. 47. Ὁ Ἅγιος Εὐσεβίος ἀφονεύθη ὑπὸ Ἀρειανῆς γυναικὸς πληγείας εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ καραμίδος τὴν 22 Ἰουνίου 379.

- 5 κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, καθὼς ἐπίσης ὑπομένεις ἐκεῖ-
νον ἀπὸ τοὺς γείτονας πού μᾶς καταπιέζει καὶ εὕρισκόμεθα
ἤδη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἀπομακρυνώμεθα ὅλοι μας ἀ-
πὸ τὴν ἰδικὴν του ἐπίβλεψιν, ἀφοῦ πλέον ὥσαν πτηνὰ ἐ-
χομεν χάσει τὸ θάρρος μας καὶ φοβούμεθα. Ἀπὸ αὐτὰ δὲν
μοῦ διαφεύγει τίποτε.

- Ἐνῶς ἡ ἀγάπη εἶναι μία δύναμις ἡ ὁποία παρωθεῖ τὸν
ἄνθρωπον καὶ νὰ ἐλπίζει ὅσα δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ γίνουν,
ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιχειρῇ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἀδύνατα. Πολὺ ὁμως
ἰσχυροτέρα ἀπὸ ὅλα εἶναι ἡ ἐλπίς εἰς τὸν Κύριον. Τοῦτο
10 δέ, διότι τὸ νὰ φανῇ κάποια διέξοδος εἰς τὰ ἀδιέξοδα καὶ
νὰ ὑπερνικηθοῦν ὅλα τὰ ἐμπόδια μὲ εὐκολίαν, ὥστε καὶ
σύ νὰ ἴδῃς τὴν φιλότιμον σου Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ σὲ
ἴδῃ καὶ αὐτή. Αὐτὸ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς δι' αὐτὴν τὸ πολυ-
τιμότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, τὸ νὰ προσβλέψῃ δηλαδὴ εἰς
τὸ πρόσωπόν σου καὶ νὰ ἀκούσῃ τὴν φωνή σου. Αὐτὸ δὲν
θὰ τὸ περιμένω τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μιᾶς παραλόγου
15 ἐπιθυμίας, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν δύναμιν τῆς πίστεως.

- Μὴ λοιπὸν ἀφήσης νὰ μείνουν ἀπραγματοποίητοι
αἱ ἐλπίδες τῆς. Διότι ἀληθῶς πέρυσιν, ἐνῶ ἐπέστρεψα ἀπὸ
τὴν Συρίαν καὶ μετέφερα τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν ἔλα-
βον (ὅτι θὰ ἔλθῃς), δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον τὴν ἐ-
ξύψωσα μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτάς; Ἐπομένως μὴ ἀναβάλης,
ἀξιοθαύμαστε, δι' ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ τὴν ἐπισκεφθῇς.
Ἄλλωστε τὴν Ἐκκλησίαν ἴσως καταστῇ δυνατόν νὰ τὴν
20 ἴδῃς κάποτε, ὅχι ὁμως καὶ ἐμὲ μαζί της,³⁰³ διότι ἡ ἀσθενεία
μου μὲ πιέζει νὰ φύγω ἀπὸ τὴν ἐπώδυνον αὐτὴν ζωὴν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 146 (ΡΜΣΤ'—CXLVI)³⁰⁴

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΝ³⁰⁵

- Δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σὲ μεμφθῶ δι' ὀκνηρίαν καὶ
ἀμέλειαν, ἔστω καὶ ἂν ἄφησες ἀνεκμετάλλευτον παρουσι-
ασθεῖσαν εὐκαιρίαν νὰ μοῦ γράψῃς, ἀφοῦ τὸν χαιρετισμόν,
πού μοῦ ἔστειλεις μὲ τὸ ἐντιμὸν σου χέρι, τὸν θεωρῶ πολυ-
τιμότερον ἀπὸ πολλὰς ἐπιστολάς. Διὰ τοῦτο εἰς ἀπάντη-
σιν πρὸς τὸν χαιρετισμόν αὐτόν σὲ χαιρετῶ καὶ σὲ παρα-
5 καλῶ νὰ ἐπιληφθῇς τοῦ ἔργου τῆς ψυχικῆς σου σωτηρίας

303. Ὁ Ὁ Ἅγιος Εὐσεβίος ὁμως προέλαβε τὸν Μ. Β., διότι ἔτυχε τοῦ
μαρτυρικοῦ στεφάνου τὸ ἴδιον ἔτος.

304. Ἐγγράφη τὸ 373.

305. Ὁ ἐν λόγῳ Ἀντίοχος εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ Ἁγίου Εὐσεβίου. Βλ.
καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν Ἐπιστολάς 157, 158, 168. Τὸ 374 εἶχε χειροτονηθῇ
πρεσβύτερος, ἂν μὴ ἐνωρίτερον (Ἐπιστ. 168, τίτλος).

μέ ζῆλον. Τοῦτο θὰ τὸ ἐπιτύχῃς μέ τὸ νὰ κυβερνᾷς ὅλα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς μέ τὴν λογικὴν καὶ μέ τὸ νὰ ἔχῃς τὴν μηνὴν τοῦ Θεοῦ ενθρονισμένην, ὡς εἰς ἓνα ἀγιώτατον Ναόν, μεσα εἰς τὴν ψυχὴν σου.³⁰⁶

10 Νὰ ἔχῃς δὲ εἰς κάθε πρᾶξιν σου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὸ δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ. Τοιοῦτοτρόπως, ὅταν αἱ ἐπὶ μέρους ἐνέργειαι σου θὰ συγκεντρωθοῦν κατὰ τὴν ἀκριβοδικαίαν καὶ φοδερὰν ἐκκλίνην ἐξέτασιν, θὰ σοῦ φέρουν δόξαν τὴν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως,³⁰⁷ κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ θὰ ἀξιωθῇς ἐπαίνου ἐνώπιον πάσης τῆς κτίσεως.

15 "Αν ὁ Μέγας δεχθῇ ἡ ἄλθη μέχρις ἐδῶ, δὲν θὰ ἦτο δι' ἐμέ μικρά ὠφέλεια, ἂν σὲ ἔβλεπα μαζί του εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 147 (PMZ'—CXLVII)³⁰⁸

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ³⁰⁹

Μύθους ἐθεώρουν μέχρι τώρα τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, ὡσάκις ἀνεγίνωσκον τὸ δεύτερον μέρος τούτων ὅπου ἐξιστορεῖ τὰς περιπετείας τοῦ Ὀδυσσεύς.³¹⁰ Ἡ περιπέτεια ὅμως ἡ ὁποία συνέβη εἰς τὸν καθ' ὅλα ἐξαιρετικὸν Μάξιμον³¹¹ μέ ἐδίδαξεν ἐκεῖνα τὰ μέχρι τώρα μυθικὰ καὶ ἀπίστευτα
5 νὰ τὰ νομίζω πλέον πιθανά. Τοῦτο δέ, διότι, ὅπως ἐκεῖνος ὁ στρατηγὸς τῶν Κεφαλλήνων, παρομοίως καὶ αὐτὸς ἔγινεν ἀρχὼν ἐνὸς ἔθνους ὅχι χειροτέρου.

Καὶ ἐκεῖνος (ὁ Ὀδυσσεύς), ἂν καὶ ἐπῆρε μαζί του (ἐκστρατεύσας) πολλὰ χρήματα, τελικῶς ἐπέστρεψε γυμνός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν (τὸν Μάξιμον) ἡ συμφορὰ τὸν ἔφερεν εἰς τόσον ἀσχημὸν κατάντημα, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ παρου-

306. Ἡ κατὰ Θεὸν ζωὴ εἶναι ἀρμονία. Τὸ σῶμα διέπεται ἀπὸ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ πνεύματος, ὅχι ἀπὸ τὰς ὁρμᾶς του. Τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο πνευματικὴ προκοπὴ εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς τὴν μηνὴν τοῦ Θεοῦ, «οἷον ἐν ναφ̄ τινι ἀγιωτάτῳ» ἐνιδρυμένην εἰς τὴν ψυχὴν.

307. Πρβλ. Κολ. 3, 24: «ἀπὸ Κυρίου ἀπολήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας».

308. Ἐγράφη τὸ 373.

309. Περὶ τοῦ Ἀβουργίου βλ. 3 MBA, σ. 70, σημ. 250.

310. Ἐννοεῖται ἡ Ὀδύσεια.

311. Ὁ Μάξιμος διετέλεσε κυβερνήτης τῆς Καπαδοκίας (πρβλ. Ἐπιστ. 148, 5-6: «ὁ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἡγησάμενος»). Δι' ἀγνωστον ὅμως λόγον ὅχι μόνον ἀπώλεσε τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκινδύνευσε. Πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ ὁ Μ. Β. ἔγραψε τρεῖς ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ἀβούργιον καὶ τὸν Τραϊανόν.

- σιασθῇ εἰς τοὺς συγγενεῖς του ἐνδεδυμένος μὲ ξένα ράκη. Τὰ ἔπαθε δὲ αὐτά, ἐπειδὴ ἴσως, ὥς ὑποθέτω, ἔκαμε τοὺς
- 10 Λαιστρυγόνας³¹² νὰ θυμώσουν ἐναντίον του καὶ ἐπειδὴ περιέπεσεν εἰς τὴν Σκύλλαν,³¹³ ἡ ὁποία ὑπὸ τὴν γυναικείαν μορφήν εἶχε ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα σκύλου.
- Ἀφοῦ λοιπὸν κατῴρθωσε μετὰ κόπου νὰ περάσῃ τὴν ἀναπόφευκτον αὐτὴν τρικυμίαν, σὲ καθικετεύει δι' ἐμοῦ νὰ σεβασθῇς τὴν κοινὴν (ἀνθρωπίνην) φύσιν καὶ ἀφοῦ ἀφήσῃς νὰ φανῇ ἡ λύπη σου διὰ τὰς συμφορὰς ποὺ τοῦ
- 15 συμβαίνουν, χωρὶς νὰ τὰς ἀξίξῃ, νὰ μὴ σκεπάσῃς τὰ κατ' αὐτὸν μὲ τὴν σιωπὴν σου. Ἀντιθέτως, νὰ τὰ μεταφέρῃς εἰς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἐξουσίας, μὲ σκοπὸν κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον νὰ τοῦ παρασχεθῇ κάποια βοήθεια διὰ τὴν ἐξυφανθείσαν εἰς θάρος του σκευωρίαν. Εἰ δ' ἄλλως, τοῦλάχιστον νὰ διαπομπευθῇ ἡ κακὴ πρόθεσις ἐκείνου ὅστις τὸν ἔκακολόγησεν. Διότι διὰ κάθε ἀδικημένον ἡ ἀποκάλυψις τῆς κακῆς προθέσεως ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐ-
- 20 στράφησαν ἐναντίον του εἶναι δι' αὐτὸν ἀρκετὴ παρηγορία.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 148 (PMH'—CXLVIII)³¹⁴ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΑΪΛΑΝΟΝ³¹⁵

- Εἰς τοὺς βασανιζομένους (ἀπὸ θλίψεις) φέρει μεγάλην ἀνακούφισιν καὶ ἡ δυνατότης νὰ θρηνήσουν τὰς συμφορὰς των, καὶ μάλιστα ὅταν συναντήσουν ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι θὰ ἔχουν τὴν ἱκανότητα χάρις εἰς τὴν καλοκάγαθίαν τοῦ χαρακτῆρος των νὰ δείξουν συμπάθειαν. Παρομοίως καὶ ὁ ἐξοχώτατος ἀδελφός μας Μάξιμος,³¹⁶ ὁ ὁποῖος
- 5 διετέλεσεν ἡγεμὼν τῆς πατρίδος μας καὶ ὁ ὁποῖος ἔπαθεν ὅσα ποτὲ μέχρι τώρα ἄλλος τις ἀνθρώπος καὶ ἐγυμνώθη ἀπὸ ὅλα τὰ περιουσιακά του στοιχεῖα, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ ὅσα εἶχεν ἀπὸ τὸν πατέρα του καὶ ἀπὸ ὅσα εἶχεν ὁ

312. Λαὸς ἀνθρωποφάγος (βλ. Ὀδυσσεύς κ 81 κέξ.). Ποῦ ἔκειτο ἡ χώρα τῶν Λαιστρυγόνων εἶναι ἀγνωστον. Καθ' Ἑλληνας εἰς Σικελίαν. Καθ' Ὁρᾶτιον νοτίως τοῦ Λατίου.

313. Ἡ Σκύλλα ἦτο νόμφη θαλασσία. Μεταμορφώθη ὁμοῦς εἰς τέρας ἀπαίσιον καὶ ἀνθρωποφάγον (βλ. Ἰω. Ρισπέν, Ἑλληνικὴ Μυθολογία Α', σ. 321 κέξ.).

314. Ἑγράφη τὸ 373.

315. Τίς ὁ Τραϊανὸς οὗτος δὲν εἶναι γνωστόν. Ἡ ἀποφίς τοῦ *Deferari*, ὅτι ἦτο ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Οὐάλεντος, πρέπει νὰ εἶναι ἐσφαλμένη.

316. Ἰδὲ σμ. 311 παρόντος τόμου.

- ἴδιος συγκεντρῶσει μὲ τοὺς μέχρι τότε κόπους του. Ἀφοῦ δὲ ὑπέφερε καὶ σωματικῶς μυρίας θσας συμφορὰς λόγω τῆς περιπλανησεώς του ἄνω καὶ κάτω, χωρὶς μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ νὰ διατηρήσῃ ἐκτὸς ἀμφισθητήσεως τὴν πολιτικὴν του ἰδιότητα, χάριν τῆς ὁποίας συνήθως οἱ ἐλεύθεροι ὑπομένουν τὰ πάντα, ἐθρήνησεν, ὡς ἦτο φυσικόν, πολὺ εἰς ἐμὲ διὰ τὰ θσα τοῦ συνέδησαν καὶ ἐπιμόνως μοῦ ἐζήτησε νὰ γίνῃ γνωστὴ εἰς σέ δι' ἐμοῦ ἐν περιλήψει ἡ Ἰλιάς τῶν συμφορῶν,³¹⁷ ἡ ὁποία ἤδη τὸν πολιορκεῖ. Καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ μὲ ἄλλον τρόπον δὲν κατώρθωσα νὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ κά-
- 15 ποιο κακόν, τοῦ ἔκαμα μὲ προθυμίαν αὐτὴν τὴν χάριν, νὰ ἀναγγεῖλω δηλαδὴ εἰς τὴν ἐντιμότητά σου ὀλίγα ἀπὸ τὰ πολλὰ ποὺ ἤκουσα ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος μοῦ ἐφάνη, ὅτι ἐντρέπετο νὰ διηγηθῇ τὰς συμφορὰς του. Διότι, ἂν καὶ τὰ γεγονότα δεικνύουν σαφῶς ὅτι ὁ ἀδικήσας εἶναι ἄνθρωπος κακός, τοῦλάχιστον ὁμῶς τὸν παθόντα τὸν κάμνουν νὰ ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀξίων συμπα-
- 20 θείας, ἀφοῦ τὸ ἴδιον τὸ γεγονὸς ὅτι κάποιος ἔπεσεν εἰς συμφορὰς προερχομένης ἀπὸ τὸν Θεόν,^{317α} φαίνεται ὡς μία ἀπόδειξις τοῦ ὅτι αὐτὸς ἔχει ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὰ παθήματά του.

- Ἐν τούτοις θὰ εἶναι δι' αὐτόν ἀρκετὸν νὰ τὸν παρηγορήσῃ, ἂν σὺ τοῦ ρίψῃς εὐσπλαχνικὸν βλέμμα καὶ ἀφήσῃς νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ πρὸς αὐτόν ἡ «πολυαρκὴς»³¹⁸ χάρις σου (ἐννοῶ τὴν καλwsύνην καὶ φιλανθρωπίαν σου), τῆς ὁποίας τοὺς καρποὺς ἀπολαμβάνουν οἱ πάντες, χωρὶς ὁμῶς νὰ δύνανται νὰ τὴν ἐξαντλήσουν. Ἐξ ἄλλου εἴμεθα δὲ ὅλοι ἀπολύτως πεπεισμένοι ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὰ δικαστήρια ἢ ἐκ μέρους σου εὐνοϊκὴ ὑπὲρ αὐτοῦ στάσις θὰ εἶναι δι' αὐτόν ἢ μεγάλη ἀφετηρία τοῦ ἀγῶνος του διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς νίκης. Πάντως, ἀπὸ ὅλους περισσότερον ἔχει τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος του αὐτός. ὁ ὁποῖος ἐζήτησεν ἀπὸ ἐμὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν. μὲ τὴν σκέψιν ὅτι θὰ τοῦ ἀποβῇ κάπως ὠφέλιμος. Εἴθε λοιπὸν νὰ τὸν ἴδωμεν νὰ ἐπαινῇ μαζὶ μὲ τοὺς τόσους ἄλλους τὴν ἐξοχότητά σου μὲ ὀλην τὴν δύ-
- 30 ναμιν τῆς φωνῆς του.

317. «Ἰλιάς κακῶν» ἦτο παροιμιώδης ἔκφρασις. Ὁ λόγος εἶναι εὐνόητος, ἐπειδὴ ὠφείλετο εἰς «μῆνιν», ὀργήν. Ἀλλὰ καὶ «Ὁδύσειαν» ἀκόμη λέγομεν τὰς συμφορὰς καὶ μάλιστα τὰς περιπετείας.

317α. Ἐνταῦθα ὑπολανθάνει πεποιθήσις τοῦ Μ. Β. ὅτι ὁ Μάξιμος ἦτο ἀθῶος.

318. «Πολυαρκὴς» εἶναι ἐκεῖνος ποὺ βοηθεῖ, προστατεύει, υπερασπίζει πολλούς. Παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «ἀρκῶ» ἐν τῇ ἑμνηρικῇ του σημασίᾳ. Πρβλ. καὶ «ἀρκεσίβουλος», «ἀρκεσίλαος» κλπ.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 149 (ΡΜΘ'—CXLIX)³¹⁹ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΡΑΪΑΝΟΝ³²⁰

Τὸ κατάντημα τοῦ Μαξίμου, ὁ ὁποῖος προηγουμένως μὲν ἦτο ἐπιτυχημένος, τώρα ὁμως, ἀφοῦ ἐγένεν ἀρχων τῆς πατρίδος μου, πού εἶθε νὰ μὴ εἶχε γίνει! εἶναι περισσότερον ἀπὸ ὅλους ἀξιολύπητος, τὸ εἶδες μὲ τὰ ἴδια σου τὰ μάτια. Μάλιστα νομίζω, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐξουσίας τῶν διαφόρων ἐθνῶν θὰ καταντήσῃ διὰ τοὺς περισσότερους πρᾶγμα ἀπευκταῖον, ἂν αἱ ὑψηλαὶ διοικητικαὶ

5 θέσεις, πρόκειται νὰ καταλήγουν εἰς τέτοιο τέλος.

Συνεπῶς ποῖος λόγος ὑπάρχει νὰ ἐξιστορήσω τὰς λεπτομερείας δι' ἕκαστον ἀπὸ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶδον καὶ ἤκουσα, καὶ μάλιστα εἰς ἄνδρα ὁ ὁποῖος χάρις εἰς τὴν μεγάλην του ὀξύνοϊαν ἔχει τὴν ἱκανότητα ἀπὸ τὰ ὀλίγα ἐξ ὧν συνέβησαν νὰ μαντεύῃ καὶ ὅσα δὲν ἔχουν ἀκόμη ἢ ἐκτεθῇ ἢ πραγματοποιηθῇ;

10 Ἴσως ὁμως δὲν θὰ μὲ θεωρήσῃς περιττολόγον ἂν εἴπω τοῦλάχιστον τὸ ἐξῆς: ὅτι δηλοδῆ, ἐνῶ τὰ ὅσα ἐτόλμησαν αὐτοὶ νὰ κάμουν εἰς θάρος του, πρὶν ἀκόμη ἔλθῃς σύ, εἶναι πολλὰ καὶ φοβερά, τὰ μετέπειτα ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε νὰ καταντήσουν τὰ προηγούμενα νὰ θεωρηθοῦν φιλανθρωπία. Τόσον μεγάλη καὶ ὑπερβολικὴ ἦτο ἡ γενομένη προσβολὴ καὶ ζημία. ἀκόμη καὶ αὕτῃ ἡ σωματικὴ κακοποίησίς του, τὰς ὁποίας ὡς γνωστόν. ἐπενόησε καὶ ἔκαμε τελικῶς ἐναντίον του ὁ ἡγεμὼν. Ἀλλὰ καὶ τώρα ἀκόμη ἔχει ἔλθει μὲ φρουράν. διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ (καὶ ἀποκορυφώσῃ) ὅ.τι ἀπὸ τὰ δεινὰ πού ἀνέφερα ἔχει ἀπομείνει (ὡς λείψανον). (Καὶ θὰ τὸ κάμῃ), ἂν δὲν πάοις σύ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀπλώσῃς ἐπάνω ἀπὸ τὸν καταταλεπωρούμενον αὐτὸν ἄνθρωπον τὸ δυνατόν χέρι σου.

20 Βεβαίως, τὸ γνωρίζω ὅτι μὲ τὸ νὰ παρακαλῶ τὴν καλwsσύνην σου νὰ δείξῃ φιλανθρωπίαν κάμνω κάτι πού δὲν χρειάζεται. Ἐπειδὴ ὁμως θέλω νὰ φανῶ χρήσιμος εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτόν. Ἰκετεύω τὴν σεμνοπρέπειάν σου εἰς τὴν ἐκ φύσεως προθυμίαν σου νὰ κάμνῃς πάντοτε τὸ καλὸν νὰ προσθέσῃς κάτι πρὸς χάριν μου, διὰ νὰ ἀποδῇ σαφὴς ἡ ὠφέλεια τῆς παρακλήσεώς μου χάριν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ.

319. Ἐγράφη τὸ 373.

320. Περὶ τοῦ Τραϊανοῦ ἐλ. σημ. 315.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 150 (PN'—CL)³²¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ

ΔΗΘΕΝ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ³²²

1. Ἐγὼ καὶ ὅσα κάποτε συνεζητήσαμεν μεταξύ μας τὰ ἐνθυμοῦμαι, ἀλλὰ καὶ ὅσα εἶπον ἐγὼ ἢ ἔμαθον ἀπὸ τὴν εὐγένειάν σου δὲν τὰ λησμονῶ. Τώρα λοιπὸν δὲν με κρατεῖ πλέον ὁ δημόσιος βίος, διότι ἂν καὶ ὡς πρὸς τὴν καρδίαν εἶμαι ὁ ἴδιος καὶ δὲν ἐξεδύθην ἀκόμη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἔδωκα τὴν ἐντύπωσιν, τοῦλάχιστον μὲ τὸ σχῆμα καὶ μὲ τὸ ὅτι ἀπεμάκρυνα τὸν ἑαυτὸν μου ἀπὸ τὰ βιωτικά, ὅτι κατὰ κάποιον τρόπον ἔχω πατήσῃ τὸ κατῶφλι τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας. Παρὰ ταῦτα ὅμως (ἀπλῶς) κάθομαι μόνος μου καὶ παρατηρῶ τὸ μέλλον, ὅπως ὅσοι πρόκειται νὰ ταξιδεύσουν διὰ θαλάσσης. Διότι ὅσοι μὲν ταξιδεύουν διὰ θαλάσσης ἔχουν ἀνάγκην εὐνοϊκῶν ἀνέμων, 5 διὰ νὰ εὐπλοήσουν. ἐγὼ δὲ ἔχω ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος θὰ μὲ καθοδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ μεταφέρῃ μέσα ἀπὸ τὰ ἄλμυρά κύματα τοῦ θίου εἰς μέρος ἀσφαλές.³²³
- 10 Σκέπτομαι λοιπὸν ὅτι ἐγὼ κατὰ πρῶτον μὲν λόγον ἔχω ἀνάγκην ἐνὸς χαλινοῦ,³²⁴ λόγῳ τοῦ νεαροῦ τῆς ἡλικίας

321. Ἐγράφη τὸ 373.

322. Ὁ Ἅγιος Ἀμφιλόχιος ἦτο φίλος τῶν τριῶν Καππαδοκῶν καὶ δὴ ἐξάδελφος τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Ἐπούδασεν ἐν Ἀντιοχείᾳ Νομικὰ πλῆσιον τοῦ περιφήμου Λιβανίου καὶ ἐπὶ ἐξ ἑτῆ ἤσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ 373 ἀπεφάσισεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ στενοῦ φίλου τοῦ Ἡρακλείδου νὰ ἀσκητεύσουν εἰς Ὀρζιζαλα τοῦ Πόντου. Διερχόμενος ὅμως ἐκ Καισαρείας ὁ Ἡρακλείδης προετίμησε, θελχθεὶς ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν προσωπικότητα τοῦ Μ. Β., νὰ μείνῃ πλῆσιον τούτου. Ὁ Ἅγιος Ἀμφιλόχιος διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἀσυνέπειαν τοῦ φίλου του. Ὁ Μ. Β. τότε ἔγραψε τὴν παροῦσαν Ἐπιστολὴν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἡρακλείδου. Φαίνεται ὅτι ἡ Ἐπιστολὴ ἔφερε συντόμως καρπὸν, διότι τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ἀμφιλόχιος χειροτονήθη ἐπίσκοπος Ἰκονίου. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων, τὰ ὅποια συνέγραψε, σώζονται ὀκτὼ λόγοι καὶ μικρὰ ἀποσπάσματα, ὡς καὶ ἐν ἔργον του «Κατὰ ἀποτακτιδῶν καὶ Γεμελλιτῶν» εἰς Κοπτικὴν. Ἐκοιμήθη τὴν 23ην Νοεμβρίου τοῦ 395, ὅτε καὶ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του. Περιφῆμοι εἶναι αἱ πρὸς αὐτὸν Κανονικαὶ Ἐπιστολαὶ τοῦ Μ. Β., ἧτοι αἱ: 188, 199 καὶ 217. Αἱ πρὸς αὐτὸν λοιπαὶ Ἐπιστολαὶ εἶναι αἱ: 159, 176, 190, 191, 200-202, 218, 231-236 καὶ 248. Μνημονεύεται δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐπιστ. 158, 13. Ἐξ ἄλλου πολλὰ καὶ σπουδαῖα εἶναι καὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ πρὸς τὸν Ἅγιον Ἀμφιλόχιον.

323. Ἐννοεῖται ὁ γαληνὸς λιμὴν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

324. Ἐνταῦθα ὁ Μ. Β. ἀναπτύσσει μὲ πολὺ παραστατικὸν τρόπον τὴν ἀνάγκην νὰ ἔχῃ ὁ ἄνθρωπος πνευματικὸν πατέρα καὶ ὁδηγὸν εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν ζωὴν.

μου, ἔπειτα δὲ καὶ πτερνιστήρων (ισχυρᾶς παρορμήσεως) εἰς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ τὰ προξενεῖ τὸ λογικόν, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς μὲν διαπαιδαγωγεῖ τὴν ἀκαταστασίαν τοῦ χαρακτῆρος μας, ἀφ' ἑτέρου διεγείρει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν νωθρότητα.

Χρειάζομαι λοιπὸν πάλιν νέα φάρμακα, διὰ νὰ ἀποβάλω τὸν ρύπον, τὸν ὁποῖον μοῦ ἔχει προκαλέσει ἡ (κακὴ) συνήθεια. Ἀσφαλῶς γνωρίζεις ὅτι ἡμεῖς οἱ ὁποῖοι ἐσυνήθισαμεν νὰ ζῶμεν εἰς τὴν ἀγορὰν³²⁴ πολὺ χρόνον, εἰμεθα σπάταλοι μὲν εἰς τὰ λόγια, ἀπρόσεκτοι δὲ εἰς τοὺς λογισμούς, πού δημιουργοῦνται εἰς τὴν διάνοιαν κατ' ἐνέργειαν τοῦ Πονηροῦ. Ἀκόμη ἔχομεν νικηθῆ καὶ ἀπὸ τὴν φιλοδοξίαν καὶ δὲν παύομεν εὐκόλως νὰ ἔχωμεν κάποιαν ἰδέαν διὰ τὸν ἑαυτὸν μας. Ἐναντίον αὐτῶν φρονῶ ὅτι χρειάζομαι μεγάλον καὶ ἔμπειρον διδάσκαλον. Ἐκτὸς τούτου νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἔργον μικρόν, οὔτε ὅτι προκαλεῖ ὠφέλειαν μόνον προσωρινὴν τὸ νὰ καθαρθῶ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς μου, ὥστε, ὡς νὰ ἐπρόκειτο διὰ «ταίμπλαν», νὰ μοῦ ἀφαιρεθῇ κάθε εἶδους σκοτισμὸς τῆς διανοίας, διὰ νὰ δύναμαι πλέον νὰ ἀτενίζω τὸ κάλλος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.

Γνωρίζω δὲ καλῶς ὅτι αὐτὰ τὰ ἔχει συνειδητοποιήσει ἡ λογιότης σου καὶ ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ εὐρίσκετο κάποιος νὰ μὲ ἐδοῇτε ἀναλόγως. Καὶ ἂν κάποτε ὁ Θεὸς ἐπιτρέψῃ νὰ φθάσω εἰς τὸ ἴδιον μὲ τὴν ἐντιμότητά σου μέρος, εἶναι φανερόν ὅτι τότε θὰ μάθω πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα πρέπει νὰ ἐπιδιώκω (νὰ κατορθώσω). (Λέγω τοῦτο), διότι τώρα, λόγῳ τῆς πολλῆς μου ἀμαθείας, δὲν ἠμπορῶ μὲν νὰ γνωρίζω εἰς πόσα ὑστερῶ, ἐκτὸς θεβαίως τοῦ ὅτι δὲν μετενόησα καθόλου διὰ τὸν προηγούμενον ἐνθουσιασμόν μου, οὔτε κάμπτεται ἡ ψυχὴ μου εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ νὰ εἶναι ὁ βίος μου κατὰ Θεόν. Ὡς πρὸς τοῦτο ἀκριδῶς καλῶς ἐνήργησες καὶ ὡς ἤρμοζεν εἰς τὸν ἑαυτὸν σου διότι κατελήφθης ὑπὸ ἀγωνίας δι' ἐμέ, ἐκ φόβου μήπως στραφῶ εἰς τὰ ὀπίσω καὶ γίνω «στήλη ἀλατος» πράγμα ἥπου, ὡς πληροφοροῦμαι, ἔπαθε κάποια γυνή.³²⁵ Ἐκτὸς τοῦ ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ μὲ κάμνουν νὰ φοβοῦμαι, διότι οἱ ἀρχόντες μὲ ἀναζητοῦν, ὡς νὰ ἤμην κάποιος λιποτάκτης. Ἀλλὰ μὲ συγκρατεῖ ἰδιαίτερως ἡ καρδιά μου διότι ἀναγνωρίζει ὅσα ἀκριδῶς ἀνέφερα καὶ αὐτο-

³²⁴α. Κυρίως ἐννοεῖ ἐνταῦθα τὰς δίκας, αἱ ὁποῖαι ἐλάμβανον τότε χώραν εἰς τὴν ἀγορὰν.

³²⁵. Πρβλ. Γεν. 19, 17 καὶ 26, περὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Λώτ.

πληροφορεῖται ἐσωτερικῶς δι' αὐτά.

2. Ἀφοῦ ὁμως σὺ ἐνεθυμήθης τὰς κοινὰς συμφωνίας³²⁵ α καὶ μοῦ ἀνήγγειλες ὅτι θὰ μοῦ ἀπευθύνῃς κατηγορίαν, μὲ ἔκαμες μέσα εἰς αὐτὴν τὴν κατ'ἡφειάν μου νὰ γελάσω, διότι ἐξακολουθεῖς νὰ εἶσαι ρήτωρ καὶ δὲν σταματᾷς (νὰ δεικνύῃς) τὴν δεινότητά σου!³²⁶

- Ἐγὼ λοιπὸν νομίζω, ἂν θεβαίως, ὡς ἀμαθὴς πού εἶμαι, δὲν εὐρίσκωμαι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι
- 5 ἡ ὁδὸς ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Κύριον εἶναι μία καὶ ὅτι ὅλοι οἱ θελοῦν νὰ πορευθοῦν πρὸς Αὐτὸν ὀφείλουν νὰ βαδίζουν μαζὶ καὶ νὰ προχωροῦν δάσει μιᾶς Κοινῆς συμφωνίας ὡς πρὸς τὸν θίον των. Συνεπῶς, ποῦ ἂν ἀπέλθω θὰ δυνηθῶ νὰ χωρισθῶ ἀπὸ σέ καὶ νὰ μὴ ζῶ μαζὶ σου καὶ νὰ μὴ ὑπηρετῶ μαζὶ σου τὸν Θεόν, πρὸς τὸν Ὅποῖον κατεφύγομεν μαζὶ; Διότι ναὶ μὲν τὰ σώματά μας θὰ εὐρίσκωνται εἰς μεγάλην τοπικὴν ἀπόστασιν μεταξύ των, ὁ ὀφθαλμὸς ὁμως τοῦ Θεοῦ μᾶς παρακαλουθεῖ καὶ τοὺς δύο μαζὶ, ἂν θεβαίως καὶ ἡ ἰδική μου ζωὴ εἶναι ἀξία νὰ ἐπιδλέπεται ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Λέγω τοῦτο, διότι κάπου εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ἀνέγνωσα τὰ λόγια: «Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους».³²⁷ Ἐγὼ λοιπὸν προσεύχομαι καὶ διὰ σέ καὶ διὰ κάθε ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ
- 15 νὰ μένῃ καὶ σωματικῶς πλησίον σου καὶ νὰ κλίνη μαζὶ σου κάθε νύκτα καὶ κάθε ἡμέραν τὰ γόνατα πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν³²⁸ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, διότι γνωρίζω ὅτι ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὰς προσευχὰς φέρει πολὺ κέρδος. Ἄν ὁμως, ὅσakis κατορθώσω νὰ στενάζω πρὸς τὸν Θεὸν καθισμένος κάπου παράμερα εἰς μίαν μικρὰν γωνίαν, συμβῇ κατὰ κάποιον τρόπον νὰ ψεύδωμαι, δὲν δύναμαι μὲν νὰ ἀντικρούσω τὸ ἐπιχειρήμα σου, κατακρίνω ὁμως τὸν ἑαυτὸν μου ὡς μέχρι τώρα ψεύστην, ἂν κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἐποχὴν, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζεν πνευματικὴ ἀδιαφορία ἐκ μέρους μου, εἶχον κατὰ κάποιον τρόπον εἰπεῖ κάτι τὸ ὁποῖον μὲ καθιστᾷ ὑπόδικον εἰς τὸ κρίμα τοῦ
- 25 ψεύδους.³²⁹ α

325α. Παρομοίαις «συνθήκας» εἶχον κάμει οἱ ὁμόφυχοι Μ. Β. καὶ Ἀγιος Γρηγόριος Θεολόγος (βλ. 1 ΜΒΑ, Εἰσαγωγή, σ. 22).

326. Ἡ δεινότης, δηλ. ἱκανότης νὰ ἐφευρίσκη συγκινητικὰ καὶ λοχυρὰ ἐπιχειρήματα ἐνισχυόμενα ἀπὸ τὸ ἀνάλογον πομπώδες ὕψος, ἦτο ἡ φιλοτιμία παντὸς ρήτορος (δικηγόρου).

327. Ψαλμ. 33, 16.

328. Πρδλ. Ἐφ. 3, 14: «Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» καὶ Ματθ. 6, 9.

329α. Μὲ ταπεινώσιν ὁμολογεῖ ὅτι ἠθέτησεν ὑπόσχεσιν. Ἐν τούτοις, ἡ

3. "Όταν λοιπόν ἔφθασα πλησίον τῆς Καισαρείας με σκοπὸν νὰ γνωρίσω τὴν ἐκεῖ κατάστασιν, χωρὶς ὁμῶς νὰ τολμήσω νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν, κατέφυγον εἰς τὸ πλησίον τῆς πόλεως πτωχοτροφεῖον, διὰ νὰ μάθω ἐκεῖ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἤθελον. Οὕτως, ὅταν κατὰ τὴν συνήθειάν του ἦλθεν ἐκεῖ ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος τοῦ ἀνέφερα αὐτὰ τὰ ὁποῖα με διέταξεν ἡ λογιότης σου.³²⁹ "Όσον ὁμῶς ἀφορᾷ αὐτὰ τὰ ὁποῖα μοῦ ἀπεκρίθη, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φυλαχθοῦν ἐκ μέρους μου εἰς τὴν μνήμην, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια μιᾶς ἐπιστολῆς. Μὲ ὀλίγα λόγια ὁμῶς εἶπε περὶ τῆς ἀκτημοσύνης, ὅτι τὸ μέτρον εἶναι ἐκείνο, (νὰ φθάσῃ κανεὶς) ὥστε νὰ περιορίσῃ τὴν ἰδιοκτησίαν του εἰς ἓνα τελευταίας ποιότητος χιτῶνα. Καὶ μᾶς παρέθεσεν ἀποδείξεις ἐκ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς εἶπεν: «Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας νὰ δώσῃ καὶ εἰς ἐκείνον ποῦ δὲν ἔχει»,³³⁰ ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς Μαθητάς του νὰ ἔχουν δύο χιτῶνας.³³¹ Εἰς αὐτὰ δὲ προσέθεσε καὶ τὸ: «Ἄν θέλῃς νὰ γίνῃς τέλειος, πῆγαινε, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ μοίρασε αὐτὰ εἰς τοὺς πτωχοὺς».³³² Ἀκόμῃ ἔλεγε ὅτι καὶ ἡ παραβολὴ τοῦ μαργαρίτου³³³ ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἴδιον συμπέρασμα, διότι ὁ ἔμπορος ὁ ὁποῖος εὗρε τὸν πολύτιμον μαργαρίτην ἐπῆγε καὶ ἐπώλησεν ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ ἠγόρασεν ἐκείνον. Προσέθετε δὲ εἰς αὐτὰ ὅτι δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀφήνῃ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του νὰ κάμνῃ τὴν διανομὴν τῶν πραγμάτων του, ἀλλὰ νὰ ἐμπιστευέται τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς τὸν ὠρισμένον (ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας) νὰ «ἐξοικονομῇ» τὴν κατάστασιν τῶν πτωχῶν. Καὶ δι' αὐτὸ ἔφερε πειστικὸν ἐπιχείρημα ἀπὸ τὰς Πράξεις, ὅτι δηλαδὴ (οἱ Χριστιανοὶ) πωλοῦντες τὰ ὑπάρχοντά των ἔφερον καὶ ἔθετον «παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων»³³⁴ (τὴν ἀξίαν των) καὶ ἀπὸ ἐκείνους ἐδίδετο εἰς τὸν καθένα, ἀναλόγως πρὸς τὰς τυγὸν ἀνάγκας του. Ἐλεγε μάλιστα ὅτι χρειάζεται εἰδικὴ πείρα. διὰ νὰ δύναται κανεὶς νὰ διακρίνῃ ἐκείνον ποῦ ἔχει πράγματι ἀνάγκην ἀπὸ ἐκείνον ποῦ

ἀθέτησι; δὲν ἦτο «ἀμαρτία» ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «προκοπή» κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

329. Ἄρα πρῶτος αἵτιος τῆς παρὰ τῷ Μ. Β. παραμονῆς τοῦ Ἡρακλείδου ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Ἀμφιλόχιος μετὰ τὴν ἀποστολὴν ποῦ τοῦ εἶχε ἀναθέσει.

330. Λουκ. 8, 11.

331. Πρὸς Ματθ. 10, 10.

332. Λουκ. 18, 22.

333. Ματθ. 13, 45 - 46.

334. Πράξ. 2, 45.

λων ανθρώπων, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἰδικῆς του συνέσεως καὶ γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς ὁσους τὸν πλησιάζουν πολλά.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 151 (PNA'—CLI)³³⁹ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΑΤΡΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ³⁴⁰

Ἄν πράγματι ἀποκομίζης ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς μου κάποιαν ὠφέλειαν, νὰ μὴ σταματήσης ποτὲ νὰ μοῦ γράφῃς καὶ νὰ μὲ προκαλῇς οὕτω νὰ σοῦ γράφω καὶ ἐγώ. Τόσον μάλιστα περισσότερον, ὅσον καὶ ἐγώ, ὅταν λαμβάνω καὶ ἀναγινώσκω ἐπιστολάς ἐκ μέρους ἀνθρώπων, ποὺ εἶναι συνετοὶ καὶ ἀγαποῦν τὸν Κύριον, φανερώς εὐχαριστοῦμαι. Ὅμως ἀνήκει εἰς σὲ νὰ κρίνης, ἂν καὶ κατὰ πόσον εὐρίσκῃς εἰς τὰς ἐπιστολάς μου κάτι τὸ ἄξιον ἐνδιαφέροντος.

Πάντως, ἂν θεδαίως δὲν ἡμποδιζόμην ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀπασχολήσεών μου. δὲν θὰ ἔστερούμην τῆς μεγάλης χαρᾶς ποὺ μοῦ δίδει τὸ νὰ σοῦ γράφω συνεχῶς. Σὺ ὅμως, ποὺ ἔχεις ὀλιγωτέρας φροντίδας, ὁσάκις αὐτὸ σοῦ εἶναι δυνατόν, νὰ μὲ παρακινήσῃς καὶ ἐμὲ μὲ τὰς ἐπιστολάς σου, ἀφοῦ, καθὼς λέγουν, «τὰ πηγάδια, ὅσο περισσότερον νερὸ ἀντλοῦμεν, τόσοον καθαρώτερα γίνονται».³⁴¹

Αἱ ἱατρικαὶ σου συμβουλαὶ ὅμως ἀποδαίνουν περιτταί, διότι ἐγὼ δὲν κάμνω ἐγχείρησιν³⁴² ἀλλὰ προσπαθῶ νὰ ἀπαλλάσσωμαι ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἄχρηστον. Καὶ πράγματι, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Στωικοῦ φιλοσόφου: «Ἄφοῦ τὰ πράγματα δὲν συμβαίνουν ὅπως τὰ θέλομεν, ἅς τὰ δεχώμεθα ὅπως γίνονται».³⁴³ Ἐγὼ ὅμως τοῦλάχιστον τὸ νὰ ἀλλάζω κάθε φορὰν γνώμην ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, δὲν τὸ δέχομαι. Ἄλλὰ καὶ νὰ τὰ κάμνη κανεῖς

339. Ἐγγραφή τὸ 373.

340. Πρὸς τὸν ἄγνωστον ἄλλοθεν ἀρχίατρον Εὐστάθιον ἀπευθύνεται καὶ ἡ Ἐπιστολὴ 189 περὶ τῆς θεολογίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία ὅμως, κατὰ τοὺς ἐκδότας καὶ μελετητάς θεωρεῖται τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης.

341. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητά ἡ φράσις αὕτη ἀποτελεῖ παροιμίαν.

342. Σιδηρὸς ὀνομάζεται τὸ χειρουργικὸν νυστέρι καὶ ἄρα ἡ ριζικὴ θεραπεία δι' ἐγχειρίσεως ἢ καυτηριασμοῦ. Ἀχρήστους θεωρεῖ τὰς περιττὰς συμβουλάς πρὸς διαφύλαξιν τῆς υγείας.

343. Ἄγνωστον ποῖος ἐκ τῶν Στωϊκῶν διέτύπωσε τὸ λόγιον. Μᾶλλον πρόκειται περὶ γενικῆς στωϊκῆς ἀρχῆς συμφώνου πρὸς τὴν περὶ πεπωμένου καὶ μοίρας ἀποφίν των. Πρὸς τὸ κλασσικὸν περὶ μοίρας: «Εἰς τὸ φέρον σὲ φέρει, φέρε καὶ φέρου» εἰ δ' ἀγανακτεῖς, καὶ σαυτὸν λυπεῖς καὶ τὸ φέρον σὲ φέρει».

μερικά ἀπαραίτητα πράγματα παρὰ τὴν θέλησίν του, δὲν τὸ καταδικάζω.

Καὶ πράγματι, οὔτε σεῖς οἱ ἰατροὶ θέλετε νὰ καίετε τὸν ἄρρωστον ἢ νὰ τὸν κάμνετε κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον νὰ πονῇ. Ἐν τούτοις ὅμως ἀναγκάζεσθε νὰ τὰ κάμνετε ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν σοβαρότητα τῆς ἀσθενείας. Παρομοίως οὔτε ὅσοι ταξιδεύουν διὰ θαλάσσης πετοῦν εἰς τὴν θάλασσαν μὲ εὐχαρίστησιν τὰ ἐμπορεύματά τους, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνέχονται τὸ ρίψιμον τοῦ ἐμπορεύματος εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ ναυάγιον, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ νὰ ἀποθάνουν προτιμοῦν νὰ ζοῦν ἐν πτωχείᾳ.

Συνεπῶς νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ ἡμεῖς (οἱ Χριστιανοί) τὸν χωρισμὸν ἐκείνων³⁴³ αὐτῶν ποὺ ἀπομακρύνονται ἀπὸ κοντὰ μας τὸν ἀντιμετωπίζομεν ὅπως δὴποτε μὲ πόνον καὶ μυρίους ὁδυρμούς. Πάντως ὅμως τὸν ἀντιμετωπίζομεν (ὅπως πρέπει) ἀφοῦ διὰ τοὺς ἐραστὰς τῆς ἀληθείας τίποτε δὲν εἶναι προτιμότερον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς Αὐτόν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 152 (PNB'—CLII)³⁴⁴

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΗΝ ΒΙΚΤΩΡΑ³⁴⁵

Ἄν συνέβαινε νὰ μὴ γράφω πρὸς κάποιον ἄλλον, ἀσφαλῶς θὰ μοῦ ἀπεδίδετο δικαίως ἡ μομφὴ ὀκνηρίας ἢ λήθης. Σὲ ὅμως πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σὲ λησμονήσω, ἀφοῦ τὸ ὄνομά σου συζητεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Καὶ πῶς νὰ ἀμελήσω, ἀφοῦ σὺ ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀξιώματος ὑπερέβης σχεδὸν ὅλους τοὺς ἀξιωματούχους τῆς Οἰκουμένης;³⁴⁶ Ἄλλ', ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς μου εἶναι φανερά. Διστάζω νὰ ἐνοχλῶ τόσον μεγάλον ἄνθρωπον.

Ἄν ὅμως σὺ εἰς τὰς ἄλλας ἀρετάς σου ἐδέχθης νὰ προσθέσῃς καὶ αὐτό, δηλαδὴ ὄχι μόνον νὰ δέχεσθαι τὰς ἐ-

343α. «Ἐκεῖνοι» εἶναι ὁ Εὐστάθιος Σεβαστείας καὶ οἱ ὁπαδοὶ του. Ἀδ- τοὶ μὲ τὸ σχῆμα τῶν ἔφερον τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πνευμα- τικοῦ πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας.

344. Ἐγράφη τὸ 373.

345. Ὁ Βικτωρ ἦτο στρατηλάτης καὶ εἶτα (369) ὕπατος, ἐπὶ Οὐάλεν- τος (364-378). Πρὸς τὸν αὐτὸν ἀπευθύνεται καὶ ἡ ἐπομένη 153 Ἐπιστολὴ. Ἦτο ἐξαιρετικοῦ χαρακτῆρος, εὐθὺς καὶ ὀρθόδοξος. Δὲν ἐδίστασε μαζὶ μὲ ἄλλους στρατηγούς νὰ ἐλέγξῃ τὸν Οὐάλεντα διὰ τὸν Ἀρειανισμόν του. Θερ- μοτάτας Ἐπιστολάς (τὰς 133 καὶ 134) τοῦ ἀπηρθῆναι τὸ 381 καὶ ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός.

346. Οἰκουμένην ἐννοεῖται τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἡ τότε ὑπ' ἀνθρώπων γ ν ω σ τ ῆ κατοικουμένη γῆ.

- πιστολάς, τὰς ὁποίας τυχόν θὰ σοῦ ἔστελλον ἐγώ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰς ἐπιζητῇς ὅταν καθυστεροῦν, ἰδοὺ καὶ τώρα σοῦ γράφω μὲ θάρρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ σοῦ γράφω. Καὶ θὰ παρακαλῶ τὸν ἅγιον Θεόν νὰ σοῦ δοθῇ ἡ ὀφειλομένη ἀμοιβὴ διὰ τὴν τιμὴν ποὺ τρέφεις πρὸς ἐμέ.

- Προέλαβες τὰς παρακλήσεις μου καὶ ἔκαμες ἤδη ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ ἐζήτουν ἐγώ. "Ὁ-λα αὐτὰ δὲ τὰ κάμνεις πρὸς χάριν ὅχι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ὅποιος σὲ ἐτίμησε μὲ τὸ ἀξίωμα αὐτό. Καὶ ἄλλα μὲν ἀγαθὰ σοῦ ἔδωκεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτήν, ἄλλα δὲ θὰ σοῦ δώσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διότι ἐβάδισες ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδὸν Του καὶ διεφύλαξες τὴν καρδίαν σου ἀκλόνητον εἰς τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τὸ τέλος.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 153 (ΡΝΓ'—CLIII)³⁴⁷ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΙΚΤΩΡΑ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΑΤΟΝ³⁴⁸

- Ὅσάκις μοῦ συμβῇ νὰ διαβάσω γράμμα τῆς ἐξοχώτη-
τός σου, τοσάκις καὶ εὐχαριστῶ τὸν Θεόν, διότι ἐξακολου-
θεῖς νὰ μὲ ἐνθυμῇσαι καὶ νὰ μὴ ὀλιγοστεύῃς τὴν πρὸς ἐμέ
ἀγάπην σου, τὴν ὁποῖαν ἅπαξ διὰ παντός³⁴⁹ κατεδέχθης νὰ
σχηματίσῃς χάρις εἰς τὴν ὀρθοτάτην κρίσιν σου παρὰ εἰς
5 τὸν καλὸν χαρακτῆρα σου. Παρακαλῶ λοιπὸν τὸν ἅγιον
Θεὸν καὶ σὺ νὰ ἐξακολουθήσῃς νὰ ἔχῃς τὴν ἰδίαν ἀπέναν-
τί μου στάσιν καὶ ἐγώ νὰ ἐξακολουθήσω νὰ εἴμαι ἄξιος τῆς
ἐκ μέρους σου τιμῆς, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἀπονέμεις διὰ τοῦ
γράμματός σου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 154 (ΡΝΔ'—CLIV)³⁵⁰ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΝ ΑΣΧΟΛΙΟΝ³⁵¹

Μὲ τὸ ὅτι ἔκαμες σὺ πρῶτος τὴν ἀρχὴν τῆς ἀλληλο-

347. Ἐγράφη τὸ 373.

348. Ὡς εἶδομεν εἰς τὴν σημ. 345, ὁ Βίκτωρ εἶχε διατελέσει ὑπάτος. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπάτου ἦτο τόσο μὲγα καὶ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς περιόδου, ὥστε ἡ ιδιότης τοῦ «ἀπὸ ὑπάτων» νὰ θεωρεῖται ὑψίστη τιμὴ.

349. Ὡς διὰ τῆς λέξεως ὑποδηλοῦται ἔκφρασις τοῦ Βίκτωρος, καθ' ἣν ἠγάπησε τὸν Μ. Β. τόσο, ὥστε νὰ μὴ παύσῃ πλέον ποτὲ νὰ τὸν ἀγαπᾷ.

350. Ἐγράφη τὸ 373.

351. Ὁ Ἅγιος Ἀσχόλιος ἦτο Καππαδόκης. Εἰς τὴν Ἐπιστ. 165 ὁ

γραφίας μαζί μου, ἔκαμες μίαν πρᾶξιν καλὴν καὶ ἐπαινε-
 τήν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸν νόμον τῆς πνευματικῆς ἀγά-
 πης, ὥστε μὲ τὸ καλὸ σου παράδειγμα παρεκίνησες καὶ ἐ-
 μέ νὰ δείξω τὴν ἰδίαν προθυμίαν. Διότι, ἐνῶ ἡ φιλία τοῦ
 κόσμου διὰ νὰ συναφθῇ χρειάζεται τὴν πρόσωπον
 5 πρὸς πρόσωπον συνάντησιν, ὅσοι ἔχουν μάθει νὰ
 ἀγαποῦν κατὰ τρόπον πνευματικὸν παύουν πλέον νὰ χρη-
 σιμοποιοῦν τὴν σάρκα ὡς ἀφορμὴν τῆς φιλίας. Ἀντιθέτως,
 εἰς τὴν πνευματικὴν των προσέγγισιν ὁδηγοῦνται ἀπὸ τὴν
 ἐνότητα τῆς πίστεως.

Ἄς εὐχαριστῶμεν λοιπὸν τὸν Κύριον, ὁ Ὅποιος ἔδω-
 κεν εἰς τὰς καρδίας μας τὴν παρηγορίαν νὰ μᾶς δείξῃ ὅτι
 10 ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει ψυγῇ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὅ-
 τι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν εἰς ὠρισμένα μέρη τῆς Οἰ-
 κουμένης ἀνθρώποι οἱ ὅποιοι ἀφήνουν νὰ φαίνωνται εἰς τὸ
 πρόσωπόν των τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ μαθη-
 τοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Μοῦ ἐφάνη λοιπὸν ὅτι ἡ περίπτωσίς σας ἔχει κάτι τὸ
 ἀνάλογον μὲ τὰ ἄστρα ἐν καιρῷ νυκτερινῆς συννεφιάς, ὅ-
 πότε λάμπουν εἰς διάφορα ἀκάλυπτα μέρη τοῦ οὐρανοῦ
 καὶ ἡ λάμψις των εἶναι τερπνὴ καὶ μάλιστα περισσότερον
 15 τερπνὴ, διότι δὲν τὰ ἐπερίμενε κανεὶς. Κάτι τέτοιο λοιπὸν
 εἶσθε καὶ σεῖς, οἱ φωστῆρες τῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶσθε πολὺ
 ὀλίγοι εἰς ἀριθμὸν, καὶ μέσα εἰς τὴν σκυθρωπὴν αὐτὴν
 κατάστασιν παρουσιάζεσθε ὡς φῶτα μέσα εἰς τὸ σκοτάδι,
 καὶ διὰ τοῦτο ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι ἔχετε τὴν χάριν τῆς ἀρε-
 τῆς, γίνεσθε καὶ περιπόθητοι, λόγῳ τοῦ ὅτι συναντᾶσθε
 σπανίως.

20 Ὅσον ἀφορᾷ δὲ διὰ τὴν τοποθέτησίν σου (εἰς τὰ ἐκ-
 κλησιαστικά) τὸ γράμμα σου μοῦ ἔδωκε τὴν δυνατότητα
 νὰ τὴν διαπιστώσω ἐπαρκῶς. Διότι, παρ' ὅτι ἦτο μικρὸν
 ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συλλαβῶν, ὅμως τοῦλάχιστον
 ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τοῦ φρονήματος μοῦ ἔδωκε ἱκανο-
 ποιητικὴν ἀπόδειξιν τῆς τοποθετήσεώς σου. Πράγματι, τὸ
 ὅτι προσπαθεῖς νὰ μιμηθῇς τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον
 εἶναι ἡ ἐναργεστάτη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἐμπορεῖσαι ἀπὸ ὑ-

Μ. Β. λέγει περὶ αὐτοῦ: «τὰ ἐν σοὶ καλὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐστὶ σεμνολογή-
 ματα». Ὁ δὲ Ἅγιος Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων (+ 397) λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι
 ἀνεβιδάσθη «ad summum sacerdotium a macedonicis obsecratus
 populis, electus a Sacerdotibus», δηλ. εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην παρακλη-
 θεῖς ὑπὸ τῶν μακεδονικῶν λαῶν καὶ ἐκλεγείς ὑπὸ τῶν ἱερέων. Ἐξελέγη τὸ
 373. Τὸ 380 ἐδάπτισεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν Μ. Θεοδοσίον. Εἰς αὐτὸν ἀπηθ-
 θυνεν ὁ Μ. Β. τὰς Ἐπιστολάς 154, 164 καὶ 165.

25 γιὰ φρονήματα ἐπὶ τῶν μεγίστων θεμάτων.³⁵²

Χρεωστῶ λοιπὸν πολλὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν τιμιώτατον υἱόν μου Εὐφήμειον³⁵³ διὰ τὴν μεγάλην χαρὰν ποῦ μοῦ ἔδωκε μὲ τὸ νὰ μοῦ φέρῃ τὸ γράμμα σου. Τοῦ εὐχομαι καὶ ἐγὼ νὰ ἔχῃ πάντοτε πᾶσαν δοθήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Ἁγίου³⁵⁴ (Θεοῦ) καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ εὐχесαι καὶ σὺ νὰ τὸν δεχθῶ πάλιν συντόμως μαζί μὲ τὴν σεμνοτάτην σύζυγόν του καὶ ἐν Κυρίῳ θυγατέρα μου.

Δέξου ὁμως καὶ σὺ τὴν παράκλησίν μου νὰ μὴ σταματήσης τὴν χαρὰν μου εἰς τὴν ἀρχὴν της, ἀλλὰ νὰ μοῦ γράφῃς ἐκμεταλλευόμενος κάθε εὐκαιρίαν ποῦ θὰ παρουσιάζεται, καὶ νὰ αὐξάνῃς τὴν ἀπέναντί μου ἀγάπην σου μὲ τὴν τακτικὴν ἀλληλογραφίαν. Καὶ συμφώνως πρὸς τὰ δσα ἤδη συνεφωνήσαμεν, νὰ μὲ πληροφορῇς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς σου, ἀλλὰ καὶ νὰ προσεύχῃς διὰ τὰς ἐδῶ Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ εἰς τὰ μέρη μας μεγάλη γαλήνη, ἀφοῦ ὁ Κύριός μας ἐπιτιμῇ τούς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν.^{354α}

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 155 (PNE'—CLV)³⁵⁵

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ, ΔΙ' ΕΝΑ ΑΛΕΙΠΤΗΝ³⁵⁶

Μοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπολογηθῶ εἰς τὰς τόσον πολλὰς κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἡ εὐγένειά σου ὡς πρώτην καὶ μοναδικὴν μὲ ἔκρινεν ἄξιον νὰ μοῦ στείλῃ. Καὶ τοῦτο, ὅχι διότι δὲν ἔχω τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος μου, ἀλλὰ διότι εἶναι δύσκολος μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀποδιδομένων εἰς ἐμὲ κακῶν ἡ ἐπιλογὴ τῶν σοδαρωτέρων ἐκ τῶν κατηγοριῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ πρέπει νὰ ἀρχίσω τὴν θεραπείαν. Ἐξ ἄλλου, διότι εἶναι ἐπίσης δύσκολον ἀκολουθῶν τὴν σειρὰν τῶν ἀναγεγραμμένων κατηγοριῶν νὰ ἀπαντήσω ἀμέσως μίαν πρὸς μίαν.

352. Ἦτοι τῶν θεμάτων περὶ τὴν πίστιν.

353. Πρόκειται περὶ ἀγνώστου ἄλλοθεν προσώπου, πνευματικοῦ δὲ τέκνου τοῦ Μ. Β.

354. Πρβλ. Ψαλμ. 19, 3: «ἐξαποστείλαι σοι δοθήθειαν ἐξ Ἁγίου».

354α. Πρβλ. Ματθ. 8, 26.

355. Ἐγράφῃ τὸ 373.

356. Ποῖος ὁ «ἀλείπτης» εἶναι ἄγνωστον, ὑπὸ τὸν χαρακτηρισμὸν δὲ αὐτὸν καλύπτεται πνευματικὸς τις πατὴρ. Ἡ λέξις «ἀλείπτης» προέρχεται ἀπὸ τὸ λεξιλόγιον τοῦ ἀρχαίου ἀθλητισμοῦ καὶ σημαίνει ὅ,τι ἡ σημερινὴ λέξις «προπονητής». Ἄρα ἀλείπτης εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἀναδεικνύει ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ (πρβλ. καὶ 1 ΜΒΑ, σημ. 402, σ. 149).

Ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἀναχωροῦν ἀπὸ ἐδῶ διὰ τὴν Σκυθίαν, μέχρι σήμερον δὲν τοὺς ἐγνωρίσαμεν. Ἀλλ' οὔτε καὶ κάποιος ἀπὸ τούτων συγγενεῖς τῶν μου τὸ ὑπέμνησε, ὥστε
 10 νὰ τοὺς χαιρετίσω τοῦλάχιστον διὰ μέσου αὐτοῦ, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν νὰ χαιρετίζουν με κάθε εὐκαιρίαν τὴν ἐντιμότητά σου.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ λησμονήσω εἰς τὴν προσευχήν μου ἂν δὲν ἔχω προηγουμένως λησμονήσει τὸ ἔργον μου, εἰς τὸ ὁποῖον με ἔταξεν ὁ Κύριος.³⁵⁷ Ἀσφαλῶς ἐνθυμείσαι, ἀφοῦ εἶσαι με τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ πιστός, τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν, ὅτι δηλαδὴ παρακαλοῦμεν (τὸν Κύριον)
 15 καὶ ὑπὲρ τῶν ἀποδήμων ἀδελφῶν, καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ζωὴν, καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι μετὰ παρρησίας ὁμολογοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὅποιοι παρουσιάζουν καρποὺς πνευματικῶν³⁵⁸ προσευχόμεθα ἐπίσης εἰς τὴν Ἀγίαν Ἐκκλησίαν. Μεταξὺ αὐτῶν νομίζω ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν μας ἢ μᾶλλον δι' ὅλας τὰς ἐποχὰς συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἐντιμότης σου.

Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐγὼ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ σὲ λησμονήσω, ὅταν ἔχω τόσους λόγους, οἱ ὅποιοι με παρακινοῦν νὰ σὲ ἐνθυμοῦμαι; δηλαδὴ τοιαύτης ἀρετῆς ἀνεψίαν, τοιαύτης ἀρετῆς ἀνεψιούς, συγγενεῖς τόσον καλοὺς, οἱ ὅποιοι
 25 ἀγαποῦν τόσον πολὺ ἐμέ, τὸ σπίτι μου, τοὺς ὑπηρέτας, τοὺς φίλους. Χάρις εἰς ὅλους αὐτοὺς, ἔστω καὶ ἂν ἐγὼ δὲν θέλω, ἀναγκαστικῶς λαμβάνω ἀφορμὴν νὰ ἐνθυμῶμαι τὴν καλὴν σου διάθεσιν.

Ὅσον διὰ τὸ γνωστὸν πρόσωπον, ὁ ἀδελφός (δεῖνα) δὲν μοῦ ἀνέφερε τίποτε τὸ δυσάρεστον, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐγὼ ἐξέφερα κατ' αὐτοῦ καμμίαν κρίσιν, ἢ ὁποία νὰ τὸν μειώ-
 30 νῃ. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ στρέψῃς τὴν λύπην σου ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὅποιοι σοῦ διηγῆθησαν αὐτὰ τὰ ψεῦδη καὶ νὰ ἀπαλλάξῃς ἀπὸ κάθε μομφὴν καὶ τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμέ. Ἄν ὅμως ὁ δικηγόρος (δεῖνα) ἐτοιμάζει κάποιαν μήνυσιν, εἰς τὴν διάθεσίν του εἶναι καὶ τὰ δικαστήρια καὶ οἱ νόμοι.³⁵⁹ Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν διὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ νὰ μὴ μοῦ ἀποδώσῃς καμμίαν μομφήν.

357. Κόριον ἔργον τοῦ ἱερέως εἶναι νὰ προσεύχεται «ὑπὲρ τῶν ἐντειλαμένων αὐτῷ εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτῶν» (βλ. «αἰτήσεις» Ἀποδείκνου καὶ Μεσονυκτικοῦ).

358. Πρβλ. αἴτημα Ἐκτενοῦς: «Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν κ α ρ π ο φ ο ρ ο ὦ ν τ ω ν καὶ χ α λ λ ι ε ῖ ρ γ ο ὦ ν τ ω ν».

359. Εἰς τὰ λόγια αὐτὰ διαφαίνεται κάποια ἀγανάκτησις τοῦ Μεγάλου Πατρός.

35 Σὺ πάντως ὅσα καλὰ κάμνεις, διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὰ
θησαυρίζεις.³⁶⁰ Καὶ τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ὁποῖαν δίδεις εἰς
τοὺς δικοκόμενους διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, τὴν προετοι-
μάσεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μισθαπο-
δοσίας.³⁶¹

40 Ἐὰν στείλῃς εἰς τὴν πατρίδα σου καὶ Λεῖψανα Μαρτύ-
ρων θὰ πράξῃς καλῶς, ἔαν θεβαίως, ὅπως μοῦ ἔγραψες, ὁ
ἐκεῖ διωγμὸς ἀνέδειξε καὶ σήμερον Μάρτυρας τοῦ Κυρίου.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 156 (ΡΝΣ΄—CLVI)³⁶²

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΥΑΓΡΙΟΝ³⁶³

1. Ἀπέχω τόσον πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνωμαι δυσφο-
ρίαν διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν γραφομένων σου, ὥστε τούναν-
τίον μοῦ ἐφάνη σύντομος ἡ ἐπιστολὴ χάρις εἰς τὴν εὐχα-
ρίστησιν πού ἐδοκίμασα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσίν της. Πράγμα-
τι, τί θὰ ἦτο περισσότερον εὐχάριστον ἀπὸ τὸ ὄνομα «εἰ-
ρήνη»; ἢ τί θὰ ἦτο ἀγιώτερον καὶ περισσότερον εὐάρε-
στον εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τὸ νὰ συζητῶμεν διὰ τοιαύτης
5 φύσεως ζητήματα;

Εἶθε λοιπὸν ὁ Κύριος νὰ σοῦ δώσῃ τὸν μισθὸν τῶν εἰ-
ρηνοποιῶν,³⁶⁴ ἀφοῦ τόσον καλῶς ἀσχολεῖσαι καὶ μὲ τόσον
ζῆλον ἀφιερώνεσαι εἰς ὑπόθεσιν ἀξίαν μακαρισμοῦ.

10 Πάντως νὰ πιστεύῃς, τιμιώτατε, ὅτι ἐγώ, ἀκριδῶς λό-
γῳ τοῦ ὅτι τὸ ἔχω σταθεράν μου ἀπόφασιν καὶ πάντοτε
προσεύχομαι νὰ ἀξιωθῶ νὰ ἴδω τὴν ἡμέραν, πού ὅλοι ὅσοι
ὡς πρὸς τὸ φρόνημα³⁶⁵ δὲν ἔχουν ὁδηγηθῇ εἰς σχίσμα μετα-
ξύ των, θὰ συγκροτήσουν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σύνοδον, δὲν

360. Πρβλ. Ματθ. 6, 20: «θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ».

361. Πρβλ. Ἑβρ. 10, 35 καὶ 11, 26.

362. Ἐγράφη τὸ 373.

363. Περὶ αὐτοῦ βλ. Ἐπιστ. 138 καὶ τὰς ἐκεῖ σημειώσεις. Ἦτο σχι-
σματικός, ὁπαδὸς τοῦ Παυλίνου. Εἶχε μεγάλην μόρφωσιν. Μετέφρασε τὸν βίον
τοῦ Ἀγίου Ἀντωνίου, τοῦ Μ. Ἀθανασίου εἰς τὴν Λατινικὴν. Τὸ 381 ἐχειρο-
τονήθη ἀντικατοικῶς ὑπὸ μόνου τοῦ Παυλίνου ἐπίσκοπος. Ἀπέθανε τὸ 383.
Μὲ τὸν θάνατόν του ἔληξε τὸ λεγόμενον Ἀντιοχειανὸν ἢ Μελετιανὸν σχίσμα.
Ὁ Μ. Β. φαίνεται ὅτι τὸν ἐξετίμα καὶ ὅτι ἠλπιζεν ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν
του θὰ ἐθεραπευέτο τὸ σχίσμα.

364. Πρβλ. Ματθ. 5, 9: «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ
κληθήσονται».

365. Ὁ Μ. Β. ἐνταῦθα κάμνει διάκρισιν μεταξὺ σχίσματος διοικητικῆς
φύσεως καὶ σχίσματος ὡς πρὸς τὸ φρόνημα, διὰ νὰ τονίσῃ ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν
ἁγίων μερίδων τῶν ὁρθοδόξων ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπόστασις ἦτο πολὺ μικρά.

15 θὰ ἀφήσω κανένα νὰ μοῦ πάρῃ εἰς τὸ ζήτημα αὐτὸ τὰ πρωτεῖα. Διότι θὰ ἤμην πράγματι πολὺ παράλογος ἄνθρωπος, ἂν τὰ σχίσματα, καὶ αἱ πολλαὶ διαιρέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν μοῦ προεκάλουν χαρὰν³⁶⁶ καὶ ἂν ὡς μέγιστον ἀγαθὸν δὲν ἐθεώρουν τὸν ἀληθινὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Θέλω ὁμως νὰ γνωρίζῃς ὅτι ὅσον ὑπερτερῶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιθυμίας, τόσον ὑστερῶ ἀπὸ ἀπόψεως (σωματικῆς) δυνάμεως. Διότι ἀσφαλῶς ἡ τελεία σύνεσίς σου δὲν ἀγνοεῖ ὅτι τὰ πάθη ποῦ μὲ τὸν χρόνον ἔγιναν πολὺ ἰσχυρά, διὰ νὰ διορθωθοῦν κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον ἀπαιτοῦν χρόνον, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀγωγὴν ἰσχυρὰν καὶ πολὺ ἐπίμονον, ἂν κανεὶς θέλῃ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ κακὸν εἰς τὸ θάθος του, μὲ σκοπὸν νὰ ἐκριζώσῃ τελείως ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς τὴν αἰτίαν ποῦ προκαλεῖ τὰς ἀσθενείας.

Γνωρίζεις τί θέλω νὰ εἴπω. Πάντως, ἂν χρειασθῇ νὰ τὸ εἴπω περισσότερο ἀπεριφράστως, θὰ τὸ κάμω,³⁶⁷ διότι κανενὸς εἵδους φόβος δὲν πρόκειται νὰ μὲ ἐπηρεάσῃ.

2. Ὅταν συνεπιῇ μακροχρονίου ἔξεως ἡ φιλαυτία ἔχει ριζωθῇ θαθέως εἰς τὰς ψυχάς, τότε οὔτε ἓνας ἄνθρωπος μόνος τοῦ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τὴν ἐκριζώσῃ, οὔτε μία μόνον ἐπιστολή, οὔτε ἓν μικρὸν χρονικὸν διάστημα. Διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἄρθοῦν ἐξ ὀλοκλήρου αἱ (τυχόν) ὑποψίαι καὶ αἱ συνεπιῇ διχογνωμιῶν προστριβαί, ἂν κάποιος ὁ ὁποῖος ἀπολαύει τῆς ἐμπιστοσύνης ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν³⁶⁸ δὲν ἀναλάβῃ νὰ μεσολαβήσῃ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης. Λοιπὸν, ἂν δεδαίως εἶχον χυθῇ ἐπάνω μου τὰ χαρίσματα τῆς θείας χάριτος καὶ ἤμην ἱκανὸς καὶ μὲ τὰ λόγια μου καὶ μὲ τὰ ἔργα μου καὶ κυρίως μὲ τὰ πνευματικά μου χαρίσματα νὰ καθησυχάσω τοὺς ἀντιθέτους,³⁶⁹ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτολμήσω καὶ ἐπιληφθῶ ἐνὸς τόσον σπουδαίου ἔργου. Ἴσως ὁμως οὔτε καὶ τότε θὰ μοῦ ἔδιδες συμβουλήν νὰ ἐπιχειρήσω τὴν διόρθωσιν μόνος

366. Ἀπὸ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις του, φαίνεται ὅτι ὁ Μ. Β. εἶχε κατηγορηθῇ ὅτι χαίρει νὰ βλέπῃ τὴν Ἐκκλησίαν κατετμημένην εἰς σχίσματα.

367. Ἄν θέλετε νὰ ἐνωθῇ ἡ Ἐκκλησία, θὰ πονέσετε. Κανενὸς εἵδους φόβος δὲν θὰ πρέπη νὰ οἶς ἐπηρεάσῃ. Θὰ χρειασθῇ ὁμως ἀπόφασις, χρόνος καὶ ἀγωγὴ ἰσχυρὰ καὶ ἐπίμονος.

368. Αἱ δύο πλευραὶ ἦσαν οἱ Μελετιανοὶ καὶ οἱ Παυλινιανοί. Πρόσωπον κοινῆς ἐμπιστοσύνης φαίνεται ὅτι ἐθεωρεῖτο ὁ Εὐάγγριος.

369. Τὰ λόγια τοῦ Μ. Β. εἶναι ὅλα μετρημένα. Ὀνομάζει τὴν μίαν παράταξιν ἀντιθέτους, ἀντιπάλους, διὰ νὰ δευχθῇ τὸ ἀπαράδεκτον τῆς καταστάσεως, καὶ λέγει ὅτι χρειάζεται πολλὴ τόλμη διὰ νὰ τὴν προκαλέσῃ.

- 10 μου, ἀφοῦ χάριτι Θεοῦ ὑπάρχει ὁ ἐπίσκοπος³⁷⁰ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει κατὰ πρῶτον λόγον ἢ φροντίς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Οὔτε ὁμως αὐτὸς ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθῃ πρὸς συνάντησίν μου, οὔτε ἐγὼ λόγῳ τῆς κακοκαιρίας ἦτο μέχρι πρὸ ὀλίγου εὐκολόν νὰ ταξιδεύσω. Ἀντιθέτως, ἦτο μᾶλλον ἐντελῶς ἀδύνατον, ὅχι μόνον διότι εἶχον σωματικῶς ἀποκάμει ἀπὸ τὴν μακροχρόνιον ἀσθενειάν μου, ἀλλὰ καὶ διότι μετὰ ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας αἱ διαβάσεις τῶν ὁρέων τῆς
- 15 Ἀρμενίας θὰ καταστοῦν ἀδύνατοι, ἀκόμη καὶ διὰ τοὺς λόγῳ ἡλικίας γεμάτους σφρίγος. Ὅμως δὲν θὰ παραλείψω νὰ καταστήσω αὐτὰ γνωστὰ εἰς αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς μου, μολονότι δὲν περιμένω ὅτι ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν αὐτὴν θὰ προέλθῃ κάτι τὸ ἀξιόλογον, διότι συλλογίζομαι, ἀφ' ἑνὸς ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπὲρ τῆς ἀκριβείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ ἰδία ἢ φύσις τῶν ἐπιστολῶν, δηλαδὴ ὁ γραπτὸς λόγος, δὲν ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ μεταστρέψῃ καὶ νὰ πείσῃ (ὅσον πρέπει). (Προκειμένου δηλαδὴ νὰ πείσῃ κανεὶς κάποιον) εἶναι ἀπαραίτητον καὶ νὰ εἴπῃ πολλὰ καὶ νὰ ἀκούσῃ πολλὰ, καὶ νὰ λύσῃ τὰς ἀπορίας ποὺ τυχὸν δημιουργοῦνται καὶ νὰ παρατάξῃ τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἀπὸ αὐτὰ ὁμως ὁ δι' ἐπιστολῶν γραπτὸς λόγος δὲν ἐπιτυγχάνει τίποτε, διότι εἶναι διασκορπισμένος ἐπάνω εἰς τὸ
- 20 χαρτὶ ἄτονος καὶ ἄψυχος. Παρὰ ταῦτα ὁμως, ὅπως εἶπον, δὲν θὰ παραλείψω νὰ γράψω.

Νὰ γνωρίζῃς ὁμως, ὄντως εὐλαθέστατε καὶ πολυπρόθετε ἀδελφέ μου, ὅτι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχω καμμίαν καὶ μὲ κανένα ἄνθρωπον ἰδιωτικῆς μορφῆς φιλονεικίαν.³⁷¹ Οὔτε ἐξ ἄλλου γνωρίζω λεπτομερῶς τὰς κατηγορίας διὰ τὰς ὁποίας εἶναι πράγματι ἢ ὀνομάζεται ἀπλῶς ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἔνοχος. Συνεπῶς πρέπει νὰ δίδετε ἰδιαίτεραν προσοχὴν εἰς τὸ ποῖαι εἶναι αἱ πεποιθήσεις μου, διότι τίποτε δὲν δύναμαι νὰ πράξω μεροληπτικῶς³⁷² οὔτε εἶμαι προκατελιημμένος ὥστε νὰ συκοφαντῶ μερικούς.

Ἀλλ' εἴθε νὰ εὐδοκήσῃ ὁ Κύριος νὰ γίνουν ὅλα συμφώνως πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις.

40 3. Ἐξ ἄλλου ὁ περιπόθητος υἱός μου Δωρόθεος,³⁷² ὁ συνδιάκόνός μου, μὲ ἐλύπησεν, ὅταν μὲ ἐπληροφόρησε

370. Προφανῶς ἐννοεῖται ὁ Ἅγιος Μελέτιος, ὡς κανονικὸς ἐπίσκοπος.

371. Ἀσφαλῶς καὶ μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἀντικρούει κακοβούλους κατηγορίας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ κατηγορία θὰ ἦτο ὅτι λόγῳ φιλονεικίας μὲ τὸν Παυλῖνον ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ Μελετίου.

371α. Ὁ Courtonne προετίμησε τὴν γραφὴν «πρόσκλησιν», ἐνῶ ὁ De-ferrari «πρόσκλησιν», ἡ ὁποία εἶναι ὀρθότερα καὶ προτιμᾶται καὶ ὅφ' ἡμῶν.

372. Περὶ τοῦ διακόνου Δωροθέου βλ. 3 MBA, σμ. 122, σ. 47.

- περί τῆς εὐλαθείας σου, ὅτι ἐπεφυλάχθης νὰ μετάρχῃς εἰς τὴν σύναξιν των.³⁷³ Αὐτὰ ὁμῶς τὰ ὁποῖα εἶχομεν συμφωνή-
σει, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, δὲν ἦσαν τοιαύτης φύσεως. Πάντως, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ἔχω εἰς τὴν διάθε-
σίν μου κανένα ἀπὸ τὰ κατάλληλα διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐ-
τὴν πρόσωπα, μοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ στείλω ἐγὼ
5 κάποιον εἰς τὴν Δύσιν. Ἄν ὁμῶς ὑπάρχῃ μεταξύ σας κά-
ποιος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ὁ ὁποῖος νὰ ἔχῃ τὴν προθυμίαν
νὰ ἀναλάβῃ τὸν κόπον αὐτὸν χάριν τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι
φανερὸν ὅτι αὐτὸς θὰ πρέπη νὰ γνωρίζῃ καὶ πρὸς τοίους
θὰ πορευθῇ³⁷⁴ καὶ διὰ τοῖον σκοπὸν, καὶ ἀπὸ τοίους θὰ ἐ-
φοδιασθῇ μὲ συστατικὰς ἐπιστολάς, ἀλλὰ καὶ μὲ τί εἶδους
10 ἐπιστολάς. Ἐγὼ τοῦλάχιστον, ἂν καὶ ἀνεζήτησα εἰς τὸ
περιβάλλον μου (τὸν κατάλληλον), ἐν τούτοις δὲν εὗρί-
σκω κανένα. Παρακαλῶ δεδαίως καὶ ἐγὼ τὸν Θεὸν νὰ συγ-
καταριθμηθῶ μὲ τοὺς ἐπτακισχιλίους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι
δὲν ἔκαμψαν τὸ γόνυ εἰς τὸν Βάαλ.³⁷⁵ Ἐκεῖνοι ὁμῶς πού ἐ-
πιβουλεύονται τοὺς πάντας ζητοῦν καὶ τὴν ἰδικήν μου ψυ-
χήν.³⁷⁶ Ἄλλ' αὐτὸ δεδαίως δὲν θὰ γίνῃ αἰτία νὰ παραλεί-
ψω κάτι ἀπὸ τὸν ζῆλον, μὲ τὸν ὁποῖον ὀφείλω νὰ ἐργάζω-
μαι διὰ τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 157 (PNZ'—CLVII)³⁷⁷

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΝ³⁷⁸

Ἄρά γε τὸ φαντάζεσαι πόσον μὲ ἐλύπησε τὸ ὅτι δὲν
κατῴρθωσα νὰ σὲ συναντήσω κατὰ τὸ θέρος; Παρὰ τὸ γε-
γονὸς ὅτι ἡ συνάντησίς μας τὰ περασμένα ἔτη δὲν ὑπῆρξε
τοιαύτη. Ὡστε νὰ φθάσωμεν εἰς κόρον, ὁμῶς, ἀκόμη καὶ
εἰς τὸ ὄνειρόν του ἂν ἴδῃ κανεὶς αὐτὰ πού ποθεῖ, αὐτὸ
προκαλεῖ εἰς ἐκείνους πού ἔχουν ἀγάπην κάποιου εἶδους
παρηγορίαν.

373. Ἦτοι νὰ μεταβῇς εἰς τὴν θεῖαν τοῦ Λειτουργίαν, δηλ. νὰ συμ-
μετάρχῃς εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν. Ὁ Εὐάγγελος εἶχεν ἀναγκασθῇ ἀπὸ τὸν
Μ. Β. νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι θὰ μετέχῃ τῶν συνάξεων τοῦ Μελετίου. Ἀτυχῶς αἱ
καλαὶ συνέψεις δὲν διετετρήθησαν πολὺ.

374. Ἐνταῦθα ὁ Μ. Β. θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι ὁ κάθε Δυτικὸς ἐπίσκοπος
μόνον καὶ μόνον διότι εἶναι ὀρθόδοξος δὲν ἀποτελεῖ καὶ ἐγγύησιν ὀρθῆς ἀντι-
μετωπίσεως τοῦ δυσκόλου προβλήματος τῆς Ἀνατολῆς καὶ διὰ τοῦ Σχίσματος
τῆς Ἀντιοχείας.

375. Πρβλ. Γ' Βασ. 19, 18.

376. Πρβλ. Γ' Βασ. 19, 14.

377. Ἐγγραφή τὸ 373.

378. Περὶ τοῦ Ἀντιόχου βλ. σημ. εἰς Ἐπιστ. 146.

- Παρά ταῦτα ὅμως σὺ οὔτε κἂν μοῦ γράφεις ἐπιστο-
 5 λάς. Εἶσαι τόσον ὀκνηρός, ὥστε καὶ ἡ ἀπουσία σου νὰ μὴ
 εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ εἰς καμμίαν ἄλλην αἰτίαν, εἰμὴ
 μόνον εἰς τὸ ὅτι «βαριέσαι» τὰ ταξίδια χάριν τῆς ἀγάπης.
 Ἄλλ' ὥς πρὸς αὐτὸ τοῦλάχιστον ἄς σταματήσω.
 (Παρακαλῶ) ὅμως νὰ προσεύχεσαι καὶ δι' ἐμέ καὶ νὰ
 παρακαλῇς τὸν Κύριον νὰ μὴ μὲ ἐγκαταλείψῃ, ἀλλ' ὅπως
 10 μὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ μοῦ συνέβησαν,
 παρομοίως νὰ μὲ προφυλάξῃ καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μὲ
 περιμένουν, εἰς δόξαν τοῦ Ὀνόματος Αὐτοῦ, εἰς τὸν ὅ-
 ποῖον ἔχομεν στηρίξει τὴν ἐλπίδα μας.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 158 (ΡΝΗ'—CLVIII)³⁷⁹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΝΤΙΟΧΟΝ³⁸⁰

Ἐπειδὴ αἱ ἁμαρτίαι μοῦ ἔγιναν ἐμπόδιον ὥστε νὰ μὴ
 ἠμπορέσω νὰ πραγματοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν ποὺ εἶχον
 ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ σὲ συναντήσω, τοῦλάχιστον παρη-
 γοροῦμαι διὰ τὴν στέρησιν αὐτὴν μὲ τὰς ἐπιστολάς (ποὺ
 λαμβάνω).

- Σὲ παρακαλῶ ὅμως νὰ μὴ σταματᾷς ποτὲ νὰ μὲ ἐνθυ-
 5 μῇσαι εἰς τὰς προσευχάς σου, ὥστε νὰ ἀξιωθῶ, ἂν ζήσω,
 νὰ σὲ ἀπολαύσω. Εἶδ' ἄλλως, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν προσ-
 ευχῶν σου, νὰ φύγω ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν μὲ καλὰς ἐλ-
 πίδας. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν ἀδελφὸν τὸν ἀρμόδιον διὰ τὰς
 καμήλους, τὸν ἐμπιστευόμεθα εἰς σέ.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 159 (ΡΝΘ'—CLIX)³⁸¹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΠΑΤΕΡΙΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΤΟΥ³⁸²

1. Ἀσφαλῶς καὶ σὺ ὁ ἴδιος θὰ φαντάζεσαι ἀπὸ ἐκεῖνα
 τὰ ὁποῖα μοῦ γράφεις πόσῃν χαρὰν μοῦ ἔδωκε τὸ γράμμα
 τῆς κοσμιότητός σου. Καὶ πράγματι. τί θὰ ἦτο δυνατόν νὰ
 εἶναι περισσότερον εὐχάριστον δι' ἓνα ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος
 συνεχῶς εὐχεται νὰ συναναστρέφεται πάντοτε μὲ ἀνθρώ-

379. Ἐγράφη τὸ 373.

380. Βλ. σημ. 378.

381. Ἐγράφη τὸ 373.

382. Περὶ τοῦ Εὐπατερίου δὲν γνωρίζομεν τίποτε. Ἡ Ἐπιστολὴ εἶναι
 — συμφώνως πρὸς τὸν παρὰ τισι κώδιξιν «διδασκαλία πρὸς τὸ τηρεῖν τὴν
 ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ σύντομος θεολογία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

- πους οἱ ὅποιοι νὰ φοβοῦνται τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀπολαύῃ τῆς ὠφελείας τῶν ἀπὸ ἐπιστολῆν ὡσὰν τὴν ἰδικήν σου, διὰ τῆς
 5 ὁποίας ἐπιζητεῖται ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ;³⁸³ Διότι, ἂν δι' ἡμᾶς ἡ ζωὴ εἶναι ὁ Χριστός,³⁸⁴ κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ λόγος μας πρέπει νὰ εἶναι περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ σκέψις μας καὶ κάθε πρᾶξις μας νὰ ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὰς ἐντολάς Του, καθὼς καὶ ἡ ψυχὴ μας νὰ ἔχη λάβει μορφήν³⁸⁵ ἀνάλογον πρὸς Αὐτόν. Χαίρω λοιπόν, διότι ἐρωτῶμαι διὰ τοιαῦτα πράγματα, ἀλλὰ καὶ συγχαίρω τοὺς ἐρωτῶντας.
- 10 Ἡμεῖς λοιπόν ἀπὸ ὅλα τὰ σύμβολα Πίστεως, τὰ ὁποῖα ἐπενεώθησαν³⁸⁶ μεταγενεστέρως, προετιμήσαμεν τὸ Σύμβολον τῶν ἐν Νικαίᾳ συνεληθόντων Πατέρων, διὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς αὐτὸ ὁ Υἱὸς ὁμολογεῖται ὅτι εἶναι «ὁμοούσιος» μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὅτι ἔχει τὴν ἰδίαν θείαν «φύσιν» (=οὐσίαν) μὲ τὸν Γεννήσαντα. Διότι ὡμολογήθη ἀπὸ τοὺς Ἀγίους ἐκείνους Πατέρας, ἀλλὰ καὶ γίνεται ἀποδεκτὸν ἀπὸ ἡμᾶς τῶρα. οἱ ὅποιοι εὐχόμεθα νὰ ἀκολουθῶμεν
 15 τὰ ἴχνη ἐκείνων, ὅτι εἶναι Φῶς ἐκ Φωτὸς καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ καὶ Ἀγαθὸς ἐξ Ἀγαθοῦ καὶ ὅλα τὰ ἀνάλογα.

2. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅσοι πάντοτε ἐπιχειροῦν εἰς κάτι νὰ καινοτομήσουν προεκάλεσαν ἐσχάτως τὸ ζήτημα περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποσιωπηθῇ ὑπὸ τῶν παλαιότερων λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἠγέρθη κατ' Αὐτοῦ ἀντίρρησις καὶ ἀφέθη «ἀδιάρθρωτον»,³⁸⁷ θὰ προσθέσωμεν ἡμεῖς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διδασκαλίας περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος συμφώνως πρὸς τὰ νοήματα τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Λέγομεν
 5 λοιπόν ὅτι δηλαδὴ ὅπως βαπτίζομεθα, οὕτω καὶ πιστεύο-

383. Πρβλ. Β' Πέτρ. 1, 2: «χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖη ἐν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ».

384. Πρβλ. Κολ. 3, 4 καὶ Ἰωάν. 14, 6.

385. Πρβλ. Ρωμ. 8, 29 καὶ Φιλίπ. 3, 21.

386. Εἰς τὸ κεῖμενον: «ἐφευρεθεισῶν». Ἡ λέξις αὕτη ἀρκεῖ νὰ δεῖξῃ μὲ πόσῃν ἀποφασιστικότητά ἀπέκρουεν ὁ Μ. Β. τὰς ἀρειανικὰς κακοδοξίας καὶ κατ' ἐπέκτασιν κάθε χρησιμοποίησιν τοῦ λεγομένου «ὀρθοῦ λόγου» πρὸς ἀνάπτυξιν ἢ ἔστω κατανόησιν τῆς πίστεως.

387. «Ἀδιάρθρωτον», δηλαδὴ χωρὶς σαφῆ διατύπωσιν εἰς ἄρθρα πίστεως, ἀλλ' ὅχι καὶ ἄγνωστον. Τὸ δόγμα τῆς Θεότητος τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ τῆς «ὁμοουσιότητός» Του εἶχε διατυπωθῇ εἰς τὴν φράσιν: «καὶ εἰς τὸ Ἀγιὸν Πνεῦμα». Μένουσα ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως ἡ περὶ αὐτοῦ διδασκαλία, ἔμεινε καὶ χωρὶς θεολογικὴν τεκμηρίωσιν. Διότι τὸ δόγμα δὲν ἀρχίζει ἀφ' ἧς τίθεται ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Ἀντιθέτως, ἡ ἀμφισβήτησις μαρτυρεῖ ὅτι πρὸ αὐτῆς ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτόν. Πράγματι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Μ. Β. εἰς τὴν Ἐπιστ. 140, τὸ περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος δόγμα ἔμεινεν «ἀδιδόριστον», «ὁ ὅπως τὸ τὸ τῶν Πνευματομαχῶν ἀναφανέντων».

μεν καὶ ὅπως πιστεύομεν, οὕτω καὶ δοξολογοῦμεν.³⁸⁸

- Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ Βάπτισμα ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὸν Σωτῆρα «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»,³⁸⁹ δίδομεν ὁμολογίαν σύμφωνον πρὸς τὸ Βάπτισμα, καθὼς καὶ δοξολογίαν σύμφωνον πρὸς τὴν πίστιν καὶ τὸ δοξάζομεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν εἶναι ξένον πρὸς τὴν θείαν οὐσίαν. Ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ μετέχη εἰς τὰς αὐτὰς τιμὰς αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν εἶναι ξένον (πρὸς τὰ τιμώμενα). Ἐκείνους ὅμως οἱ ὅποιοι ὀνομάζουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κτίσμα τοὺς λυπούμεθα,³⁹⁰ διότι μὲ τέτοια λόγια ὑποπίπτουν εἰς τὸ ἀσυγχώρητον ἀμάρτημα τῆς εἰς Αὐτὸ βλασφημίας.³⁹¹ Ὅταν δηλαδὴ ἡ κτίσις διακρίνεται καὶ διαφέρει (ἀπολύτως) ἀπὸ τὴν Θεότητα, δὲν χρειάζεται καμμία πρόσθετος ἐξηγήσις δι' ὅσους ἔχουν, ἔστω καὶ ὀλίγον, ἐμβαθύνει εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς. Διότι ἡ κτίσις «δουλεύει» (=εἶναι δούλη) ἐνῷ τὸ Πνεῦμα «ἐλευθερώνει».³⁹² ἡ κτίσις χρειάζεται (ἐξ ἄλλου) τὴν ζωὴν, ἐνῷ τὸ Πνεῦμα δίδει ζωὴν.³⁹³ ἡ κτίσις χρειάζεται διδασκαλίαν, ἐνῷ τὸ Πνεῦμα διδάσκει.³⁹⁴ ἡ κτίσις ἀγιάζεται, ἐνῷ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ἀγιάζον.³⁹⁵

- Καὶ ἂν ἀκόμη ἀναφέρῃς τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ ὅλας τὰς ὑπερκοσμίους Δυνάμεις (μὴ λησμονῆς ὅτι) λαμβάνουν τὴν ἀγιωσύνην διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,³⁹⁶ ἐνῷ τὸ ἴδιον Πνεῦμα ἔχει τὴν ἀγιότητα εἰς τὴν οὐσίαν Του, διότι δὲν τὴν ἔλαβε κατὰ χάριν, ἀλλὰ τὴν ἔχει συνδεδεμένην μὲ τὴν οὐσίαν του. Ἐντεῦθεν καὶ ἔχει τύχει τῆς προσηγορίας «Ἅγιον» κατ' ἐξαίρετον τρόπον. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ φύσιν Ἅγιον, ὡς κατὰ φύσιν Ἅγιος εἶναι ὁ Πατὴρ καὶ κατὰ φύσιν Ἅγιος εἶναι ὁ

388. Τὰ λόγια αὐτὰ ἀποτελοῦν βασικὴν ἀρχὴν τῆς Θεολογίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίως τοῦ Μ. Β. Ἀπαιτεῖται ἀπόλυτος ἀλληλεξάρτησις μεταξὺ Βαπτισματος, πίστεως καὶ δοξολογίας. Ἡ πράξις πρέπει νὰ εἶναι «θεωρίας-ἐπίδασις», κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον.

389. Ματθ. 28, 19.

390. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθὴ στάσις ἐναντι τοῦ Διαδόλου καὶ τοῦ σπέρματος του (τῶν αἱρετικῶν). Νὰ τοὺς λυπούμεθα διὰ τὸ ἐλεεινὸν κατάντημά των καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν τύχην των.

391. Πρβλ. Μάρκ. 3, 29.

392. Πρβλ. Ρωμ. 8, 2.

393. Πρβλ. Β' Κορ. 3, 6: «Τὸ Πνεῦμα ζωοποιεῖ».

394. Πρβλ. Λουκ. 12, 12.

395. Πρβλ. Α' Πέτρ. 1, 2: «Τὸ γὰρ Ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς».

396. Βλ. καὶ Διδόμου τοῦ Τυφλοῦ «De Spiritu Sancto», κεφ. 4-5.

30 Υἱός, οὔτε ἐγὼ ἀνέχομαι νὰ τὸ χωρίσω ἀπὸ τὴν Ἀγίαν καὶ μακαρίαν Τριάδα καὶ νὰ τὸ ἀποκόψω ἀπὸ Αὐτήν, οὔτε ἐπιδοκιμάζω ἐκείνους οἱ ὁποῖοι χωρὶς πολὺν δισταγμὸν τὸ κατατάσσουν εἰς τὰ κτίσματα.

35 Αὐτὰ ὡς ἐν περιλήψει λεχθέντα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σας εἶθε νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ σας ἀρκετὰ. Σεῖς λοιπὸν ἀπὸ αὐτά, ὡς ἀπὸ μικροῦς σπόρους θὰ καλλιεργήσετε πολὺ περισσότερον τὴν εὐσέβειαν διὰ τῆς πρὸς τοῦτο συνεργείας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος,³⁹⁷ καθὼς λέγει ἡ Γραφή: «Δίδε εἰς σοφὸν ἀφορμὴν καὶ θὰ γίνῃ σοφώτερος».³⁹⁸ Τὴν πληρεστέ-
 40 ραν πάντως διδασκαλίαν θὰ τὴν ἀναβάλωμεν διὰ τὴν προσωπικὴν μας συνάντησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον θὰ ἐπιλύσωμεν καὶ τὰς ἐνστάσεις καὶ θὰ δώσωμεν ἑκτενεστέρας μαρτυρίας ἀπὸ τὰς Ἀγίας Γραφάς, ἀλλὰ καὶ θὰ καταστή ὑμεῖς δυνατόν νὰ ἐπικυρώσωμεν κάθε ὑγιὰ διατύπωσιν τῆς πίστεως. Ὅσον διὰ τώρα, συγχωρήσατέ με διὰ τὴν συντομίαν.³⁹⁹ Ἐγὼ μάλιστα ἂν δὲν ἐνόμιζον ὅτι θὰ ἦτο μεγαλυτέρα ζημία τὸ νὰ ἀρνηθῶ ἐξ ὁλοκλήρου νὰ ἱκανοποιήσω τὸ αἶτημά σας, ἀπὸ τὸ νὰ δώσω ἑλλιπῆ ἀπάντησιν, δὲν θὰ ἔδιδον καμμίαν ἀπολύτως ἀπάντησιν.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 160 (ΡΞ'—CLX)³⁹⁹

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΔΩΡΟΝ⁴⁰⁰

1. Ἐλαβον μίαν ἐπιστολήν, ἡ ὁποία φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «τοῦ Διοδώρου», τὰ ἐν συνεχείᾳ ὁμῶς νομίζω ὅτι

397. Πρβλ. καὶ τὸ ἐν τῇ Δοξαστικῇ τῆς Πεντηκοστῆς, οὗ ἡ ἀρχὴ «Δεῦτε λαοί»: «Ἅγιος ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα δημιουργήσας δι' Υἱοῦ σ υ ν ε ρ γ ε ῖ α τοῦ Ἀγίου Πνεύματος».

398. Παρ. 9, 9.

398α. Ἡ διδομένη περίληψις τῆς περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος διδασκαλίας εἶναι τόσοσιν πλήρης, ὥστε ὁ Εὐπατέριος θὰ ἔμεινεν ἱκανοποιημένος.

399. Ἐγράφη τὸ 373. Ἡ Ἐπιστολὴ εἶναι «Κανονική» (Κανὼν 87).

400. Πρόκειται περὶ τοῦ περιφήμου Διοδώρου τοῦ μετέπειτα (378) γενομένου Ἐπισκόπου Ταρσοῦ. Ὁ Μ. Β. προσκοιεῖται ὅτι δὲν παραδέχεται ὅτι αἱ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀντικρουόμεναι ἀπόψεις ἀνήκον εἰς τὸν Διόδωρον. Ἰσως ἤθελεν οὕτω νὰ τοῦ δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ τὰς ἀπορρίψῃ ἀνεπὶ τώτερον. Κατὰ τὸν Ἰω. Ζωναρᾶν ὁ Μ. Β. προσκοιεῖται ὅτι θεωρεῖ ψευδεπίγραφον τὴν ἐπιστολήν τοῦ Διοδώρου, «ἵνα μὴ δοκῇ ἐντρέπειν αὐτὸν καὶ οὕτως ἐνοστατικώτερον αὐτὸν ἀπεργάσασθαι». Ἀτυχῶς ὁμοῦ αἱ ἀπόψεις αὗται ἦσαν ἀπολύτως σύμφωνοι πρὸς τὴν βασικὴν ἐρμηνευτικὴν ἀρχὴν τοῦ Διοδώρου. Κατὰ τὸ διδαστήριον τῆς ζωῆς του (ἀπέθανε τὸ 394) ὁ Διόδωρος ἐθεωρεῖτο στίλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀλλὰ τὸ 449 κατεδικάσθη ὑπὸ Συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς πρωταίτιος τοῦ Νεστοριανισμοῦ.

ἀρμόζουν εἰς κάποιον ἄλλον μᾶλλον παρὰ εἰς τὸν Διόδωρον. Πράγματι, κατὰ τὴν γνώμην μου κάποιος «τεχνίτης»,⁴⁰¹ ἀφοῦ ὑπεδύθη τὸ πρόσωπόν σου, ἠθέλησε μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ καταστήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀξιόπιστον εἰς τοὺς ἀκροατάς του. Αὐτὸς ἀσφαλῶς ὅταν ἠρωτήθη ἀπὸ κάποιον, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν τῆς ἀποθανούσης συζύγου του, δὲν ἔφριξε μὲ τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἤκουσεν ἤρεμος καὶ μὲ πολλὴν παρηρσίαν καὶ δραστηριότητα ἐπραγματοποίησε (οὕτω) μὲ ἐκείνον τὴν αἰσχρὰν ἐπιθυμίαν.⁴⁰²

- Λοιπὸν, ἂν μὲν ἐξηκολούθουν νὰ ἔχω τὸ γράμμα αὐτό, θὰ σοῦ τὸ ἔστελλον τὸ ἴδιον καὶ θάσει αὐτοῦ θὰ ἡδύνασο νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸς ὁ ὁποῖος μοῦ τὸ ἔδειξε τὸ ἐπῆρε πάλιν, καὶ μάλιστα τὸ περιέφερεν ὡς τρόπαιον ἐναντίον μου, ἐπειδὴ ἐγὼ εἶχον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπαγορεύσει τὸν ἐν λόγῳ γάμον ἐνῷ αὐτὸς ἰσχυρίζετο ὅτι ἔχει ἔγγραφον τὴν ἄδειαν⁴⁰³ σοῦ γράφω τώρα τοῦτο. Καὶ τὸ πράττω, διὰ νὰ ἐπιτεθῶμεν (μαζί) μὲ τὰ δύο χέρια κατὰ τῆς νόθου ἐκείνης ἐπιστολῆς καὶ νὰ μὴ ἀφήσωμεν εἰς αὐτὴν κανὲν ἴχνος κύρους. διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ ζημιώνῃ ἀνέτως ὅσους τὴν ἀναγινώσκουν.

2. Πρῶτῃ λοιπὸν εἰς σημασίαν καὶ μεγίστης σπουδαιότητος εἰς τὰ σχετικὰ ζητήματα εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς ἡμᾶς (ἐκκλησιαστικῇ) συνήθεια.^{403α} τὴν ὁποῖαν δυνάμεθα νὰ ἐπικαλούμεθα ὡς ἰσοδύναμον νόμον, ἐπειδὴ οἱ (ἐκκλησιαστικοί) θεσμοὶ μᾶς παροεδόθησαν ὑπὸ Ἀγίων ἀνδρῶν (τῶν Πατέρων). Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ ἐξῆς: ἂν κάποιος κυριευθεὶς ὑπὸ ἀκαθάστου πάθους πᾶσῃ εἰς ἀθέμιτον σαρκικὴν σχέσιν μὲ δύο ἀδελφάς, τοῦτο νὰ μὴ τὸ θεωρῇ κανεὶς γάμον καὶ νὰ μὴ τοὺς δέχεται κατ' οὐδένα λόγον εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν πλήρωμα⁴⁰⁴ πρὶν χωρίσουν

401. Δηλ. πλαστογράφος, ἐπινοητὴς διὰ «τέχνης», μηχανορραφίας.

402. Εἰς τὸ κείμενον: «γενναίως καὶ ἀγωνιστικῶς», προφανῶς λεγόμενα εἰρωνικῶς καὶ μὲ σκοπὸν νὰ καυτηριασθῇ ὁ ζήλος εἰς πράγματα ἐπιλήψιμα.

403. Ἡ ἀκριδὴς ἔννοια τοῦ κειμένου ἐνταῦθα εἶναι «τὸ ἔχω ἔγγραφως ὅτι (ἔξεστί μοι) εἶναι δικαίωμά μου νά...». Ἴσως καὶ ἡ λέξις «ἔγγραφως» πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ «μὲ μαρτυρίαν ἀπὸ τὴν Γραφὴν». Ἡ φράσις δεικνύει τὴν ἀναισχυντίαν ποὺ προεκάλεσεν ἡ παράδοξις θεολογία τοῦ Διοδώρου.

403α. Κατὰ Ζωναρὰν, «ἔθος εἶναι τὸ ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐνεργεῖσθαι».

404. «Πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας» εἶναι ὅλοι ὅσοι ἀπαρτίζουν ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, πληροῦν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄρα, ἀφοῦ δὲν πρέπει νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὸ πλήρωμα, ἔπαυσαν νὰ εἶναι μέλη τοῦ πληρώματος. Ἄρα: οἱ ἄνθρωποι παύουν νὰ ἀποτελοῦν μέλη τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὅχι μόνον διὰ τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τῆς πίστεως, ὡς κακῶς ὑποστηρέ-

μεταξύ των. Συνεπώς, ακόμη και ἂν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἴπωμεν κάτι ἄλλο, θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρῇται ἄρκετὴ ἡ συνήθεια πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὸ κακόν. Ἀφοῦ ὁμοῦ αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν προσεπάθησε μὲ
 10 ἓν ἐπιχείρημα κίβδηλον νὰ παρειαγάγῃ εἰς τὸν δῖον τῶν ἀνθρώπων ἓν τόσον μεγάλο κακόν, καθίσταται ἀπαραίτητον νὰ μὴ ἀδιαφορήσω καὶ ἐγὼ διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν συλλογισμῶν⁴⁰⁵ (προσφερομένην εἰς ἐμὲ) βοήθειαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, παρ' ὅτι θεδαίως νομίζω ὅτι προκειμένου περὶ ζητημάτων πολὺ σαφῶν ἢ πεποιθήσεις τὴν ὁποῖαν ἔχει ὁ καθείς διαμορφώσει εἶναι ἀνωτέρας σημασίας ἀπὸ τυχόν λογικὰ συμπεράσματα.

3. Ἡ Ἀγία Γραφή εἰς τὸ Λευϊτικόν λέγει (σχετικῶς) : «Δὲν θὰ λάβῃς εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν τῆς γυναικὸς σου (ὡς δευτέραν σύζυγον) καὶ ἀντίζηλον τῆς γυναικὸς σου, καὶ νὰ ἀσχημονήσῃς μὲ αὐτήν, ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ σου ζῇ».⁴⁰⁶ Λέγει λοιπὸν αὐτὸς ὅτι εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ τὴν πάρῃ σύζυγον, ἐὰν (ἡ ἀδελφὴ τῆς) ἔχει
 5 ἀποθάνει. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν ἐγὼ θὰ ἀπαντήσω ἐν πρώτοις μὲν ὅτι, «ὅσα λέγει ὁ Νόμος τὰ λέγει διὰ τοὺς ἐν Νόμῳ»,⁴⁰⁷ διότι ἄλλως (μὲ βάσιν τοῦλάχιστον τὴν ἀρχὴν αὐτὴν) θὰ πρέπη νὰ ὑποχρεούμεθα καὶ εἰς τὴν περιτομὴν καὶ τὴν τήρησιν τοῦ Σαββάτου καὶ εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ ὠρισμένα φαγητά.

Δὲν εἶναι καθόλου ὀρθόν, ὡς ἂν μὲν εὐρίσκομεν κάτι τὸ ὁποῖον συμβαδίζει μὲ τὰς ἡδονὰς μας, νὰ ὑποβάλωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας⁴⁰⁸ τοῦ Νόμου, ἐνῶ ὡς ἂν κάποιος ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου
 10 μᾶς φανῇ βαρεῖα, τότε νὰ ἐπιτρέφωμεν εἰς τὴν ἐν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν.⁴⁰⁹ Ἡρωτήθην ἂν ἐπιτρέπη ἡ Γραφὴ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου του. Ἀπήντησα αὐτό, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι τὸ ὀρθόν καὶ ἀληθές: ὅτι δὲν τὸ λέγει ἡ Γραφή. Πάντως, τὸ νὰ προσπαθῇ κανεὶς διὰ τῶν λογικῶν συμπερασμάτων νὰ καθορίσῃ κάτι, διὰ τὸ ὁποῖον ἐτηρήθῃ σιγὴ, φανερώνει νο-

ζουν τινές, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ βασικὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς ζωῆς. Πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκκλησίασμα ταυτίζονται; Μᾶλλον ναί.

405. Τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι ἀπόβλητα, ἰδίως προκειμένου περὶ ἀπολογίας. «Πάσσαλος πασσάλῳ ἐκκρούεται».

406. Λευϊτ. 18, 18.

407. Γαλ. 5, 1.

408. Ἔ. ἀ.

409. Πρβλ. Ρωμ. 8, 21 καὶ Γαλ. 2, 4.

115 μοθέτην⁴¹⁰ καὶ ὄχι ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἐκθέτει (ἀπλῶς) τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου. Διότι κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦλάχιστον θὰ δύναται καθένas, ποὺ θὰ τὸ ἤθελε νὰ ἀποτολμᾷ, ἀκόμη καὶ ἐνῶ θὰ ζῇ ἡ σύζυγός του, νὰ λαμβάνη τὴν ἀδελφήν της.

20 Αὐτὸ τὸ ἴδιον σόφισμα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ κανεὶς καὶ εἰς ἐκεῖνον. Διότι οὗτος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Γραφή λέγει: «οὐ λήψει ἀντίζηλον»,⁴¹¹ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἐμποδίσῃ νὰ λάβῃ κανεὶς σύζυγον τὴν ἐκτός⁴¹² ζηλοτυπίας. Ὅποιος λοιπὸν ὑποστηρίζει τὸ πάθος (τοῦ ἀθεμίτου γάμου), θὰ πρέπει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ ἦθος τῶν δύο ἀδελφῶν ὡς «ἀζηλότυπον». Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ ἔχῃ ἐκλείψει ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γραφή ἀπηγόρευσε νὰ λαμβάνη κανεὶς συζύγους καὶ τὰς δύο ἀδελφὰς ταυτοχρόνως τί πλέον θὰ ἐμποδίσῃ κανένα νὰ λαμβάνῃ δύο ἀδελφάς;

25 Θὰ ἀπαντήσω ὁμῶς ὅτι ἡ Γραφή δὲν λέγει τοῦτο. Ἀλλὰ (εἰς τὴν Γραφήν) δὲν ἔχουν ὀρισθῇ οὔτε ἐκεῖνα (περὶ τῶν ὁποίων ὠμιλήσαμεν ἀνωτέρω). Τούναντίον, τὸ νόημα τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ δίδει καὶ εἰς τοὺς δύο ἐξ ἴσου τὴν ἀδειαν (ἐλευθερίαν) θὰ ἔπρεπεν ὁμῶς, ἀφοῦ ἀνέτρεχον δι' ὀλίγον εἰς τὸν πρὸ τῆς νομοθεσίας χρόνον, διὰ νὰ εἶχον ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ ζητήματα αὐτά.⁴¹³ Πράγματι, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ νομοθέτης δὲν περιέλαβεν (εἰς τὰς διατάξεις του) κάθε εἶδος ἁμαρτήματος, ἀλλ' ὅτι ἰδιαζόντως ἀπαγορεύει τὰ συνήθη εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχον ἀναχωρήσει οἱ Ἰσραηλῖται, καθὼς καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς τοὺς ὁποίους μετέβαινον. Κατὰ λέξιν ἡ Ἁγία Γραφή ὀρίζει τὰ ἐξῆς: «Δὲν θὰ συμπεριφέρεσθε συμφώνως πρὸς τὰς συνηθείας τῆς Αἰγύπτου, ὅπου εἶχατε κατοικήσει, οὔτε ἐπίσης πρὸς τὰς συνηθείας τῆς Χαναάν, ὅπου ἐγὼ θὰ σᾶς εἰσαγάγω· δὲν θὰ ἀκολουθήσετε τὰ ἔθιμα τῶν»⁴¹⁴

30 35 Συνεπῶς, φαίνεται ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἁμαρτίας δὲν ἐπεκράτει τότε μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ νομοθέτης δὲν ἐχρειάσθη νὰ κάμῃ ἐιδικὴν διάταξιν προφυλάσσοσαν ἀπὸ αὐτοῦ. ἀλλ' ἤρκεσθι πρὸς κατηγορίαν τῆς βδελυρᾶς αὐτῆς πράξεως εἰς τὸ ἀδίδακτον ἔθιμον.

Πῶς λοιπὸν, ἀφοῦ ἀπηγόρευσε τὸ μεγαλύτερον, ἐσιώπησε διὰ τὸ μικρότερον; Ἐπειδὴ ἦτο φανερόν ὅτι πολ-

410. Καὶ δὴ ἀντινομοθετοῦντα πρὸς τὸν μόνον ἀληθινὸν Νομοθέτην. Ἄρα ἡ προσπάθεια αὕτη εἶναι ἡ χειρόστη ἀσέβεια.

411. Λευϊτ. 18, 18.

412. Ἦτοι τὴν ἀπηλλαγμένην τοῦ πάθους τῆς ζηλοτυπίας.

413. Ζητήματα· μὲ ἀπλὰ λόγια «σκοτοῦρες».

414. Λευϊτ. 18, 3.

- 40 λους σαρκολάτρας θὰ τοὺς ἔδλαπτε τὸ κακὸν παράδειγμα τοῦ Πατριάρχου (καὶ θὰ τοὺς ἔκαμνε) νὰ νομίζουν ὅτι ἐπιτρέπετο νὰ ἔχουν ταυτοχρόνως συζύγους δύο ἀδελφάς.⁴¹⁴ Ἡμεῖς ὁμῶς τί πρέπει νὰ κάμνωμεν; Νὰ διδάσκωμεν αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγει ἡ Γραφή σαφῶς ἢ (ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ) νὰ προσπαθῶμεν νὰ ἀνακαλύπτωμεν τί νόημα θὰ εἶχον ὅσα ἀποσιωπᾶ; Οὕτω, δὲν εἶχεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γραφῇ εἰς τὸν Νόμον (τοῦ Μωυσέως) ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πατὴρ καὶ υἱὸς νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἰδίαν παλλακίδα. Ἀπὸ τὸν Προφήτην ὁμῶς αὐτὸ ἐθεωρήθη ἄξιον μεγίστης κατακρίσεως, ἀφοῦ λέγει: «υἱὸς καὶ πατὴρ ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἰδίαν παλλακίδα».⁴¹⁵ Ἀλλὰ καὶ πόσα ἄλλα εἶδη ἁμαρτημάτων ὑπάρχουν, τὰ ὁποῖα εὗρηκε μὲ τὸ «κέντρον ἐρεύνης»⁴¹⁶ τῶν δαιμόνων, ἐνῶ ἡ Ἁγία Γραφή ἐσιώπησεν ἐντελῶς δι' αὐτά, διότι δὲν ἤθελε νὰ μολύνη τὴν σεμνότητά της μὲ τὰς αἰσχρὰς ὀνομασίας τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν; Ἐν τούτοις, τὰ ἀκάθαρτα αὐτὰ πάθη τὰ κατεδίκασε μὲ γενικοὺς χαρακτηρισμοὺς. Οὕτω λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Πορνεία καὶ κάθε εἶδους ἀκαθαρσία οὔτε κἂν νὰ ἀναφέρονται ἀνάμεσά σας, ὡς ἀρμόζει εἰς ἁγίους»,⁴¹⁷ περιλαμβάνων εἰς τὸ ὄνομα «ἀκαθαρσία» τὰς ἀκατονομάστους πράξεις καὶ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Συνεπῶς ἡ σιωπὴ δὲν δίδει ὁπωσδήποτε ἐλευθερίαν εἰς τοὺς φιληδόνους.
- 50 4. Ἐγὼ πάντως νομίζω ὅτι τὸ σημεῖον αὐτὸ δὲν ἔχει ἀποσιωπηθῇ, ἀλλ' ὅτι ὅλως τὸυναντίον ὁ νομοθέτης τὸ ἔχει ἀπαγορεύσει μὲ μεγάλην ὀξύτητα. Διότι τὸ «οὐκ εἰσελεύση πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν»,⁴¹⁸ συμπεριλαμβάνει καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς συγγενείας. Διότι τίς εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ πλησιέστερος ἀπὸ ἀπόψεως συγγενείας εἰς ἓνα ἄνδρα ἀπὸ τὴν σύζυγόν του, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἰδικήν του σάρκα; Διότι δὲν εἶναι πλέον δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ.⁴¹⁹ Συνεπῶς διὰ μέσου τῆς συζύγου καὶ ἡ ἀδελφὴ της ὑπάγεται εἰς τοὺς συγγε-
- 55

414α. Ὁ Πατριάρχης Ἰακώβ, ὡς γνωστόν, εἶχε λάβει δύο ἀδελφάς, τὴν Λεῖαν καὶ τὴν Ραχήλ. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔργα τῶν Πατριάρχων καὶ τῶν Προφητῶν δὲν εἶναι πάντοτε κανὼν τοῦ πρακτικοῦ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Καὶ ἡ μέθη τοῦ Νῶε καὶ ἡ μοιχεία τοῦ Δαυὶδ καὶ ἡ διγαμία τοῦ Ἰακώβ καὶ ἡ πολυγαμία τοῦ Σολομῶντος ἦσαν ἔκνομοι καὶ κατάκριτοι.

415. Ἀμῶς 2, 7. Εἰς τὸ κείμενον: ἀφ' ἐνὸς «ἐταῖρα» καὶ ἀφ' ἐτέρου «παιδίσκη».

416. Εἰς τὸ κείμενον «διδασχάλιον», ἦτοι «ἐπισιτιστικὸν ἐρεῦνης»!

417. Ἐφ. 5, 3.

418. Λευϊτ. 18, 6. Ἦτοι: «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔλθῃς εἰς σαρκικὰς σχέσεις μὲ οἰονδήποτε κατὰ σάρκα συγγενικὸν σου πρόσωπον».

419. Ἐφ. 5, 31.

- 10 νεῖς τοῦ ἀνδρός. Ὅπως δηλαδή δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ τὴν μητέρα τῆς συζύγου του οὔτε τὴν θυγατέρα⁴¹⁹ α τῆς συζύγου του, διότι ἐπίσης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ οὔτε τὴν μητέρα του οὔτε τὴν θυγατέρα του, παρομοίως (δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πάρῃ) οὔτε τὴν ἀδελφὴν τῆς συζύγου του, διότι ἐπίσης οὔτε τὴν ἰδικήν του ἀδελφὴν. Ἀντιστρόφως ἐπίσης τοῦτο οὔτε εἰς τὴν σύζυγον ἐπιτρέπεται νὰ ἔλθῃ εἰς γαμικὸν συνοικέσιον μὲ τοὺς συγγενεῖς τοῦ συζύγου τῆς. Διότι καὶ διὰ τοὺς δύο εἶναι κοινὰ τὰ νόμιμα τῆς συγγενείας.

- 15 Πάντως ἐγὼ διακηρύσσω εἰς κάθε ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος σκέπτεται τὸν γάμον ὅτι «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»⁴²⁰ καὶ «ὁ χρόνος εἶναι ἤδη περιωρισμένος, εἰς τρόπον ὥστε ἀκόμη καὶ ὅσοι ἔχουν γυναῖκας νὰ εἶναι ὡς νὰ μὴ ἔχουν».⁴²¹ Ἄν ὅμως κανεῖς μοῦ ἀναγινώσκῃ τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε»,⁴²² θὰ γελάσω μὲ ἐκεῖνον ὅστις δὲν διακρίνει τὴν περίπτωσιν τῆς κάθε νομοθετικῆς διατάξεως. Οὕτως, ὁ δεῦτερος γάμος εἶναι παρηγορία πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πορνείας,⁴²³ ὅχι μέσον δι' αἰσχροῦς πράξεις. Λέγει (ὁ Ἀπόστολος): «Ἄν δὲν ἐγκρατεύωνται, (τότε) ἅς ἔλθουν εἰς γάμον».⁴²⁴ Ὅχι ὅμως καὶ ἀφοῦ ἔλθουν εἰς γάμον, ἅς κάμνουν ὅ,τι παρανομίαν θέλουν.⁴²⁴ α

- 5 Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ὁποῖοι ἐκτυφλοῦν τὴν ψυχὴν μὲ τὸ πάθος τῆς ἀτιμίας, οὔτε κἂν τὴν φύσιν δίδουν προσοχήν, ἢ ὅποια ἐξ ἀρχῆς ἔχει κάμει διάκρισιν μεταξύ τῶν προσηγοριῶν συγγενείας. (Πράγματι, εἰς περίπτωσιν πραγματοποιήσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀθεμίτου γάμου), θάσει ποίᾳ συγγενείας θὰ προσφωνοῦν τὰ γεννηθέντα τέκνα; Θὰ τὰ ὀνομάζουν ἀδέλφια μεταξύ των ἢ ἐξαδέλφια; διότι καὶ τὰ δύο θὰ ἀρμόζουν εἰς αὐτὰ λόγῳ τῆς συγχύσεως τῶν γεννῶν. Ἄνθρωπε, μὴ μεταβάλλῃς τὴν θείαν εἰς μητρειάν τῶν νηπίων (τέκνων σου) καὶ μὴ ἐξοπλίσῃς μὲ τὴν ἀμείλικτον ζηλοτυπίαν ἐκείνην, ἢ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ περιβάλλῃ ὥσάν τὴν μητέρα των μὲ στοργήν. Διότι εἶναι γνωστὸν ὅ-

419α. Ἐννοεῖται προφανῶς «θυγατέρα τῆς γυναικὸς» τοῦ ἐκ προηγουμένου αὐτῆς γάμου μετ' ἄλλου καὶ ἀποθανόντος ἤδη συζύγου.

420. Α' Κορ. 7, 31.

421. Α' Κορ. 7, 29.

422. Γεν. 1, 28.

423. Τοῦτο ἀποτελεῖ συμπέρασμα τῶν κατωτέρω λεγομένων.

424. Α' Κορ. 7, 9.

424α. Ὁ Μ. Β. ἀπὸ τὸ «εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησάτωσαν» σαφῶς συνάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ 8' γάμος εἶναι «παραμυθία πορνείας» καὶ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δικαιολογεῖ ἡ συζυγικὴ ἰδιότης ἀσελεγεῖς πράξεις.

- τι μόνον τὸ μῖσος τῶν μητρειῶν παρατείνει τὴν ἔχθραν καὶ μετὰ τὸν θάνατον. Καὶ ἐνῷ ἀκόμη περισσότερον οἱ δι' ἄλλους τινὰς λόγους (καθιστάμενοι) ἐχθροὶ συμφιλιώνονται μετὰ τὸς νεκρούς, ⁴²⁵ ἀντιθέτως αἱ μητρικαὶ ἀρχίζουσιν τὸ μῖσος τῶν μετὰ τὸν θάνατον (τῆς μισουμένης). ⁴²⁶ α' Ἀλλὰ διὰ νὰ συγκεφαλαιώσωμεν τὰ λεχθέντα: ἂν μὲν ἐπιθυμῇ τὸν γάμον συμφώνως πρὸς τὸν νόμον, ὅλη ἡ οἰκουμένη εἶναι ἀνοικτή ⁴²⁶ ἂν ὅμως ἡ διασύνη του προέρχεται ἀπὸ πάθος, τότε πρέπει νὰ ἐμποδισθῇ δι' ἓνα ἀκόμη λόγον· «ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι (νὰ κρατῇ τὸ σῶμα του) ἐν ἀγισμῷ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας». ⁴²⁷ Ἐνῷ ὅμως ἔχω τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εἴπω περισσότερα, με συγκρατεῖ ἡ περιωρισμένη ἔκτασις τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι λοιπὸν ἡ ἡ παραίνεσις μου νὰ ἀποδειχθῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν ἰσχυροτέρα ἀπὸ τὸ πάθος του, ἢ (τούλάχιστον) νὰ μὴ ἔλθῃ αὐτὸ τὸ μῖσος εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου, ἀλλὰ νὰ μείνῃ εἰς τοὺς τόπους, ὅπου τυχὸν ἀπετολμήθη. ⁴²⁷ α

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 161 (ΡΞΑ'—CLXI) ⁴²⁸

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ, ΟΤΑΝ ΕΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΗ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΙΚΟΝΙΟΥ ⁴²⁹

1. Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐκλέγει ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἰς ἐκάστην γενεάν εὐαρεστοῦν ἐνώπιόν Του καὶ γνωρίζει τὰ «σκευὴ τῆς ἐκλογῆς» ⁴²⁹ α Του καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ «εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἀγίων» (Μυστηρίων), ⁴²⁹ β ὁ Ὅποι-

425. Δηλ. συγχωροῦν τοὺς ἐχθροὺς των, ὅταν ἀποθάνουν, καὶ παύουν νὰ τοὺς μισοῦν.

425α. Ψυχολογικωτάτη παρατήρησις τοῦ μεγάλου καὶ «οἰκουμενικοῦ Διδασκάλου», εἰς τὸν ὁποῖον τόσοσ σοφῶς ἀρμόζει ἡ φράσις τοῦ Ἀπολυτικίου του: «τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη κατεκόσμησας»!

426. Ἀσφαλῶς πρόκειται περὶ παροϊμιώδους ἐκφράσεως, ἡ ὁποία σημαίνει: «ὅλος ὁ κόσμος εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν του», ἢ «ἀπόλυτον καὶ ἀναφαίρετον δικαίωμά του».

427. Α' Θεσ. 4, 4.

427α. Ὡς παρατηρεῖ ὁ Πατριάρχης Θεόδωρος Βαλααμῶν, «Θεοῦ χάριτι, σήμερον οὐδὲ εἰς ἐνθύμηνιν ὅλως ἔρχεται ἀνθρώπου Χριστιανοῦ» νὰ λάβῃ συζύγου δύο ἀδελφάς. Εἰς περιπτώσεις πάντως παρανόμου τοιαύτης ἀκατονομάστου συζυγίας, πρέπει νὰ ἰσχύῃ τὸ παιδαγωγικώτατον καὶ «σωτήριο» μέτρον τοῦ ἀφορισμοῦ, «ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβον ἔχωσιν» (Α' Τιμ. 5, 20).

428. Ἐγγράφῃ τὸ 374.

429. Περὶ τοῦ Ἀγίου Ἀμφιλοχίου 6λ. σημ. εἰς Ἐπιστ. 150.

429α. Πράξ. 9, 15.

429β. Ἐδρ. 8, 2. Ἵσως συγχρόνως ἔχει καὶ τὴν ἐννοίαν: «εἰς τὴν ὁπη-

- ος και σέ, ἐνῷ τώρα ἤθελες, ὡς λέγεις, νὰ ἀποφύγῃς ὄχι ἐμέ, ἀλλὰ τὴν κλῆσιν ἢ ὁποῖα ἐπερίμενες ὅτι θὰ σοῦ ἀπη-
 5 θύνετο δι' ἐμοῦ, σέ συνέλαβε μὲ δίκτυα τῆς χάριτός Του, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγῃ κανεὶς, καὶ σέ ὠδή-
 γησεν εἰς τὸ κέντρον τῆς Πισιδίας,⁴³⁰ νὰ θηρεύῃς διὰ τὸν Κύριον ἀνθρώπους,⁴³¹ καὶ νὰ σύρῃς ἀπὸ τὸν θυθὸν (τῆς ἀπωλείας) εἰς τὸ φῶς (τῆς σωτηρίας)⁴³² ὅσους εἶχον προ-
 ηγουμένως συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ Διαδόλου εἰς τὴν παγίδα τοῦ θελήματός του.
- 10 Νὰ λέγῃς λοιπὸν καὶ σὺ τὰ λόγια τοῦ Μακαρίου Δαυίδ: «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός Σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προ-
 σώπου Σου ποῦ φύγω;»⁴³³ Διότι ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν Δε-
 σπότης κάμνει τοιοῦτου εἶδους παράδοξα ἔργα. Χάνονται οἱ ὄνοι, διὰ νὰ γίνῃ (ὁ Σαοῦλ) βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ!⁴³⁴
 Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν ἦτο Ἰσραηλίτης καὶ ἐδόθη εἰς τὸν Ἰσρα-
 ἡλ, σὲ ὅμως δὲν σέ ἔχει πλεον ἡ πατρίς σου,⁴³⁵ ἢ ὁποῖα σέ
 15 ἀνέθρεψε καὶ σὲ ἀνεδίβασεν εἰς τόσον μέγα ὕψος ἀρετῆς, ἀλλὰ βλέπει τὴν γείτονα χώραν νὰ καμαρώνῃ μὲ τὸ ἰδικὸν τῆς κόσμημα.
- Ἐπειδὴ ὅμως ὅλοι ὅσοι ἐστήριξαν τὴν ἐλπίδα των εἰς τὸν Χριστὸν εἶναι εἰς λαὸς καὶ ἔχουν τώρα γίνεαι ὅλοι οἱ τοῦ Χριστοῦ⁴³⁶ μιὰ Ἐκκλησία, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ παίρνῃ τὸ ὄνομα ἀπὸ διαφόρους τόπους, χαίρει καὶ ἡ πατρίς σου καὶ
 20 εὐφραίνεται διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου καὶ δὲν νομίζει ὄχι ὅτι ἔχασε ἓνα ἄνδρα, ἀλλὰ ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς ἐκέρ-
 δισεν ὀλοκλήρους Ἐκκλησίας. Εἶθε μόνον ὁ Κύριος νὰ μοῦ δώσῃ καὶ νὰ βλέπω, ὅταν θὰ εὐρίσκωμαι πλησίον σου, καὶ νὰ ἀκούω, ὅταν θὰ ἀπουσιάζω, τὴν προκόπῃν σου εἰς τὸ
 25 Εὐαγγέλιον καὶ τὴν τάξιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Λοιπὸν, «ἀνδρίζου καὶ ἴσχυε»⁴³⁷ καὶ νὰ προπορεύε-
 σαι ἀπὸ τὸν λαόν, τὸν ὁποῖον ὁ Ὑψιστος ἐνεπιστεύθη εἰς

ρεσίαν πρὸς σωτηρίαν τῶν κλητῶν ἁγίων, ἦτοι τῶν Χριστιανῶν» (πρβλ. Ρωμ. 15, 16).

430. Μητροπόλις τῆς Πισιδίας ἦτο ἡ Ἀντιόχεια. Τὸ Ἰκόνιον ἦτο μη-
 τρόπολις τῆς ἐπαρχίας Λυκαονίας. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ αἱ δύο ἐπαρχίαι,
 ἡνωμέναι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Β., ὠνομάζοντο Πισιδία.

431. Πρβλ. Λουκ. 5, 10: «ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσθ' ἰσχυρῶν».

432. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2, 9: «τοῦ ἐκ σκότους καλέσαντος ἡμᾶς εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς».

433. Ψαλμ. 138, 7.

434. Α' Βασ. 9, 1-10, 2.

435. Πατρίς τοῦ Ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἦτο ἡ Καππαδοκία.

436. Πρβλ. Γαλ. 5, 24: «οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν», δηλαδὴ οἱ Χριστιανοί.

437. Πρβλ. Ἰησοῦ Ναυῆ 1, 3.

τὴν δεξιάν σου. Καὶ ὡς νουνεχὴς ἄνθρωπος, ἀφοῦ τὸν κυδερνήσης κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος θὰ σέ ἀναδεικνύῃ ἀπρόσδλητον ἀπὸ κάθε τρικυμίαν προκαλουμένην ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς ἀνέμους νὰ διαφυλάττῃς τὸ πλοῖον τῆς Ἐκκλησίας

5 ἀδύστητον ἀπὸ τὰ ἀλμυρὰ καὶ πικρὰ κύματα τῆς ματαιοδοξίας. (Εἰς τὸν καιρὸν δὲ τῆς τρικυμίας) νὰ ἀναμένης τὴν γαλήνην τὴν ὁποῖαν θὰ φέρῃ ὁ Κύριος, ὅταν κάποια φωνὴ⁴³⁸ θὰ ἀποδειχθῇ ἀξία νὰ Τὸν κάμῃ νὰ σηκωθῇ νὰ ἐπιτιμήσῃ τοὺς ἀνέμους καὶ τὴν θάλασσαν.⁴³⁹

10 Ἄν λοιπὸν θέλῃς τώρα, ὅποτε ἐγὼ ὀδηγοῦμαι ἀπὸ τὴν μακράν μου ἀσθένειαν πρὸς τὴν ὑποχρεωτικὴν⁴⁴⁰ ἔξοδον ἀπὸ τὸν βίον, νὰ μὲ ἐπισκεφθῇς, νὰ μὴ ἀναμείνης μήτε τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν, μήτε τὴν ἐκ μέρους μου συγκατάθεσιν, ἀφοῦ γνωρίζεις ὅτι δι' ἐμέ πάντοτε ὑπάρχει χρόνος νὰ ἐναγκαλισθῶ τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ ὅτι ἡ ψυχικὴ μου διάθεσις (ὡς πατρός) εἶναι πάντοτε ἀνωτέρα ἀπὸ κάθε περιγραφὴν.

15 Πάντως νὰ μὴ ὀδύρεσαι ὅτι τὸ βάρος (τῆς ἀρχιερωσύνης) ὑπερβαίνει τὰς δυνάμεις σου. Διότι, ἂν μὲν ἐπρόκειτο νὰ βαστάξης σὺ (μόνος σου) αὐτὸ τὸ βάρος, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἦτο βαρὺ, ἀλλὰ πλήρως ὑποφερτόν. Ἄφοῦ ὅμως ὁ Κύριος θὰ τὸ βαστάξῃ μαζί σου (τότε) «ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου καὶ αὐτὸς ποιήσει».⁴⁴¹ Δέξου μόνον τὴν παράκλησίν μου, νὰ προσέχῃς εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις νὰ μὴ παρασύρεσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὰ μοχθηρὰ⁴⁴² ἔθιμα, ἀλλὰ τούναντίον, διὰ τῆς σοφίας τὴν ὁποῖαν σοῦ ἔχει δώσει ὁ Θεὸς νὰ μεταβάλλῃς εἰς ὠφέλιμα αὐτὰ τὰ ὁποῖα εἶχον κακῶς ἐπικρατήσῃ. Διότι ὁ Χριστὸς σέ ἔστειλεν ὄχι νὰ ἀκολουθῇς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ σὺ νὰ ἡγῇσαι τῶν σωζομένων....

20

Ἀκόμῃ σέ παρακαλῶ νὰ προσεύχεσαι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, νὰ ἀξιωθῶ, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξακολουθῶ νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὴν

25 ζωὴν αὐτήν, νὰ σέ ἴδω μαζί μὲ ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν

438. Δικαίου, ὡς ὁ Πέτρος. Ἀνθρώπου ἔχοντος ἀγάπην, πιστὸν καὶ παρρησιαν.

439. Ματθ. 8, 26.

440. «Ἀναγκαία ἔξοδος» λέγεται ὁ θάνατος, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἀποφύγῃ. Ὁ θάνατος «β α σ ι λ ε ὕ ε ι, ἄλλ' οὐκ αἰωνίζει» (Κανὼν Μ. Σαββάτου). Θὰ καταργηθῇ, ὡς ἔσχατος ἄχθρός, ὑπὸ τοῦ Κυρίου (Α' Κορ. 15, 26).

441. Ψαλμ. 54, 23 καὶ Α' Πέτρ. 5, 7.

442. Τὰ ἔθιμα ἔχουν ισχύον νόμον, ἐφ' ὅσον «ἐνεργοῦνται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ», δηλ. ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἔθιμα «μοχθηρὰ», ἀπόδλητα. Μᾶλλον πρόκειται περὶ ὑπαινιγμοῦ «μοχθηρῶν ἔθων» τῶν Πισιδῶν.

(σου). *Αν όμως πλέον διαταχθῶ νὰ ἀπέλθω, νὰ σὰς ἴδω ἐκεῖ, πλησίον εἰς τὸν Κύριον, τὴν μὲν (Ἐκκλησίαν) ὡς «ἀμπελον εὐθηνούσαν»⁴⁴³ εἰς ἔργα ἀγαθὰ, σὲ δὲ ὡς σοφὸν γεωργὸν καὶ ἀγαθὸν δοῦλον ἐπειδὴ ἔδιδες εἰς τοὺς ὁμοδόλους σου (εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν) τὴν ἀνάλογον καὶ κανονικὴν μερίδα τροφῆς,⁴⁴⁴ νὰ λαμβάνης τὸν μισθὸν τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου.⁴⁴⁵

30 "Ὅλοι «οἱ σὺν ἑμοί»⁴⁴⁶ ἀσπάζονται τὴν εὐλάβειάν σου. Εἶθε νὰ εἶσαι πάντοτε ὑγιὴς καὶ χαρούμενος ἐν Κυρίῳ. Εἶθε νὰ διατηρηθῇς εἰς τὸ νὰ προκόπτῃς καὶ νὰ διακρίνεσαι διὰ χαρίσματα Πνεύματος καὶ σοφίας.^{446α}

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 162 (ΡΕΒ'—CLXII)⁴⁴⁷ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΣΕΒΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ⁴⁴⁸

Τὸ ἴδιον πρᾶγμα φαίνεται ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ καθιστᾷ διστακτικὸν εἰς τὸ νὰ γράφω, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ πείθει ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κάμω (ὠρισμένας) ὑποδείξεις. Πράγματι, ὅταν ἀποβλέψω πρὸς τὴν ὑποχρέωσίν μου νὰ ἔλθω πρὸς σὲ καὶ ὑπολογίσω τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ τὴν συνάντησιν, μού ἔρχεται νὰ περιφρονήσω ἐντελῶς τὰς ἐπιστολάς, ἀφοῦ 5 ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν (συνάντησιν) δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἀναπληρώσουν οὔτε τὴν θέσιν τῆς σκιᾶς. Ἐξ ἄλλου ὅμως, ὅταν συλλογισθῶ ὅτι μοναδική μου παρηγορία, ἀφοῦ ἔστερήθην τοῦ πρώτου εἰς ἀξίαν καὶ μεγίστου (συναντήσεως), εἶναι νὰ χαιρετίσω ἕνα τόσον σπουδαῖον ἄνθρωπον καὶ νὰ τοῦ ἀπευθύνω τὰς συνήθεις παρακλήσεις, 10 δηλ. νὰ μὴ μὲ λησμονῇ εἰς τὰς προσευχάς του, δὲν μού ἔρχεται πλέον νὰ θεωρήσω τὴν ἀλληλογραφίαν ὡς κάτι τὸ ἀσήμαντον.

"Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐλπίδα μιᾶς προσωπικῆς μου παρουσίας, οὔτε ἐγὼ θέλω νὰ τὴν ἀποβάλω ἀπὸ τὴν ψυχὴν

443. Ψαλμ. 127, 3. «Εὐθηνούσα» = θαλερὰ καὶ πολύβοτρυς, πολυκαρπός.

444. Πρβλ. Λουκ. 12, 42: «τὸ σιτομέτριον».

445. Πρβλ. Ματθ. 24, 45.

446. «Οἱ σὺν ἑμοί». "Ὅχι «οἱ ὁπαδοί μου», ἀλλὰ «οἱ ἄνθρωποι τοῦ ἀποτελοῦμεν μαζί μίαν εὐχαριστιακὴν κοινότητα», ἀλλὰ καὶ οἱ στενοὶ συνεργάται μου.

446α. Πρβλ. Πράξ. 6, 3. Ἡ ὁξεῖα μεταξὺ Ἀρειανῶν καὶ Ὀρθοδόξων διαμάχη ἀπήλτει χαρίσματα πνευματικῆς σοφίας.

447. Ἐγράφη τὸ 374. Δικαιολογεῖ διατὶ δὲν μετέβη εἰς Σαμόσατα.

448. Περὶ τοῦ Ἀγίου Εὐσεβίου βλ. 2 ΜΒΑ, σελ. 47, σημ. 11.

μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ θεοσέβειά σου νὰ ἀπελπισθῇ. Καὶ πράγματι, θὰ ἐντρέπωμαι, ἂν δὲν φανῶ ὅτι ἔχω τόσην πεποίθησιν εἰς τὰς προσευχάς σου, ὥστε, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, νὰ γίνω πάλιν ἀπὸ γέρων νέος, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ ἀσθενῆς
 15 καὶ ἐντελῶς ἀνάπηρος, ὡς εἶμαι ἀκριδῶς τώρα, νὰ γίνω ὀλίγον ὑγιέστερος.

Ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἐκθέσω τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἔρχομαι, ὄχι μόνον διότι ἐμποδίζομαι ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἢ ὁποία τώρα μὲ ἔχει πιάσει, ἀλλὰ καὶ διότι ποτὲ δὲν εἶχον τόσην δύναμιν λόγου, ὥστε νὰ ἀναγγεῖλῶ ἐν λεπτομερείαις μίαν ἀσθένειαν τόσον πολύμορφον καὶ τόσον πολύπλοκον. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναμαι νὰ εἶπω εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα μέχρι σήμερον οἱ
 20 πυρετοὶ καὶ αἱ διάρροιαὶ καὶ αἱ διαταραχαὶ τῶν σπλάγχνων, αἱ ὁποῖαι ὡς κύματα μὲ καλύπτουν ὁλόκληρον, δὲν μὲ ἀφήνουν νὰ «σηκωθῶ». Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν παροῦσαν μου κατὰστασιν, τί εἶδους καὶ ποῖα ἀκριδῶς εἶναι, θὰ σοῦ τὸ ἐκθέσῃ καὶ ὁ ἀδελφὸς Βάραχος,⁴⁴⁹ ἂν ὄχι κατὰ τρόπον ἀναποκρινόμενον εἰς τὴν ἀλήθειαν, τοῦλάχιστον ὁμῶς τόσον,
 25 ὥστε νὰ δείξῃ ποῖα εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑποθέσεως.

Εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι, ἂν συμπροσευχηθῇς μαζί μου μὲ πραγματικὸν ἐνδιαφέρον, ὅλα τὰ δύσκολα ζητήματα θὰ λυθοῦν δι' ἐμέ εὐκόλως.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 163 (ΡΞΓ'—CLXIII)⁴⁵⁰

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΙΩΒΙΝΟΝ⁴⁵¹

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν σου εἶδον τὴν ψυχὴν σου. Πράγματι, κανεὶς ζωγράφος μέχρι τώρα δὲν ἐπέτυχε νὰ ζωγραφίσῃ τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τόσην ἀκριβειαν. μὲ δσὴν ὁ λόγος ἐπέτυχε νὰ ἐξεικονίσῃ τὰ ἀπόρρητα βάθη τῆς ψυχῆς. Λέγω αὐτά. διότι, ὅταν ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολὴν σου, ὁ λόγος ποῦ ἔχει ἐντυπωθῇ εἰς αὐτὴν μοῦ ἔδωκεν ἓνα ἀρκετὰ καλὸν χαρακτηρισμόν, περὶ τοῦ πόσον τὸ ἦθος σου εἶναι σταθερόν,

449. Τὸ ὄνομα τοῦ γραμματικομιστοῦ. Ὅνομα Βάραχος, ἀλλ' ἐπισκόπου, ἀπαντᾷται εἰς τὴν Ἐπιστ. 92 (στ. 6). Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ αὐτοῦ; Ἄγνωστον.

450. Ἐγράφη τὸ 374.

451. Ὁ Ἰωβίνος ἦτο κόμης, δηλ. ἀνώτερος στρατιωτικὸς ἀξιωματοῦχος. Εἰς τὸ κείμεν. προτιμᾶται ὑπὸ τοῦ Courtonne Ἰ ο β ι ν ο ς· ἀλλ' ἡ διὰ τοῦ ω εἶναι ὀρθοτέρα (ἐλληνιστί).

- 5 πόσον ἢ πρὸς ἐμὲ. ἐκ μέρους σου τιμὴ εἰλικρινῆς καὶ πόσον ἢ γνώμη σου εἶναι εἰς ὅλα τὰ ζητήματα ἐπιτυχῆς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστολή σου μοῦ ἔδωκε μεγάλην παρηγορίαν διὰ τὴν ἀπουσίαν σου.

- Μὴ λοιπὸν ἀφήνης νὰ χάνεται ἡ ἐκάστοτε παρουσιαζομένη εὐκαιρία νὰ μοῦ γράφης, καὶ νὰ μοῦ χαρίζης οὕτως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν συνομιλίαν αὐτήν, ἀφοῦ ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος μὲ κάνει νὰ ἀπελπίζωμαι πλέον διὰ μίαν
10 προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν. Πόσον θαρεῖα εἶναι ἡ ἀσθένειά μου, θὰ σοῦ τὸ εἶπη ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀμφιλόχιος, ὁ ὁποῖος καὶ ἀντελήφθη (τὸ θάρος της) λόγῳ τοῦ ὅτι ἔζησε μαζί μου πολὺ περισσότερον, ἀλλὰ καὶ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ περιγράψῃ μὲ λόγια αὐτὰ πού εἶδε.

- Πάντως ὅμως ἐπιθυμῶ νὰ καταστήσω γνωστὴν τὴν κα-
15 κὴν μου κατάστασιν, ὅχι δι' ἄλλον λόγον, εἰμὴ μόνον διὰ νὰ ἔχω τὴν συγγνώμην σου διὰ τὸ μέλλον, ὥστε νὰ μὴ με κατακρίνης ὡς ράθυμον, ὅσάκις παραλείπω νὰ σὲ ἐπισκέπτωμαι. Τὸ ὀρθὸν ἐν τούτοις εἶναι ὅτι χρειάζομαι πολὺ ὀλιγώτερον νὰ δώσω ἀπολογία, ἀπὸ ὅσον νὰ λάβω παρηγορίαν διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στέρησιν. Πραγματικά, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθω εἰς συνάντησιν τῆς ἐξοχότητός σου, ἐγὼ θὰ ἐθεώρουν αὐτὴν τὴν συνάντησιν πολὺ προτιμωτέ-
20 ραν διὰ τὸν ἑαυτόν μου ἀπὸ ἐκεῖνα πού ἐπιδιώκουν μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον οἱ ἄλλοι.

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Η 164 (ΡΞΔ'—CLXIV)⁴⁵²

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΣΧΟΛΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ⁴⁵³

1. Ἀφοῦ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐνέργειαν ὁ λόγος εἶναι ἀσθενής, δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ δείξω εὐκόλως (μὲ λόγια) πόσῃ ἐυφροσύνῃ μὲ ἐγέμισε τὸ γράμμα τῆς ὁσιότητός σου. Ἀσφαλῶς ὅμως, συμπεραίνων τοῦτο ἀπὸ τὴν ὡραιότητα αὐτῶν πού γράφεις, θὰ πρέπη νὰ τὸ φαντάζεσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Πράγματι, καὶ τί δὲν εἶχε τὸ γράμμα σου; τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον; τὸν θαυμασμόν πρὸς τοὺς Μάρτυρας, ἀφοῦ τὸν χαρακτῆρα τῆς οὐσίας τοῦ μαρτυρίου τὸν περιέγραφε μὲ τόσῃ ἐνέργειαν, ὥστε νὰ θέτῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὴν πραγματικότητα; τὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν μου ἀγάπην καὶ τιμὴν; Δὲν ἦτο γεμᾶτον μὲ τὰ ὡραιό-

452. Ἐγράφη τὸ 374.

453. Περὶ τοῦ ἐπισκόπου Θεσσαλονίκης Ἀσχολλίου βλ. σημ. 351.

τερα, ἀπὸ διτιδήποτε θὰ ἡδύνατο νὰ εἶπη κανεὶς;

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου καὶ τὴν ἀνέγνωσα πολλάκις καὶ ἀντελήφθην τὴν χάριν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ποὺ ἦτο εἰς αὐτὴν πλουσία, ἐνόμισα ὅτι ἔζων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν, τότε ποὺ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ εὐρίσκοντο εἰς ἀνθησιν, διότι ἦσαν ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν, ἠνωμένοι μετὰ τῶν μὲ τόσῃν ἀγάπῃν, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ὁμόνοια τοιαύτη, ὅπως εἰς ἓν σῶμα ὑπάρχει ἡ τελεία σύμπνοια τῶν διαφόρων μελῶν. Τότε ὅτε οἱ μὲν διώκται ἦσαν φανεροί, ὁ δὲ λαὸς τῆς Ἐκκλησίας, παρ' ὅτι κατεπολεμεῖτο, ἐπληθύνετο καὶ τὸ αἷμα τῶν Μαρτύρων, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐπότηζε τὰς Ἐκκλησίας, ἔτρεφε τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, διότι μεταγενέστεροι ἀπεδύοντο εἰς τὰ ἴδια ἀγωνίσματα, παρακινούμενοι ἀπὸ τὸν ζῆλον τῶν προηγουμένων των. Τότε τοῦλάχιστον ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ εἶχομεν μετὰ τῶν μᾶς εἰρήνην, τὴν εἰρήνην ἐκείνην ποὺ μᾶς ἄφησεν ὁ Κύριος,⁴⁵⁴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως τώρα δὲν ἔχει ἀπομείνει οὔτε ἴχνος· μετὰ τὴν σκληρότητα τὴν ἐδιώξαμεν ἀπὸ ἀνάμεσά μας. Ἀλλ' ὅμως τοῦλάχιστον αἱ ψυχαὶ μας ἀνέτρεξαν δι' ὀλίγον εἰς τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακαριότητα, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ μίαν χώραν μακρινὴν ἦλθε μία ἐπιστολὴ γεμάτη μετὰ τὴν ὁμορφίαν τῆς ἀγάπης, ἀφ' ἑτέρου δὲ μᾶς ἦλθεν ἀπὸ τοὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως βαρβάρους ὁ Ἅγιος Μάρτυς,⁴⁵⁵ ὁ ὁποῖος διὰ μόνῃς τῆς παρουσίας του διακηρύττει ὅτι ἐκεῖ ἐπικρατεῖ αὐστηρὰ προσήλωσις εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν.

Ποῖος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διηγηθῇ τὴν συνεπίαν τούτων εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν μας; Ποία δύναμις λόγου εἶναι δυνατόν νὰ ἐπινοηθῇ, διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ αἰσθήματα ποὺ ἀναπτύσσονται εἰς τὰ θάθη τῆς καρδίας μας; Διὰ τοῦτο. ὅταν ἀντίκρουσα τὸ τίμιον Λεῖψανον τοῦ ἀθλητοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐμακάρισσα ἐκείνον ποὺ τὸν προητοίμασε⁴⁵⁶ πρὸς τὸ

454. Πρὸς. Ἰωάν. 14, 27: «εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν».

455. Κατὰ τὸν Courtonne πρόκειται περὶ τοῦ Ἀγίου Σάββα τοῦ Στρατηλάτου, τοῦ λεγομένου Γότθου, τοῦ ὁποῖου τὸ Λεῖψανον μεταφέρθη εἰς Κατσάρειαν. Οὗτος ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Οὐάλεντος, λόγῳ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως του καὶ ἐορτάζεται τὴν 18ην Ἀπριλίου.

Ὁρθότατον ὅμως εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ὥς καὶ κατωτέρω, πρόκειται περὶ τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος Εὐτυχούς. Οὗτος ζῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἔχων «ἀλείπτῃν» τὸν Ἅγιον Ἀσχόλιον ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως ἐν τῇ σημερινῇ Ρουμανίᾳ. Ὁ Ἅγιος Εὐτυχὴς κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας. Διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Ἀσχόλιος, ὅταν τοῦ παρεδόθη τὸ τίμιον Λεῖψανόν του, τὸ ἔστειλε δῶρον εἰς τὴν πατρίδα του.

456. Εἰς τὸ κείμενον: «ἀλείπτῃν». Δηλαδή τὸν πνευματικόν του πα-

μαρτύριον. Διότι οὗτος, ὅταν θὰ εὔρεθῇ πλησίον τοῦ Δικαίου Κριτοῦ, θὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὸν στέφανον τῆς Δικαιοσύνης, ἀφοῦ (μὲ τὸ νὰ προετοιμάσῃ τὸν Ἅγιον Μάρτυρα) ἐνεδυνάμωσεν πολλοὺς εἰς τὸν ἀγῶνά τους ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας.

2. Ἄλλ' ὅμως μὲ τὸ ὅτι μοῦ ὑπενθύμισεν τὸν μακάριον Εὐτυχῆ⁴⁵⁶ καὶ ἐλάμπρυνεν τὴν πατρίδα μας, ἡ ὁποία τοῦ ἔδωκε τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας, ἀφ' ἐνὸς μὲν μὲ ἐγέμισεν χαράν, διότι μοῦ ὑπέμνησεν παλαιὰν (καλὴν) κατὰστασιν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως μὲ ἐλύπησεν, διότι ἡσθάνθη τὸν ἔλεγχον ἀπὸ αὐτὰ πού βλέπω γύρω μου. Πράγματι, κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι ἐφάμιλλος μὲ τὸν Εὐτυχῆ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἀντιθέτως, ἡμεῖς τοῦλάχιστον, ἀπέχομεν τόσον πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ δυνάμεθα νὰ ἐξημερώσωμεν τοὺς θαρβάρους μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν (δι' ἡμῶν) ἐνέργειαν τῶν χαρισμάτων τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδόθησαν ἀπὸ Αὐτό. ὥστε λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ πληθους καὶ θάρους τῶν ἁμαρτιῶν μας νὰ ἔχουν ἐξαγριωθῇ ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκ φύσεως ἡμεροὶ. Διότι τὴν εὐθύνην τοῦ ὅτι ἡ καταδυνάστευσίς μας ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν ἔχει ἐξαπλωθῇ τόσον πολὺ τὴν καταλογίζομεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ τὰς ἁμαρτίας μας.^{456β} Πράγματι, μέχρι τώρα σχεδὸν κανένα μέρος τῆς Οἰκουμένης δὲν διέφυγε τὴν πυρκαϊάν πού προκαλεῖ ἡ αἵρεσις αὐτή.

Ἀντιθέτως ὅμως (πρὸς αὐτά), ἡ δική σου διήγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ ὁμολογίαν τῶν Μαρτύρων, τὰ σώματα τὰ ὁποῖα κατεξάνθησαν χάριν τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸν θυμὸν τῶν θαρβάρων, πού ἀντιμετώπιζε τὴν περιφρόνησιν τῶν ἀπτοήτων ὡς πρὸς τὸ φρόνημα, τὰ πολυεῖδη βασανιστήρια ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν. τὴν διὰ μέσου ὧλων τῶν δοκιμασιῶν σταθερὰν ὁμολογίαν⁴⁵⁷ τῶν ἀγωνιζομένων, τὸ ξύλον,^{457α} τὸ νερό, ὅλα ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων οἱ

τέρρα, τὸν Ἀσχόλιον.

456α. Βλ. σημ. 455.

456β. Πάντοτε πρέπει νὰ σκεπτόμεθα ὅτι αἱ θλίψεις μας ἔχουν ὡς γενεσιουργὸν τὸν αἰτίαν τὰς ἁμαρτίας μας. Ὁ Μ. Β. ἀπέδιδεν εἰς τὰς προσωπικὰς τοῦ ἁμαρτίας ὄχι μόνον τὰς προσωπικὰς τοῦ θλίψεις, ἀλλὰ καὶ τὰς συμφορὰς τῆς Ἐκκλησίας.

457. «Ἐνστασις» εἶναι ἡ ἀπόκρουσις τῶν δελεαστικῶν ὑποσχέσεων πού ἐγίνοντο πρὸς τοὺς Μάρτυρας διὰ νὰ παραπλανηθοῦν καὶ ἀρνηθῶν τὸν Χριστόν.

457α. Ἐὰν πρόκηται ἀνωτέρω (βλ. σημ. 455) περὶ τοῦ Ἁγίου Μάρτυρος Σάββα (βλ. σημ. 455), τὸ Μαρτυρολόγιόν του συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐνταῦθα περιγραφὴν. Γράφει: «Τότε κατάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸ ὕδωρ εὐχαριστοῦντα καὶ βοάζοντα τὸν Θεόν... καὶ ρίψαντες αὐτὸν καὶ ἐπιθέντες αὐτῷ ξύλον κατὰ τοῦ τραχήλου ἐπέζον εἰς τὸ βάθος. Καὶ οὕτω τελειωθεὶς διὰ ξύλου καὶ

Μάρτυρες ἔλαβον τὸ μαρτυρικὸν τέλος (ἀναδειχθέντες οὕτω τέλειοι).

Ποῖα τώρα εἶναι τὰ ἰδικά μας; Ἡ ἀγάπη ἔχει ψυγῇ.⁴⁵⁸ Ἡ διδασκαλία τῶν Ἀγίων Πατέρων ἐξαφανίζεται. Τὰ ναυαγία⁴⁵⁹ τῶν ἀνθρώπων ὡς πρὸς τὴν πίστιν εἶναι πάρα πολλά. Τὰ στόματα τῶν Ὁρθοδόξων ἔχουν σιγήσει. Οἱ Χριστιανοί, ἐκδιωχθέντες ἀπὸ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους (συγκεντρώνονται) εἰς τὴν ὑπαιθρον καὶ ὑψώνουν τὰς χεῖρας τῶν πρὸς τὸν ἐν Οὐρανοῖς Δεσπότην. Ἀλλ' ἐνῷ αἱ θλίψεις εἶναι βαρεῖαι, μαρτύριον δὲν ὑπάρχει πουθενά, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς κακοποιοῦν ἔχουν τὸ ἴδιον μὲ ἡμᾶς δνομα.⁴⁶⁰

Δι' ὅλα αὐτὰ καὶ σὺ νὰ παρακαλέσῃς τὸν Κύριον, ἀλλὰ καὶ νὰ προτρέψῃς ὅλους τοὺς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ⁴⁶¹ νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν προσευχὴν σου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν θεαίῳς ὑπολείπωνται ἀκόμη ὀλίγα ἔτη εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δὲν ὀδηγοῦνται ἀκόμη τὰ πάντα πρὸς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν,⁴⁶² ἀφοῦ εὐσπλαγχνισθῇ ὁ Θεὸς τὰς Ἐκκλησίας Του, νὰ τὰς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν εἰρήνην ποὺ εἶχον παλαιότερον.⁴⁶³

ὁδατος ἀχραντον ἐφύλαξε τῆς σωτηρίας τὸ σύμβολον, ὃν ἐτῶν τριάκοντα ὀκτώ» (παρὰ Deferrari). Ὡς γνωστόν, τὰ Μαρτύρια ἢ Μαρτυρολόγια τῶν Ἀγίων Μαρτύρων ἐφυλάσσοντο ἰδιαίτερώς εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς καταγωγῆς των, αἱ ὁποῖαι ἐφρόντιζον νὰ τὰ προμηθεύωνται παρὰ τῶν αὐτοπτῶν τοῦ τόπου τοῦ μαρτυρίου.

458. Πρὸς. Ματθ. 24, 12: «...φυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν».

459. Πρὸς. Α' Τιμ. 1, 19: «ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπωσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν».

460. Ἦτοι καὶ οἱ αἵρετικοὶ ὀνομάζονται «Χριστιανοί».

461. Δηλ. τοὺς ἁγίους Ὁμολογητάς. Οὗτοι, ἐπειδὴ ὁμολόγησαν τὸν Χριστὸν μὲ ἀπόφασιν καὶ νὰ ἀποθάνουν δι' αὐτόν, παρ' ὅτι τοῦτο τελικῶς δὲν ἐγέναν, ἔχουν μεγάλην παρρησίαν καὶ δόξαν.

462. Ἡ «ἐναντία φορὰ» τῆς ὑπάρξεως εἶναι ἡ ἀνυπαρξία, ἡ διάλυσις, ἡ καταστροφή.

463. Προφανῶς ὁ Μ. Β. ἐνταῦθα ἐννοεῖ τὴν πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐποχὴν, τὴν ἐποχὴν τῶν διωγμῶν. Τότε ἡ Ἐκκλησία εἶχεν ἐξωθεν πόλεμον καὶ ἐσωθεν εἰρήνην. Τώρα ἐπαυσε νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Πράγματι, ὁποῖα διαφορά μεταξὺ Καππαδοκίας, ὅπου ὑπάρχει ὁ διωγμός, ὅχι ὁμως καὶ ἡ παρηγορία τοῦ μαρτυρίου, καὶ Μακεδονίας καὶ Ρουμανίας, ὅπου ὑπῆρξαν Μάρτυρες!

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Α Π Α Ν Τ Α**

ΤΟΜΟΣ 4

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ 105 - 164

KEIMENON Y. Courtonne

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΚΡΙΤΙΚΟΝ: Yves Courtonne
(Saint Basile, Lettres, tome II, Paris 1957, p. 6 - 120
Edit. «Les Belles Lettres» - Budé)

ΣΥΜΒΟΛΑ ΚΩΔΙΚΩΝ

Δι' ὅσους θὰ ἤθελον νὰ γνωρίζουν ἢ νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ κάτωθεν τοῦ κειμένου εὐρισκόμενον κριτικὸν ὑπόμνημα (apparatus) παραθέτομεν πίνακα τῶν κωδικῶν - χειρογράφων μετ' ἐξηγήσεων. Τοῦτοι εἶχομεν παραθέσει καὶ εἰς τὸν τόμ. 1MBA (σ. 40) λόγου γενομένου περὶ χειρογράφου παραδόσεως.

V = Vatopedinus 72, I' αἰ.

P = Patmiacus 57, I' αἰ.

B = Baroccianus 121, IA' αἰ.

M = Marcianus 61, IA' αἰ.

L = Laurentianus Mediceus IV—14, IA' ἢ IB' αἰ.

C = Parisinus Coislinianus 237, IA' αἰ.

Τὰ ἐξῆς τρία χειρόγραφα δὲν χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἐπιστολῶν, ἀλλὰ δι' ὥριμένους Ἐπιστολάς, γίνεται δὲ ἐκάστοτε σχετικὴ μνεία:

P = Parisinus Suppl. gr. 1020, IA' αἰ.

Par. = Parisinus gr. 967, ID' αἰ.

G. = Parisinus Suppl. gr. 1021, IΓ' αἰ.

Ὅπου δὲ εἰς τὸ apparatus σημειοῦται Maur, ἐννοεῖται ἡ ἐκδοσις τῶν Βενεδικτίνων Garnier—Maran (Mauristes).

ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ ΘΥΓΑΤΡΑΣΙ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ

Ἐγὼ καὶ Σαμοσάτοις ἐπιστάς προσεδόκησα συντεύ-
 ξεσθαι τῇ κοσμιότητι ὑμῶν καί, ἐπειδὴ διήμαρτον τῆς
 συντυχίας, οὐ μετρίως ἤνεγκα τὴν ζημίαν λογιζόμενος
 πότε ἢ ἔμοι δυνατόν πάλιν πλησιάσαι τοῖς καθ' ὑμᾶς
 χωρίοις ἢ ὑμῖν αἶρετὸν τὴν ἡμετέραν καταλαβεῖν. Ἄλλ' 5
 ἐκεῖνα μὲν κεῖται ἐν τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν
 ἔχον, ἐπειδὴ εὖρον τὸν υἱὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἐξορ-
 μῶντα, ἡδέως αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα ταύτην,
 προσηγορίαν ὑμῖν κομίζουσας καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην
 δηλοῦσαν, ὅτι οὐ διαλιμπάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι 10
 μεμνημένοι ὑμῶν καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ,
 ὅτι ἀγαθῆς ἰρίζης ἀγαθὰ βλαστήματά ἔστε, ἔγκαρπα τοῖς
 ἀγαθοῖς ἔργοις καὶ τῷ ὄντι ὡς κρίνα ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τὸ
 γὰρ ὑπὸ τοσαύτης διαστροφῆς τῶν παραφθειρόντων τὸν
 λόγον τῆς ἀληθείας περικυκλουμένας μὴ ἐνδοῦναι πρὸς 15
 τὰς ἀπάτας, μηδὲ τὸ ἀποστολικὸν τῆς πίστεως κήρυγμα
 καταλιπούσας πρὸς τὴν νῦν ἐπιπολάζουσας καινοτομίαν
 μετατεθῆναι, πῶς οὐχὶ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχα-
 ριστίας ἄξιον, μεγάλους δὲ ὑμῖν ἐπαίνους δικαιοτάτα
 προξενεῖ· Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα 20
 πεπιστεύκατε· μὴ προδῶτε ταύτην τὴν παρακαταθήκην.
 Πατέρα τὴν πάντων ἀρχήν· Υἱὸν Μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ
 γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα

CV. — 1-2 συντεύξεσθαι: -ξασθαι M || 4 πότε: πότε εἴη LC || ἢ
 ἐμοί: μοι L || 5 ἢ: ἢ εἰ C || 6 κεῖται: κείσθω LCP³ || κυρίου: θεοῦ
 L || 7 σωφρόνιον: σουφρόνιον B || 8 ἐπέθηκα: ἐπιδέδωκα V || 17 καινο-
 τομίαν: κenoφωνίαν LC || 23 ordo θεόν ἀληθινόν LC.

ζῶσαν, ὅλον δεικνύντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· Πνεῦμα
 Ἅγιον, ἐκ Θεοῦ ὑπαρχον, τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύνα- 25
 μιν ζωῆς παρεκτικὴν, χάριν τελειοποιόν, δι' οὗ υἱοθε-
 τεῖται ἄνθρωπος καὶ ἀπαθανατίζεται τὸ θνητόν, συνημ-
 μένον Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατὰ πάντα, ἐν δόξῃ καὶ ἐν αἰδιότητι,
 ἐν δυνάμει καὶ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι, ὡς καὶ
 ἡ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ 30
 κτίσμα λέγοντες ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα ἢ ὅλως αὐτὸ εἰς
 τὴν λειτουργικὴν καὶ δουρικὴν κατὰγοντες τάξιν μακρὰν
 εἰσι τῆς ἀληθείας, ὧν φεύγειν προσήκει τὰς κοινωνίας καὶ
 ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους ὡς δηλητήρια ὄντα ψυχῶν. Ἐάν
 δὲ ποτε δῶ ἡμῖν ὁ Κύριος γενέσθαι κατὰ ταῦτόν, πλατύ- 35
 τερον ὑμῖν τοὺς περὶ τῆς πίστεως ἐκθησόμεθα λόγους,
 ὥστε μετ' ἀποδείξεων γραφικῶν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας
 ἰσχυρὸν καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἵρέσεως ὑμᾶς ἐπιγινῶναι.

CVI

ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

Ὑπὲρ πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὧν καὶ
 ἡξιώθημεν παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, μέγιστον
 ἀγαθὸν ἐκρίναμεν τὴν γνῶσιν τῆς σῆς τιμιότητος, τὴν
 παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότη παρασχεθεῖσαν ἡμῖν. Ἐγνώμεν
 γὰρ ἄνδρα δεικνύντα ὅτι καὶ ἐν τῷ στρατιωτικῷ βίῳ δύνα- 5
 τὸν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ τέλειον διασῶσαι, καὶ ὅτι
 οὐκ ἐν τῇ περιβολῇ τῆς ἐσθῆτος, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῆς
 ψυχῆς ὁ χριστιανὸς ὀφείλει χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε
 οὖν μετὰ πάσης ἐπιθυμίας συνετύχομέν σοι καὶ νῦν.

24 ordo ἐν ἑαυτῷ δεικνύντα LC || ἑαυτῷ: αὐτῷ M || 25 ὑπαρχον:
 τὴν ὑπαρξιν ἔχον LCP² || 32 καὶ δουρικὴν om. B || 34 ὄντα: ὄντας
 C || 35 δῶ: δῶν LC.

CVI. — Exstat tantum in VLC.

2 ἡμῶν: ὑμῶν V.

δσάκις ἂν εἰς μνήμην ἔλθωμεν, μεγίστης ἀπολαύομεν 10
 εὐφροσύνης. Ἀνδρίζου τοίνυν καὶ ἰσχυε καὶ τὴν πρὸς
 Θεὸν ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν ἀεὶ σπούδαζε,
 ἵνα σοι καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ' αὐτοῦ χορηγία ἐπὶ μείζον
 προίῃ. Ὅτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησαι οὐδεμιᾶς ἐτέρας ἀπο-
 δείξεως προσδεόμεθα, τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχοντες 15
 μαρτυρίαν.

CVII

ΙΟΥΛΙΤΤῃ ΕΛΕΥΘΕΡᾷ

Πάνυ ἠθύμησα τοῖς γράμμασιν ἐντυχὼν τῆς εὐγενείας
 σου, ὅτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκαι. Καὶ τί
 δεῖ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλίμβουλον ἐπιδεικνυ-
 μένους τὸ ἦθος καὶ ἄλλοτε ἄλλα λέγοντας καὶ ταῖς ἰδίαις 5
 δμολογίαις μὴ ἐμμένοντας; Εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἐπ' ἐμοῦ καὶ 5
 τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων ὑποσχέσεις, νυν, ὥς μηδενὸς εἰρημένου,
 οὕτω στενοχωρεῖ τὴν προθεσμίαν, ἔοικε παντελῶς ἀπηρυ-
 θριακέναι πρὸς ἡμᾶς ὁ ἀνὴρ. Πλὴν ἄλλ' ἐπέστευλα αὐτῷ
 ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμνήσκων τῶν αὐτοῦ ὑποσχέσεων.
 Ἐπέστευλα δὲ καὶ Ἑλλαδίῳ τῷ οἰκείῳ τοῦ ἐπάρχου, ἵνα δι' 10
 αὐτοῦ διδαχθῇ τὰ κατὰ σέ ὁ ἑπαρχος. Αὐτὸς γὰρ μέχρι
 τοσούτου θαρρῆσαι δικαστῇ τοσούτῳ οὐκ ἐνόμισα ἐπιβάλλον
 εἶναί μοι, διὰ τὸ μηδὲ πω περὶ ἰδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ
 ἐπεσταλκέναι καὶ ὑφορᾶσθαι κατὰγνωσίν τινα, ὥς οἶδας,
 εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀγριαινόντων πρὸς τὰ τοιαῦτα. 15
 Εἰ μέντοι τι ἔσται ὄφελος, ἔσται τοῦτο διὰ Ἑλλαδίου
 ἀνθρώπου καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ ἡμᾶς διακειμένου καὶ Θεὸν
 φοβουμένου καὶ παρρησίαν ἀμύθητον ἔχοντος πρὸς τὸν

11-12 καὶ τὴν πρὸς... σπούδαζε om. V || 14 προίη: προίη L.

CVII. — Exstat tantum in VLC.

3 παλίμβουλον: παλίμβολον VL || 5 ἐπ' om. V || 6 ἀπὸ ὑπάρχων:
 ὑπάρχου V || 7 προθεσμίαν: προθυμίαν V || 10 ἐπάρχου: ὑπάρχου
 C || 12 ἐπιβάλλον: -λλειν C || 14 κατὰγνωσίν: καὶ κατὰγνωσίν V.

ἄρχοντα. Δυνατὸς δὲ ὁ Ἅγιος διαγαγεῖν σε πάσης θλίψεως, μόνον ἔάν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελπίσωμεν ἐπ' αὐτόν. 20

CVIII

ΤΩ ΚΗΔΕΜΟΝΙ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΙΟΥΛΙΤΤΗΣ

Ἐθαύμασα ἀκούσας ὅτι, τῶν χρηστῶν ἐκείνων καὶ πρεπόντων τῇ σῇ ἐλευθερίᾳ ὑποσχέσεων ἐπιλαθόμενος, νυν σφοδροτάτην καὶ ἀπαραίτητον ἐπάγεις τὴν ἀπαίτησιν τῇ ἀδελφῇ τῇδε, καὶ τί εἰκάσω ἐκ τῶν λεγομένων οὐκ ἔχω. Σοὶ τε γάρ πολλὴν παρὰ τῶν πεπειραμένων σου μαρτυ- 5 ρουμένην ἐλευθερίαν σύνοιδα καὶ τῶν ὑποσχέσεών σου μέμνημαι ὧν ἐποίησας ἐπ' ἐμοῦ καὶ τοῦδε, λέγων ἐλάττονα μὲν γράφειν χρόνον, πλείονα δὲ συγχωρήσειν, διὰ τὸ βούλεσθαι συμπεριφέρεσθαι τῇ ἀνάγκῃ τοῦ πράγματος καὶ συγγνώμην παρέχειν τῇ ἐλευθέρᾳ ἀναγκαζομένη τοσοῦτον 10 ἀθρόως ἐκ τῆς οἰκίας προίεσθαι χρήμα. Τίς οὖν ἡ αἰτία δι' ἣν ἡ τοσαύτη μεταβολὴ γέγονεν ἐγὼ νοεῖν οὐκ ἔχω. Πλὴν ὅπερ ἂν ᾦ, παρακαλῶ σε μεμνημένον τῆς σεαυτοῦ ἐλευθεριότητος καὶ πρὸς τὸν Κύριον ἀπιδόντα τὸν ἀμειβόμενον τὰς χρηστὰς προαιρέσεις δοῦναι τὸν καιρὸν ὃν ἐξ 15 ἀρχῆς ὑπέσχου τῆς ἀνέσεως, ἵνα δυνηθῶσι συμπωλήσαντες τὰ ἑαυτῶν διαλῦσαι τὸ χρέος. Δῆλον δὲ ὅτι κἀκείνων μέμνημαι, ὅτι ὑπέσχου, εἰ λάβοις τὸ ὁμολογηθέν χρυσίον, πάντα τὰ ὁμολογηθέντα χαρτία, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων πραχθέντα καὶ τὰ ἰδιωτικῶς γενόμενα, παραδώσειν τῇ 20 προειρημένῃ. Παρακαλῶ οὖν, καὶ ἡμᾶς τίμησον καὶ κτήσαι παρὰ τῷ Κυρίῳ μεγάλην ἑαυτῷ εὐλογίαν ἀναμνησθεὶς τῶν σεαυτοῦ ὑποσχέσεων γινώσκων ὅτι ἄνθρωπος εἶ καὶ αὐτὸς

CVIII. — Exstat tantum in C.

8 διὰ τὸ Maur: δεῖ τῷ C || 15 τὰς χρηστὰς Maur: τας C.

ἀναμένειν ὀφείλεις τοὺς καιροὺς ἐν οἷς δεηθῇς τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀντιλήψεως· ἦν μὴ ἀποκλείσης σεαυτῷ διὰ τῆς 25 παρούσης σκληρότητος, ἀλλ' εὐτρέπισον τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σαυτὸν· πᾶσαν χρηστότητα καὶ ἐπιείκειαν τοῖς καταπονουμένοις ἐπιδειξάμενος.

CIX

ΕΛΛΑΔΙΩ ΚΟΜΗΤΙ

Πάνυ παραιτούμενος δι' ὅχλου εἶναι τῇ χρηστότητί σου διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα μὴ δόξω ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς φιλίας ὑμῶν, ὅμως ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέπομαι. Τὴν γοῦν ἀδελφὴν τήνδε, καὶ πρὸς γένος ἡμῖν οὖσαν καὶ διὰ χρεῖαν καταπονουμένην 5 καὶ παιδὸς ὀρφανοῦ πραγμάτων φροντίζουσαν, ἐπεὶ εἶδον λοιπὸν ὑπὲρ δύναμιν ἀφορήτοις ἀνάγκαις συνεχομένην, κατελέσας καὶ παθὼν τὴν ψυχὴν ἔσπευσα παρακαλέσαι σε, ἵνα, εἴ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς ἀνθρώπῳ καταξιώσης συμπερᾶξαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὕτη 10 περιοῦσα ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν ἤδη τοῦτο αὐτὴν ἀποδοῦσαν τῆς εἰς τὸ πλεόν ἐπηρείας ἀπαλλαγῆναι. Ὑπέσχετο γὰρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι τοὺς τόκους. Νῦν τοίνυν οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν κληρονόμων μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων εἰσπραξιν ἐπιχειροῦσι ποιήσασθαι. Ὡς 15 οὖν εἰδὼς ὅτι Κύριός ἐστιν ὃ τὰ τῶν χρητῶν καὶ ὀρφανῶν ἰδιοποιούμενος, οὕτω σπούδαςον χρήσασθαι ἑαυτὸν τῇ σπουδῇ τῇ ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μισθαποδοσίας. Οἶμαι γὰρ καὶ τὴν ἡμε-

24 ἀναμένειν Maur: καὶ ἀναμένειν C.

CIX. — Exstat tantum in VLC.

16 ordo ὀρφανῶν καὶ χρητῶν C || 17 ordo ἑαυτὸν χρήσασθαι V || 18 πράγματος: γράμματος V || ἐπ' om. V || 18-19 παρ' αὐτοῦ τοῦ: παρὰ τοῦ V.

ρότητα τοῦ θαυμασιωτάτου ἐπάρχου μαθοῦσαν ὅτι τὸ 20
κεφάλαιον ἐκτέτισταί· συμπαθήσειν τῷ ἐλεεινῷ λοιπὸν
καὶ ἀθλίῳ οἴκῳ εἰς γόνυ κλιθέντι καὶ οὐκέτι ἄρκουντι ταῖς
ἔξωθεν αὐτῷ ἐπαγομέναις ἐπηρειαῖς. Παράκαλῶ οὖν, καὶ
τῇ ἀνάγκῃ σύγγνωθι δι' ἣν ὠχλήσά σοι καὶ τῷ πράγματι
σύμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν ἣν ἔδωκέ σοι ὁ Χριστὸς χρη- 25
στῷ καὶ ἀγαθῷ τὸν τρόπον ὄντι καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἔλαβες
κεχρημένῳ.

CX

ΜΟΔΕΣΤΩ ΕΠΑΡΧΩ

Ὅσης ἡμῖν τιμῆς καὶ παρρησίας μεταδίδως τῇ ἡμε-
ρότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀνεχόμενος,
τοσαύτην σοὶ καὶ ἔτι πλείω ἐν παντὶ τῷ βίῳ παρὰ τοῦ
ἀγαθοῦ ἡμῶν Δεσπότης τὴν ἀξίησιν γενέσθαι τῆς περι-
φανείας εὐχόμεθα. Ἐμὲ δὲ καὶ πάσαι ἐπιθυμοῦντα γρά- 5
φειν καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς κατεῖχεν ἡ πρὸς
τὸ ὑπερέχον αἰδώς, ἐδραβούμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως
ἐμφορεῖσθαι τῆς παρρησίας. Νῦν δὲ ὁμοῦ μὲν καὶ τὸ
λαβεῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαρα-
βλήτου σου μεγαλοφυίας, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ χρεῖα τῶν κατα- 10
πονουμένων ἐξεδιάσατό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἰ τις οὖν
καὶ παρὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἱκετηρίας ἰσχύς,
παρακλήθητι, θαυμασιώτατε, φιλανθρώπῳ νεύματι ἐλεεινῇ
ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον

22 ἄρκουντι: αὐταρκοῦντι VL || 23 ὁδο ἐπαγομέναις αὐτῷ VL
|| 23-24 καὶ τῇ: τῇ L.

CX. — Non exstat in B. Titulus μοδέστῳ ἐπάρχῳ: τῷ αὐτῷ
LC.

4 γενέσθαι: γεγενῆσθαι LC || 8-9 νῦν δὲ ... ἐξουσίαν om. C || μὲν
om. M || τό: τῷ L || 10 ἡ om. LC || 11 θαρσεῖν: θαρρεῖν LC ||
12 μεγίστοις: μεγάλοις C.

οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξει γενέσθαι τὴν 15
τοῦ σιδήρου συντέλειαν, ὥς μὴ εἰς ἄπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι,
ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις·
οὐ μάλιστα πάντων μέλειν τῇ ἀξιαγάσῳ σου φιλανθρωπία
πεπείσμεθα.

CXI

ΜΟΔΕΣΤΩ ΕΠΑΡΧΩ

Ἄλλως μὲν οὐκ ἂν ἐθάρρησα δι' ὄχλου γενέσθαι τῇ μεγα-
λοφυΐᾳ σου εἰδῶς καὶ ἑμαυτὸν μετρεῖν καὶ τὰς ἐξουσίας
γνωρίζειν. Ἐπειδὴ δὲ εἶδον ἄνδρα φίλον ἐναγωνίως
διακείμενον ἐπὶ τῷ μετακληθῆναι, ἀπετόλμησα αὐτῷ
δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἵνα ἂνθ' ἱκεσίας αὐτὴν 5
προβαλλόμενος τύχῃ τινὸς φιλανθρωπίας. Πάντως δέ, εἰ
καὶ ἡμεῖς οὐδενὸς λόγου ἄξιοι, ἀλλ' αὐτὸ τὸ μέτριον ἱκανὸν
δυσωπῆσαι τὸν φιλανθρωπότατον τῶν ὑπάρχων καὶ ἡμῖν
δοῦναι συγγνώμην, ἵνα, εἰ μὲν μηδὲν πεπλημμέλῃται τῷ
ἀνδρί, σωθῆναι αὐτὸν δι' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, εἰ δέ καὶ 10
ἡμαρτεν, ἀφεθῆναι αὐτῷ δι' ἡμᾶς τοὺς ἱκετεύσαντας. Οἶα
γὰρ τάνταυθὰ ἐστὶ τῶν πραγμάτων τίς μᾶλλον ἐπίσταται
σοῦ, τοῦ καὶ ἐπιβλέποντος τὰ παρ' ἑκάστου σαθρὰ καὶ τῇ
θαυμασίᾳ προμηθείᾳ τὰ πάντα διακρατοῦντος;

18 μέλειν: μέλλειν MLC.

CXI. — Titulus μοδέστω ἐπάρχῳ: τῷ αὐτῷ VPM τῷ αὐτῷ πρός
ἐλευσιμαία B.

1 ἐθάρρησα: ἐτόλμησα L || 4 τῷ: τὸ L || μετακληθῆναι: μετα-
κλιθῆναι L || 5 ἱκεσίας: ἱκετηρίας LC || 6 προβαλλόμενος: προδολό-
μενος P || πάντως: πάντας L || 6-7 εἰ καί: καὶ V || 8 ὑπάρχων:
ἐπάρχων LC || 10 δι' αὐτὴν τὴν: διὰ τὴν ML || 12 γὰρ: δὲ LC || τάν-
ταυθὰ: ταῦτά M τὰ ἐνταῦθα LC || ordo τῶν πραγμάτων ἐστὶ LC
|| 13 ἑκάστου: -τω LC || 14 προμηθεία: -θεία M.

CXII

ΑΝΔΡΟΝΙΚΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

1 Εἰ μὲν οὕτως εἶχον σώματος ὥστε ῥαδίως ὑπομένειν
δοιοπορίας δύνασθαι καὶ τὰ τοῦ χειμῶνος δυσχερῆ φέρειν,
οὐκ ἂν ἐπέστελλον, ἀλλ' αὐτὸς παρὰ τὴν σὴν μεγαλοψυχίαν
ἐθάδιζον δυοῖν ἔνεκεν· τοῦ τε παλαιᾶς ὑποσχέσεως
ἐκτίσαι χρέος (οἶδα γὰρ ὁμολογήσας παρέσεσθαι τῇ Σεβα- 5
στείᾳ καὶ ἀπολαύσειν σου τῆς τελειότητος, ὅπερ ἐποίησα
μὲν, διήμαρτον δὲ τῆς συντυχίας μικρὸν κατόπιν τῆς σῆς
καλοκαγαθίας παραγενόμενος), ἑτέρου δὲ τοῦ τὴν πρεσβειαν
δι' ἑμαυτοῦ πληρῶσαι ἦν ἀποστεῖλαι τέως ἀπώκνουν, μικ-
ρότερον ἑμαυτὸν κρίνων ἢ ὥστε τοιαύτης τυγχάνειν χάριτος 10
καὶ ἅμα λογιζόμενος ὅτι οὔτε ἄρχοντα οὔτε ἰδιώτην ὑπὲρ
οὐδενὸς ἂν τις λέγων διὰ γραμμάτων πείσειεν οὕτως ὥς
αὐτὸς παρὼν καὶ τὰ μὲν ἀπολυόμενος τῶν ἐγκλημάτων, τὰ
δὲ ἱκετεύων, τοῖς δὲ συγγνώμην παραιτούμενος ἔχειν· ὦν
οὐδὲν ἂν ῥαδίως δι' ἐπιστολῆς γένοιτο. Πᾶσιν οὖν τούτοις 15
ἐν ἀντιθείς, σὲ τὴν θείαν κεφαλὴν, καὶ ὅτι ἐξαρκέσει τὴν
γνώμην ἐνδείξασθαι σοι, ἦν περὶ τοῦ πράγματος ἔχομεν,
τὰ δὲ λοιπὰ προσθήσεις παρὰ σαυτοῦ, πρὸς τὴν ἐγχείρησιν
οὐκ ἀπώκνησαι.

2 Ἄλλ' ὁρθῶς ὅπως κύκλῳ περίειμι δκνῶν καὶ ἀναδυό-
μενος τὴν αἰτίαν ἐκφαίνειν ὑπὲρ ὧν ποιοῦμαι τοὺς λόγους.

CXII. — Non exstat in B. Titulus ἀνδρονίκῳ ἡγεμόνι Maur :
πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀνδρονίκῳ ἡγεμόνι [βασίλειος add. VPL] VPML
ἀνδρονίκῳ ἡγεμόνι ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου C.

1 1 ὥστε : ὥσπερ C || 4 δυοῖν : δυεῖν LC || παλαιᾶς : παλαιὸν VM ||
6 ἀπολαύσειν : ἀπολαῦσαί LC || 8-9 ordo δι' ἑμαυτοῦ τοῦ τὴν
πρεσβειαν LC || 9 ἀποστεῖλαι : ὑποστήναι LCP^a || 13 ἀπολυόμενος :
ἀποδυόμενος LC || 15 ἂν om. LC || 18 σαυτοῦ : ἑαυτοῦ LC.

2 1 περίειμι : περίημι LC || ordo περίημι κύκλῳ C.

Δομετιανὸς οὗτος ἐπιτήδειος ἡμῖν ἐστὶν ἐκ τῶν γονέων
 ἄνωθεν, ὥστε ἀδελφοῦ μὴδ' ὅτιοις διαφέρειν. Τί γάρ ἄν
 τις μὴ τάληθῃ λέγοι; Εἴτα τὴν αἰτίαν μαθόντες ἀφ' ἧς 5
 ταῦτα πέπονθεν ἄξιον εἶναι τοῦ παθεῖν οὕτως ἔφαμεν.
 Μὴδὲ γάρ ἔστω μὴδεῖς, θς μικρὸν ἢ μείζον εἰς τὴν σὴν
 ἀρετὴν ἀμελήσας, τὴν τιμωρίαν ἐκφύγοι. Ἄλλ' ὁρῶντες
 τοῦτον περιδεῶς καὶ ἀδόξως ζῶντα καὶ ἐπὶ τῇ σῇ ψήφῳ
 κειμένην αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν ἀρκοῦσαν αὐτὸν ἔχειν τὴν 10
 δίκην ἐκρίναμεν, μεγαλόψυχόν τε ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπον
 διανοηθῆναί σε περὶ αὐτοῦ ἱκετεύομεν. Τὸ μὲν γάρ τοὺς
 ἀντιτείνοντας ὑπὸ χεῖρα λαμβάνειν ἀνδρείου τε καὶ
 ἄρχοντος ὡς ἀληθῶς, τὸ δὲ τοῖς ὑποπεπιτωκόσι χρηστὸν
 εἶναι καὶ πρᾶον μεγαλοφροσύνη πάντων καὶ ἡμερότητι 15
 διαφέροντος. Ὡστε ὑπάρξει σοι βουλευθέντι ἐν τῷ αὐτῷ
 τὴν τε πρὸς τὸ ἀμύνασθαι καὶ τὴν εἰς τὸ σῶζειν, ὡς ἂν
 ἐθέλῃς, ἐπιδείξασθαι μεγαλοψυχίαν. Τοῦτο μέτρον ἀρκοῦν
 Δομετιανῷ τῆς κολάσεως τῶν προσδοκωμένων ὁ φόβος καὶ
 ὦν ἄξιον οἶδεν ἑαυτὸν παθεῖν ὄντα. Τούτοις μὴδὲν εἰς 20
 τιμωρίαν αὐτῷ προσθεῖναι ἱκετεύομεν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο
 σκόπει ὅτι κύριοι μὲν τῶν ἡδικοκτόων πολλοὶ τῶν πρότερον
 ἤδη γεγόνασιν, ὦν οὐδεὶς πρὸς τοὺς ὕστερον διεπείμφθη
 λόγος· ἀφῆκαν δὲ τὴν ὀργὴν οἱ φιλοσοφία τοὺς πολλοὺς
 ὑπεράραντες, ὦν ἀθάνατος ἡ μνήμη τῷ βίῳ παντὶ παρα- 25
 δέδοται. Προσκεισθῶ δὴ καὶ τοῦτο τοῖς περὶ σοῦ διηγῆ-
 μασι. Δὸς ἡμῖν τοῖς ὑμνεῖν προαιρουμένοις τὰ σὰ τὰς ἐν
 τοῖς ἄνω χρόνοις ἀδομένας φιλάνθρωπίας ὑπερβαλέσθαι.
 Οὕτω καὶ Κροῖσος τῷ παιδοφόνῳ τὴν ὀργὴν ἀφεῖναι
 λέγεται ἑαυτὸν παραδόντι εἰς τιμωρίαν, καὶ Κῦρος δὲ μέγας 30
 αὐτῷ τούτῳ τῷ Κροίσῳ φίλος γενέσθαι μετὰ τὴν νίκην.

3 ἐστὶν om. LC || 7 μὴδὲ: μὴ LC || 12 αὐτοῦ: αὐτόν M || 16
 ὑπάρξει: ὑπάρξει L || 18 ἐθέλῃς: θέλῃς M ἐθέλοις LC || 22 πρότερον:
 προτέρων MC || 25 βίῳ: χρόνῳ LCP^a || 26 προσκεισθῶ: προκ- L
 || δὴ: δι LC || 27-28 τὰς ... ἀδομένας: τὰ ... ἀδομένα LC || 28
 φιλάνθρωπίας: -ας L.

Τούτοις σε συναριθμήσομεν καί, ὅση δύναμις ἡμετέρα, ταῦτα ἀναγορεύσομεν, εἴπερ μὴ μικροὶ τινες εἶναι παντάπασιν ἀνδρὸς τοσούτου κήρυκες νομισθείμεν.

3 Ἐκεῖνο δὲ ἐπὶ πᾶσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ὅτι τοὺς ὀτιοὺν ἀδικοῦντας οὐχ ὑπὲρ τῶν ἤδη γεγενημένων κολάζομεν (τίς γάρ ἂν γένοιτο μηχανὴ μὴ γεγενῆσθαι τὰ πεπραγμένα;), ἀλλ' ὅπως ἂν ἡ αὐτοὶ πρὸς τὸ λοιπὸν ἀμείνους γένοιντο ἢ ἑτέροις ὑπάρξειε τοῦ σωφρονεῖν παραδείγματα. 5 Τούτων τοίνυν οὐθέτερον ἐνδεῖν ἂν τις ἐν τῷ παρόντι φήσειεν· αὐτὸς τε γὰρ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτων μεμνήσεται, τοὺς τε λοιποὺς τεθνάναι τῷ δέει πρὸς τοῦτον ἀφορῶντας οἶομαι. "Ωσθ' ὅπερ ἂν προσθῶμεν τῇ τιμωρίᾳ, τὴν ὀργὴν ἡμῶν αὐτῶν ἀποπιμπλάναι δόξομεν· 8 πολλοὺ δεῖν ἐπὶ σοῦ ἀληθὲς εἶναι φαίην ἂν ἔγωγε καὶ οὐδὲν ἂν τούτων τῶν λόγων προήχθην εἰπεῖν, εἰ μὴ μείζονα τῷ διδόντι τὴν χάριν ἐνεώρων ἢ τοῖς λαμβάνουσιν. Οὐδὲ γὰρ ὀλίγοις ἔσται καταφανὴς ἡ μεγαλοψυχία τοῦ τρόπου. Κατπαδόκαι γὰρ ἅπαντες ἀποσκοποῦσι τὸ μέλλον, οἷς εὐξαίμην 15 ἂν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν τῶν προσόντων σοι καὶ ταύτην ἀπαριθμῆσθαι. Ὅκνῳ δὲ τοῦ γράφειν παύσασθαι ἡγούμενός μοι ζημίαν οἴσειν τὸ παραθέν. Τοσοῦτόν γε μὴν προσθήσω, ὅτι πολλῶν ἐπιστολὰς ἔχων ἐξαιτουμένων αὐτὸν πασῶν ἡγήσατο προτιμωτέραν εἶναι τὴν παρ' ἡμῶν, 20 οὐκ οἶδ' ὅπως μαθὼν εἶναι τινα ἡμῶν λόγον παρὰ τῇ σῇ τελειότητι. Ὅπως οὖν μήτε αὐτὸς ψευσθῇ τῶν ἐλπίδων ἃς ἐφ' ἡμῖν ἔσχε καὶ ἡμῖν ὑπάρξῃ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα σεμνολογεῖσθαι, παρακέκλησο, Δέσποτα ἀνυπέρβλητε, ἐπινεῦσαι πρὸς τὴν αἵτησιν. Πάντως δὲ οὐδενὸς χεῖρον τῶν πώποτε 25

32 συναριθμήσομεν: -σωμεν M || 33 ἀναγορεύσομεν: -σωμεν L.

3 3 τίς: τί C || 5 ὑπάρξειε: -ειαν C || παραδείγματα: παράδειγμα LC || 6 ἐνδεῖν: δεῖν LC || 10 δόξομεν: δόξωμεν M || 13 ἐνεώρων: ἐνορῶν L ἐνώρων (sic) C || 12-13 ordo ἐνορῶν [ἐνώρων C] τῷ διδόντι τὴν χάριν LC || 17 ἀπαριθμῆσθαι: -μήσασθαι LCP² || 19 ἐπιστολὰς: -λῶν C || 21 οἶδ' ὅπως: οἶδά που LC || 23 ὑπάρξῃ: -ξει PML.

φιλοσοφησάντων ἐπέσκεψαι τὰ ἀνθρώπινα, καὶ οἶδας ὡς καλὸς θησαυρὸς πᾶσι τοῖς δεομένοις ὑπουργεῖν προαποκείμενος.

CXIII

ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΑΡΣΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΙΣ

Συντυχὼν τῷδε πολλὴν ἔσχον τῷ ἁγίῳ Θεῷ τὴν χάριν, ὅτι με καὶ διὰ τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἀπὸ πολλῶν θλίψεων παρεμυθήσατο καὶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ἐναργῶς ἔδειξε δι' αὐτοῦ. Σχεδὸν γὰρ τὸν πάντων ὑμῶν περὶ τὴν ἀλήθειαν ζῆλον ἐν τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνδρὸς προαιρέσει κατέμαθον. Ὁ μὲν οὖν ἰδίᾳ διελέχθημεν πρὸς ἀλλήλους αὐτὸς ὑμῖν ἀπαγγελεῖ, ἃ δὲ παρ' ἐμοῦ γνωρισθῆναι ὑμῶν προσήκε τῇ ἀγάπῃ ταυτά ἐστίν. Ὁ καιρὸς πολλὴν ἔχει βροτὴν πρὸς καταστροφὴν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο πολὺν ἔχομεν ἤδη χρόνον ἐξ οὗ καταμανθάνομεν. Οἰκοδομὴ δὲ Ἐκκλησίας καὶ σφαλμάτων διόρθωσις καὶ συμπάθεια μὲν πρὸς τοὺς ἀσθενούντας, ὑπερασπισμὸς δὲ πρὸς τοὺς ὑγιαίνοντας τῶν ἀδελφῶν οὐδὲ εἷς. Ἀλλ' οὔτε βοήθημα ἢ θεραπευτικὸν τῆς προκατασχούσης νόσου ἢ προφυλακτικὸν τῆς προσδοκωμένης οὐδέν. Καὶ ὅπως ἔοικε λοιπὸν ἡ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασις (ἵνα ἐναργεῖ χρήσῃται τῷ ὑποδείγματι, καὶ ἐυτελέστερον εἶναι δοκῇ) ἱματίῳ παλαιῷ ὑπὸ τῆς τυχούσης προφάσεως βαδίδως καταρρηγνυμένῳ, ὃ πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰσχὺν ἐπαν-

27-28 προαποκείμενος: πρόσ- L.

CXIII. — Titulus τοῖς ἐν ταρσῷ πρεσβυτέροις: τοῖς ἐν ταρσῷ πρεσβυτέροις ὥστε οἰκονομικῶς τοῖς ἀπὸ τῶν πνευματομάχων ἐπιστρέφουσιν προσενεχθῆναι λαβεῖν αὐτοὺς ὁμολογούντας τὴν ἐν νικαίᾳ πίστιν καὶ ὡς οὐκ ἔστιν χτίσμα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον M.

4 αὐτοῦ: ἑαυτοῦ M || 6 ὑμῖν: ὑμᾶς M || ἀπαγγελεῖ etiam P²: ἀπαγγέλλει P ἐπαγγέλλει B || 7 ὑμῶν: ὑμῖν M || 12-13 πρὸς τοὺς ... ἀλλ' οὔτε om. P add. P² || 13 θεραπευτικόν: προθεραπευτικόν L || 13-14 προκατασχούσης: προσκ- B || 14 προφυλακτικόν: προφυλακτὸν L || 16 ἐναργεῖ: -γῇ L.

ελθεῖν πάλιν ἀδυνατεῖ. Ὡς οὖν ἐν καιρῷ τοιούτῳ, μεγάλης
 χρεῖα τῆς σπουδῆς καὶ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας εὐεργετη- 20
 θῆναι τι τὰς Ἐκκλησίας. Εὐεργεσία δέ ἐστιν ἐνωθῆναι τὰ
 τέως διεσπασμένα. Ἐνωσις δ' ἂν γένοιτο, εἰ βουλευθῆμεν
 ἐν οἷς μηδὲν βλάπτομεν τὰς ψυχὰς συμπεριενεχθῆναι
 τοῖς ἀσθενεστέροις. Ἐπεὶ οὖν πολλά στόματα ἤνοικται
 κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἁγίου καὶ πολλὰ γλῶσσαι 25
 ἠκόνηται εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ βλασφημίαν, ἀξιοῦμεν ὑμᾶς,
 ὅσον ἐστὶν ἐφ' ὑμῖν, εἰς ὀλίγον ἀριθμὸν περιστῆσαι τοὺς
 βλασφημοῦντας καὶ τοὺς μὴ λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα
 τὸ Ἅγιον δέχεσθαι εἰς κοινωνίαν, ἵνα μόνοι καταλειφθῶσιν
 οἱ βλάσφημοι καὶ ἡ καταισχυνθέντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν 30
 ἀλήθειαν ἢ ἐπιμένοντες τῇ ἁμαρτίᾳ ἀναξιόπιστοι ᾧ διὰ
 τὴν ὀλιγότητα. Μηδὲν τοίνυν πλέον ἐπιζητῶμεν, ἀλλὰ
 προτεινόμεθα τοῖς βουλομένοις ἡμῖν συνάπτεσθαι ἀδελ-
 φοῖς τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, κἂν ἐκείνη συνθῶνται, ἐπε-
 ρωτῶμεν καὶ τὸ μὴ δεῖν λέγεσθαι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ 35
 Ἅγιον μηδὲ κοινωνικοὺς αὐτῶν εἶναι τοὺς λέγοντας. Πέρα
 δὲ τούτων ἀξιῶ μηδὲν ἐπιζητεῖσθαι παρ' ἡμῶν. Πέπεισμαι
 γάρ ὅτι τῇ χρονιωτέρᾳ συνδιαγωγῇ καὶ τῇ ἀφιλονείκῳ
 συγγυμνασίᾳ, καὶ εἴ τι δεοὶ πλέον προστεθῆναι εἰς τράνω-
 σιν, δώσει ὁ Κύριος ὁ πάντα συνεργῶν εἰς ἀγαθὸν τοῖς 40
 ἀγαπῶσιν αὐτόν.

CXIV

ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΑΡΣῶ ΠΕΡΙ ΚΥΡΙΑΚΟΝ

Ὅσον ἐστὶ τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν τί χρὴ λέγειν πρὸς
 ἄνδρας υἱοὺς τῆς εἰρήνης; Ἐπεὶ οὖν τὸ μέγα τοῦτο καὶ

20 χρεῖα: χρεῖας L || 33 ἡμῖν: ὑμῖν M || 37 ἡμῶν: ὑμῶν P²
 || 38 τῇ ἀφιλονείκῳ: ἀφιλονείκῳ L || 39 προστεθῆναι: -θεῖναι M.

CXIV. — Titulus τοῖς ἐν ταρσῶ περὶ κυριακόν: τοῖς ἐν ταρσῶ
 τοῖς περὶ κυριακόν [παραπλήσια add. M] VPBM.

2 τὸ μέγα om. L.

θαυμαστὸν καὶ πᾶσι περισπούδαστον τοῖς ἀγαπῶσι τὸν
Κύριον κινδυνεύει λοιπὸν εἰς ὄνομα ψιλὸν περιστῆναι,
διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγείσης λοιπὸν τοῖς 5
πολλοῖς τῆς ἀγάπης, οἷμαι προσήκειν μίαν ταύτην εἶναι
σπουδὴν τοῖς γνησίως καὶ ἀληθινῶς δουλεύουσι τῷ Κυρίῳ
τὸ ἐπαναγαγεῖν πρὸς ἑνωσιν τὰς Ἐκκλησίας τὰς πολυ-
μερῶς καὶ πολυτρόπως ἀπ' ἀλλήλων διατμηθείσας. Ὁ δὲ
καὶ αὐτὸς ἐπιχειρῶν ποιεῖν, οὐκ ἂν δικαίως πολυπράγ- 10
μονος αἰτίαν λάβοιμι. Οὐδὲν γάρ οὕτως ἰδίον ἔστι χρισ-
τιανοῦ ὥς τὸ εἰρηνοποιεῖν· διὸ καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ μισθὸν
μέγιστον ἡμῖν ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο. Συντυχὼν τοίνυν τοῖς
ἀδελφοῖς καὶ θεασάμενος αὐτῶν πολὺ μὲν τὸ φιλάδελφον
καὶ τὸ περὶ ὑμᾶς ἀγαπητικόν, πολλῷ δὲ ἔτι πλέον τὸ 15
φιλόχριστον καὶ τὸ περὶ τὴν πίστιν ἀκριβές τε καὶ εὐτονον,
καὶ ὅτι πολλὴν ἀμφοτέρων ποιοῦνται σπουδὴν, τῆς τε
ὑμετέρας ἀγάπης μὴ χωρίζεσθαι καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν
πίστιν μὴ καταπροδοῦναι, ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν ἀγαθὴν
προαίρεσιν ἐπιστέλλω τῇ σεμνότητι ὑμῶν παρακαλῶν 20
πάσῃ ἀγάπῃ ἔχειν αὐτοὺς ἡνωμένους γνησίως καὶ πάσης
ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος κοινωνούς, ἐγγυησάμενος καὶ
αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν δρθότητά·ιδτι καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ Θεοῦ
χάρτι τῷ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλῳ πρὸς πάντα ἑστὲ παρα-
τεταγμένοι, ὅσαπερ ἂν δέη παθεῖν ὑπὲρ τοῦ λόγου τῆς 25
ἀληθείας. Ἔστι δέ, ὥς ἑμαυτὸν πείθω, τὰ οὕτε ὑμῖν ὑπε-
γαντία καὶ τοῖς προειρημένοις τῶν ἀδελφῶν αὐτάρκη πρὸς
πληροφορίαν ταῦτα, ὁμολογεῖν ὑμᾶς τὴν ἐκ τῶν Πατέρων
ἡμῶν ἐκτεθεῖσαν πίστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ ποτὲ συνελθόντων
καὶ μηδεμίαν τῶν ἐκεῖ λέξεων ἀθετεῖν, ἀλλ' εἰδέναι ὅτι 30
τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ, ἀφιλονείκως συνιόντες, οὐκ
ἄνευ τῆς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐνεργείας ἐφθέγγαντο,

5 τοῖς: ἐν τοῖς LC || 7 δουλεύουσι: δουλεύειν P || 8 ἐπαναγαγεῖν:
ἐπαγαγεῖν L || 14 αὐτῶν: αὐτόν B || 15 ὑμᾶς: ἡμᾶς L || 16 φιλόχρι-
στον: φιλόχρηστον C || 24 τῷ: τῶν B || 26 ὑμῖν: ἡμῖν L || 28 ἐκ: ὑπό
LC || 32 πνεύματος: om. L.

προσθεῖναι δὲ τῇ πίστει ἐκείνῃ καὶ τὸ μὴ χρῆναι λέγειν
κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, μὴ μέντοι μηδὲ τοῖς λέγουσι
κοινωνεῖν, ἵνα καθαρὰ ᾖ τοῦ Θεοῦ ἢ Ἐκκλησία μηδὲν 35
ζιζάνιον ἑαυτῇ παραμεμιγμένον ἔχουσα. Ταύτης αὐτοῖς
τῆς πληροφορίας παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας ὑμῶν προτεθείσης
καὶ αὐτοὶ τὴν πρέπουσαν ὑμῖν ὑποταγὴν ἔτοιμοί εἰσι
παρασχέσθαι. Αὐτὸς γὰρ ἐγγυῶμαι τὸ μέρος τῶν ἀδελφῶν
ὡς εἰς οὐδὲν ἀντερουσιν, ἀλλὰ πᾶσαν ὑμῖν ἐπιδείξονται 40
εὐταξίας ὑπερβολήν, ἐνὸς τούτου αὐτοῖς τοῦ ἐπιζητου-
μένου παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὑμετέρας τελειότητος ἐτοίμως
παρασχεθέντος.

CXV

ΠΡΟΣ ΣΙΜΠΛΙΚΙΑΝ ΑΙΡΕΤΙΚΗΝ

Ἀβούλως οἱ ἄνθρωποι καὶ μισοῦσι τοὺς κρείττονας καὶ
φιλοῦσι τοὺς χείρονας. Διὸ δὴ καὶ αὐτὸς κατέχω τὴν
γλῶτταν, σιωπῇ τῶν ἐμῶν ὕβρεων πνίγων τὸν ὄνειδον.
Ἐγὼ δὲ μενῶ τὸν ἄνωθεν Δικαστὴν δς οἶδε πᾶσαν κακίαν ἐν
τέλει ἀμύνασθαι. Κἂν γὰρ ὑπὲρ ψάμμον τις ἐκχέῃ χρήματα, 5
βλάπτει ψυχὴν πατήσας τὸ δίκαιον. Ἄει γὰρ θυσίαν
Θεός, οὐχ ὡς χρήζων, οἶμαι, ζητεῖ, ἀλλὰ θυσίαν πολυτελεῖ
τὴν εὐσεβῆ καὶ δικαίαν γνώμην δεχόμενος. Ὅταν δὲ τις
ἑαυτὸν παραβαίνων πατῇ, κοινὰς λογίζεται τὰς εὐχάς. Σαυ-
τὴν οὖν τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ὑπόμνησον, ἡμᾶς δὲ αὐτοῦς, 10

35 ordo ἢ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία ἢ L || 38 ὑποταγὴν: ἀποταγὴν P
|| 42 ὑμετέρας: ἡμετέρας L.

CXV. — Titulus πρὸς σιμπλικίαν αἰρετικὴν: πρὸς σιμπλικίαν
αἰρετικὴν εὐνούχους αὐτῷ πρὸς ὕβριν ἐπαναστήσασαν ἐμδριθεῖς ἐπι-
πλήξεις ἐν ᾗ καὶ ψόγον εὐνούχων καταχέει πολὺν M σιμπλικία αἰρε-
τικῇ βασιλείας LC.

1 ἀβούλως: ἀβουλήτως M || οἱ om. PB || 2 κατέχω: κατέγων L ||
3 γλῶτταν: γλῶσσαν L || πνίγων: πνίγω L || 4 ordo κακίαν πᾶσαν
L || 5 ordo ἐκχέῃ τις LC || 9-10 σαυτὴν: ἑαυτὴν B || 10 ἡμᾶς δὲ
αὐτοῦς: καὶ ἡμᾶς LC.

εἰ βούλει, μὴ δίδασκε. Ἰσμεν σου πλείονα καὶ ταῖς
 ἔνδοθεν ἀκάνθαις οὐ τοσοῦτον συμπνιγόμεθα, οὔτε ἐν
 δλίγοις καλοῦ δεκαπλασίονα κακίαν ἐπιμίνυμεν. Ἐπὶ-
 γειρας ἡμῖν σαύρας καὶ φρύνους, ἔαρινά δὴθεν θηρία, πλὴν
 δμως ἀκάθαρτα. Ἀλλ' ἤξει πτερὸν ἄνωθεν τὸ ταῦτα νεμό- 15
 μενον. Ἐμοὶ γὰρ λόγος, οὐχ ὥς σὺ νομίζεις, ἀλλ' ὥς οἶδε
 κρίνειν Θεός. Εἰ δὲ καὶ μαρτύρων χρεῖα, οὐ δοῦλοι στή-
 σονται οὐδὲ εὐνούχων γένος ἄτιμον καὶ πανώλεθρον τοῦτο
 δὴ τοῦτο ἄθηλυ, ἀνανδρον, γυναικομανὲς καὶ ἐπίζηλον,
 κακόμισθον, εὐμετάβλητον, ἀμετάδοτον, πάνδοχον, ἀπροσ- 20
 κορές, κλαυσίδειπνον, δεξύθυμον, χρυσομανές, ἀπηνές,
 θηλυδριῶδες, γαστρίδουλον, καὶ τί γὰρ ἔτι εἶπω; Σὺν αὐτῇ
 τῇ γενέσει σιδηροκατάδικον. Πῶς γὰρ ὀρθὴ γνώμη τούτων
 ὦν καὶ πόδες στρεβλοί; Οὗτοι μὲν σωφρονοῦσι ἄμισθα διὰ
 σιδήρου, μαίνονται δὲ ἄκαρπα δι' οἰκείαν αἰσχρότητα. Οὐχ 25
 οὗτοι στήσονται τῆς κρίσεως μάρτυρες, ἀλλ' ὀφθαλμοὶ
 δικαίων καὶ ὕψεις ἀνδρῶν τελείων, ὅσοι τότε ὀρῶσι βλέ-
 ποντες σύνεσιν.

CXVI

ΦΙΡΜΙΝΩ

Καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα καὶ μικρὰ ταῦτα, ἢ ὅκνη
 τοῦ γράφειν ἢ ἄλλως τὸν ἐκ τοῦ πλήθους κόρον διαφεύγειν

11 ταῖς: ἐν ταῖς C || 13 καλοῦ: καλοῖς MLC || 14 καί: τε καὶ
 C || 17 Haec epistola desinit cum θεός in L, εἰ δὲ καὶ μαρτύρων
 κ. τ. λ. desunt || 17-18 μαρτύρων ... οὐδὲ om. VPBM || 19
 καὶ ἐπίζηλον: ἐπίζηλον MC || 20-22 ordo δεξύθυμον θηλυδριῶδες
 γαστρίδουλον χρυσομανές ἀπηνές κλαυσίδειπνον εὐμετάβλητον ἀμε-
 τάδοτον πάνδοχον ἀπροσκορές C || 22 καὶ τί: μανικόν καὶ ζηλότυπον
 καὶ τί C || εἶπω: εἰπεῖν C || 23 πῶς γὰρ: πῶς οὖν C || τούτων:
 τούτω C || ordo τούτω γνώμη ὀρθή C || 24 πόδες: οἱ πόδες C || ordo
 σωφρονοῦσι μὲν C || 27-28 βλέποντες: πρὸς ἃ βλέποντες C || 28
 σύνεσιν om. B.

CXVI. — Titulus φερμίνω: φερμίνω ἐπίκληξις ἀγαπητικὴ ὡς
 ἀποθεμίνω τῆς κατὰ χριστὸν πολιτείας τῇ ν ἄσκησιν M.

οἰκονομοῦντος ἤπου καὶ πρὸς βραχυλογίαν ἑαυτὸν συνε-
 θίζοντος. Ἡμῖν μέντοι οὐδὲν ἐξαρκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὑπερβάλλῃ
 τῷ πλήθει, τῆς ἐπιθυμίας ἐστὶν ἐλάττω, διὰ τὸ βούλεσθαι 5
 πάνθ' ἕκαστα μανθάνειν περὶ σοῦ· πῶς μὲν σοι τὸ σῶμα
 ἔχει, ὅπως δέ σοι τὸ τῆς ἀσκήσεως, καὶ πότερον ἐπιμένεις
 τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις ἢ τῇ καὶ μετεβουλεύσω πρὸς τὰ
 συμπίπτοντα τὴν γνώμην μεταθέμενος. Εἰ μὲν οὖν ὁ αὐτὸς
 διέμεινας σεαυτῷ, οὐκ ἂν πλήθος γραμμάτων ἐπεζητοῦμεν, 10
 ἀλλ' ἥρκει ἡμῖν τοσοῦτον· αὖ ὁ δεῖνα τῷ δεῖνι· ὕγιαίνειν
 ἡμᾶς ἴσθι καὶ ἔρρωσο. » Ἐπεὶ δὲ ἀκούομεν αὖ καὶ λέγειν
 αἰσχυρόμεθα, καταλιπόντα σε τὴν τῶν μακαρίων προγόνων
 τάξιν ἐπὶ τὸν πρὸς πατρός πάππον αὐτομολεῖν καὶ
 Βρέττανιν σπουδάζειν γενέσθαι ἀντὶ Φιρμίνου, ἐπιζη- 15
 τοῦμεν αὐτὰ ταῦτα ἀκοῦσαι καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν
 καθ' οὓς ἐπὶ ταύτην ἔλθειν τοῦ βίου τὴν ὁδὸν ὑπήχθης.
 Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεσιώπησας αἰδοῖ τοῦ βουλευματος,
 ἡμεῖς σε παρακαλοῦμεν μήτε βουλεύεσθαι αἰσχύνης ἀξία
 καί, εἴ τι ὑπέδραμέ σου τὸν νοῦν, ἀπελάσαντα τοῦτο τῆς 20
 διανοίας σεαυτοῦ γενέσθαι πάλιν καὶ μακρὰ χαίρειν
 εἰπόντα στρατιᾷ καὶ ὅπλοις καὶ ταῖς ἐπὶ στρατοπέδου
 τάλαιπωραῖς καταλαβεῖν τὴν πατρίδα, ἄρκοιν πρὸς
 ἀσφάλειαν βίου καὶ πρὸς πᾶσαν περιφάνειαν τὸ ἐξίσου
 τοῖς προγόνοις κρατῆσαι τῆς πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ 25
 ἀπόνως σοι παραγενήσεσθαι πεπιστεύκαμεν πρὸς τε τὴν
 ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότητα ἀφορῶντες καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν
 τῶν ἐνισταμένων. Εἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ αἰχρῆς ἢ γνώμης
 εἴτε γενομένη πάλιν ἐκβέβληται, γνώρισον ἡμῖν ἐν τάχει·

6 πάνθ' om. LC || ordo περὶ σοῦ μανθάνειν LC || μὲν σοι: μὲν σου M || 7 ὅπως: πῶς L || τὸ τῆς: τὰ τῆς LC || ἐπιμένεις: -νοῖς M || 8 ἢ: εἰ B || 9 τὴν γνώμην: τῆς γνώμης M || μεταθέμενος: μετατιθέμενος LC || 10 διέμεινας: διέμενες L || σεαυτῷ: ἑαυτῷ L || 11 ἥρκει: ἐξήρκει LC || 12 ἀκούομεν αὖ: τὰ ἀκουόμενα LC || 15 βρέττανιν: βρεττανίον LCP² || 19 μήτε: μήποτε C || 20 τι: τι καὶ LC || 21 σεαυτοῦ: ἑαυτοῦ LC || μακρὰ: μακράν L || 22 στρατιᾷ: -τείᾳ LC || στρατοπέδου: τοῦ στρατοπέδου C.

εἰ δέ, ὃ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλευματα, αὐτάγ- 30
 γελτος ἡμῖν ἡκέτω ἢ συμφορά, γραμμάτων δὲ οὐ δεόμεθα.

CXVII

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΣΚΗΣΕΙ

Ἐγὼ καὶ ἄλλως ὀφείλεσθαι τῇ ὑμετέρᾳ τιμιότητι
 ἑμαυτὸν νομίζω, καὶ τὸ νῦν δὲ τοῦτο φρόντισμα ἐν ᾧ ἔσμεν
 ἀναγκαίως ἡμᾶς ὑπευθύνους ταῖς τῶν τοιούτων πραγμάτων
 ὑπηρεσίαις καθίστησι, κἂν οἱ τυχόντες εἰσὶν οἱ ἐπιτάτ- 5
 τοντες, μὴ ὅτι ὑμεῖς οἱ πολλοῖς δικαίοις καὶ ἄλλοις πρὸς
 ἡμᾶς συναπτόμενοι. Τὰ μὲν οὖν παρελθόντα εἰς ἐξέτασιν
 ἀγαγεῖν οὐκ ἀναγκαῖον, ἐπεὶ ἐνήν εἰπεῖν ὅτι ἡμεῖς ἐγενό-
 μεθα ἑαυτοῖς ταραχῶν αἴτιοι, τῆς ἀγαθῆς ἐκείνης ἀσκή-
 σεως καὶ μόνης ἀγούσης πρὸς σωτηρίαν φιλονεικήσαντες
 ἀποστήναι· διὸ τάχα καὶ τῷ ταραχῷ τούτῳ εἰς πειρασμὸν 10
 παρεδόθημεν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν γέγονε καὶ ὑπομνήσεως
 ἡξιώθη, ὥστε μὴ δεύτερον ἡμᾶς τοῖς ὁμοίοις περιπεσεῖν.
 Τὰ δὲ ἐφεξῆς, πάνυ βούλομαι πληροφορεῖσθαι σου τὴν
 εὐλάβειαν ὅτι τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος ῥᾶστα ἡμῖν προσχω-
 ρήσῃ, τοῦ πράγματος καὶ ἐννόμου ὄντος καὶ οὐδὲν ἔχοντος 15
 βαρὺ καὶ τῶν φίλων ἡμῶν πολλῶν ἐτοιμῶς χαριζομένων
 ὄντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Τυπωθήσεται οὖν παρ' ἡμῶν
 δέησις κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ προσδοθέντος λιβέλλου τῷ
 βικαρίῳ, ἐν ᾗ ἂν μὴ τις γένηται παρολκή, εὐθέως ἀπο-
 πεμψόμεθα τὴν ἐκ τοῦ γράμματος ἄδειαν παρεχόμενοι. 20
 Πέπεισμαι δὲ ἐν τοιούτοις μείζον τῶν βασιλικῶν προσταγ-
 μάτων τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἰσχύειν, ἣν ἂν ἄτρεπτον καὶ
 ἀκλινῇ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἀκμὴν βίου ἐπιδειξώμεθα, ἀνε-

CXVII. — Exstat tantum in VLC. Titulus ἀνεπίγραφος ἐπὶ
 ἀσκήσει: ἐπὶ ἀσκήσει V.

8 ἑαυτοῖς: ἑαυτῶν VL || 14-15 προσχωρήσει: προχ- V* || 16 πολλῶν
 om. VL || 17 ὄντων om. V || 20 γράμματος: πράγματος G.

πιχείρητος ἡμῖν καὶ ἄσυχλος, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας, τῆς παρθενίας ἢ φυλακῆς εἴη. Τὸν δὲ ἐγχειρισθέντα ἡμῖν 25 παρὰ σοῦ ἀδελφὸν καὶ ἐθεασάμεθα ἡδέως καὶ ἔχομεν ἐν τοῖς γνωρίμοις εὐχόμενοι ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σῆς μαρτυρίας.

CXVIII

ΙΩΒΙΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΠΕΡΡΗΣ

Ἐχω σε χρεώστην δφλήματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνεισα γάρ σοι χρέος ἀγάπης, δὲ χρή με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν τόκων οὐ παραιτεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὦ φίλη κεφαλὴ, ἐπιστάς ἡμῶν τῇ πατρίδι. Τοῦτο μὲν οὖν ἔστιν αὐτὸ τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ 5 προσθήκη; Τὸ σὲ εἶναι τὸν παραγινόμενον ἄνδρα τοσοῦτον ἡμῶν διαφέροντα ὅσῳ πατέρες εἰσι βελτίους παιδῶν.

CXIX

ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Καὶ διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Πέτρου προσφθέγγομαί σου τὴν ἀγάπην παρακαλῶν σε ὡς διὰ πάσης προφάσεως καὶ νῦν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μεταβαλλόμενος ἀπὸ τοῦ ἀπευκτοῦ τούτου καὶ βλαβεροῦ 5 τρόπου γένωμαι ποτε ἄξιος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ.

CXVIII. — Non exstat in B. Titulus *Ιωβίνω* [*Ιεδίνω* VM *Ιοδίνω* V²] ἐπισκόπῳ πέρρης: *Ιοδίνω* ἐπισκόπῳ πέρρης LC.

3 τοιοῦτον: τοιοῦτο P || 4 κεφαλὴ: κεφαλὴ τὸ κεφάλαιον L || 7 ὅσῳ: ὅσον C || ordo βελτίους εἰσὶ πατέρες LC.

CXIX. — Titulus εὐσταθίῳ ἐπισκόπῳ σεβαστείας: εὐσταθίῳ ἐπισκόπῳ PBM τῷ αὐτῷ L.

2 παρακαλῶν: -λῶ M || ὡς om. L || 3 ὑπὲρ: περὶ L || 4 μεταβαλλόμενος: μεταβαλλόμενος VC || ἀπευκτοῦ: φευκτοῦ LC || 5 τοῦ ὀνόματος: τοῦ Χριστοῦ: τοῦ Χριστοῦ ὀνόματος M.

Πάντως δέ, κἄν ἐγὼ μὴ λέγω, διαλεχθήσεσθε πρὸς ἀλλήλους
 περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ γνωρισθῆναι ποιήσει σοι τὴν
 ἀκρίβειαν τῶν πεπραγμένων, ὥστε μὴ παραδεχθῆναι ἀθα-
 σανίστως τὰς πονηρὰς καθ' ἡμῶν ὑπονοίας ἃς εἰκὸς
 κατασκευάζειν τοὺς καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον καὶ 10
 παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψιν εἰς ἡμᾶς ἐξυβρίσαντας.
 Οἷα γὰρ ἡμῖν ἐνεδείξατο ὁ γενναῖος Βασίλειος δν ἀντὶ
 φυλακτηρίου τῆς ἐμῆς ζωῆς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας ὑπε-
 δεξάμεν ἐγὼ μὲν καὶ εἰπεῖν αἰσχύνομαι, εἴσει δὲ τὰ καθ'
 ἕκαστον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν διδαχθεῖς. Καὶ τοῦτο 15
 λέγω οὐκ ἐκείνον ἀμυνόμενος (εὐχομαι γὰρ αὐτῷ μὴ λογισ-
 θῆναι παρὰ τοῦ Κυρίου), ἀλλὰ βεβαίαν μοι τὴν παρὰ σοῦ
 ἀγάπην μείναι ἡμῖν διοικούμενος, ἣν φοβοῦμαι μὴ διασα-
 λεύσωσι ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν διαβολῶν ἃς εἰκὸς αὐτοὺς
 κατασκευάσαι εἰς ἀπολογίαν τοῦ πταίσματος. Ὅπερ δ' ἂν 20
 κατηγορήσωσιν ἡμῶν, ἐκεῖνο παρὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας
 ἐξεταζέσθωσαν εἰ ἐνεκάλεσαν ἡμῖν ἢ τὴν διόρθωσιν τοῦ
 ἁμαρτήματος οὗ νῦν ἡμῖν ἐπάγουσιν ἐπεζήτησαν ἢ ὅλως
 φανεράν ἑαυτῶν τὴν πρὸς ἡμᾶς λύπην κατέστησαν. Νῦν
 δὲ ἐν φαιδρῷ τῷ προσώπῳ καὶ τετιμημένοις ἀγάπης 25
 ῥήμασιν ἀμύθητόν τινα δόλου καὶ πικρίας βυθὸν τῆς ψυχῆς
 συγκαλύπτοντες διὰ τῆς ἀνελευθέρου σιωπῆς ἐφάνέρωσαν.
 Ἐφ' ᾧ ὅσον μὲν προξενούμεν τὸν γέλωτα τοῖς ἀεὶ τὸν
 εὐλαβῇ βίον ἐν τῇ ἀθλίᾳ ταύτῃ πόλει βδελυσσομένοις καὶ
 τέχνην πρὸς τὸ πιστευθῆναι καὶ σχηματισμὸν εἰς 30
 ἀπάτην τὸ πλάσμα τῆς ταπεινοφροσύνης διαβεβαιου-
 μένοις ἐπιτηδεύεσθαι, πάντως, κἄν ἡμεῖς μὴ διηγησώ-

6 διαλεχθήσεσθε: -σεσθαι M εἰκὸς διαλεχθήσεσθαι V || 7 γνωρι-
 σθῆναι: γνωσθῆναι M γνωρίσει LCP^a || ποιήσει σοι pro: σοι
 VPBMLC || 10 τοὺς καὶ: τοὺς P || 14 εἴσει: εἴση VMLCP^a || 17
 μοι om. L || 18 μείναι: παραμείναι L || 20 ὅπερ: οὐπερ PL || 21
 ἐκεῖνο: ἐκεῖνοι δι L ἐκεῖνοι: P^a || 22 ἢ: εἰ LC || 23 ἢ: εἰ LC || 25
 τετιμημένοις: πεπλασμένοις LCP^a || 26 τῆς ψυχῆς: τῇ ψυχῇ LC
 || 27 σιωπῆς: φυγῆς L || 28 προξενούμεν: ἡμῖν ἐποίησαντο πένθος
 ὅσον δι LP^a || 31 ταπεινοφροσύνης: σωφροσύνης LP^a.

μεθα, γνώριμον τῇ συνέσει σου· ὥς μηδὲν ἐπιτήδευμα οὕτως ὑποπτον εἶναι πρὸς κακίαν λοιπὸν τοῖς ἐνταῦθα ὥς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀσκητικοῦ βίου. Ὅπως δὲ χρή 35
θεραπευθῆναι τῆς σῆς ἂν εἴη συνέσεως φροντίσαι. Τὰ γάρ παρὰ Σωφρονίου συνερραμμένα ἐγκλήματα ἡμῖν οὐκ ἀγαθὸν ἐστὶ προοίμια, ἀλλ' ἀρχὴ διαίρέσεως καὶ χωρισμοῦ καὶ σπουδῇ τοῦ καὶ τὴν ἐν ἡμῖν ἀγάπην ἀποψυγῆναι. Ὅν 40
ὑπὸ τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας παρακαλοῦμεν κατασχεθῆναι· ἀπὸ τῆς βλαβερᾶς ταύτης ὁρμῆς καὶ πειραθῆναι τῇ παρ' ἐαυτοῦ ἀγάπῃ κατασφίγγειν μᾶλλον τὰ διιστάμενα ἢ τοῖς πρὸς διάστασιν ὠρμημένοις συνεπιτείνειν τὸν χωρισμόν.

CXX

ΜΕΛΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠῶ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Γράμματα ἐδεξάμην παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Εὐσεβίου προστάσσοντα πάλιν γραφῆναι τοῖς Δυτικοῖς περὶ τινων ἐκκλησιαστικῶν. Καὶ ἐδουλήθη παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι τὴν ἐπιστολὴν, ὑπογραφῆναι δὲ παρὰ πάντων 5
τῶν κοινωνικῶν. Ἐπεὶ οὖν οὐχ εὖρον ὅπως ἐπιστείλω περὶ ὧν ἐπέταξε, παρέπεμψα τὸ ὑπομνηστικὸν τῇ θεοσεβείᾳ σου, ἵνα καὶ αὐτῷ ἐντυχὼν καὶ τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τοῦ προβεινοτάτου ἀδελφοῦ Σαγκτησίμου τοῦ συμ-
πρεσβυτέρου προσσχὼν αὐτὸς καταξιώσῃς. ὥς παρίσταται

35 δὲ: οὖν LC || 36 ordo συνέσεως ἂν εἴη M || φροντίσαι: φροντίς VB καὶ φροντίδος M || 37 συνερραμμένα: συρραπτόμενα LC || ordo ἡμῖν ἐγκλήματα L || 39 καὶ τὴν: κατὰ τὴν L || 41 πειραθῆναι: πειρασθῆναι L || 42 ἢ: καὶ μὴ PL || 43 διάστασιν: τὸ διαστασιάζειν PL.

CXX. — Non exstat in B. Titulus μελετίῳ ἐπισκόπῳ ἀντιοχείας Maur: τῷ αὐτῷ VPM μελετίῳ ἐπισκόπῳ LC.

5 τῶν om. C || 8 ἀδελφοῦ σαγκτησίμου τοῦ om. P || σαγκτησίμου etiam P²: σαγκτησίμου V σαγκτησίμου M || 9 προσσχὼν: προσχὼν P προσέχων MC.

σοι, περὶ τούτων τυπῶσαι, ἡμῶν ἐτοιμῶς ἐχόντων καὶ 10
 αὐτῷ συνθέσθαι καὶ ταχέως ποιῆσαι περικομισθῆναι τοῖς
 κοινωνικοῖς, ὥστε τὰς πάντων ὑπογραφὰς ἔχοντα ἀπελθεῖν
 τὸν μέλλοντα ὁρμᾶν πρὸς τοὺς κατὰ τὴν Δύσιν ἐπισκό-
 πους. Ταχέως ἡμῖν τὸ παριστάμενον τῇ δσιότητί σου
 γνωρισθῆναι κέλευσον, ἵνα μὴ ἀγνοῶμεν τὰ δόξαντά σοι. 15
 Περί δὲ τῶν τυρευομένων ἢ καὶ ἤδη ἐσκευωρημένων καθ'
 ἡμῶν ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ ἀνοίσει ὁ αὐτὸς ἀδελφὸς τῇ τιμιό-
 τητί σου, ἐάν περ μὴ προλαβοῦσα ἡ φήμη τῶν γενομένων
 φανερά ποιῆσῃ τὰ πεπραγμένα. Καὶ γὰρ ἐγγύς ἐστιν ἡ
 ἐλπίς τῆς ἐκθάσεως τῶν ἀπειλουμένων. Γινώσκειν δὲ 20
 βούλομαι τὴν εὐλάβειάν σου ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἀνθιμὸς Φαυ-
 στον, τὸν συνόντα τῷ Πάπᾳ, ἐπίσκοπον ἐχειροτόνησε μηδὲ
 ψήφους δεξάμενος καὶ τῷ τόπῳ χειροτονήσας τοῦ αἰδε-
 σιμωτάτου ἀδελφοῦ Κυρίλλου, ὥστε στάσεων ἐμπλήσῃ
 τὴν Ἀρμενίαν. Ἵνα τοίνυν μὴ καταψεύσωνται ἡμῶν, 25
 αὐτοὶ τὴν αἰτίαν σχῶμεν τῆς ἀταξίας τῶν γενομένων,
 ἐγνώρισα ταῦτα τῇ σεμνότητί σου. Διήλον δὲ ὡς καὶ αὐτὸς
 καταξιώσεις γνώριμα ποιῆσαι τοῖς λοιποῖς. Ἐγοῦμαι γὰρ
 πολλοὺς λυπήσειν τὴν ἀταξίαν ταύτην.

CXXI

ΘΕΟΔΟΤῶ ΕΠΙΣΚΟΠῶ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Πολὺς ὁ χειμὼν καὶ ἐπὶ τὸ μακρότατον παραταθείς,
 ὥς μηδὲ τὰς διὰ γραμμάτων παραμυθίας βραδίως ἡμῖν
 ὑπάρχειν. Ὅθεν ὀλιγάκις οἶδα καὶ ἐπιστελλας τῇ
 εὐλαθείᾳ σου καὶ δεξάμενος γράμματα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ

11 περικομισθῆναι: παρα- G' || 15 σοι om. M || 17 ἀνοίσει: ἀνύσει LC || 21 ὁ om. L || 25 ἡμῶν: ὑμῶν VLC || 28 καταξιώσεις: -σης L || 29 πολλοὺς: πολλοῖς L || λυπήσειν: λυπῆσαι L.

CXXI. — Non exstat in B. Titulus θεοδότῳ ἐπισκόπῳ νικοπολῶν: θεοδότῳ ἐπισκόπῳ νικοπόλεως ἀρμενίας μικρῆς VPM.

ποθεινότατος ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτήσιμος ὁ συμπρεσβύ- 5
 τερος τὴν μέχρις ὑμῶν ὁδοιπορίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ
 προσφθέγομαί σου τὴν κοσμιότητα καὶ παρακαλῶ προσ-
 εὔχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ χρῆσαι τὴν ἀκοὴν τῷ προειρημένῳ,
 ὥστε παρ' αὐτοῦ διδαχθῆναι τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν οἷς
 ἔστι καὶ τὴν δυνατόν σπουδὴν εἰσενέγκασθαι εἰς τὰ προ- 10
 κείμενα. Γίνωσκε δὲ ὅτι Φαυστος γράμματα ἔχων ἦκε
 πρὸς ἡμᾶς παρὰ Πάπα ἀξιονύτα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον.
 Ἐπειδὴ δὲ ἡτήσαμεν ἡμεῖς μαρτυρίαν τῆς σῆς εὐλαβείας
 καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας ἡμῶν πρὸς
 Ἀνθιμον ὥχετο καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὴν χειροτονίαν 15
 χωρὶς ἡμετέρας ὑπομνήσεως ἐπανῆκε.

CXXII

ΠΟΙΜΕΝΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΤΑΛΩΝ

Πάντως ἐπεζήτησας γράμματα παρὰ τῶν Ἀρμενίων,
 ὅτε ἐπανῆκαν διὰ σοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν ἔμαθες δι' ἣν οὐκ
 ἔδωκα αὐτοῖς τὴν ἐπιστολήν. Εἰ μὲν οὖν εἶπον φιλαληθῶς,
 ἔδωκας ἡμῖν αὐτόθεν τὴν συγγνώμην· εἰ δὲ ἀπεκρύψαντο
 ἐκεῖνοι, ὅπερ οὖν εἰκάζω, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν ἄκουε. Ὁ τὰ 5
 πάντα γενναῖος Ἀνθιμος ὁ διὰ μακροῦ χρόνου τὴν πρὸς
 ἡμᾶς εἰρήνην σπεισάμενος, ἐπειδὴ εὗρε καιρὸν ἑαυτοῦ τε
 κενοδοξίαν ἐκπληρῶσαι καὶ ἡμῖν λύπην τινὰ προξενῆσαι,
 ἐχειροτόνησε τὸν Φαυστον ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ καὶ ἰδίᾳ χειρὶ
 οὐδενὸς ὑμῶν ἀναμείνας ψήφον καὶ ἡμῶν καταγελάσας 10
 ἀκριβολογουμένων περὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπεὶ οὖν συνέχεε μὲν

5 σαγκτήσιμος : σακτίσιμος P σαγκτίσιμος VM || 7 προσφθέγομαί :
 προφ- P προσφθεγγόμεθα LC || κοσμιότητα : τιμιότητα LC ||
 8 χρῆσαι : χρῆσασθαι L || προειρημένῳ : εἰρημένῳ LC || 9 οἷς :
 οἷς VM || 13 ἡτήσαμεν ἡμεῖς : ἡτήσάμεν MC ἡτήσαμεν L.

CXXII. — 8 κενοδοξίαν : καινοδοξίαν L τὴν κενοδοξίαν C ||
 11 μὲν om. L.

παλαιάν εὐταξίαν, κατεφρόνησε δὲ καὶ ὑμῶν παρ' ὧν ἀνέ-
 μενον ἐγὼ τὴν μαρτυρίαν δέξασθαι, ἐποίησε δὲ πρᾶγμα
 οὐκ οἶδα εἰ εὐάρεστον Θεῷ, τούτου ἕνεκεν λυπηθεὶς πρὸς
 αὐτοὺς οὐδεμίαν ἔδωκα ἐπιστολὴν πρὸς οὐδένα τῶν 15
 Ἀρμενίων οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν εὐλάβειαν. Ἄλλ' οὐδὲ εἰς
 κοινωνίαν ἐδεξάμην τὸν Φαυστον φανερώς διαμαρτυρό-
 μενος ὅτι, εἰ μὴ ὑμέτερά μοι κομίσειε γράμματα, πάντα
 τὸν χρόνον ἔσομαι καὶ αὐτὸς ἡλλοτριωμένος καὶ τοὺς
 δημοφύχους μοι οὕτω διαθήσω πρὸς αὐτὸν ἔχειν. Εἰ μὲν 20
 οὖν ἴσιμα τὰ γενόμενα, σπούδασον αὐτὸς τε ἐπιστεῖλαι
 μαρτυρῶν αὐτῷ, εἰ ὁρθῶς ἀγαθὴν τοῦ ἀνδρὸς τὴν ζωὴν, καὶ
 τοὺς ἄλλους προτρέψασθαι. Εἰ δὲ ἀνιάτα, καὶ τοῦτό μοι
 φανερὸν ποιήσον, ὥστε μηκέτι με αὐτοῖς καθόλου προσ-
 ἔχειν, εἰ καὶ ὅτι, ὡς ἔδειξαν, ὠρμηγνται λοιπὸν πρὸς τὸν 25
 Ἀνθιμον ἑαυτῶν μεταθεῖναι τὴν κοινωνίαν, ἡμῶν καὶ τῆς
 Ἐκκλησίας ταύτης ὡς ἐώλων εἰς φιλίαν καταφρονή-
 σαντες.

CXXIII

ΟΥΡΒΙΚΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

Ἐμελλες ἡμῖν παρέσεσθαι (καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐγγύς) ἄκρῳ
 γοῦν δακτύλῳ καταψύξων ἡμᾶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς φλεγο-
 μένους. Εἴτα τί ; Αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέδρυσαν καὶ διεκώ-
 λυσαν τὴν δρμὴν, ἵν' ἀθεράπευτα κάμνωμεν. Ὡσπερ γάρ
 ἐν τοῖς κύμασι τὸ μὲν λήγει, τὸ δὲ ἀνίσταται, τὸ δὲ ἦδη 5

14 θεῷ : τῷ θεῷ LC || ἕνεκεν : ἕνεκα LC || 17-18 διαμαρτυρόμενος :
 -ράμενος L || 18 κομίσειε : κομίση L || 20 μοι : μου LC || 21 τε om.
 L || 22 ordo τοῦ ἀνδρὸς ἀγαθὴν LC || 24 μὲ om., M^o || 26 ἀνθιμον :
 ἀνθημον P || ἑαυτῶν : ἑαυτόν C || μεταθεῖναι : μετατεθῆναι L || 27 εἰς
 φιλίαν om. L.

CXXIII. — Titulus οὐρβικίῳ μονάζοντι : μονάζοντι οὐρβικίῳ
 VPBM.

2 καταψύξων : -ξαι LC || 2-3 φλεγόμενους : -νοις ML || 3 τί : τι B.

φρίκη μελαίνεται, οὕτω καὶ τῶν ἡμετέρων κακῶν τὰ μὲν πέπαιται, τὰ δὲ πάρεστι, τὰ δὲ προσδοκᾶται, καὶ μία τῶν κακῶν ἡμῖν, ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπαλλαγὴ, εἴξαι τῷ καιρῷ καὶ ὑπεξελθεῖν τοῖς διώκουσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡμῖν ἦκε μόλις ἢ παραμυθούμενος ἢ καὶ γνώμην δώσων ἢ καὶ 10 προπέμψων, πάντως δὲ αὐτῷ τῷ δφθῆναι βῆρους ποιήσων. Καὶ τὸ μέγιστον, εὐχου καὶ ὑπερεύχου μὴ καὶ τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν βαπτισθῆναι ὑπὸ τοῦ κακοῦ κλύδωνος ἀλλ' ἐν πάσι διαφυλάσσειν τῷ Θεῷ τὸ εὐχάριστον, ἵνα μὴ ἐν τοῖς κακοῖς δούλοις ἀριθμηθῶμεν ἀγαθύνοντι μὲν 15 ἐξομολογούμενοι, παιδεύοντι δὲ διὰ τῶν ἐναντίων μὴ προστιθέμενοι, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν δυσχερῶν ὠφελώμεθα μάλλον αὐτῷ πιστεύοντες ὅτε καὶ μάλλον χρήζομεν.

CXXIV

ΘΕΟΔΩΡΩ

Λέγουσί τινες τοὺς ἐαλωκότας τῷ πάθει τοῦ ἔρωτος, ὅταν κατὰ τινα βιαιοτέραν ἀνάγκην τῶν ποθομένων ἀπάγωνται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπηθείσης μορφῆς ἀποβλέψειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπαύειν τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν δφθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἰ μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα ἢ μὴ, 5 λέγειν οὐκ ἔχω· ὁ δὲ μοι πρὸς τὴν σὴν συμβέβηκεν ἀγαθότητα οὐ πόρρω τῶν εἰρημένων ἐστίν. Ἐπειδὴ γάρ γεγρονέ τις διάθεσις ἐμοὶ πρὸς τὴν ἱεράν καὶ ἁδολόν σου ψυχὴν, ἵν' οὕτως εἰπῶ, ἔρωτική, τὸ δὲ ἀπολαύειν τῶν ποθομένων, ὥς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἀγαθῶν, ἐν εὐκολίᾳ ἡμῖν ἐστι διὰ τὴν 10

9-10 ἡμῖν ἦκε μόλις: πάρεσο ἡμῖν LC || 11 προπέμψων: προπέμπων L || αὐτῷ τῷ: αὐτό τό L || 12 τὸ om. B || 13 κλύδωνος: καὶ τοῦ κλύδωνος LC || 14 διαφυλάσσειν: -άττειν LC || 15 ἀριθμηθῶμεν: ἀριθμῶμεν B || 17-18 ὠφελώμεθα: ὠφελούμεθα L.

CXXIV. — Titulus θεοδώρῳ: θεοδώρῳ ἀσπαστικῇ M.

3 ἀπάγονται: ἀπάγονται PB || 8 ordo ἐμοὶ διάθεσις C.

ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν ἐναντίωσιν, ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγα-
 θότητός σου ἐναργεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων
 ἀδελφῶν ἡμῶν παρουσίᾳ ἑωρακέναι. Καὶ γὰρ εἰ δίχα τού-
 των συνέβη τῇ σῇ με περιτυχεῖν γνησιότητι, ἐλογισάμην
 ἂν ἐν σοὶ κἀκείνους ἑωρακέναι, διότι τῆς ἀγάπης, λέγω, 15
 τοσοῦτον ἐν ἑκάστῳ ὑμῶν τὸ μέτρον ἔστιν ὥς ἐπίσης τὴν
 περὶ τοῦ πλείονος ἑκάστῳ φιλονεικίαν ἐμφαίνεσθαι. Ἐπὶ
 τούτοις ἡὐχαρίστησα τῷ ἁγίῳ Θεῷ καὶ εὐχομαι, εἴπερ ἔτι
 ὑπολείπεται τις χρόνος ζωῆς, γενέσθαι μοι διὰ σοῦ τὴν
 ζωὴν ἡδεῖαν, ὥς, τό γε νῦν, ἄθλιον πρᾶγμα τὸ ζῆν καὶ 20
 φευκτὸν εἶναι ἡγοῦμαι τῆς τῶν φιλάτων συνουσίας
 κεχωρισμένον. Οὐ γάρ ἐστι, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐφ' ᾧ
 τις ἂν εὐθυμήσειε τῶν ἀληθῶς ἀγαπῶντων διεζευγμένος.

CXXV

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΠΙΣΤΕΩΣ ΥΠΑΓΟΡΕΥΘΕΙΣΗΣ
 ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 Η ΥΠΕΓΡΑΨΕΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
 Ο ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

1 Τοὺς ἢ προληφθέντας ἑτέρας πίστεως δμολογίᾳ καὶ
 μετατίθεσθαι πρὸς τὴν τῶν ὁρθῶν συνάφειαν βουλομένους
 ἢ καὶ νῦν πρῶτον ἐν τῇ κατηχήσει τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας
 ἐπιθυμοῦντας γενέσθαι διδάσκεσθαι χρὴ τὴν ὑπὸ τῶν
 μακαρίων Πατέρων ἐν τῇ κατὰ Νίκαιάν ποτε συγκροτη- 5
 θείσῃ συνόδῳ γραφείσαν πίστιν. Τὸ δὲ αὐτὸ τοῦτο χρήσιμον
 ἂν εἴη καὶ πρὸς τοὺς ὑπονοουμένους ἐναντίως ἔχειν τῇ

11 εἰκόνα : εἰκόνα εἶναι L || 12 τῶν εὐλαβεστάτων et cetera usque
 ad finem epistolae desunt in B per mutilationem manuscripti || 13
 παρουσία : -ίαν I. || γὰρ om. LC || 18 ἡὐχαρίστησα : εὐ- M || ordo
 ἔτι εἴπερ LC || 23 εὐθυμήσειε : ἐνθ- L.

CXXV. — 1 3 ordo ἐν τῇ κατηχήσει πρῶτον τῆς ἀληθείας τοῦ
 λόγου L || 7 ἐναντίως : ἐναντίας L.

ὕγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ συσκιάζοντας ἑαυτῶν ἀποφυ-
 γαῖς ἐπ'προσώποις τὸ τῆς κακοδοξίας φρόνημα. Καὶ γὰρ καὶ
 τούτοις αὐτάρκῃς ἡ ἐγκειμένη πίστις. Ἡ γὰρ διορθώ- 10
 σαιντο ἑαυτῶν τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ νόσον ἢ συγκαλύπτοντες
 αὐτὴν ἐν τῷ βάθει αὐτοὶ μὲν τὸ κρίμα τῆς ἀπάτης βαστά-
 σουσιν, ἡμῖν δὲ τὴν ἀπολογίαν κούφην ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς
 κρίσεως παρασκευάσουσιν, ὅτε ἀποκαλύψει ὁ Κύριος τὰ
 κρυπτὰ τοῦ σκότους καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρ- 15
 διῶν. Λαμβάνειν τοίνυν αὐτοὺς ὁμολογοῦντας προσήκει
 ὅτι πιστεύουσι κατὰ τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τῶν Πατέρων
 ἡμῶν ἐκτεθέντα ἐν τῇ Νικαίᾳ καὶ κατὰ τὴν ὑγιᾶς ὑπὸ τῶν
 ῥημάτων τούτων ἐμφαινομένην διάνοιαν. Εἰσὶ γὰρ τινες οἱ
 καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πίστει δολοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας 20
 καὶ πρὸς τὸ ἑαυτῶν βούλημα τὸν νοῦν τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων
 ἔλκοντες. Ὅπου γε καὶ Μάρκελλος ἐτόλμησεν ἀσεβῶν εἰς
 τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ψιλὸν
 αὐτὸν ἐξηγούμενος λόγον ἐκεῖθεν προφασίσασθαι τὰς ἀρχὰς
 εἰληφέναι τοῦ ὁμοουσίου τὴν διάνοιαν κακῶς ἐξηγούμενος. 25
 Καὶ τινες τῶν ἀπὸ τῆς δυσσεβείας τοῦ Λίβυος Σαβελλίου
 ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν ταῦτόν εἶναι ὑπολαμβάνοντες
 ἐκεῖθεν ἔλκουσι τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς
 ἑαυτῶν βλασφημίας, ἐκ τοῦ ἐγγεγράφθαι τῇ πίστει ὅτι·
 « Ἐὰν δέ τις λέγῃ ἐξ ἐτέρας οὐσίας ἢ ὑποστάσεως τὸν 30
 Υἱόν, ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »
 Οὐ γὰρ ταῦτόν εἶπον ἐκεῖ οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ
 μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐδήλουν ἔννοιαν αἱ φωναί, τίς χρεῖα
 ἦν ἑκατέρων; Ἀλλὰ δῆλον ὅτι ὥς τῶν μὲν ἀρνούμενων τὸ
 ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρός, τῶν δὲ λεγόντων οὔτε 35
 ἐκ τῆς οὐσίας, ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς ὑποστάσεως, οὕτως

8 συσκιάζοντας: -τα L || 9 κακοδοξίας: καρδίας L || 9-10 καὶ
 τούτοις etiam B²: τούτοις B || 12 αὐτὴν: ἑαυτὴν C || 17-19 τὰ ὑπὸ
 τῶν .... ῥημάτων om. B || 19 τούτων om. M || τούτων: τῶν τούτων
 B || 24 προφασίσασθαι: -ίξασθαι M || 25 ἐξηγούμενος om. C.

ἀμφοτέρα ὡς ἀλλότρια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀπηγόρευσαν. Ἐπει ὅπου γε τὸ ἑαυτῶν ἐδήλουν φρόνημα, εἶπον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν οὐκέτι προσθέντες καὶ τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως. "Ὡστε ἐκεῖνο μὲν ἐπ' ἀβηθήσει κεῖται τοῦ πονηροῦ φρονήματος, τοῦτο δὲ φανέρωσιν ἔχει τοῦ σωτηρίου δόγματος. Δεῖ τοίνυν ὁμολογεῖν ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, καθὼς γέγραπται. Ὁμολογεῖν δὲ ἐν ἰδίᾳ μὲν ὑποστάσει τὸν Πατέρα, ἐν ἰδίᾳ δὲ τὸν Υἱὸν καὶ ἐν ἰδίᾳ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, καθὰ καὶ αὐτοὶ 45 σαφῶς ἐκδεδώκασιν. Αὐτάρκως γὰρ καὶ σαφῶς ἐνεδείξαντο εἰπόντες « Φῶς ἐκ Φωτός » ὅτι ἕτερον μὲν τὸ γεννήσαν φῶς, ἕτερον δὲ τὸ γεννηθέν, Φῶς μέντοι καὶ Φῶς, ὥστε ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι τὴν τῆς οὐσίας λόγον. Ἐγχείσθω δὲ ἡμῖν καὶ αὐτὴ ἡ πίστις ἡ κατὰ Νίκαιαν συγγραφείσα. 50

2 « Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· Θεὸν ἐκ Θεοῦ, Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ 5 Θεοῦ ἀληθινοῦ γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα 10 εἰς οὐρανοῦς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ

38 ἀπηγόρευσαν: -εύσας (sic) L || 40 τὸ: τὸν M || 43 ordo τῷ πατρὶ τὸν υἱόν L || 44 μὲν om. V.

2 1 πατέρα om. C || 4 τοῦ πατρὸς μονογενῆ: πατρὸς μονογενῆ C || 4-5 μονογενῆ τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς om. M || 7 καὶ τὰ: τὰ τε LC || 8-9 καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν om. L ||.

14 φάσκοντας: -τις L.

τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοὺς τοιοῦτους 15
ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »

3 Ἐπεὶ οὖν ἐνταῦθα τὰ μὲν ἄλλα ἀρκούντως καὶ ἀκρι-
βῶς διώρισταί, τὰ μὲν ἐπὶ διορθώσει τῶν βλαβέντων, τὰ δὲ
εἰς προφυλακὴν τῶν προσδοκωμένων ὑποφυήσεσθαι, ὁ δὲ
περὶ τοῦ Πνεύματος λόγος ἐν παραδρομῇ κεῖται οὐδεμιᾶς
ἐξεργασίας ἀξίωθεις διὰ τὸ μηδέπω τότε τοῦτο κεκινήσθαι 5
τὸ ζήτημα, ἀλλ' ἀνεπιβούλευτον ἐνυπάρχειν ταῖς τῶν
πιστευόντων ψυχαῖς τὴν περὶ αὐτοῦ διάνοιαν, κατὰ
μικρὸν δὲ προϊόντα τὰ πονηρὰ τῆς ἀσεβείας σπέρματα ἃ
πρότερον μὲν ὑπὸ Ἀρείου τοῦ προστάτου τῆς αἵρέσεως
κατεβλήθη, ὕστερον δὲ ὑπὸ τῶν τὰ ἐκείνου κακῶς διαδεξα- 10
μένων ἐπὶ λύμῃ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξετράφη καὶ ἡ ἀκο-
λουθία τῆς ἀσεβείας εἰς τὴν κατὰ τοῦ Πνεύματος
βλασφημίαν ἀπέσκηψεν, ἀναγκαῖον πρὸς τοὺς μὴ φειδο-
μένους ἑαυτῶν μηδὲ προορωμένους τὴν ἄφυκτον ἀπειλὴν
ἣν τοῖς βλασφημοῦσιν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὁ Κύριος 15
ἡμῶν ἐπανατείνατο ἐκεῖνο προτείνειν ὅτι χρὴ αὐτοὺς
ἀναθεματίζειν τοὺς λέγοντας κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
καὶ τοὺς νοοῦντας οὕτω καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸ
φύσει ἅγιον εἶναι, ὥς ἔστι φύσει ἅγιος ὁ Πατὴρ καὶ φύσει
ἅγιος ὁ Υἱός, ἀλλ' ἀποξενοῦντας αὐτὸ τῆς θείας καὶ 20
μακαρίας φύσεως. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὀρθοῦ φρονήματος τὸ
μὴ ἧλωρίζειν αὐτὸ Πατὴρ καὶ Υἱὸς (δεῖ γὰρ ἡμᾶς βαπτί-
ζεσθαι μὲν ὥς παρελάβομεν, πιστεύειν δὲ ὥς βαπτιζόμεθα,
δοξάζειν δέ, ὥς πεπιστεύκαμεν, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ
Ἅγιον Πνεῦμα), ἀφίστασθαι δὲ τῆς κοινωνίας τῶν κτίσμα 25

15. τὸν om. B.

3 1 ἀρκούντως: ἀρκούντος L || 6 ἐνυπάρχειν: ὑπάρχειν LC ||
8 ordo δὲ μικρὸν M || 10-11 διὰδεξαμένων etiam P²: διὰδεξαμένων
P || 12 κατὰ τοῦ: κατ' αὐτοῦ V || 13 ἀπέσκηψεν: ἐπί- MLC ||
16 ἐπανατείνατο: -νετο C || 20 ἀποξενοῦντας: ξενοῦντας C ||
23 παρελάβομεν: παρέλαβες L.

λεγόντων ὡς φανερώς βλασφημούντων, ἐκείνου διωμο-
 γημένου (ἀναγκαῖα γάρ ἡ ἐπισημείωσις διὰ τοὺς συκο-
 φάντας) ὅτι οὔτε ἀγέννητον λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,
 ἕνα γὰρ οἶδαμεν ἀγέννητον καὶ μίαν τῶν ὄντων ἀρχήν, τὸν
 Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὔτε γεννητόν, 30
 ἕνα γὰρ Μονογενῆ ἐν τῇ παραδόσει τῆς πίστεως δεδι-
 δάγμεθα· τὸ δὲ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ Πατρὸς
 ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογοῦμεν
 ἀκτίστως. Ἀναθεματίζειν δὲ καὶ τοὺς λειτουργικὸν
 λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὡς διὰ τῆς φωνῆς ταύτης 35
 εἰς τὴν τοῦ κτίσματος κατάγοντας τάξιν. Τὰ γὰρ λειτουρ-
 γικὰ πνεύματα κτίσματα ἡμῖν ἡ Γραφὴ παρέδωκεν εἰποῦσα
 ὅτι « Πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν
 ἀποστελλόμενα. » Διὰ δὲ τοὺς πάντας φύροντας καὶ μὴ φυ-
 λάσσοντας τὴν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις διδασκαλίαν ἀναγκαῖόν 40
 ἔστι καὶ τοῦτο προσδιαστείλασθαι ὅτι φεύγειν δεῖ καὶ τοὺς
 τὴν ἀκολουθίαν ἣν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος ἐναμείβοντας,
 ὡς φανερώς μαχομένους τῇ εὐσεβείᾳ, καὶ Υἱὸν μὲν προ-
 τάσσοντας τοῦ Πατρὸς, Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
 προτιθέντας. Ἀκίνητον γὰρ καὶ ἀπαρεχχείρητον φυλάσσειν 45
 προσήκει τὴν ἀκολουθίαν ἣν ἐξ αὐτῆς τοῦ Κυρίου τῆς
 φωνῆς παρελάβομεν εἰπόντος· « Πορευθέντες μαθητεύσατε
 πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ
 τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. »

Ὑπογραφὴ Εὐσταθίου ἐπισκόπου. 50

Εὐστάθιος ἐπίσκοπος σοὶ Βασιλεῖφ ἀναγνοὺς ἐγνώρισα
 καὶ συνήνεσα τοῖς προγεγραμμένοις. Ὑπέγραψα δὲ συμπαρ-
 όντων μοι τῶν ἀδελφῶν, τοῦ ἡμετέρου Φρόντωνος καὶ
 τοῦ χωρεπισκόπου Σεβήρου καὶ ἄλλων τινῶν κληρικῶν.

26-27 διωμολογημένου: διομολογουμένου M || 37 παρέδωκεν: παραδédωκεν L || 41 προσδιαστείλασθαι: προδ- C || 43-44 προτάσσοντας: προσ- C || 46 προσήκει om. L || 48 βαπτίζοντες: βαπτίζοντες αὐτούς LC.

CXXVI

ΑΤΑΡΒΙΩ

Παραγενόμενοι μέχρι της Νικοπόλεως ἐπ' ἐλπίδι τοῦ καὶ τὰς κινήσεις ταραχὰς ἐπανορθώσασθαι καὶ τὴν ἐνδεχομένην ἐπαγαγεῖν παραμυθίαν τοῖς ἀτάκτως καὶ παρὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν γενομένοις, σφόδρα ἠθυμήσαμεν μὴ καταλαβόντες σου τὴν χρηστότητα, ἀλλὰ μα- 5 θόντες ἐξεληλακέναι σε πρὸς πᾶσαν ἔπειξιν καὶ ταῦτα μεσοῦσης σχεδὸν τῆς συνόδου τῆς παρ' ὁμῶν τελουμένης. Διὸ ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἤλθομεν δι' οὗ ὑπομιμνήσκομεν ἀπαντῆσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα αὐτὸς διὰ σαυτοῦ παραμυθήσῃ ἡμῶν τὴν λύπην ἣν μέχρι θανάτου λελυπή- 10 μεθα ἀκούσαντες ἐπὶ μέσης τῆς Ἐκκλησίας τετολμηθῆναι πράγματα οὕτω μέχρι τῆς ἡμέρας ταύτης εἰς ἀκοὴν ἡμετέραν ἐλθόντα. Καὶ ταῦτα μὲν εἰ καὶ λυπηρὰ καὶ βαρέα, ἀλλ' ἔτι φορητὰ διὰ τὸ εἰς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι ὅς, τὴν ὑπὲρ ὧν πέπονθεν ἐκδίκῃσιν τῷ Θεῷ ἐπιτρέψας, ὅλος ἐστὶ 15 τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ μηδὲν παρὰ τὴν αὐτοῦ αἰτίαν βλαβερὸν γίνεσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν τιμίων καὶ πάσης πίστεως ἀξίων ἀδελφῶν ἀπήγγειλαν ἡμῖν ὡς περὶ τὴν πίστιν καινοτομουμένων τινῶν καὶ λαλουμένων παρὰ σοῦ ὑπεναντίως τῇ ὑγιαίνουσῃ διδασκαλίᾳ, ἐπὶ 20 τούτοις πλεον συγκινηθέντες καὶ πολὺν ἀγῶνα ἀγωνιά-

CXXVI. — Titulus ἀταρβίω: ἀταρβίω ὥστε ἐλθεῖν αὐτὸν καὶ πληροφορεῖσαι περὶ ὧν εἰπεῖν κατηγορήθη δυσρήμων βητῶν Μ ἀταρβίω νεοκαισαρείας LC.

2 καὶ τὰς: τὰς M || 4 γενομένοις: γεγενημένοις LC || 6 ἔπειξιν: ἐπίδειξιν C || 6-7 ordo μεσοῦσης ταῦτα M || 8 διὸ ἀναγκαίως ἐπὶ τὸ γράμμα ἤλθομεν om. C || 15 ὅλος: ὅλος M || 16 αὐτοῦ: ἐκ τοῦ C || 17 γίνεσθαι: γενέσθαι BLCP² || 21 τούτοις: τούτω BC.

σαντες μή πού τι πρὸς τοῖς μυρίοις τραύμασιν οἷς πέπονθεν ἡ Ἐκκλησία παρὰ τῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου ἐξαμαρτόντων ἔτι καὶ ἄλλο ἀναφυῆ κακόν, ἀνανεωθείσης τῆς παλαιᾶς τοῦ ἔχθρου τῆς Ἐκκλησίας Σαβελλίου 25 αἵρέσεως (τούτοις γάρ οἱ ἀδελφοὶ ἀπήγγελον ἡμῖν συγενῆ εἶναι τὰ εἰρημένα), τούτου ἔνεκεν ἐπεστείλαμεν, ἵνα μὴ δκνήσης μικρὸν διάστημα κινηθεὶς καταλαβεῖν ἡμᾶς καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις πληροφορίαν παρασχόμενος ἡμῶν τε τὴν ὁδύνην καταπραῖναι καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας 30 παραμυθῆσασθαι τὰς νῦν ἀφορήτως καὶ βαρέως ἐπὶ τε τοῖς πεπραγμένοις καὶ ἐπὶ τοῖς θρυλουμένοις εἰρῆσθαι παρὰ σοῦ λυπουμένης.

CXXVII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς δὲ συμμέτρους ταῖς θλίψεσι τὰς παρακλήσεις συνάπτων καὶ παρακαλῶν τοὺς ταπεινοὺς, ἵνα μὴ λάθωσιν ὑπὸ τῆς περισσοτέρας λύπης καταποθέντες, ἴσῃν ταῖς ἐπιγενομέναις ἡμῖν κατὰ τὴν Νικόπολιν ταραχαῖς τὴν παραμυθίαν ἐπήγαγε τὸν θεοφιλέστατον ἐπί- 5 σκοπον Ἰουβῖνον ἐν καιρῷ ἐπιστήσας· δς ὅπως εὐκαίρως ἡμῖν ἐπεφάνη, αὐτὸς διηγησάσθω. Ἡμεῖς γάρ φειδόμενοι τοῦ μήκους τῆς ἐπιστολῆς σιωπήσομεν καὶ ἵνα μὴ δόξωμεν τοὺς ἐκ μεταβολῆς ἀγαπητοὺς ἡμῖν γενομένους οἶονεῖ τῇ ὑπομνήσει τοῦ σφάλματος στηλιτεύειν. Ἀλλὰ παράσχοι δ 10 ἄγιος Θεὸς ἐπιστήνατ' σε τοῖς ἡμετέροις τόποις, ὥστε

24 ἐξαμαρτόντων : ἐξαμαρτανόντων L || 26 ἀπήγγελον : ἀπήγγειλαν BLC || ἡμῖν om. VM || 27 ἐπεστείλαμεν : ἀπεσ- M || 28 καταλαβεῖν : παραλ- C || 32 θρυλουμένοις : θρυλλ- BM.

CXXVII. — Titulus εὐσεδίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων Maur: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

9 γενομένους : γιν- LC.

περιπτύξασθαι μὲν τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, διηγῆσασθαι δὲ τὰ καθ' ἑκάστον. Πέφυκε γάρ πως τὰ κατὰ τὴν πεῖραν λυπήσαντα ψυχαγωγίαν ἔχειν ἐν διηγήμασι. Πλὴν ἀλλ' ὑπὲρ ὧν τελείως μὲν ὡς πρὸς τὴν εἰς ἡμᾶς ἀγάπην, 15 προηγουμένως δὲ καὶ στιβαρῶς ὡς πρὸς τὴν τῶν κανόνων ἀκρίβειαν ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος ἐκινήθη ἐπαινέσον αὐτόν, καὶ εὐχαρίστησον τῷ Κυρίῳ ὅτι τὰ σὰ θρέμματα πανταχοῦ τὸν χαρακτηῖρα τῆς σῆς σεμνότητος δείκνυσιν.

CXXVIII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1 Ἐγὼ τὴν περὶ τὸ εἰρηνεύεσθαι τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἔργῳ μὲν ἐνδείξασθαι ἀξίως οὕτω δεδύνημαι, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ μου τοσαύτην ἔχειν ἐπιθυμίαν φημι ὥστε ἡδέως ἂν καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἑμαυτοῦ προέσθαι ὑπὲρ τοῦ τὴν ὑπὸ τοῦ Πονηροῦ ἐξαφθείσαν 5 φλόγα τοῦ μίσους κατασβεσθῆναι. Καὶ εἰ μὴ τῆς ἐπιθυμίας ἔνεκεν τῆς κατὰ τὴν εἰρήνην ἡνεσχόμην ἐγγίσαι τοῖς κατὰ Κολώνειαν τόποις, μὴ εἰρηνευθεῖ μοι ἡ ζωή. Εἰρήνην μέντοι τὴν ἀληθινὴν τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσαν ἡμῖν ἐπιζητῶ, καὶ 8 παρεκάλεσά μοι εἰς πληροφορίαν ὑπάρξαι οὐκ ἄλλο τι ἐπιθυμούντός ἐστιν ἢ τῆς ἀληθινης εἰρήνης, καὶ ἄλλως τινὲς διαστρέφοντες τὴν ἀλήθειαν ἐξηγῶνται. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν κεχρήσθωσαν ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐφ' ἃ βούλονται· πάντως γὰρ αὐτοῖς ποτε 15 τῶν βημάτων τούτων μεταμελήσει.

CXXVIII. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων Maur: τῷ αὐτῷ εὐσεβίῳ VPB τῷ αὐτῷ εὐσεβίῳ ὅτι πάντα ποιῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν ὑπο τῶν διζστρεφόντων τὴν ἀλήθειαν ἐναντίως διαβάλλεται M τῷ αὐτῷ LC.

1 3 τοσαύτην: τοιαύτην B | 5 τοῦ πονηροῦ: πονηροῦ M || 6 τῆς ἐπιθυμίας: ἐπιθυμίας V || 8 κολώνειαν: κολωνίαν B || μοι: μου C || 11 ἐστιν om. L.

2 Τὴν δὲ σὴν δσιότητα παρακαλῶ μεμνησθαι τῶν ἐξ
 ἀρχῆς προτάσεων καὶ μὴ παράγεσθαι ἄλλας ἀποκρίσεις
 ἀντ' ἄλλων ἐρωτημάτων δεχομένην, μηδὲ ποιεῖν ἐνεργὰ τὰ
 σοφίσματα τῶν ἀνευ τῆς περὶ τὸ λέγειν δυνάμεως ἀπ'
 αὐτῆς μόνης τῆς γνώμης δεινότατα πάντων τὴν ἀλήθειαν 5
 κακουργούντων. Προέτεινα γὰρ ἀπλᾶ καὶ σαφῆ καὶ εὐμνη-
 μόνευτα ῥήματα· εἰ τοὺς μὴ δεχομένους τὴν ἐν Νικαίᾳ
 πίστιν παραιτούμεθα εἰς κοινωνίαν, καὶ εἰ μετὰ τῶν κτίσμα
 λέγειν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀποτολμώντων τὸ μέρος ἔχειν
 οὐκ ἀνεχόμεθα. Ὁ δέ, ἀντὶ τοῦ πρὸς ἔπος ταῖς ἐρωτή- 10
 σεσιν ἀποκρίνασθαι, ἐκεῖνα ἡμῖν ἐρραψώδησεν ἅπερ
 ἐπέστεilas, καὶ τοῦτο οὐκ ἀφελεία γνώμης, ὥς ἂν τῷ
 δοῦναι, οὐδὲ τῷ μὴ δύνασθαι συνορᾶν τὸ ἀκόλουθον. Ἄλλ'
 ἐκεῖνο λογίζεται ὅτι ἀρνούμενος μὲν ἡμῶν τὴν πρότασιν
 τοῖς λαοῖς ἑαυτὸν κατάδηλον ποιήσει, συντιθέμενος δὲ 15
 ἡμῖν τῆς μεσότητος ἀποστήσεται, ἧς οὐδὲν αὐτῷ μέχρι
 τοῦ νῦν γέγονε προτιμότερον. Μὴ τοίνυν ἡμᾶς κατασο-
 φιζέσθω μηδὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὴν σὴν παρακρουέσθω
 φρόνησιν, ἀλλὰ σύντομον ἡμῖν λόγον ἀποστειλάτω πρὸς τὸ
 ἐρώτημα, ἢ δμολογῶν τὴν κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς 20
 τῆς πίστεως ἢ ἀρνούμενος. Ἐὰν ταῦτα συμπίσης αὐτὸν
 καὶ πέμψης μοι ὁρθὰς καὶ οἷας εὐχομαι τὰς ἀποκρίσεις,
 ἐγὼ εἶμι ὃ τὰ κατόπιν πάντα ἡμαρτηκώς, ἐγὼ δέχομαι
 πᾶσαν τὴν αἰτίαν ἐκείνην ἐπ' ἑμαυτόν· τότε με ἀπαίτει
 ταπεινοφροσύνης ἐπίδειξιν. Ἔως δ' ἂν μηδὲν γένηται 25
 τούτων, σύγγνωθι, θεοφιλέστατε Πάτερ, μὴ δυνάμένῳ μετὰ
 ὑποκρίσεως θυσιαστηρίῳ Θεοῦ παρεστάναι. Εἰ γὰρ μὴ
 τοῦτο ἐφοβούμην, τίνος ἔνεκεν ἑμαυτὸν ἐχωρίζον Εὐπι-
 πίου, τοιοῦτου μὲν τὰ περὶ λόγους, τοσοῦτον δὲ χρόνον

2 2 ἀποκρίσεις: ἐρωτήσεις M || 3 δεχομένην: 'δεχόμενον' LC ||
 8 κτίσμα: κτισμάτων L || 10 ὁ δὲ: οὐδὲ C || ἔπος: ἔπος εἰπεῖν M
 || 12 ἐπέστεilas: ἀπέσ- C || 13 οὐδὲ ... ἀλλ': οὐκ B || τῷ: τὸ ML ||
 23 τὰ om. VBM || 29 τοσοῦτον: τοσοῦτῳ V || χρόνῳ: χρόνον M.

προήκοντος, τοσαυτα δὲ τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας δίκαια 30
κεκτημένου; Εἰ δὲ ἐκεῖνα καλῶς καὶ προσηκόντως ὑπὲρ
τῆς ἀληθείας ἐπράξαμεν, γελοῖον δὴ πού τοις τὰ αὐτὰ
ἐκεῖν' λέγουσι, διὰ τῆς τῶν εὐφυδῶν τούτων καὶ χαριέντων
μεσότητος, συναπτόμενον φαίνεσθαι.

3 Οὐ μὴν οὐδὲ παντελῶς μοι δοκεῖ τῶν μὴ δεχομένων
τὴν πίστιν ἀλλοτριοῦν ἑαυτούς, ἀλλὰ ποιήσασθαι τινα τῶν
ἀνδρῶν ἐπιμέλειαν κατὰ τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς τῆς
ἀγάπης, καὶ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς ἀπὸ μιᾶς γνώμης πᾶσαν
παράκλησιν μετ' εὐσπλαγχνίας προσάγοντας, καὶ τὴν τῶν 5
Πατέρων πίστιν προτεινομένους προκαλεῖσθαι αὐτοὺς εἰς
συνάφειαν· κἂν μὲν πείσωμεν, κοινῶς αὐτοῖς ἐνωθῆναι,
ἐάν δὲ ἀποτύχωμεν, ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ἀλλήλοις, τὸν δὲ
ἐπαμφοτερισμὸν τοῦτον ἐξορίσαι τοῦ ἥθους ἀναλαβόντας
τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἄδολον πολιτείαν ἥ συνέζων οἱ ἐξ 10
ἀρχῆς προσελθόντες τῷ λόγῳ. « Ἦν γάρ, φησί, τῶν πισ-
τευσάντων καρδία καὶ ψυχὴ μία. » Ἐάν μὲν οὖν πεισθῶσί
σοι, ταῦτα ἄριστα. Εἰ δὲ μή, γνωρίσατε τοὺς πολεμο-
ποιοὺς καὶ παύσασθε ἡμῖν τοῦ λοιποῦ περὶ διαλλαγῶν
ἐπιστέλλοντες.

15

CXXIX

ΜΕΛΕΤΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1 Ἦδεῖν ὅτι ξενίσει τὴν ἀκοὴν τῆς τελειότητός σου
τὸ νῦν ἐπιφυέν ἔγκλημα τῷ πάντᾳ εἰπεῖν εὐκόλῳ Ἀπο-
λιναρῷ. Καὶ γὰρ οὐδὲ αὐτὸς τὸν πρὸ τούτου χρόνον ἡμην
ἐπιστάμενος ἔχειν, ἀλλὰ νῦν οἱ Σεβαστηνοὶ διερευνησά-
μενοὶ ποθεν αὐτὰ ἤνεγκαν εἰς τὸ μέσον καὶ περιφέρουσι 5
σύνταγμα ἐξ οὗ μάλιστα καὶ ἡμᾶς καταδικάζουσιν, ὥς τὰ

3 2 ἑαυτούς: ἑαυτοῖς L || 9 τοῦ: τὸν B.

CXXIX. — Titulus μελετίῳ ἐπισκόπῳ ἀντιοχείας: τῷ αὐτῷ LC.

1 2 εὐκόλῳ om. P add. P² || 4 σεβαστηνοὶ: -τεινοὶ M.

αὐτὰ φρονούντας, ἔχον βήσεις τοιαύτας· « ὥστε πανταχὴ συνεζευχμένως, μᾶλλον δὲ ἡνωμένως τῇ ἑτερότητι νοεῖν ἀναγκαῖον τὴν πρώτην ταυτότητα, καὶ δευτέραν καὶ τρίτην λέγοντας τὴν αὐτὴν. Ὅπερ γάρ ἐστι πρῶτως ὁ Πατήρ, 10 τοῦτό ἐστι δευτέρως ὁ Υἱὸς καὶ τρίτως τὸ Πνεῦμα. Αὐθις δὲ ὅπερ ἐστὶ πρῶτως τὸ Πνεῦμα, τοῦτο δευτέρως τὸν Υἱόν, καθὼς δὴ καὶ ὁ Κύριός ἐστι τὸ Πνεῦμα· καὶ τρίτως τὸν Πατέρα, καθὼς δὴ Πνεῦμα ὁ Θεός. Καί, ὥς βιαιότερον σημαίνει τὸ ἄρρητον, τὸν Πατέρα πατρικῶς Υἱὸν εἶναι, 15 τὸν δὲ Υἱὸν υἱικῶς Πατέρα. Καὶ ὡσαύτως ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, καθὼς δὴ εἰς Θεὸς ἡ Τριάς ». Ταυτὰ ἐστὶ τὰ θρυλούμενα ἃ οὐδέποτε δύναμαι πιστεῦσαι πλάσματα εἶναι τῶν περιφερόντων, εἰ καὶ ὅτι ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς συκοφαντίας οὐδὲν λογίζομαι αὐτοῖς ἀτόλημτον εἶναι. Γρά- 20 φοντες γάρ τισι τῶν καθ' ἑαυτοὺς καὶ προσθέντες τὴν καθ' ἡμῶν διαβολὴν ἐπήγαγον ταῦτα, βήματα μὲν αἰρετικῶν ὀνομάσαντες, τὸν δὲ πατέρα τῆς συγγραφῆς ἀποκρυψάμενοι, ἵνα τοῖς πολλοῖς ἡμεῖς νομισθῶμεν εἶναι οἱ λογογράφοι. Πλὴν ἄλλ' οὐκ ἂν τοῦ μέχρι βήματα συνθεῖναι 25 προήλθεν αὐτῶν ἡ ἐπίνοια, ὥς γε ἑμαυτὸν πείθω. Ὅθεν, ὑπὲρ τοῦ καὶ τὴν καθ' ἡμῶν κρατοῦσαν βλασφημίαν ἀπώσασθαι καὶ δεῖξαι πᾶσιν ὥς οὐδὲν ἡμῖν ἐστὶ κοινὸν πρὸς τοὺς ἐκεῖνο λέγοντας, ἠναγκάσθημεν μνησθῆναι τοῦ ἀνδρὸς ὡς προσεγγίζοντος τῇ ἀσεβείᾳ τοῦ Σαβελλίου. Καὶ 30 ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον.

2 Ἀπὸ δὲ τοῦ στρατοπέδου ἤκέ τις ἀγγέλλων, ἐπὶ τῇ πρώτῃ κινήσει τοῦ κρατοῦντος, ἦν ἐκίνησαν αὐτὸν οἱ τὰς διαβολὰς ἡμῶν καταχέοντες, γεγενῆσθαι τινὰ καὶ δευτέραν

11-12 αὐθις ... πνεῦμα om. P αὐθις δὲ ὅπερ ἐστὶ τὸ πνεῦμα add. P² || 13 καθό: καθ' ὃν B || 16 υἱικῶς: υἱικῶς L || 18 θρυλούμενα etiam P²: θρυλλ- PM || 21 γάρ: γάρ φησί M || προσθέντες: προστιθέντες M || 24-25 οἱ λογογράφοι: ὀλιγογράφοι C || 27 ἡμῶν: ἡμᾶς M || 28 ἐστὶ om. C || 30 ἀνδρός: πατρός B.

2 1 ἀγγέλλων etiam V²: ἀγγέλων (sic) VBC.

γνώμην, ὥστε μὴ δοθῆναι ἡμᾶς ἐκδότους τοῖς κατηγοροῖς μήτε παραδοθῆναι ἡμᾶς τῷ ἐκείνων θελήματι, ὅπερ ἦν ἐξ ἀρχῆς ὀρισθέν, ἀλλὰ τινα γενέσθαι τέως ἀναβολήν. Ἐὰν οὖν ἢ ταῦτα μένῃ ἢ τούτων τι δόξῃ φιλανθρωπότερον, σηματουμέν σου τῇ θεοσεβείᾳ. Ἐὰν δὲ κρατῇ τὰ πρότερα, οὐδὲ τοῦτό σε λήσεται.

3 Ὁ μέντοι ἀδελφός Σαγκτήσιμος πάντως ἐστὶ παρ' ὑμῖν πάλαι καὶ ἃ ἐπιζητεῖ δηλὰ γέγονε τῇ τελειότητι σου. Εἰ οὖν φαίνεται ἀναγκαῖόν τι ἔχειν ἢ πρὸς τοὺς Δυτικούς ἐπιστολή, καταξίωσον τυπώσας αὐτὴν διαπέμψασθαι ἡμῖν, ὥστε ποιῆσαι ὑπογραφῆναι παρὰ τῶν ὁμοψύχων, καὶ ἐτοί- 5 μὴν ἔχειν τὴν ὑπογραφὴν ἐν χάρτῃ κεχωρισμένῃ ὃν δυνάμεθα συνάψαι τῷ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ συμπρεσ- (βυτέρου περικομιζομένῃ. Ἐγὼ μὲν γάρ οὐδὲν εὐρὼν συνεκτικὸν ἐν τῷ ὑπομνηστικῷ οὐκ ἔσχον ὑπὲρ οὗ ἐπισ- | τείλω τοῖς ἐν τῇ Δύσει. Τὰ μὲν γάρ ἀναγκαῖα προσέληπται, 10 τὰ δὲ περιττὰ γράφειν παντελῶς μάταιον. Περὶ δὲ τῶν αὐτῶν ἐνοχλεῖν μὴ καὶ γελοῖον εἶη; Ἐκεῖνη δὲ μοι ἔδοξεν ὥσπερ ἀγύμναστος εἶναι ἢ ὑπόθεσις καὶ χώραν παρέχειν γράμμασι, τὸ παρακαλέσαι αὐτοὺς μὴ ἀκρίτως δέχεσθαι τὰς κοινωνίας τῶν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀφικνουμένων, ἀλλ' 15 ἅπαξ μίαν μερίδα ἐκλεξαμένους, τοὺς λοιποὺς ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν κοινωνικῶν προσλαμβάνεσθαι καὶ μὴ παντὶ τῷ πίστιν γράφοντι ἐπὶ προφάσει δὴ τῆς ὁρθοδοξίας προστιθεσθαι. Οὕτω γάρ εὐρεθῆσονται τοῖς μαχομένοις κοινωνοῦντες, οἳ τὰ μὲν ῥήματα πολλάκις τὰ αὐτὰ προ- 20 βάλλονται, μάχονται δὲ ἀλλήλοις ὅσον οἱ πλεῖστον διεστη- κότες. Ἰν' οὖν μὴ ἐπὶ πλεῖον ἢ αἵρεσις ἐξάπτηται, τῶν πρὸς ἀλλήλους διαστασιαζόντων ἀντιπροβαλλομένων τὰ παρ' αὐτῶν γράμματα, παρακληθῆναι αὐτοὺς ἔδει κεκρι-

3 1 σαγκτήσιμος: σαγκτίσιμος VBP² σαγκτήσιμος M σακ-
 τήσιμος L || 6 κεχωρισμένῃ: καὶ χωρισμένῃ B || 8 περικομιζομένῃ:
 κομιζομένῃ LC || 18 πίστιν: πίστει B || 22 ἴν' οὖν: ἴνα B || 23 ἀντι-
 προβαλλομένων: -λομένων V.

μένας ποιείσθαι καὶ τὰς τῶν ἐντυγχανόντων αὐτοῖς 25
κοινωνίας καὶ τὰς ἐγγράφως γινόμενας κατὰ τὸν τύπον
τῆς Ἐκκλησίας.

· CXXX

ΘΕΟΔΟΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1 Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν καθήψω, τιμιώτατε
ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότατε ἀδελφέ, ὅτι, ἐξ οὗ ἀνεχωρή-
σαμεν τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως
ἐκείνας προτάσεις τῷ Εὐσταθίῳ φέροντες, οὐδέν σοι οὔτε
μικρὸν οὔτε μείζον τῶν κατ' αὐτὸν ἐδηλώσαμεν. Ἐγὼ δὲ 5
οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς
ἡμᾶς ὑπερεῖδον, ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνθρώ-
πους διαβοηθείσης τῆς φήμης καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν
διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς διδαχθῆναι
προσδεομένου. Τοῦτο γάρ καὶ αὐτὸς ἐπενόησεν, ὥσπερ 10
φοβούμενος μὴ δλίγους σχῆι τῆς ἑαυτοῦ γνώμης μάρτυρας
εἰς πᾶσαν ἐσχατιὰν τὰς ἐπιστολάς δις καθ' ἡμῶν συνέγραψε
διαπεμψάμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτὸς
ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν μήτε κατὰ τὸν ὠρισμένον τόπον συνδρα-
μεῖν ἡμῖν ἀνασχόμενος μήτε τοὺς μαθητάς ἑαυτοῦ παρ- 15
αγαγών, ὅπερ ὑπέσχετο, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στήλιτεύων ἐν
πάνδημοις συνόδοις μετὰ τοῦ Κιλικίος Θεοφίλου γυμνῇ καὶ
ἀπαρακαλύπτῳ τῇ βλασφημίᾳ ὡς ἀλλότρια τῆς αὐτοῦ
διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐνσπείραντας δόγματα.
Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πᾶσαν ἡμῶν συνάφειαν τὴν 20
πρὸς αὐτὸν διαλῦσαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθὼν

26 ἐγγράφως: -φους L.

CXXX. — Titulus θεοδότῳ ἐπισκόπῳ νικοπόλειως Maur: θεοδότῳ
ἐπισκόπῳ VPBL θεοδότῳ ἐπισκόπῳ περὶ τῆς εὐσταθίου τοῦ σεβασ-
τεινοῦ σκαιότητος M θεοδότῳ ἐπισκόπῳ ἢ αὐτῇ ἐστὶ τῇ βῆθεισῃ C.

1 2 ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότατε om. B || 18 αὐτοῦ: ἑαυτοῦ LC
|| 19 ἐνσπείραντας: -τος ML || 20 ordo καὶ ταῦτα ἦν M || 20-21
ordo τὴν πρὸς αὐτὸν συνάφειαν LC.

καὶ συντυχὼν Γελασίῳ τινὶ πίστιν αὐτῷ ἐξέβετο ἦν μόνου
 ἦν Ἀρείου συγγράψαι καὶ εἴ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητῆς,
 τότε δὴ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαιώθημεν,
 λογισάμενοι ὅτι οὔτε Αἰθίοψ ἀλλάξει ποτὲ τὸ δέρμα αὐτοῦ 25
 οὔτε πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς οὔτε ὁ ἐν διαστροφῶν
 δόγμασι συντραφεὶς ἀποτρέψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς
 αἵρέσεως.

2 Ἐπενεανιεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράψας καθ' ἡμῶν,
 μᾶλλον δὲ συγγράψας λόγους μακροὺς πάσης λοιδορίας καὶ
 συκοφαντίας γέμοντας, ὑπὲρ ὧν οὐδὲν ἀπεκρινάμεθα
 τέως, διὰ τὸ διδαχθῆναι παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ ἑαυτοὺς
 ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διδόναι τόπον τῇ ὀργῇ, καὶ ἅμα ἐννοήσαντες 5
 τὸ βάθος τῆς ὑποκρίσεως μεθ' ἧς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν
 προσηνέχθη ἀφασίᾳ τινὶ ὑπ' ἐκπλήξεως κατεσχέθημεν. Εἰ
 δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγυον τοῦτο τολμηθὲν
 αὐτῷ τινὶ οὐκ ἂν φρίκην καὶ ἀποστροφὴν παντελεῖ τοῦ
 ἀνδρὸς ἐνεποίησεν; Ὅς γε, ὡς ἀκούω (εἶγε ἀληθὴς ὁ λόγος 10
 καὶ μὴ πλάσμα ἐστὶν ἐπὶ διαβολῇ συντεθέν), ὅτι καὶ
 ἀναχειροτονησαὶ τινὰς ἐτόλμησεν, ὃ μέχρι σήμερον οὐδεὶς
 τῶν αἵρετικῶν ποιήσας φαίνεται. Πῶς οὖν δυνατόν πρᾶως
 φέρειν ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα καὶ ἰάσιμα εἶναι νομίζειν τοῦ
 ἀνδρὸς τὰ ἁμαρτήματα; Μὴ τοίνυν ψευδέσι λόγοις παρὰ 15
 γεσθε μὴδὲ ὑπονοίαις ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ
 κακὸν ἐκλαμβανόντων πείθεσθε, ὡς ἄρα ἡμεῖς ἀδιάφορα
 τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκε γάρ, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ
 τιμιώτατε, ὅτι οὕτω οἶδα τοσοῦτον πένθος ἄλλοτε τῇ
 ψυχῇ μου παραδεξάμενος ὅσον νῦν, ὅτε ἤκουσα τῶν 20
 ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τὴν σύγχυσιν. Ἀλλὰ μόνον εὐχου,
 ἵνα δώῃ ἡμῖν ὁ Κύριος μηδὲν κατὰ θυμὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ'

23 αὐτοῦ om. VPM add. P³.

2 6 πάντα: παρὰ M || 7 προσηνέχθη: προη- L || 13 ποιήσας:
 ποιῆσαι L || 16 ὑπονοίαις: -ίαις L -ίαις C || 17 ἀδιάφορα: ἀδιαφορία
 (sic) L.

ἔχειν τὴν ἀγάπην, ἥτις οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ φυσιοῦται.
 "Ορα γάρ ὅπως οἱ μὴ ἔχοντες ταύτην ἐπήρθησαν μὲν ὑπὲρ
 τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐνασχημονοῦσι δὲ τῷ βίῳ κατα- 25
 τολμῶντες πράξεων ὧν ὁ παρελθὼν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ
 ὑποδείγματα.

CXXXI

ΟΛΥΜΠΙΩ

1 "Οντως ἡ τῶν ἀπροσδοκῆτων ἀκοὴ ἱκανὴ ἐστὶ ποιῆσαι
 ἀνθρώπου ἡχῆσαι ἀμφοτέρω τὰ ὄντα. "Ο καὶ ἐμοὶ νῦν
 συνέβη. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γεγυμνασμέναις μου λοιπὸν
 ταῖς ἀκοαῖς προσέπεσον τὰ περιφερόμενα καθ' ἡμῶν
 συντάγματα, διὰ τὸ καὶ πρότερον αὐτὸν ἐμὲ δεδέχθαι τῇ
 ἐπιστολῇν πρέπουσαν μὲν ταῖς ἐμαῖς ἀμαρτίαις, οὐ μὴν
 προσδοκηθεῖσάν ποτε γραφήσεσθαι παρὰ τῶν ἐπιστειλάν-
 των, ἀλλ' ὅμως τὰ δεύτερα τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐφάνη
 ἡμῖν ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς πικρίας ὥστε ἐπισκοτῆσαι τοῖς
 προλαβοῦσι. Πῶς γάρ οὐ μικροὶ τῶν φρενῶν ἕξω ἐγενόμην 10
 τῶν ἐμαυτοῦ ἐντυχῶν τῇ πρὸς τὸν εὐλαβεστάτον ἀδελφὸν
 Δαζίναν ἐπιστολῇ μυρίων μὲν ὕβρεων καὶ κατηγοριῶν
 ἀφορήτων γεμούσῃ καθ' ἡμῶν καὶ ἐπαναστάσεων, ὥς ἐν
 τοῖς χαλεπωτάτοις ἡμῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βουλευμασιν
 εὐρεθέντων; Εὐθὺς δὲ καὶ ἀποδείξεις τοῦ ἀληθεῖς εἶναι 15
 τὰς καθ' ἡμῶν βλασφημίας ἐπήχθησαν ἀπὸ συγγράμματος
 οὐκ οἶδα ὑπὸ τίνος γραφέντος. Μέρη μὲν γὰρ ἐπέγνων,
 ὁμολογῶ, περὶ τοῦ Λαοδικέως Ἀπολιναρίου γεγράφθαι,
 καὶ αὐτὰ οὐδὲ ἀναγνοῦς ἐξ ἔργου ποτέ, ἀλλ' ἀκούσας

26 ὧν om. B.

CXXXI. — 1 2 ἀνθρώπου: -πον M || 3 εἰ: εἰ γὰρ LP^a || 4 προσ-
 έπεσον: -σε LC || 5 καὶ om. L || 9 τῆς πικρίας: τὴν πικρίαν
 L || ἐπισκοτῆσαι: ἐπισκοτῆσαι L || 10 οὐ: ὅτι L || 12 δαζίναν etiam
 L^a: δαζίναν L || 13 γεμούσῃ: -σαν L || 15 ἀληθεῖς: ἀληθοῦς L
 || 18 περὶ: παρὰ M^a || λαοδικέως: ἀδίκου L.

ἐτέρων ἀπαγγειλάντων. Ἔτινα εὖρον ἐγγεγραμμένα 20
 ὁ μήτε ἀνέγων ποτέ μήτε ἐτέρου λέγοντος ἤκουσα, καί
 τούτων ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Πῶς οὖν οἱ τὸ ψεῦδος
 ἀποστρεφόμενοι, οἱ τὴν ἀγάπην πλήρωμα εἶναι τοῦ νόμου
 δεδιδωγμένοι, οἱ τὰ ἀσθενήματα βαστάζειν τῶν ἀδυνάτων
 ἐπαγγελλόμενοι ταύτας ἡμῖν κατεδέξαντο τὰς συκοφαντίας 25
 ἐπενεγκεῖν καὶ ἀπ' ἄλλοτρίων συγγραμμάτων ἡμᾶς κατα-
 κρίναι, πολλὰ λογισάμενος. κατ' ἐμαυτὸν ἐπινόειν τὴν
 αἰτίαν οὐκ ἔχω, εἰ μή, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπον, μέρος ἔκριναι
 εἶναι τῶν ὀφειλομένων μοι διὰ τὰς ἁμαρτίας κολάσεων καὶ
 τὴν ἐπὶ τούτοις λύπην. 30

2 Πρῶτον μὲν γὰρ κατεπένθησα τῇ ψυχῇ, ὅτι ὠλι-
 γώθησαν αἱ ἀλήθειαι ἀπὸ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπειτα
 δὲ καὶ ἐφοβήθην αὐτὸς περὶ ἐμαυτοῦ μή ποτε προσθῶ
 ταῖς ἄλλαις ἁμαρτίαις καὶ τὴν μισανθρωπίαν πάθω, οὐδὲν
 πιστὸν ἐν οὐδενὶ λογιζόμενος εἶναι, εἴπερ οἱ εἰς τὰ μέγιστα 5
 παρ' ἐμοῦ πιστευθέντες τοιοῦτοι μὲν περὶ ἐμέ, τοιοῦτοι
 δὲ περὶ αὐτὴν ἐφάνησαν τὴν ἀλήθειαν. Γίνωσκε τοίνυν,
 ἀδελφέ, καὶ πᾶς ὅστις τῆς ἀληθείας φίλος, μήτε ἐμὰ εἶναι
 τὰ συντάγματα οὔτε ἀρέσκεσθαι αὐτοῖς μηδὲ τῇ ἐμῇ
 γνώμῃ συγγεγράφθαι. Εἰ δὲ ἐπέστευλά ποτε πρὸ πολλῶν 10
 ἐτῶν Ἀπολιναρίῳ ἢ ἄλλῳ τινί, ἐγκαλεῖσθαι οὐκ ὀφείλω.
 Οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐγκαλῶ εἴ τις ἐκ τῆς ἐταιρείας τινὸς εἰς
 αἵρεσιν ἀπεσχίσθῃ (οἶδατε δὲ πάντως τοὺς ἄνδρας, καὶ
 ὄνομαστὶ μὴ λέγω), διότι ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ ἁμαρτίᾳ ἀποθα-

20 ἐγγεγραμμένα: γεγραμμένα C || ordo ἐγγεγραμμένα [γεγραμμένα C] εὖρον LC || 21 μήτε ἐτέρου: ἢ ἐτέρου LC || ordo ἤκουσα λέγοντος M || 24 ordo τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν LC || 25 ἡμῖν: ἡμᾶς L || 26 ἀπ': ἐπ' C || 26-27 κατακρίναι: -νεῖν LC || 27 κατ' om. L || ἐπινόειν: κατανοεῖν L.

2 1 τῇ ψυχῇ: τὴν ψυχὴν L || 2-3 Ἐπειτα δὲ: ἐπειδὴ L || 3 προσθῶ: πρὸς LC || 9 μηδὲ: ἐπεὶ μὴ LC || 11 ἐτῶν: ἐνιαυτῶν LC || 12 αὐτὸς: αὐτὸς ἐγὼ M || ἐταιρείας etiam M^a;: ἀρίας MC^a || 14 ὄνομαστὶ: ὀνοματὶ (sic) M.

νεῖται. Ταῦτα νῦν μὲν ἀπεκρινάμην πρὸς τὸν ἀποσταλέντα 15
τόμον, ἀλλ' ἵνα αὐτός τε εἰδείης τὴν ἀλήθειαν καὶ τοῖς
βουλομένοις μὴ κατέχειν ἐν ἀδικίᾳ τὴν ἀλήθειαν φανεράν
καταστήσεις. Ἐάν δὲ δέῃ καὶ πλατύτερον ὑπὲρ ἐκάστου
τῶν ἐπενεχθέντων ἡμῖν ἀπολογήσασθαι, καὶ τοῦτο ποιή-
σομεν τοῦ Θεοῦ συνεργούντος. Ἡμεῖς, ἀδελφε Ὀλύμπιε, 20
οὔτε τρεῖς θεοὺς λέγομεν οὔτε Ἀπολιναρίῳ κοινωνοῦμεν.

CXXXII

ΑΒΡΑΜΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΒΑΤΝΩΝ

Πάντα τὸν ἀπὸ τοῦ μετοπώρου χρόνον ἡγνόησα περὶ
τῆς εὐλαβείας σου ὅπου διάγεις. Καὶ γὰρ πεπλανημένας
τάς φήμας εὗρισκον, τῶν μὲν ἀπαγγελλόντων ἐν Σαμο-
σάτοις διατρίβειν σου τὴν εὐλάβειαν, τῶν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ,
ἄλλων δὲ περὶ τὰς Βάτνας αὐτάς διαβεβαιουμένων ἑωρα- 5
κέναι· διὸ οὐδὲ συνεχῶς ἐπέστειλα. Νῦν δὲ μαθὼν ἐν
Ἀντιοχείᾳ διάγειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορ-
νίνου τοῦ κόμητος ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν προθύμως τῷ
ποθεινοτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ ἀδελφῷ Σαγκτησίμῳ τῷ
συμπρεσβυτέρῳ, δι' οὗ πρόσφθέγομαί σου τὴν ἀγάπην 10
παρακαλῶν ὅπουπερ ἂν ᾗς μεμνησθαι μάλιστα μὲν τοῦ
Θεοῦ, εἴτα καὶ ἡμῶν οὗς ἀγαπᾷν ἐξ ἀρχῆς προεῖλου καὶ
ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἀριθμουμένους.

16 ἀλλ' ἵνα: ἵνα LC || 17 κατέχειν: κατέχειν ὡς LCP³ || ἐν
ἀδικίᾳ om. P. add. P³ || φανεράν: -ρὰ VBM || 18 καταστήσεις: -σης
VLCM² || δέῃ om. L || 19 ἀπολογήσασθαι: ἀπολογίσασθαι BL ||
19-20 ποιήσομεν: -σωμεν M.

CXXXII. — In titulo ἀβραμίῳ: ἀμβροσίῳ LC.

2 ὅπου: ὅπως LC || 3 εὗρισκον: ἡῦ- LC || 7 τοῦ αἰδεσίμωτάτου
om. L || 7-8 σατορνίνου: σατουρνίνου M || 8 ordo προθύμως τὴν
ἐπιστολὴν C || 9 σαγκτησίμῳ: σαγκτισσίμῳ VPBM || 10 πρόσφθέγ-
γομαί: προφ- B || 12 προεῖλού: -λω L.

CXXXIII

ΠΕΤΡΩ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τῆς μὲν σωματικῆς φιλίας ὀφθαλμοὶ πρόξενοι γίνονται
καὶ ἡ διὰ μακροῦ χρόνου ἐγγινομένη συνήθεια βεβαιοῖ.
Τὴν δὲ ἀληθινὴν ἀγάπην ἡ τοῦ Πνεύματος δωρεὰ συνί-
στησι συνάπτουσα μὲν τὰ μακρῷ διεστώτα τῷ τόπῳ,
γνωρίζουσα δὲ ἀλλήλοις τοὺς ἀγαπητούς, οὐ διὰ σωμα- 5
τικῶν χαρακτήρων, ἀλλὰ διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς ιδιωμάτων.
Ὁ δὲ καὶ ἐφ' ἡμῶν ἡ τοῦ Κυρίου χάρις ἐποίησε παρα-
σχομένη ἡμᾶς ἰδεῖν σε τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς καὶ
περιπτύξασθαι σε τῇ ἀγάπῃ τῇ ἀληθινῇ καὶ οἶονεὶ συμ-
φυῆναί σοι καὶ πρὸς μίαν ἔλθειν ἔνωσιν ἐκ τῆς κατὰ τὴν 10
πίστιν κοινωνίας. Πεισμέθεα γάρ σε ἄνδρὸς τοσοῦτου
θρέμμα ὑπάρχοντα καὶ τὴν ἐκ παλαιοῦ διατριβὴν μετ'
αὐτοῦ λαχόντα τῷ αὐτῷ πορεύεσθαι πνεύματι καὶ τοῖς
αὐτοῖς στοιχεῖν τῆς εὐσεβείας δόγμασι. Διὸ καὶ προσ-
φθεγγόμεθά σου τὴν τιμιότητα καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ τῶν 15
ἄλλων καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς διάθεσιν τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς
διαδέξασθαι, ἐπιστέλλειν τε ἡμῖν συνήθως τὰ κατὰ σαυτὸν
καὶ ἐπιμελῆσθαι τῆς πανταχοῦ ἀδελφότητος τοῖς αὐτοῖς
σπλάγχνοις καὶ τῇ αὐτῇ προμηθείᾳ ἥ καὶ ὁ μακαριώτατος
ἐκεῖνος περὶ πάντας ἐχρήτο τοὺς ἀγαπῶντας τὸν Θεὸν ἐν 20
ἀληθείᾳ.

CXXXIII. — Titulus πέτρῳ ἀρχιεπισκόπῳ ἀλεξανδρείας: πέτρῳ
ἀρχιεπισκόπῳ ἀλεξανδρείας προτρεπτικὴ εἰς συνάρισιν τῶν ἐκκλησιῶν Μ
πέτρῳ ἐπισκόπῳ ἀλεξανδρείας LC.

3 ἡ τοῦ: τοῦ L || 4 μακρῷ: μακρὰ L || τῷ om. LC || 6 ἀρετῆς:
ψυχῆς LCP² || 9 περιπτύξασθαι σε: περιπτύ'ασθαι M || 10-11 τὴν
πίστιν: πίστιν L || 16 μεγάλου om. L || 17 σαυτὸν: σεαυτὸν LC ||
19 προμηθείᾳ etiam C²: -θείᾳ M προθυμίᾳ LC || μακαριώτατος:
μακρίριος C || 20 πάντας: πάντα L.

CXXXIV

ΠΑΙΟΝΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Ὅσον ἡῤφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν εἰκάζεις που
 πάντως αὐτοῖς οἷς ἐπέστειλας οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς
 καρδίας, ἀφ' ἧς προήλθεν ἐκεῖνα τὰ ῥήματα, ἀκριβῶς ἐκ
 τῶν γραμμάτων κατεμηνύετο. Καὶ γὰρ ὁλόκος μὲν ὕδατος
 δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγὴν, λόγου δὲ φύσις τὴν προενεγ- 5
 κοῦσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει. Ὡστε ἄτοπόν τε καὶ
 πολὺ τοῦ εἰκότος παρηλλαγμένον πεπονθέναι ὁμολογῶ.
 Σπουδάζων γὰρ ἀεὶ γράμμασιν ἐντυγχάνειν τῆς τελειό-
 τητός σου, ἐπειδὴ ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ
 ἀνέγνων αὐτήν, οὐχ ἥσθην μᾶλλον τοῖς ἐπεσταλμένοις ἢ 10
 ἡνιάθην, τὴν ζημίαν, ὁπόση γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς
 σιωπῆς χρόνον, διαλογιζόμενος. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤρξω γρά-
 φειν, μὴ διαλείψης τοῦτο ποιῶν. Εὐφρανεῖς γὰρ πλέον ἢ
 οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φιλοπλούτοις διαπεμπόμενοι.
 Τῶν δὲ γραφῶν οὐδεῖς μοι παρὴν οὔτε τῶν καλλιγρα- 15
 φούντων οὔτε τῶν ταχυγράφων. Οὐς γὰρ ἔτυχον ἐξασκήσας,
 οἱ μὲν ἀνέδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνήθειαν, οἱ
 δὲ ἀπετρήκασιν πρὸς τοὺς πόνους χρονίαις ἀρρωστίαις
 κεκακωμένοι.

CXXXIV. — In titulo παιονίω: πατωνίω M.

1 ἡῤφρανας: εὖ- LC || 4 ὁλόκος: καὶ ὁλόκος M || 9 ἐπειδὴ: ἐπεὶ P
 ἐπεὶ δὲ L || 12 διαλογιζόμενος: διαζόμενος B || 13 διαλείψης: διαλείποις
 M διαλίπης VLC || 16 γὰρ: γὰρ καὶ LC.

GXXXV

ΔΙΟΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1 Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλείσι βιβλίοις παρὰ τῆς τιμιό-
 τητός σου. Καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ ὑπερήσθην, οὐ διὰ τὴν
 βραχύτητα μόνον, ὥς εἰκὸς ἦν τὸν ἀργῶς πρὸς πάντα καὶ
 ἀσθενῶς λοιπὸν διακείμενον, ἀλλ' ὅτι πυκνὸν τε ἅμα ἐστὶ
 ταῖς ἐννοίαις καὶ εὐκρινῶς ἐν αὐτῷ ἔχουσιν αἱ τε ἀντι- 5
 θέσεις τῶν ὑπεναντίων καὶ αἱ πρὸς αὐτάς ἀπαντήσεις, καὶ
 τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν καὶ ἀκατάσκευον πρέπον ἔδοξέ μοι
 εἶναι προθέσει χριστιανοῦ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ
 κοινὴν ὠφέλειαν γράφοντος. Τὸ δὲ πρότερον τὴν μὲν
 δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς πράγμασι, λέξει δὲ πολυ- 10
 τελεστέραν καὶ σχήμασι ποικίλοις καὶ διαλογικαῖς χάρισι
 κεκομψευμένον, πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνου πρὸς τὸ
 ἐπελθεῖν καὶ πόνου διανοίας πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς
 ἐννοίας καὶ παρακατασχεῖν αὐτάς τῇ μνήμῃ δεόμενον. Αἱ
 γὰρ ἐν τῷ μεταξύ παρεμβαλλόμεναι διαβολαὶ τῶν ὑπε- 15
 ναντίων καὶ συστάσεις, εἰ καὶ γλυκύτητάς τινας ἐπεισάγειν
 δοκοῦσι διαλεκτικὰς τῷ συγγράμματι, ἀλλ' οὖν τῷ σχολῇν
 καὶ διατριβῇν ἐμποιεῖν διασπᾶσι μὲν τὸ συνεχές τῆς ἐν-
 νοίας καὶ τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαυνοῦσιν.
 Ἐκεῖνο γὰρ πάντως συνεῖδέ σου ἡ ἀγχίνοια ὅτι καὶ τῶν 20
 ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες,

GXXXV. — Titulus διοδώρῳ πρεσβυτέρῳ ἀντιοχείας Maur :
 διοδώρῳ πρεσβυτέρῳ ἀντιοχείας περὶ τοῦ πῶς χρῆ συντάσσιν τὰς
 βίβλους VPBM θεοδώρῳ πρεσβυτέρῳ ἀντιοχείας LC.

1 7 καί : τε καὶ MC || 7-8 ordo εἶναι μοί LC || 9 γράφοντος :
 συγγράφοντος LC || μὲν : δὲ B || 13-14 πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς ἐννοίας
 om. P add. P^a || 15 παρεμβαλλόμεναι : παρεμβαλλόμεναι L || 16 συστά-
 σεis : συστάσεις τῶν ἡμετέρων LC. || 16-17 γλυκύτητάς ... διαλεκτικὰς :
 γλυκυτάτας ... διαλέξεις L || 17 τῷ σχολῇν : τὸ σχολῇν LC.

Ἄριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, εὐθύς αὐτῶν ἤψαντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς τῶν Πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. Πλάτων δὲ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ λόγου ὁμοῦ μὲν τοῖς δόγμασι μάχεται, ὁμοῦ δὲ καὶ παρακωμ- 25 δεῖ τὰ πρόσωπα, Θρασυμάχου μὲν τὸ θρασὺ καὶ ἰταμὸν διαβάλλον, Ἰππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαλνόν, Πρωταγόρου τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον. Ὅπου δὲ ἀόριστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῆς μὲν εὐκρινείας ἕνεκεν τῶν πραγμάτων κέχρηται τοῖς προσδιαλεγο- 30 μένοις, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυκλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν· ὅπερ ἐποίησεν ἐν τοῖς Νόμοις.

2 Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ' ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὠφελίμων λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένους, ἐὰν μὲν τι πᾶσι προκεκηρυγμένον ἐπὶ αὐθαδεῖα τρόπου πρόσωπον ὑπο- 5 βαλλόμεθα, χρή τινα καὶ ἀπὸ προσώπου πεποιημένα παραπλέκειν τῷ λόγῳ, εἴπερ ὅλως ἐπιβάλλει ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους τῶν πραγμάτων ἀφεμένους. Ἐὰν δὲ ἀόριστον ᾖ τὸ διαλεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις τὴν μὲν συνάφειαν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ πέρας χρήσιμον ἀπαντῶσι. Ταῦτα εἶπον ἵνα δειχθῇ ὅτι οὐκ εἰς κόλακος 10 χεῖρας ἀπέστειλās σου τοὺς πόνους, ἀλλὰ ἀδελφῷ τῷ γνησιωτάτῳ ἐκοινώνησας τῶν καμάτων. Εἶπον δὲ οὐ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν τῶν μελλόντων. Πάντως γὰρ ὁ τοσαύτη περὶ τὸ γράφειν ἔξει καὶ σπουδῇ κεχρημένος οὐκ ἀποκνήσει γράφων, ἐπειδὴ 15 καὶ οἱ τὰς ὑποθέσεις παρέχοντες οὐκ ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ ἀρκέσει μὲν ἀναγινώσκειν τὰ ὑμέτερα, τοῦ δὲ δύνασθαι

28 πρωταγόρου: τοῦ δὲ πρωταγόρου LC || 30-31 προσδιαλεγόμενοις etiam P^a: προδ- VPM.

2 3 μὲν τι: μέντοι L || 5 προσώπου πεποιημένα: τῆς τοῦ προσώπου ποιότητος LC τοῦ προσώπου ποιότητος P^a || 7 ἀφεμένους: -νους LC || 8 διαστάσεις: διατάσεις P || 16 καί: οὐδέ LC || οὐκ ἀπολήγουσιν: ὑπολήγουσιν L ἀπολήγουσιν C || 17 δύνασθαι om. L.

γράφειν τι τοσοῦτον ἀποδέομεν ὅσον, μικροῦ δέω λέγειν, καὶ τοῦ ὑγιαίνειν ἢ τοῦ καὶ μετρίαν σχολὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ 20 μείζον καὶ πρότερον ἐπελθὼν αὐτὸ ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ δὲ δεῦτερον παρακατέσχον βουλόμενος αὐτὸ μεταγράψαι καὶ μὴ εὐπορῶν τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραφόντων. Μέχρι γὰρ τοσαύτης ἦλθε πενίας τὰ ἐπίφθονα Καππα- 25 δοκῶν.

CXXXVI

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠῳ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1 Ἐν οἷοις ἡμᾶς ὄντας κατέλαθεν ὁ χρηστὸς Ἰωσάκης, αὐτὸς σοὶ ἄμεινον διηγήσεται, εἰ καὶ μὴ ἄρκοῦσαν ἔχει τὴν γλῶσσαν ὥστε τραγικῶς ἐξαγγεῖλαι τὸ ὑπεραίρον τῶν παθῶν, τοσοῦτον ἦν τῆς ἀρρώστιας τὸ μέγεθος. Καὶ τὸ εἰκὸς δὲ παντὶ γινώριμον τῷ ἐμὲ καὶ κατὰ βραχὺ ἐπισταμένῳ. 5 Εἰ γὰρ ἐν τῇ δοκούσῃ εὐεξίᾳ τῶν ἀπεγνωσμένων πρὸς τὸ ζῆν ἀσθενέστερον διέκειμην, γινώσκειν ἔξεστι τί ἂν ἤμην ἐπὶ τῆς ἀρρώστιας. Καίτοιγε ἔχρην (δὸς γὰρ τῷ πυρετῷ συγγνώμην ἐρεσχελοῦντι), ἐπειδὴ μοι κατὰ φύσιν ἦν τὸ νοσεῖν, ἐν τῇ μεταβολῇ ταύτης τῆς ἔξωθεν ὑγείας μοι νῦν 10 τὸ κράτιστον περιεῖναι. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ μάστιξ τοῦ Κυρίου ἐστὶ προσθήκαις ταῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν τὸ ἀλγεῖνδον ἐπιτείνουσα, ἀσθενείαν ἐπὶ τῇ ἀσθενείᾳ προσεκτησάμην, ὥστε τὸ ἀπὸ τούτου καὶ παιδὶ φανερόν εἶναι, ὅτι, πᾶσα

19 ordo ἢ καὶ τοῦ MLC || 21 ἐπελθὼν: -θὼν L || 22 δεῦτερον: μικρότερον L || 23 τινὸς om. L.

CXXXVI. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων: τῷ αὐτῷ LC.

1 1 Ἰωσάκης: Ἰσαάκης LCP^a || 3 γλῶσσα γλῶτταν P || 7 τί: τίς LCP^a || 9 ἐρεσχελοῦντι: ἐρεσχηλοῦντι BLE || ordo κατὰ φύσιν μοι C || 10 ταύτης: ταύτῃ LC || τῆς om. V || ὑγείας: ὑγειάς LC || 11 ἢ om. LC || 13 προσεκτησάμην: προσεπεκτησάμην M.

ἀνάγκη, οἰχήσεται ἡμῖν τὸ ἔλυτρον τοῦτο, πλὴν εἰ μὴ που 15
 ἄρα ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία ἡμῖν ἐν τῇ μακροθυμίᾳ αὐτοῦ
 καὶ χρόνους εἰς μετάνοιαν χαρίζομένη ποιήσῃ καὶ νῦν,
 ὥς καὶ πολλάκις πρότερον, λύσιν τινὰ καὶ πόρον ἐκ τῶν
 ἀμηχάνων δεινῶν. Ταῦτα μὲν οὖν ἔξει ὥς αὐτῷ φίλον καὶ
 ἡμῖν συμφέρον. 20

2 Τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ὅπως οἴχεται καὶ προπέποται,
 ἡμῶν τῆς οἰκείας ἀσφαλείας ἕνεκεν τὰ τῶν πλησίων
 περιορώντων καὶ οὐδὲ τοῦτο συνορᾶν δυναμένων ὅτι τῇ
 τοῦ κοινοῦ κακοπραγίᾳ καὶ τὸ καθ' ἕκαστον συναπόλλυται,
 τί χρὴ καὶ λέγειν, ἄλλως τε καὶ πρὸς ἄνδρα δὲ πόρρωθεν 5
 ἕκαστα προειδώς καὶ προδιεμαρτύρῳ καὶ προεκήρυξας καὶ
 αὐτός τε προεξανέτης καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπήγειρας,
 ἐπιστέλλων, αὐτὸς παραγινόμενος, τί οὐ ποίων, τίνα φωνῇ
 οὐκ ἀφίεις; Ὡν μεμνήμεθα μὲν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν ἐκβαινόν-
 των, ὠφελούμεθα δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐκέτι. Καὶ νῦν εἰ μὴ αἱ 10
 ἁμαρτίαι ἀντέστησάν μοι (καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὁ εὐλαβέστατος
 καὶ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς ἡμῶν Εὐστάθιος ὁ συνδιάκονος,
 εἰς νόσον χαλεπὴν καταπεσὼν, εἰς ὄλους με δύο παρέτεινε
 μῆνας ἡμέραν ἔξ ἡμέρας τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ περιμένοντα·
 ἔπειτα δὲ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἡσθένησαν, ὧν τὰ μὲν κατα- 15
 λείμματα ἐξαριθμῆσεται ὁ ἀδελφὸς Ἰωσάκης· τὸ δὲ τελευ-
 ταῖον αὐτὸς ἐγὼ τῇ νόσῳ κατεσχέθην ταύτῃ), ἐπεὶ πάλαι
 ἂν ἡμην παρὰ τὴν σὴν τιμιότητα, οὐκ ὀφελὸς τι τοῖς
 κοινοῖς παρεχόμενος, ἀλλ' ἐμαυτῷ μέγα κέρδος ἐκ τῆς
 συντυχίας σου κτώμενος. Καὶ γὰρ ἐγνώκειν ἔξω τῶν 20

15 οἰχήσεται: οἰχήσεσθαι M || 15-16 τὸ ἔλυτρον... ἡμῖν om. L || 15
 που om. V || 17 καὶ χρόνους: χρόνους M || χαρίζομένη: -νου LC || 18
 ἐκ: καὶ ἐκ C || 19 δεινῶν: κακῶν C || ἔξει: ἐξίει L.

2 1 τὰ: τὸ L || 2 πλησίον: πλησίον P || 3 συνορᾶν: προορᾶν
 L || 4 κακοπραγία: δυσπραγία M || 8 αὐτός: αὐτοῖς I. || 9 μὲν
 om. LC || 12 ordo ἡμῶν ἀδελφός C || 15-16 καταλείμματα: ἐγκατα-
 λείμματα C || 16 ἐξαριθμῆσεται: ἐξαριθμηθήσεται C || Ἰωσάκης:
 Ἰσαάκης LCP³ || 18 παρὰ: πρὸς C || τιμιότητα: ὀσιότητα M || 20 σου
 om. LC.

ἐκκλησιαστικῶν γενέσθαι βελῶν, διὰ τὸ ἀφύλακτον ἡμῶν
 πρὸς τὰ σκευωρούμενα παρὰ τῶν ἐναντίων. Σὺ οὖν σε τῷ
 βίῳ παντὶ ἡ μεγάλη τοῦ Θεοῦ χεὶρ, τὸν γενναῖον φύλακα
 τῆς πίστεως καὶ νήφοντα τῶν Ἐκκλησιῶν προστάτην,
 καὶ καταξιώσειεν ἡμᾶς πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς συντυχίας σου 25
 ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

CXXXVII

ΑΝΤΙΠΑΤΡΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

Νῦν μοι δοκῶ μάλιστα ἐπαισθάνεσθαι τῆς ζημίας ἣν
 ὑπομένω διὰ τὸ ἀρρωστεῖν, ὅποτε ἀνδρὸς τοιούτου τὴν
 πατρίδα ἡμῶν ἐφέποντος αὐτὸς ἀπείναι διὰ τὴν ἐπι-
 μέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα γὰρ ὅλον ἤδη
 προσκαθέζομαι τῇ ἐκ τῶν αὐτοφυῶν θερμῶν ὑδάτων 5
 θεραπείᾳ, ὥς δὴ τι ὄφελος ἐντεῦθεν ἔξω. Ἐοικα δὲ
 διακενῆς πονεῖν ἐπὶ τῆς ἐρημίας ἣ καὶ γέλωτος τοῖς
 πολλοῖς ἄξιος εἶναι φαίνεσθαι, μηδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων
 τῆς οὐδὲν ἀπὸ θερμῶν ὄφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσι λε-
 γούσης. Διόπερ καὶ οὕτως ἔχων βούλομαι πάντα παρὲς 10
 καταλαβεῖν σου τὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε τῶν ἐν σοὶ καλῶν
 ἀπολαύειν καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον τὸν ἐμαυτοῦ πράγματα
 διὰ τῆς σῆς δρθότητος εὐπρεπῶς διαθέσθαι. Ἐμὸς γάρ
 ἐστὶν ἴδιος ὁ τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας
 οἶκος, ἣν οὐ μόνον ἡ τοῦ γένους οἰκειότης ἡμῖν συνάπτει, 15
 ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου δεξιὸν ἀντὶ μητρὸς ἡμῖν εἶναι

22 σκευωρούμενα : σκαιωρούμενα M || σώζοι σε : σώζοισθε B.

CXXXVII. — Titulus ἀντιπάτρῳ ἡγεμόνι : ἀντιπάτρῳ ἡγεμόνι
 ὥστε μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας ὑπερβῆσθαι τὴν ἐξέτασιν τὴν ἐπὶ τῇ
 γενομένη ταραχῇ περὶ τὸν οἶκον παλλαδίας M βασιλείος ἀντιπάτρῳ L,
 titulo absente in C.

4-5 μῆνα γὰρ ὅλον ἔδη προσκαθέζομαι om. C || 5 θερμῶν om. LC ||
 10 πάντα : ταῦτα L || 11 ἐν : ἐπὶ L || 12 τὰ om. B.

πεποίηκεν. Ἐπεὶ οὖν κεκίνηται τις ταραχὴ περὶ τὸν οἶκον αὐτῆς, ἀξιοῦμέν σου τὴν μεγαλόνοιαν μικρὸν ὑπερθέσθαι τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀναμεῖναι ἡμῶν τὴν παρουσίαν, οὐχ ὥστε διαφθαρῆναι τὸ δίκαιον (οὐράκις γάρ ἂν ἀποθανεῖν 20 ἐλοίμην ἢ τοιαύτην αἰτῆσαι χάριν παρὰ δικαστοῦ φίλου τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ), ἀλλ' ὥστε ἃ οὐκ εὐπρεπὲς ἡμεῖς γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόματος ἀπαγγέλλοντός μου μαθεῖν. Οὕτω γάρ οὔτε αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαμαρτήσῃ οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθ' αὐτῶν ἀβουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ 25 προσώπου ἐν ἀσφαλείᾳ ὄντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, ἀνεπαχθῇ ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν καταθέσθαι.

CXXXVIII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1 Τίνα με οἶει ψυχὴν ἐσχῆναι ἄτε τὴν ἐπιστολὴν ἐδεξάμην τῆς θεοσεβείας σου; Εἰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῷ γράμματι ἀπειδὸν διάβασιν, ὥρμων πέτεσθαι τὴν εὐθὺ Σύρων· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἀρρωστίαν τοῦ σώματος, ὅφ' ἣς πεπεδημένος ἐκείμην, ἦσθάνομην οὐχὶ τοῦ πέτεσθαι μόνον, 5 ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης στρέφεσθαι ἐνδεῶς ἔχων. Πεντηκοστὴν γάρ ταύτην ἡμέραν ἦγον ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ, καθ' ἣν ἐπέστη ἡμῖν ὁ ἀγαπητὸς καὶ σπουδαιότατος ἀδελφὸς ἡμῶν συνδιάκονος Ἐλπίδιος, πολλὰ μὲν τῷ πυρετῷ δαπανηθεὶς, δὲ ἀπορίᾳ τῆς τρεφούσης αὐτὸν ὕλης τῇ ξηρᾷ 10 ταύτῃ σαρκὶ οἷον θρυαλλίδι κεκαυμένη περιειλούμενος μαρασμῶδη καὶ χρονίαν ἐπήγαγεν ἀρρωστίαν· τὰ δὲ ἐφεξῆς ἡ ἀρχαία πληγὴ μου, τὸ ἦπαρ τοῦτο διαδεξάμενον, ἀπέκλεισε

20 γὰρ om. M || 24 διαμαρτήσῃ: -ση VLCP³.

CXXXVIII. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων Maur: πρὸς τὸν αὐτὸν VPBM τῷ αὐτῷ LC.

1 4 ἦς: ἦ L || 12 μαρασμῶδη: μαρασμόν LP³ || 13 τοῦτο om. C || διαδεξάμενον: δεξάμενον M.

μέν με σιτίων, ἀπεδίωξε δὲ τῶν διμμάτων τὸν ὕπνον, ἐν
 μεθορίοις δὲ κατέσχε ζῶης καὶ θανάτου τοσοῦτον ζῆν ἐπι- 15
 τρέπον ὅσον τῶν ἀπ' αὐτοῦ δυσχερῶν ἐπαισθάνεσθαι. Ὡστε
 καὶ ὕδασιν ἐχρησάμην αὐτοφυῶς θερμοῖς καὶ τινὰς παρ'
 ἱατρῶν ἐπιμελείας κατεδεξάμην. Ἀπαντα δὲ ἤλεγξε τὸ
 νεανικὸν τοῦτο κακὸν ὃ τοῦ μέν ἔθους παρόντος καὶ ἄλ-
 λος ἐνέγκοι, ἀμελετήτως δὲ προσπεσόντος οὐδεὶς οὕτως 20
 ἀδαμάντινος ὥστε ἀντισχεῖν. Ὑφ' οὗ πολὺν δχληθεὶς
 χρόνον οὐδέποτε οὕτως ἡνιάθην ὅσον νῦν ἐμποδισθεὶς παρ'
 αὐτοῦ πρὸς τὴν συντυχίαν τῆς ἀληθινῆς ἀγάπης σου.
 Οἷας γὰρ ἀπεστερήθην θυμηδίας οἶδα καὶ αὐτός, εἰ καὶ
 ἄκρῳ δακτύλῳ τοῦ γλυκυτάτου μῆλ' ἵτος τῆς παρ' ὁμῖν 25
 Ἐκκλησίας ἀπεγευσάμεθα πέρυσιν.

2 Ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ἐνεκεν πραγμάτων
 ἐδεόμην εἰς ταῦτόν γενέσθαι τῇ θεοσεβείᾳ σου καὶ περὶ
 πολλῶν μὲν ἀνακοινώσασθαι, πολλὰ δὲ μαθεῖν. Καὶ γὰρ
 οὐδὲ ἐστὶν ἐνταῦθα οὐδὲ ἀγάπης ἀληθινῆς ἐπιτυχεῖν.
 Ὅταν δὲ καὶ πάνυ τις ἀγαπῶντα εὕρῃ, οὐκ ἔστιν ὃ δυνά- 5
 μενος παραπλησίως τῇ τελείᾳ σου φρονήσει καὶ τῇ ἐμπειρίᾳ,
 ἢ ἐκ πολλῶν τῶν περὶ τὰς Ἐκκλησίας συνελέξω καμά-
 των, δοῦναι γνώμην ἡμῖν περὶ τῶν προκειμένων. Τὰ μὲν
 οὖν ἄλλα οὐκ ἐνῆν γράφειν, ἀ δ' οὖν καὶ ἐξενεγκεῖν
 ἀσφαλές ταυτὰ ἐστίν. Ὁ πρεσβύτερος Εὐάγριος, ὃ υἱὸς 10
 Πομπητιανοῦ τοῦ Ἀντιοχέως, ὃ συναπάρας ποτὲ ἐπὶ τὴν
 Δύσιν τῷ μακαρίῳ ἀνδρὶ Εὐσεβίῳ, ἐπανήκει νῦν ἐκ τῆς
 Ῥώμης ἀπαιτῶν ἡμᾶς ἐπιστολὴν αὐτὰ τὰ παρ' ἐκείνων
 γεγραμμένα ἔχουσιν αὐτολεξεῖ (ἀνεκόμισε δὲ ἡμῖν εἰς

14 μὲν om. M || με om. LC || σιτίων: τῶν σιτίων LC || 15
 κατέσχε om. L || 15-16 ἐπιτρέπον: -πων M || 17 ordo θερμοῖς
 αὐτοφυῶς M || 18 δὲ om. L || 24 ἀπεστερήθην: -θημεν LC || 26
 ἀπεγευσάμεθα: -σάμην LC.

2 3-4 πολλὰ... ἐνταῦθα om. P πολλὰ δὲ μαθεῖν οὐδὲ ἐνταῦθα
 add. P² || 5 εὕρῃ: εὕροι LC || 11 πομπητιανοῦ: πομπιανοῦ VP² M ||
 12 ἀνδρὶ om. LC || ἐπανήκει: -ῆκε MLC || 14 αὐτολεξεῖ ἀνεκόμισε:
 αὐτολεξίαν ἐκόμισε L.

τοὑπίσω τὰ παρ' ἡμῶν, ὥς οὐκ ἀρέσαντα τοῖς ἀκριβεστέροις 15
 τῶν ἐκεῖ) καὶ πρεσβεῖαν τινὰ δι' ἀνδρῶν ἀξιολόγων ἥδη
 κατεπέμψασθαι, ὑπὲρ τοῦ εὐπρόσωπον ἔχειν ἀφορμὴν τοὺς
 ἄνδρας τῆς ἐπισκέψεως ἡμῶν. Οἱ κατὰ Σεβάστειαν τὰ
 ἡμέτερα φρονούντες Εὐσταθίου τὸ ὑπουργον τῆς κακοδοξίας
 ἕλκος ἀπογυμνώσαντες ἀπαιτοῦσιν τινὰ παρ' ἡμῶν ἐκκλησια- 20
 στικὴν αὐτῶν ἐπιμέλειαν. Ἰκόνιον πόλις ἐστὶ τῆς Πισι-
 δίας, τὸ μὲν παλαιὸν μετὰ τὴν μεγίστην ἢ πρώτην, νῦν δὲ
 καὶ αὕτη πρώτη προκάθηται μέρους θ' ἐκ διαφόρων
 τμημάτων συναχθὲν ἐπαρχίας ἰδίας οἰκονομίαν ἐδέξατο.
 Αὕτη καλεῖ ἡμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν, ὥστε αὐτῇ δοῦναι ἐπίσκο- 25
 πον. Τετελευτήκει γὰρ ὁ Φαυστίνος. Εἰ οὖν δεῖ μὴ κατ-
 οκνεῖν τὰς ὑπερорίους χειροτονίας καὶ ποῖαν τινὰ χρῆ-
 δοῦναι τοῖς Σεβαστηνοῖς ἀπόκρισιν καὶ πῶς πρὸς τὰς τοῦ
 Εὐαγρίου διατεθῆναι γνώμας, ἐδεόμην διδαχθῆναι αὐτὸς
 συντυχὼν δι' ἑμαυτοῦ τῇ τιμιότητι σου, ὧν πάντων ἀπεστε- 30
 ρήσῃ διὰ τὴν παροῦσαν ἀσθένειαν. Ἐάν μὲν οὖν ᾖ τις
 ἐπιτυχεῖν ταχέως πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένου, καταξίωσον
 περὶ πάντων ἀποστεῖλαι μοι τὰς ἀποκρίσεις· εἰ δὲ μὴ,
 εὖξαι ἔλθειν ἐπὶ νοῦν μοι ὅπερ εὐάρεστον ᾖ τῷ Κυρίῳ. Ἐν
 δὲ τῇ συνόδῳ μνήμην ἡμῶν κέλευσον γενέσθαι καὶ αὐτὸς δὲ 35
 πρόσευξαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τὸν λαὸν συμπαραλάβει, ἵνα τὰς
 λειπομένας ἡμέρας ἢ ὥρας τῆς παροικίας ἡμῶν κατα-
 ξιωθῶμεν δουλεῦσαι ὡς ἔστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ.

21 αὐτῶν, om. LP² || 22 τὴν μεγίστην: τῶν μεγίστων L || 23
 αὕτη πρώτη: αὐτὴ LCP² || 25 καλεῖ ἡμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν: καλῇ
 [καλεῖ P²] ἡμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν PM καὶ ἡμᾶς εἰς ἐπίσκεψιν κεκίνηκεν
 [κεκλήκει C] LC || 27-28 ordo δοῦναι χρῆ M || 30 ordo δι' ἑμαυτοῦ
 συντυχῶν LC || ὧν: ὡς L || 35 αὐτὸς δὲ: αὐτὸς τε L.

CXXXIX

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣΙΝ

1 Ἡμᾶς μὲν ἡ ἀκοὴ τῶν γεγενημένων κατὰ τὴν Ἀλεξάν-
δρειαν καὶ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον διωγμῶν πάλοι κατέλαβε
καὶ διέθηκε τὰς ψυχάς, ὥς εἰκὸς ἦν. Ἐλογισάμεθα γάρ τὸ
ἐντεχνον τοῦ διαβολικοῦ πολέμου, πῶς, ἐπειδὴ εἶδεν ἐν
τοῖς παρὰ τῶν ἐθνῶν διωγμοῖς πληθυνομένην τὴν Ἐκκλη- 5
σίαν καὶ μᾶλλον θάλλουσαν, μετέστρεψεν ἑαυτοῦ τὴν βου-
λὴν καὶ οὐκέτι ἐκ τοῦ προφανοῦς πολεμεῖ, ἀλλὰ κεκρυμμένα
ἡμῖν τὰ ἐνεδρα τίθησι καλύπτων αὐτῶν τὴν ἐπιβουλὴν διὰ
τοῦ ὀνόματος ὃ περιφέρουσιν, ἵνα καὶ πάθωμεν τὰ αὐτὰ
τοῖς πατράσιν ἡμῶν καὶ μὴ δόξωμεν πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ, 10
διὰ τὸ χριστιανῶν ὄνομα ἔχειν καὶ τοὺς διώκοντας. Ταῦτα
λογιζόμενοι πολὺν χρόνον ἐκαθέσθημεν, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ
τῶν γενομένων ἐκπεπληγμένοι. Καὶ γὰρ τῷ ὄντι ἤχησαν
ἡμῶν ἀμφοτέρω τὰ ὄντα, μαθόντων τὴν ἀναιδῆ καὶ μισάνθρω-
πον αἵρεσιν τῶν διωξάντων ὑμᾶς, ὅτι οὐχ ἡλικίαν ἠδέσθη- 15
σαν, οὐ τοὺς ἐν τῇ πολιτείᾳ καμάτους, οὐ λαὸν ἀγάπην,
ἀλλὰ καὶ ἡκίσαντο τὰ σώματα καὶ ἡττίωσαν καὶ ἐξορίαίς
παρέδωκαν καὶ διήρπαξαν τὰς ὑπάρξεις ὧν εὐρεῖν
ἡδυνήθησαν, οὐδὲ τὴν παρὰ ἀνθρώπων κατάγνωσιν ἐντρε-
πόμενοι οὐδὲ τὴν φοβερὰν τοῦ δικαίου Κριτοῦ ἀνταπόδοσιν 20

CXXXIX. — Titulus ἀλεξανδρεῦσιν: τοῖς ἀλεξανδρεῦσιν LC.

1 1 κατὰ: κατὰ τε LC || 2 διωγμῶν: τῶν διωγμῶν M || 3 διέθηκε: ἔθηκε (sic) M || 4 πῶς: ὅς LC || 5 ἐθνῶν: ἐχθρῶν LC || 7-8 κεκρυμμένα ἡμῖν τὰ ἐνεδρα: κεκρυμμένας ἡμῖν τὰς ἐνέδρας LC || 8 αὐτῶν: αὐτοῦ LC || 8-9 ὁδο διὰ τοῦ ὀνόματος τὴν ἐπιβουλὴν M || 10 καὶ μὴ etiam P²: καὶ P || 13 γενομένων: γεγενημένων LC || γὰρ om. M || ἤχησαν: -σεν C || 14 μαθόντων: -τα LC || 18 διήρπαξαν: διήρπασαν. LCP² || 19-20 οὐδὲ ... οὐδὲ: οὔτε ... οὔτε LC || 19 κατάγνωσιν: κατακρίσιν LC.

προορώμενοι. Ταῦτα ἡμᾶς ἐξέπληξε καὶ μικροῦ ἔξω ἐποίησε τῶν λογισμῶν. Συνεισηλθε δὲ τούτοις τοῖς διαλογισμοῖς κάκεινῃ ἢ ἔννοια· ἄρα μὴ ἐγκατέλειπεν ἑαυτοῦ τὰς Ἐκκλησίας παντελῶς ὁ Κύριος; Ἄρα μὴ ἐσχάτῃ ὥρα ἐστὶ καὶ ἡ ἀποστασία διὰ τούτων λαμβάνει τὴν εἴσοδον, ἵνα 25 λοιπὸν ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνομος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα;

2 Πλήν, εἴτε πρόσκαιρός ἐστὶν ὁ πειρασμός, βαστάσατε αὐτὸν οἱ καλοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀγωνισταί· εἴτε καὶ τῇ παντελεῖ φθορᾷ τὰ πράγματα παραδίδονται, μὴ ἀκηδιάσωμεν πρὸς τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμείνωμεν τὴν ἐξ οὐρανῶν ἀποκάλυψιν καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος 5 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἰ γὰρ πᾶσα ἡ κτίσις λυθῇσεται καὶ μεταποιηθήσεται τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, τί θαυμαστόν καὶ ἡμᾶς, μέρος ὄντας τῆς κτίσεως, παθεῖν τὰ κοινὰ πάθη καὶ παραδοθῆναι θλίψεσιν ὡς κατὰ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεως ἡμῶν ἐπάγει ἡμῖν ὁ δίκαιος Κριτὴς οὐκ 10 ἔδωκεν ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα, ἀλλὰ διδοὺς σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν, τοῦ δυνηθῆναι ὑπενεῖκεῖν; Ἄναμένουσιν ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἱ τῶν μαρτύρων στέφανοι· ἔτοιμοί εἰσιν οἱ χοροὶ τῶν ὁμολογητῶν προτείνειν ὑμῖν τὰς χεῖρας καὶ ὑποδέξασθαι ὑμᾶς εἰς τὸν ἴδιον ἀριθμόν. 15 Μνήσθητε τῶν πάλαι ἁγίων, ὅτι οὐδεὶς τρυφῶν οὐδὲ κολακευόμενος τῶν στεφάνων τῆς ὑπομονῆς ἠξιώθη, ἀλλὰ πάντες διὰ μεγάλων θλίψεων πυρωθέντες τὸ δοκίμιον ἐπεδείξαντο. Οἱ μὲν γὰρ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πείραν

22 συνεισηλθε: συνήλθε L || 23· ἐγκατέλειπεν: -λειπεν VLC || 25 ἵνα: ἵνα δὲ L.

2 3 παραδίδονται: παραδέδοται L || 4 οὐρανῶν: -νοῦ M || 10 ordo ὁ δίκαιος κριτῆς ἐπάγει L || ἡμῖν om. L || 12 δυνηθῆναι: δύνασθαι ἡμᾶς LC || 15 ὑποδέξασθαι: δέξασθαι L || 16 οὐδε: ἢ M || 18 δοκίμιον: δοκιμεῖον B δοκίμιον L || 19 ἐπεδείξαντο: ὑπεδείξαντο C || ἐμπαιγμῶν: πειρασμῶν L.

ἔλαβον, ἄλλοι δὲ ἐπρίσθησαν, οἱ δὲ ἐν φόνῳ μαχαίρας 20
ἀπέθανον. Ταῦτά ἐστι τὰ σεμνολογήματα τῶν ἁγίων.
Μακάριος ὁ καταξιωθείς τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων.
Μακαριώτερος δὲ ὁ πλεονάσας ἐν τοῖς παθήμασι, διότι
οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν
δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. 25

3 Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατόν αὐτῷ μοι παραγενέσθαι, οὐδὲν
ἂν προετίμησα τῆς συντυχίας ὑμῶν, ὥστε καὶ ἰδεῖν τοὺς
ἀθλητάς τοῦ Χριστοῦ καὶ περικτύξασθαι καὶ κοινωνῆσαι
τῶν προσευχῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων.
Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμά μοι λοιπὸν ὑπὸ χρονίας νόσου κατ- 5
ηνάλωται, ὥς μηδὲ ἀπὸ τῆς κλίνης δύνασθαι μεταβαίνειν,
καὶ οἱ ἐφεδρεύοντες ἡμῖν πολλοί, ὥς λύκοι ἄρπιαγες, ἐπι-
τηροῦντες καιρὸν πότε δυνηθῶσι διαρπάσαι τὰ πρόβατα
τοῦ Χριστοῦ, ἀναγκαίως ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος
ἐπίσκεψιν ἦλθον παρακαλῶν προηγουμένως μὲν ἔκτενεῖς 10
τάς ὑπὲρ ἐμοῦ ποιεῖσθαι ὑμᾶς δεήσεις, ἵνα καταξιωθῶ
τάς γοῦν λειτομένας ἡμέρας ἢ ὥρας δουλεύσαι τῷ Κυρίῳ
κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Βασιλείας, ἔπειτα καὶ συγγνώμην
ἔχειν μου τῇ ἀπολείψει καὶ τῇ βραδυτῇ ταύτῃ τῶν
γραμμάτων. Μόλις γάρ ἠὲ ὑπορήσαμεν ἀνθρώπου τοῦ δυνα- 15
μένου ἐξυπηρετῆσθαι ἡμῶν τῇ ἐπιθυμίᾳ. Λέγομεν δὲ
τὸν υἱὸν ἡμῶν Εὐγένιον τὸν μονάζοντα, δι' οὗ παρακαλῶ
εὐξασθαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας πάσης καὶ ἀντι-
γράψαι ἡμῖν τὰ περὶ ὑμῶν, ἵνα γνόντες εὐθυμότεροι
διατεθῶμεν. 20

20 ἐπρίσθησαν: ἐπειράσθησαν ἐπρίσθησαν LC || οἱ δὲ om. LC
|| μαχαίρας ἀπέθανον et cetera usque ad finem epistolae desunt
in P per mutilationem. 25 ἀποκαλύπτεσθαι: -υφθῆναι LC.

3 1 ἦν om. L || αὐτῷ μοι: αὐτόν με LC || 6 μεταβαίνειν: με κατα-
βαίνειν LC || 11 ὑμᾶς: ὑμῶν M || 14 ἀπολείψει: ἀπολήψει BL ||
15 ὑπορήσαμεν: εὐ- MLC || 19 εὐθυμότεροι: -ρον LC.

CXL

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

1 « Τίς δώσει μοι πτέρυγας ὥσει περιστερᾶς; Καὶ πε-
 τασθήσομαι » πρὸς ὑμᾶς καὶ καταπαύσω τὸν πόθον ὃν
 ἔχω ἐπὶ τῇ συντυχίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης. Νυνὶ δὲ οὐχὶ
 πτερύγων ἐνδεὴς ἔχω μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος
 πάλαι μὲν μοι ὑπὸ μακρᾶς τῆς ἀρρωστίας πεπονηκότος, 5
 νυνὶ δὲ ὑπὸ τῶν συνεχῶν θλίψεων παντελῶς συντετριμμέ-
 νου. Τίς γὰρ οὕτως ἀδαμάντινος τὴν ψυχὴν, τίς οὕτω
 παντελῶς ἀσυμπαθὴς καὶ ἀνήμερος ὥς ἀκούων τοῦ παντα-
 χόθεν ἡμᾶς προσβάλλοντος στεναγμοῦ, οἷον ἀπὸ τινος
 χοροῦ κατηφορὸς κοινόν τινα θρήνον καὶ σύμφωνον προση- 10
 χοῦντος, μὴ οὐχὶ παθεῖν τὴν ψυχὴν καὶ κατακαμφθῆναι
 εἰς γῆν καὶ ταῖς ἀμηχάνοις ταύταις μερίμναις παντελῶς
 ἐκτακῆναι; Ἀλλὰ δυνατός ὁ Ἅγιος δοῦναι τινα λύσιν τῶν
 ἀμηχάνων καὶ χαρίσασθαι ἡμῖν τῶν μακρῶν πόνων
 ἀναπνοήν. Ὡστε καὶ ὑμᾶς τὴν αὐτὴν ἔχειν ἄξιόν παρὰ 15
 κλησιν καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς παρακλήσεως χαίροντας ὑμᾶς τὸ
 παρὸν ἀλγεινὸν τῶν θλίψεων ὑπομένειν. Εἴτε γὰρ ἁμαρτη-
 μάτων ἀποτίννυμεν δίκας, ἱκαναὶ αἱ μάλιστα πρὸς
 παραίτησιν λοιπὸν τῆς ἐφ' ἡμῖν ὀργῆς τοῦ Θεοῦ· εἴτε εἰς
 τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας διὰ τῶν πειρασμῶν 20
 τούτων κεκλήμεθα, δίκαιος ὁ Ἀθλοθέτης μὴ ἔδσαι ἡμᾶς
 πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς
 προπεπονημένοις ἀποδοῦναι ἡμῖν τὸν τῆς ὑπομονῆς καὶ

CXL. — Titulus πρὸς τὴν ἀντιοχέων ἐκκλησίαν: τῇ ἐκκλησίᾳ
 ἀντιοχέων [ἀντιοχείας C] παραμυθητικὴ LC.

1 4 ordo μόνον ἐνδεὴς ἔχω L || 5 τῆς om. LC || πεπονηκότος:
 πεπονηκότος B || 6 παντελῶς: οὕτως παντελῶς M || 8 ὥς: ὅς LC ||
 13 ἅγιος: ἅγιος θεός LCP² || 14 ἡμῖν: ἡμῖν τινα MLCP² || 15-16 ordo
 παρακλήσιν ἄξιόν LC || 20 τῆς εὐσεβείας: εὐσεβείας M || 22 πει-
 ρασθῆναι: πειραθῆναι L.

της εἰς αὐτὸν ἐλπίδος στέφανον. Μὴ οὖν ἀποκάμωμεν
 ἐναθλοῦντες εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας μηδὲ δι' 25
 ἀνελπιστίας τὰ πονηθέντα ἡμῖν προώμεθα. Οὐ γὰρ μία
 πρᾶξις ἀνδρείας οὐδὲ βραχὺς πόνος τὸ τῆς ψυχῆς
 καρτερόν διαδείκνυσιν, ἀλλ' ὁ δοκιμάζων ἡμῶν τὰς καρδίας
 διὰ μακρὰς καὶ παρατεταμένης τῆς δοκιμασίας βούλεται
 ἡμᾶς τῆς δικαιοσύνης στεφανίτας ἀποδειχθῆναι. Μόνον 30
 ἀνένδοτον φυλασσέσθω τὸ φρόνημα ἡμῶν, ἄσειστον τὸ
 στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως διατηρεῖσθω, καὶ ἤξει
 ἐν τάχει ὁ ἀντιληψόμενος ἡμῶν ἤξει καὶ οὐ χρονιεῖ.
 « Προσδέχου γὰρ θλίψιν ἐπὶ θλίψει, ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι, ἔτι
 μικρόν, ἔτι μικρόν. » Οὕτως οἶδε ψυχαγωγεῖν τῇ ἐπαγγελίᾳ 35
 τοῦ μέλλοντος τοὺς ἑαυτοῦ τροφίμους τὸ Πνεῦμα τὸ
 Ἅγιον. Μετὰ γὰρ τὰς θλίψεις ἡ ἐλπίς, ἐκ τοῦ σύνεγγυς
 δὲ πάρεστι τὰ ἐλπιζόμενα. Κἂν γὰρ ὅλον τις εἴποι τὸν
 ἀνθρώπινον βίον, σμικρότάτῳ ἐστὶ διάστημα παντελῶς
 συγκρίσει ἐκείνου τοῦ ἀπεράντου αἰῶνος τοῦ ἐν ταῖς 40
 ἐλπίσιν ἀποκειμένου.

2 Πίστιν δὲ ἡμεῖς οὔτε παρ' ἄλλων γραφομένην ἡμῖν
 νεωτέραν παραδεχόμεθα οὔτε αὐτοὶ τὰ τῆς ἡμετέρας
 διανοίας γεννήματα παραδιδόναι τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώ-
 πινα ποιήσωμεν τὰ τῆς εὐσεβείας ῥήματα, ἀλλ' ἅπερ
 παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων δεδιδάγμεθα ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν 5
 ἡμᾶς διαγγέλλομεν. Ἔστι τοίνυν ἐκ πατέρων ἐμπολι-
 τευομένη τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν ἡ γραφεῖσα παρὰ τῶν ἁγίων
 Πατέρων πίστις τῶν κατὰ τὴν Νίκαιαν συνελθόντων ἡμῖν
 ἦν ἡγούμεθα μὲν διὰ στόματος εἶναι καὶ παρ' ὑμῖν, οὐ
 παραιτούμεθα δέ, ἵνα μὴ ὀκνοῦ ἔγκλημα ἀπενεγκώμεθα, 10
 καὶ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἐνσημᾶναι τῷ γράμματι. Ἔστι δὲ
 ταῦτα· « Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα,

30 ἀποδειχθῆναι : ἀναδ- P || 37 ἡ om. L.

2 1 ἄλλων : ἄλλου L || 10 ἀπενεγκώμεθα : ἐπ- P || 11 ἐνσημᾶναι : ἐνση-
 μῆναι L.

δρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ποιητῆν. Καὶ εἰς ἕνα
 Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ
 τοῦ Πατρὸς Μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πα- 15
 τρός· Φῶς ἐκ Φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ·
 γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ
 πάντα ἐγένετο· τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ. Τὸν
 δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
 κατελθόντα, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ 20
 ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς οὐρανοὺς,
 ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Ἅγιον
 Πνεῦμα. Τοὺς δὲ λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν
 γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καί, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ
 ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ τρεπτόν, 25
 ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· τούτους ἀναθεματίζει ἡ
 καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. » Πιστεῦωμεν τούτοις.
 Ἐπειδὴ δὲ ἀδιόριστός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
 λόγος, οὕτω τότε τῶν πνευματομάχων ἀναφανέντων, τὸ
 χρῆναι ἀναθεματίζεσθαι τοὺς λέγοντας τῆς κτιστῆς εἶναι 30
 καὶ δουλικῆς φύσεως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐσίγησαν.
 Οὐδὲν γὰρ ὅλως τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος κτιστόν.

CXXI

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

1 Ἐδεξάμην ἤδη δύο ἐπιστολάς παρὰ τῆς ἐνθέου καὶ
 τελειοτάτης φρονήσεώς σου· ὧν ἡ μὲν υπέγραφεν ἡμῖν

20 κατελθόντα: κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν P || 23 ποτε ὅτε
 etiam P³: ποτε P || 27 ἐκκλησία πιστεῦωμεν τούτοις: ἐκκλησία L
 ἐκκλησία πιστεῦωμεν τούτοις C.

CXXI. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων Maur: τῷ αὐτῷ
 εὐσεβίῳ VPB τῷ αὐτῷ εὐσεβίῳ ἀπολογία τοῦ μὴ τῇ συνόδῳ παραγε-
 νίσθαι καὶ ὅτι οὐ παρὰ τὴν αὐτοῦ βραθυμίαν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῖς
 ἐναντίοις προδεδόται· ἀλλὰ διὰ τὸ τοὺς κοινωνικοὺς αὐτῷ τῶν ἐπισκόπων
 μὴ ἐθέλειν συναίρεσθαι M τῷ αὐτῷ LC.

ἐναργῶς ὅπως μὲν προσεδοκήθημεν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ ὑπὸ
 τὴν χεῖρα τῆς δσιότητός σου, ὅσον δὲ ἐλυπήσαμεν ἀπο-
 λειφθέντες τῆς ἀγιωτάτης συνόδου. Ἡ δὲ ἑτέρα ἢ 5
 παλαιότερα μὲν, ὡς εἰκάζω τῷ γράμματι, ὕστερον δὲ ἡμῖν
 ἀποδοθεῖσα, διδασκαλίαν περιεῖχε πρέπουσάν σοι καὶ ἡμῖν
 ἀναγκαίαν, μὴ καταρραθυμεῖν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ
 μηδὲ κατὰ μικρὸν προῖεσθαι τοῖς ὑπεναντίοις τὰ πράγματα,
 ἀφ' ὧν τὰ μὲν ἐκείνων αὐξήσει, τὰ δὲ ἡμέτερα μειωθήσε- 10
 ται. Καὶ οἶμαι πρὸς ἑκατέραν ἀποκεκρίσθαι, πλὴν ἀλλὰ
 καὶ νῦν, ἐπειδὴ ἄδηλον εἰ οἱ πιστευθέντες τὴν διακονίαν
 διέσωσαν ἡμῶν τὰς ἀποκρίσεις, περὶ τῶν αὐτῶν ἀπολο-
 γοῦμαι· πρὸς μὲν τὴν ἀπόλειψιν ἀληθεστάτην πρόφασιν
 γράφων, ἣς οἶμαι τὴν ἀκοὴν καὶ μέχρι τῆς σῆς δσιότητος 15
 διαβεβηκέναι, ὅτι ὑπὸ ἀρρωστίας κατεσχέβην τῆς μέχρις
 αὐτῶν με τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου καταγαγούσης. Καὶ ἔτι
 καὶ νῦν ἡνίκα ἐπέστελλον περὶ τούτων, λείψανα φέρων τῆς
 ἀρρωστίας ἔγραφον. Ταῦτα δὲ ἐστὶ τοιαῦτα ὥστε ἐξαρκεῖν
 ἑτέρῳ νοσήματα εἶναι δύσφορα. 20

2 Πρὸς δὲ τὸ ὅτι οὐ βραθυμίᾳ ἡμετέρᾳ τὰ τῶν Ἐκκλη-
 σιῶν τοῖς ἐναντίοις προδέδοται, εἰδέναι βούλομαι τὴν
 θεοσέβειάν σου ὅτι οἱ κοινωνικοὶ δῆθεν ἡμῖν τῶν ἐπισκό-
 πων ἢ ὅκνῳ ἢ τῷ πρὸς ἡμᾶς ὑπόπτως ἔχειν ἔτι καὶ μὴ
 καθαρῶς ἢ τῇ παρὰ τοῦ διαβόλου ἐγγινομένη πρὸς τὰς 5
 ἀγαθὰς πράξεις ἐναντιώσει συνάρασθαι ἡμῖν οὐκ ἀνέχονται.
 Ἀλλὰ σχήματι μὲν δῆθεν οἱ πλείους ἐσμέν μετ' ἀλλήλων
 προστεθέντος ἡμῖν καὶ τοῦ χρηστοῦ Βοσπορίου, ἀληθεῖα
 δὲ πρὸς οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων συναίρονται,
 ὥστε με καὶ ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ταύτης τὸ πλεῖστον μέρος 10
 πρὸς τὴν ἀνάληψιν ἐμποδίζεσθαι, συνεχῶς μοι τῶν
 ἀρρωστημάτων ἐκ τῆς σφοδρᾶς λύπης ὑποστρεφόντων. Τὸ

1 17 καταγαγούσης etiam P^a: καταγούσης P | 18 καὶ νῦν: νῦν
 B || 20 ἐτέρῳ: ἐτέρων PLC || νοσήματα: -τι M σήματα C.

2 1 ἡμετέρᾳ: ἡμ- V || 4 τῷ: τὸ L || 8 προστεθέντος: -ντες L.

δ' ἂν ποιήσαιμι μόνος, τῶν κανόνων, ὧς καὶ αὐτὸς οἶδας, ἐνὶ τὰς τοιαύτας οἰκονομίας μὴ συγχωρούντων; Καίτοι τίνα θεραπείαν οὐκ ἐθεράπευσα; Ποίου κρίματος αὐτοὺς 15 οὐκ ἀνέμνησα, τὰ μὲν διὰ γραμμάτων, τὰ δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας; *Ἦλθον γάρ καὶ μέχρι τῆς πόλεως κατὰ ἀκοὴν τοῦ ἔμοι θανάτου. *Ἐπεὶ δὲ ἔδοξε τῷ Θεῷ ζῶντας ἡμᾶς παρ' αὐτῶν καταληφθῆναι, διελέχθημεν αὐτοῖς τὰ εἰκότα. Καὶ παρόντα μὲν αἰδοῦνται καὶ ὑπισχνούνται τὰ 20 εἰκότα πάντα, ἀπολειφθέντες δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀνατρέχουσι γνώμην. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς τῆς κοινῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀπολαύομεν, προδήλως τοῦ Κυρίου ἐγκαταλιπόντος ἡμᾶς τοὺς διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψύξαντας τὴν ἀγάπην. *Ἀλλὰ πρὸς πάντα ἡμῖν 25 ἀρκεσάτω ἡ μεγάλη σου καὶ δυνατωτάτη πρὸς Θεὸν ἰκεσία. Τάχα γάρ ἂν ἡ γενοίμεθά τι τοῖς πράγμασι χρήσιμοι ἢ διαμαρτόντες τῶν σπουδαζομένων φύγοιμεν τὴν κατάκρισιν.

CXLII

ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩ ΕΠΑΡΧΩΝ

Συνήγαγον μὲν πάντας ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χωρεπισκόπους, ὥστε γνωρίμους ποιῆσαι τῇ τιμιότητί σου. *Ἐπεὶ δὲ ἀπελείφθης, διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι προσαχθῆναι 5 σου τῇ τελειότητι. Γνώριζε τοίνυν τὸν ἀδελφὸν τόνδε 5 ἄξιον ὄντα τοῦ πιστεῦεσθαι παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως διὰ

16-17 τῆς συντυχίας : συντυχίας C || 17 ἦλθον : ἦλθεν B || 18 θεῷ : κυρίῳ M || 21 ordo πάλιν διὰ M || 25 πάντα : πάντας L || 26 ἀρκεσάτω : ἀρεσάτω B || 27 ἡ γενοίμεθά : εἰ γενοίμεθά L || 27-28 διαμαρτόντες : διαμαρτῶντες M.

CXLII. — Exstat tantum in VLC. Titulus νουμεραρίῳ ἐπαρχῶν : νουμεράνῳ ἐπαρχῶ C.

1 συνήγαγον μὲν Maur : συνηγόμεν VLC || 3 ἐπεὶ δὲ : ἐπειδὴ δὲ V ἐπειδὴ I || 3-4 ἀπελείφθης : ἀπελήφθης C.

τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ ἅπερ ἂν τῶν πτωχῶν ἔνεκεν ἀναφέρῃ σου τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει καταξίωσον ὡς ἀληθεύοντι πείθεσθαι καὶ τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονουμένοις. Καταξιώσεις δὲ δηλονότι καὶ πτω- 10 χοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι καὶ πάντῃ ἀνεῖναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ τῷ ἑταίρῳ σου συνήρесе τὴν μικρὰν κτήσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστήσαι.

CXLIII

ΕΤΕΡΩ ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩ

Εἰ μὲν αὐτῷ μοι δυνατὸν ἦν συμπαρεῖναι τῇ τιμιότητί σου, δι' ἑαυτοῦ ἂν πάντως ἀνήνεγκα περὶ ὧν ἐβουλόμην καὶ προέστην τῶν καταπονουμένων. Ἐπεὶ δέ με ἄρρωστία σώματος καὶ ἀσχολίαι πραγμάτων ἀφέλκουσιν, ἀντ' ἑμαυτοῦ σοι τὸν ἀδελφὸν τόνδε τὸν χωρεπίσκοπον συνίστημι, 5 ὥστε σε αὐτῷ γνησίως προσσχόντα χρήσασθαι συμβούλῳ ὡς φιλαλήθως καὶ ἐμφρόνως δυναμένῳ συμβουλευσάιν περὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ γὰρ πτωχοτροφεῖον τὸ παρ' αὐτοῦ οἰκονομούμενον ἐπειδὴν καταξίωσης θεάσασθαι (ὅψει γάρ, εὖ οἶδα, καὶ οὐ παραδραμῆν, ἐπειδὴ οὐδὲ ἄπειρος εἶ τοῦ 10 ἔργου, ἀλλ', ὡς ὁ δεῖνά μοι ἀνήνεγκεν, ἐν τῶν ἐν τῇ Ἀμασειᾷ ἐξ ὧν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος διατρέφεις), ἐπειδὴ οὖν ἴδης καὶ τοῦτο, πάντα αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. Ἦδη γάρ μοι καὶ ὁ ἑταῖρός σου κατεπηγγεῖλατο φιλανθρωπίαν τινὰ περὶ τὰ πτωχοστροφεία. Τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ἵνα 15 ἄλλον αὐτὸς μιμήσῃ (σὲ γὰρ εἰκὸς ἑτέροις εἶναι τῶν καλῶν ἡγεμόνα), ἀλλ' ἵνα γνῷς ὅτι δὴ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ ἄλλοι ἡμεῖς ἐδυσώπησαν.

7 ἂν om. L || 13 συνήρесе: συνήρισε L.

CXLIII. — Exstat tantum in VLC.

4 ἀσχολίαι: -ία V || 5 συνίστημι: -ησι L || 6 προσσχόντα: προσσχόντα L || 10 ἄπειρος: ἄπορος LC || 16 τῶν καλῶν: τὸν καλὸν L.

CXLIV

ΤΡΑΚΤΕΥΤΗ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΩΝ

Γνωρίζεις πάντως τόνδε ἐκ τῆς κατὰ τὴν πόλιν συν-
 τυχίας, ὅμως δέ σοι αὐτὸν καὶ διὰ τῆς ἐπιστολῆς προσά-
 γομεν συνιστῶντες ὅτι εἰς πολλά σοι τῶν σπουδαζομένων
 χρήσιμος ἔσται διὰ τὸ καὶ συνετῶς καὶ εὐλαβῶς δύνασθαι
 ὑποτίθεσθαι τὰ πρακτέα. Ἄ δέ ἐμοὶ εἰς τὸ οὕς διελέχθης 5
 ταῦτα νῦν ἔστι καιρὸς ἐπιδείξασθαι, ἐπειδὴν σοι ὁ προει-
 ρημένος ἀδελφὸς τὰ τῶν πτωχῶν ὑποδείξῃ.

CXLV

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Οἶδα τοὺς μυρίους κόπους σου, οὓς ἀνέτλης ὑπὲρ τῶν
 Ἑκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἀσχολιῶν τὸ πλῆθος οὐκ
 ἄγνωσθαι, ὅς ἔχεις τὴν οἰκονομίαν οὐ παρέργως, ἀλλὰ κατὰ
 τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου διατιθέμενος, καὶ τὸν ἐκ γειτόνων
 ὑμῖν ἐπικαθήμενον ὃ ἀνάγκη ἡμᾶς, ὥσπερ ὄρνιθας ὑπο- 5
 πτήσσουντας, μὴ πόρρω τῆς σκέπης ἑκαστον ἀποτρέχειν.
 Τούτων με οὐδὲν λέληθεν. Ἄλλ' ὁ πόθος πρᾶγμα βίαιον
 καὶ ἐλπίσαι τὰ μὴ ἐνδεχόμενα καὶ ἐγχειρῆσαι τοῖς ἀδυ-
 νάτοις, μᾶλλον δέ ἢ ἐπὶ Κύριον ἐλπίς ἰσχυρότατον πάν-
 των. Οὐ γὰρ ἀλόγῳ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλ' ἰσχυρῇ πίστει προσ- 10

CXLIV. — Exstat tantum in VLC.

CXLV. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων: τῷ αὐτῷ LC.

1 κόπους: πόρους CP^a || 4 κυρίου: θεοῦ L || 5 ὑμῖν: ἡμῖν VL ||
 ἐπικαθήμενον: ἐπικαθήμενον ἰννοῶ L || ἡμᾶς: ὑμᾶς C || 5-6
 ὄρνιθας ὑποπτήσσουντας: ἀετῷ ὄρνιθας ὑποπτήσσουντας L ἀετῷ
 ὑποπτήσσουντας ὄρνιθας C ὄρνιθας ἀετῷ ὑποπτήσσουντας P^a || 7 με:
 μὲν L.

δοκῶ καὶ πόρον ἐν ἀμηχάνοις φανήσεσθαι καὶ πάντων
 βᾶδιως σε τῶν κωλυμάτων περιγενέσθαι πρὸς τὸ ἰδεῖν σε
 τὴν φιλότιμον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ μέντοι καὶ δφθῆναι
 παρ' αὐτῆς· ὁ πάντων αὐτῇ τῶν ἀγαθῶν προτιμότερον,
 τῷ σὺ προσβλέψαι προσώπῳ καὶ τῆς σῆς ἀκοῦσαι φωνῆς. 15
 Μὴ τοίνυν αὐτῇ τὰς ἐλπίδας ἀτελεῖς καταστήσης. Καὶ
 γὰρ πέρυσιν ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπανελθὼν, ἣν ἐδεξάμην
 ἐπαγγελίαν ταύτην διακομίσας, πῶς οἶμι μετέωρον αὐτὴν
 κατέστησα ταῖς ἐλπίσι; Μὴ οὖν εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπέρβη
 τὴν ἐπίσκεψιν αὐτῆς, ὡς θαυμάσιε. Ἐὰν ἢ δυνατόν ἰδεῖν 20
 αὐτὴν ποτε, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μεθ' ἡμῶν οὐς ἐπείγει ἡ νόσος
 ἀπᾶραι λοιπὸν τοῦ ὁδονηροῦ τούτου βίου.

CXLVI

ANTIOXΩ

Οὐκ ἔχω μέμψασθαι σοι ἀργίαν οὐδὲ βᾶθυμίαν, ὅτι
 καιροῦ παραπεσόντος γραμμάτων ἀπεσιώπησας. Ἦν γὰρ
 διὰ τῆς τιμίας ἐμοὶ χειρὸς διεπέμψω προσηγορίαν πολλῶν
 ἐπιστολῶν τιμιώτεραν ποιοῦμαι. Ἀντὶ οὖν ταύτης προσα-
 γορεύω σε καὶ παρακαλῶ σπουδαίως ἀντέχεσθαι τῆς κατὰ 5
 ψυχὴν σωτηρίας, πάντα τὰ πάθη τῆς σαρκὸς παιδαγω-
 γοῦντα τῷ λόγῳ καὶ διηνεκῶς τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν,
 οἷον ἐν ναφί τινι ἀγιωτάτῳ, τῇ σαυτοῦ ψυχῇ ἐνιδρυμένην
 ἔχοντα· ἐπὶ πάσης δὲ πράξεως καὶ παντὸς λόγου πρὸ
 δφθαλμῶν λαμβάνειν τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ὥστε 10

12 περιγενέσθαι: περιγενήσεσθαι LC || ἰδεῖν σε: ἰδεῖν L || 13 καὶ
 μέντοι: καὶ μέντοι C || 15 προσβλέψαι etiam P³M³: προβλέψαι PM ||
 20 εἰάν: καὶ γὰρ εἰάν LCP³ || 22 τούτου om. M.

CXLVI. — Titulus ἀντιόχῳ Maur: τῷ αὐτῷ PML τῷ αὐτῷ
 οἶμαι οὗ VB τῷ αὐτῷ ἐπισκόπῳ C.

1 σοι: σου C || ἀργίαν etiam P³: ἀργίαν οἶμαι P || 2 παραπε-
 σόντος: παρεμπεσόντος M || ἀπεσιώπησας: εἵτα ἀπεσιώπησας L ||
 ὁδοῖ ἐμοὶ τιμίας LC.

σοι τὰς κατὰ μέρος ἐνεργείας συναχθείσας, ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκείνης καὶ φοβερᾶς ἐξετάσεως δόξαν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως ἐνεγκεῖν ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως τῶν ἐπαίνων ἀξιουμένῳ. Εἰ δὲ καταδέχοιτο τὴν μέχρις ἡμῶν ὁδὸν ὁ μέγας, οὐ μικρὸν κέρδος ἰδεῖν σε μετ' αὐτοῦ 15 ἐπὶ τῆς ἡμετέρας.

CXLVII

ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Μῦθον ἐνόμιζον τέως τὰ τοῦ Ὀμήρου, ὅτε ἐπῆρην αὐτοῦ τὸ ἔτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ τὰ Ὀδυσσεύως πάθη μεταδιδάσκει. Ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ μυθικὰ τέως καὶ ἄπιστα πάνυ ἡμᾶς πιθανὰ νομίζειν ἐδίδαξεν ἡ περὶ τὸν 5 πάντα ἄριστον Μάξιμον περιπέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἄρχων ἐγένετο ἔθνους οὐ φαυλοτάτου, ὥσπερ ἐκεῖνος ὁ στρατηγὸς τῶν Κεφαλλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα ἄγων ἐκεῖνος γυμνὸς ἐπανήλθε, καὶ τοῦτον οὕτως ἡ συμφορὰ διέθηκεν ὥς κινδυνεῦσαι ἐν ἀλλοτρίοις βράκεσιν ὀφθῆναι τοῖς οἰκείοις. Καὶ ταῦτα πέπονθε Λαιστρυγόνας τάχα που 10 ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας καὶ Σκύλλῃ περιπεσὼν ἐν γυναικεῖᾳ μορφῇ κυνείαν ἐχούσῃ ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπεὶ οὖν μόλις αὐτῷ ὑπῆρξε τὸν ἄφυκτον τοῦτον διανήξασθαι κλύδωνα, σὲ δι' ἡμῶν ἱκετεύει ἀξιῶν αἰδεσθῆναι τὴν κοινὴν φύσιν καὶ ἐπὶ ταῖς παρ' ἀξίαν αὐτοῦ συμφοραῖς ἀλγή- 15 σαντα μὴ σιωπῇ κρύψαι τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐν δυνάμει, ὥστε μάλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινὰ αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν ἐπήρειαν, εἰ δὲ μὴ,

13 ἐνεγκεῖν ἐπὶ πάσης τῆς κτίσεως om. M.

CXLVII. — Titulus ἀβουργίω: τῷ αὐτῷ LC.

2 μέρος om. L || Ὀδυσσεύως: τοῦ Ὀδυσσεύως C || 3 ordo μεταδιδάσκει πάθη M || 5 καὶ οὗτος: οὗτος LC || 8 τοῦτον: τούτων B || 10 οἰκείοις: οἶκοι LC || 11 ἐφ' ἑαυτόν: ἑαυτόν M ἐαυτῷ M³ || 13-14 ordo κλύδωνα διανήξασθαι LC || 17 ordo αὐτῷ τινὰ LC.

δημοσιευθῆναι γοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ εἰς αὐτὸν ἐμπαρ-
οινήσαντος. Ἀρκοῦσα γὰρ τῷ ἡδικημένῳ παραμυθία ἢ τῶν 20
ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ τῆς πονηρίας φανέρωσις.

CXLVIII

ΤΡΑΪᾶΝΩ

Πολλὴν φέρει τοῖς καταπονουμένοις παραμυθίαν καὶ τὸ
ἔχειν ἀποδύρασθαι τὰς ἑαυτῶν συμφοράς, καὶ μάλιστα
ὅταν ἀνδρῶν ἐπιτύχωσι δυναμένων ἐκ τῆς τοῦ τρόπου
καλοκάγαθίας συμπαθῆσαι τοῖς ἀλγεινοῖς. Ὅθεν καὶ ὁ
αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Μάξιμος, ὁ τῆς πατρίδος ἡμῶν 5
ἡγήσάμενος, παθὼν οἷα οὐδέπω τις ἀνθρώπων ἕτερος καὶ
πάντων μὲν γυμνωθεὶς τῶν προσόντων ὅσα τε ἦν αὐτῷ
πατρὶς καὶ ὅσα ἐκ προτέρων πόνων συνειλεγμένα, κακο-
παθήσας δὲ τῷ σώματι μυρία ταῖς ἄνω καὶ κάτω πλάναις
καὶ οὐδὲ αὐτὴν τὴν ἐπιτιμίαν ἀνεπηρέαστον διασώσας, ἥς 10
ἕνεκα πάντα πονεῖν τοῖς ἐλευθέροις σύνηθες, πολλὰ μὲν
πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν συμβάντων αὐτῷ ὠλοφύρατο, ἡξίωσε
δὲ δι' ἡμῶν ὥς ἐν κεφαλαίῳ φανεράν γενέσθαι σοι τὴν
περιστάσαν αὐτὸν τῶν κακῶν Ἰλιάδα. Κἀγώ, ἐπειδὴ ἄλλως
οὐδὲν ἀφελεῖν αὐτοῦ τῶν δεινῶν ἡδυνήθην, ἐτοίμως ταύ- 15
την ἔδωκα τὴν χάριν, τὸ ὀλίγα ἐκ πολλῶν ὧν ἤκουσα παρ'
αὐτοῦ διαγγεῖλαι τῇ κοσμιότητί σου, ἐπειδὴ αὐτός μοι
ἐρυθρίαν ἐδόκει τὰς ἑαυτοῦ συμφοράς ἐναργῶς διηγῆ-
σασθαι. Εἰ γὰρ καὶ πονηρὸν τὰ γεγονότα συνίστησι τὸν
ἡδικηκότα, ἀλλ' οὖν γε τὸν πεπονθότα τῆς ἐλπεινῆς ὄντα 20

CXLVIII. — 2 ἔχειν: σχεῖν L || 6 οὐδέπω: οὐπω LC || 8 συνει-
λεγμένα: ὑπῆρχε συνειλεγμένα L || 12 ἡμᾶς: ὑμᾶς C || περὶ om.
L || ὠλοφύρατο: ἀπωλοφύρατο LC || 14 αὐτόν: αὐτῷ MLC || κακῶν:
καλῶν B || 16 τὸ om. VBM || 17-18 ordo ἐρυθρίαν μοι LC || 19-20
τὰ γεγονότα συνίστησι τὸν ἡδικηκότα: τὸν ἡδικηκότα συνίστησι τὰ
γενόμενα LC || 20 ἐλπεινῆς: ἐλπεινοτάτης LC.

μερίδος δείκνυσιν, ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ παραπείσειν τοῖς θεη-
λάτοις κακοῖς ἀπόδειξιν πῶς ἔχειν δοκεῖ τοῦ παραδεδόσθαι
τοῖς πάθεσιν. Ἄλλ' ἄρκει αὐτῷ πρὸς παραμυθίαν τῶν
συμβάντων τὸ εὐμενεῖ αὐτὸν προσβλέψαι τῷ ὄμματι σε
καὶ τὴν πολυαρκή χάριν ἧς πάντες ἀπολαύοντες δαπανᾷν 25
οὐ δύνανται (τὴν τῆς σῆς ἡμερότητας λέγω) καὶ ἐπ' αὐτὸν
ἀφελθῆναι. Ὅτι δὲ καὶ ἐν δικαστηρίοις μεγάλη αὐτῷ
ἀφορμὴ πρὸς τὴν νίκην ἢ παρὰ σοῦ βροπὴ πάντες ἀκριβῶς
πεπεισμεθα. Δικαιότατος δὲ πάντων καὶ αὐτὸς οὗτος δ
τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν, ὥς τι ὄφελος αὐτῷ ἐσομένην, ἐπιζη- 30
τήσας· ὃν μετὰ τῶν ἄλλων ἴδοιμεν τῇ κατὰ δύναμιν φωνῇ
τὴν σὴν εὐφημοῦντα σεμνότητα.

CXLIX

ΤΡΑΪΑΝΩ

Καὶ αὐτὸς ὑπέλαβες ὀφθαλμῷ τὴν κακοπάθειαν τοῦ
πρότερον μὲν εὐδοκίμου, νῦν δὲ ἐλσεινοτάτου πάντων
Μαξίμου, τοῦ ἄρξαντος τῆς πατρίδος ἡμῶν, ὥς οὐκ
ὄφειλεν. Οἶμαι γάρ ἂν πολλοῖς ἀπευκτὴν ἔσεσθαι τὴν τῶν
ἔθνων ἀρχήν, εἰ πρὸς τοιοῦτον πέρας μέλλουσι κατα- 5
στρέφειν αἱ προστασίαι. Ὡστε τί δεῖ ἡμᾶς τὰ καθ'
ἕκαστον ἀπαγγέλλειν, ὧν τε εἶδομεν ὧν τε ἠκούσαμεν,
ἀνδρὶ διὰ πολλὴν τῆς διανοίας δξύτητα ἱκανῶς ἐξ ὀλίγων
τῶν πραχθέντων στοχάσασθαι τὰ λειπόμενα; Πλὴν ἐκεῖνό
γε εἰπὼν, ἴσως οὐ περιττός σοι φανήσομαι, ὅτι πολλῶν 10
ὄντων καὶ δεινῶν τῶν εἰς αὐτὸν τολμηθέντων πρὸ τῆς σῆς

21 αὐτό: αὐτῷ M || παραπείσειν: περιπείσειν LC || 30 ordo αὐτῷ
ὄφελος LC || 31 φωνῇ: αὐτοῦ φωνῇ L.

CXLIX. — Titulus τραϊανῶ Maur: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

1 ὑπέλαβες: ὑπέβαλες VBC || 3 ὥς: ὅς L || 5 τοιοῦτον: τοιοῦτο
BLC || 7 prius ὧν τε: ὥστε B || 8 ἱκανῶς: ἱκανῶς L || ordo ἐξ
ὀλίγων ἱκανῶ C.

παρυσίας, τοιαῦτα γέγονε τὰ μετὰ ταῦτα ὡς φιλανθρω-
 πίαν ποιῆσαι νομισθῆναι τὰ φθάσαντα. Τοσαύτην εἶχον
 ὑπερβολὴν ὕβρεως καὶ ζημίας καὶ τῆς εἰς αὐτὸ τὸ σῶμα
 κακοπαθείας τὰ δὴ ὕστερον αὐτῷ παρὰ τοῦ κρατοῦντος 15
 ἐξευρεθέντα. Καὶ νῦν ἔμφρurous ἦκει τὰ λείψανα τῶν
 ᾧδε κακῶν αὐτοῦ ἀποπληρώσων, ἔάν μὴ σὺ τὴν μεγάλην
 σκευὴν χεῖρα ὑπερσχεῖν ἐβελήσης τῷ καταπονουμένῳ.
 Περιττὸν μὲν οὖν οἶδα ποιεῖν τὴν σὴν χρηστότητα εἰς
 φιλανθρωπίαν παρακαλῶν. Πλὴν ἄλλ' ἐπειδὴ βούλομαι 20
 γενέσθαι χρήσιμος τῷ ἀνδρί, ἵκετεύω σου τὴν σεμνο-
 πρέπειαν προσθεῖναι τιτῇ ἐκ φύσεως περὶ τὸ καλὸν σπουδῇ
 δι' ἡμᾶς, ὥστε ἐναργές τῷ ἀνδρὶ γενέσθαι τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ
 παρακλήσεως ἡμῶν τὸ ὄφελος.

CL

ΑΜΦΙΛΟΧΙΩ ΩΣ ΠΑΡΑ ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ

1 Ἐγὼ καὶ τῶν δμῖνθέντων ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ποτὲ
 μέμνημαι καὶ ὧν τε αὐτοὺς εἶπον ὧν τε ἤκουσα παρὰ τῆς
 εὐγενείας σου οὐκ ἐπιλέλησμαι. Καὶ νῦν βίος μὲν με
 δημόσιος οὐ κατέχει. Εἰ γὰρ καὶ τῇ καρδίᾳ ὁ αὐτός εἰμι
 καὶ οὕτω τὸν παλαιὸν ἀπεδυσάμην ἄνθρωπον, πλὴν τῷ γε 5
 σχήματι καὶ τῷ μακρὰν ἑμαυτὸν ποιῆσαι τῶν τοῦ βίου
 πραγμάτων ἔδοξα λοιπὸν οἷον ἐπιβεθηκέναι τοῦ οὐδοῦ τῆς
 κατὰ Χριστὸν πολιτείας. Καθέζομαι δὲ ἐπ' ἑμαυτοῦ,
 ὥσπερ οἱ εἰς πέλαγος ἀφιέναι μέλλοντες, ἀποσκοπεύων τὸ
 μέλλον. Οἱ μὲν γὰρ πλείοντες ἀνέμων χρῆζουσι πρὸς τὴν 10
 εὐπλοίαν, ἡμεῖς δὲ τοῦ χειραγωγήσοντος ἡμᾶς καὶ ἀσφαλῶς

13 εἶχον: εἶχεν C || 15 δὴ: δὲ L.

CL. — Titulus ἀμφιλοχίῳ ὡς παρὰ Ἡρακλείδου: τῷ αὐτῷ [ἀμφι-
 λοχίῳ add. C] ὡς παρὰ Ἡρακλείδου LC.

1 7 τοῦ οὐδοῦ: τῆς ὁδοῦ MLCP² || 9 ἀποσκοπεύων: σκοπεύων
 C || 11 χειραγωγήσοντος: etiam P²: -σαντος PB.

διὰ τῶν ἁλμυρῶν κυμάτων τοῦ βίου παραπέμψοντος. Χρῆζειν γάρ ἑμαυτὸν λογίζομαι πρῶτον μὲν χαλινου πρὸς τὴν νεότητα, ἔπειτα κέντρων πρὸς τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας. Τούτων δὲ πρόξενος λόγος δηλονότι, νῦν μὲν 15 παιδαγωγῶν ἡμῶν τὸ ἄτακτον, νῦν δὲ τὸ νωθρὸν τῆς ψυχῆς διεγείρων. Πάλιν μοι χρεῖα φαρμάκων ἑτέρων ὥστε τὸν ἐκ τῆς συνηθείας ἀποπλύνασθαι ῥύπον. Οἶδας γάρ ὅτι ἡμεῖς, οἱ πολλὸν χρόνον ἐνεθισθέντες τῇ ἀγορᾷ, ἀφειδῶς μὲν ἔχομεν τῶν βημάτων, ἀφυλάκτως δὲ πρὸς τὰς ἐν τῇ 20 διανοίᾳ συνισταμένας ἐκ τοῦ Πονηροῦ φαντασίας. Ἡττήμεθα δὲ καὶ τιμῆς καὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς τι φρονεῖν οὐ βραδίως ἀποτιθέμεθα. Πρὸς ταῦτα μεγάλου μοι δεῖν καὶ ἐμπειροῦ λογίζομαι διδασκάλου. Ἐπειτα μέντοι καὶ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἀποκαθαρθῆναι, ὥστε, πᾶσαν τὴν 25 ἀπὸ τῆς ἀγνοίας ἐπισκότησιν οἶαν τινὰ λήμην ἀφαιρεθέντα, δύνασθαι ἐνατενίζειν τῷ κάλλει τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, οὐ μικροῦ ἔργου κρίνω οὐδ' ἐπ' ὀλίγον τὴν ἀφέλειαν φέρειν. Ἄ καὶ τὴν σὴν λογιότητα συνορᾶν καὶ ἐπιθυμεῖν ὑπάρξαι τινὰ εἰς ταύτην τὴν βοήθειαν ἀκριβῶς ἐπίσταμαι 30 καί, ἐάν ποτε ὁ Θεὸς εἰς ταῦτόν ἀφικέσθαι τῇ κοσμιότητί σου, δηλονότι πλείονα μαθήσομαι ὑπὲρ ὧν φροντίζειν με χρή. Νῦν γάρ ὑπὸ πολλῆς ἀμαθίας οὐδὲ ὧν ἐνδεής εἶμι γνωρίζειν δύναμαι, πλήν γε ὅτι οὐδὲν μετεμέλησέ μοι τῆς πρώτης ὁρμῆς οὐδὲ ὀκλάζει μου ἡ ψυχὴ πρὸς τὸν 35 σκοπὸν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, ὅπερ ἡγωνίσασας ἐπ' ἐμοὶ καλῶς καὶ προσηκόντως ἑαυτῷ ποιῶν, μήποτε στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω στήλη γένωμαι ἄλός, ὅπερ γυνὴ τις ἔπαθεν, ὥσπερ ἀκούω. Ἄλλ' ἔτι μὲν με καὶ αἱ ἔξωθεν ἀρχαὶ συσ-

15 λόγος: λόγος τις LC || 21 τοῦ πονηροῦ: τῆς πονηρίας VBM ||
 23 ἀποτιθέμεθα: ἀπεθέμεθα L || 26 ἀπό: ἐκ L || οἶαν: οἰονεῖ LCP² ||
 30 ἐπίσταμαι: πέπεισμαι LC || 33 ὧν: ὅσον LC || ἐνδεής: ἐνδεής B ||
 34 οὐδὲν: οὐ τε L || 35 οὐδὲ: οὕτε LC || 37 ἑαυτῷ: ἐν αὐτῷ B || ordo
 ποιῶν ἑαυτῷ LC || 39 ὥσπερ: ὡς LC.

τέλλουσιν, ὥσπερ λιποτάκτην τινά τῶν ἀρχόντων ἀναζη- 40
τούντων. Ἐπέχει δέ με μάλιστα ἡ ἐμοῦ αὐτοῦ καρδιά,
ἐκεῖνα μαρτυροῦσα ἑαυτῇ ἅπερ εἶρηκα.

2 Ἐπειδὴ δὲ συνθηκῶν ἐμνήσθης καὶ κατηγορεῖν
ἐπηγγείλω, γελάσαι με ἐποίησας ἐν ταύτῃ τῇ κατηφείᾳ
μου, ὅτι ἔτι ῥήτωρ εἶ καὶ τῆς δεινότητος οὐκ ἀφίστασαι.
Ἐγὼ γὰρ νομίζω, εἰ μὴ πάντῃ ὡς ἀμαθὴς διαμαρτάνω τῆς
ἀληθείας, μίαν εἶναι ὁδὸν τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἄγουσαν, 5
καὶ πάντας τοὺς πρὸς αὐτὸν πορευομένους συνοδεύειν
ἀλλήλοις, καὶ κατὰ μίαν συνθήκην τοῦ βίου πορεύεσθαι.
Ὡστε ποῦ ἀπελθὼν χωρισθῆναι σοι δύναμαι καὶ μὴ μετὰ
σοῦ ζῆν καὶ μετὰ σοῦ δουλεύειν Θεῷ ᾧ κοινῇ προσεφύ-
γομεν; Τὰ μὲν γὰρ σώματα ἡμῶν τόποις διασταθῆσεται, δ 10
δὲ τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς κοινῇ ἀμφοτέρους ἐφορᾷ δηλονότι,
εἴπερ οὖν ἄξιός καὶ ὁ ἐμὸς βίος ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ
Θεοῦ ἐποπτεῦεσθαι· ἀνέγνων γάρ που ἐν Ψαλμοῖς ὅτι
« Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους. » Ἐγὼ μὲν γὰρ εὐχομαι
καὶ σοὶ καὶ παντὶ τῷ παραπλησίως σοι προαιρουμένῳ καὶ 15
τῷ σώματι συνεῖναι, καὶ πᾶσαν νύκτα καὶ ἡμέραν μετὰ
σοῦ κλίνειν τὰ γόνατα πρὸς τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς
οὐρανοῖς, καὶ εἴ τις ἄλλος ἀξίως ἐπικαλούμενος τὸν Θεόν.
Οἶδα γὰρ τὴν ἐν ταῖς προσευχαῖς κοινωνίαν πολὺ κέρδος
φέρουσιν. Ἐάν δέ, δσάκις ὑπάρξῃ μοι ἐν διαφόρῳ γωνιδίῳ 20
παρερριμμένῳ στενάζειν, ἀκολουθήσῃ μοι πάντως τὸ
ψεύδεσθαι, μάχεσθαι μὲν πρὸς τὸν λόγον οὐκ ἔχω, ἤδη δὲ
ὡς ψεύστου ἑμαυτὸν κατακρίνω, εἴ τι τοιοῦτον κατὰ τὴν

40 λιποτάκτην: λειπ- VLC || 41 με om. LC.

2 4 νομίζω: οὕτω νομίζω LC || 8 μὴ: μηδὲ C || 11 ἐφορᾷ: ὀρᾷ
LC || 15 παραπλησίως: παραπλησίῳ L || 19 κέρδος: τὸ κέρδος
MLCP² || 20 φέρουσιν: ἔχουσιν M || 21 παρερριμμένῳ: -νος L ||
ἀκολουθήσῃ: -σαι VLCP² || 22 μὲν: μὲν γάρ LC || 23 ψεύστου:
ψεύστης LC || ἑμαυτὸν: -τοῦ VBM.

παλαιάν ἀδιαφορίαν ἐφθεγξάμην, ἃ με τῷ κρίματι τοῦ
ψεύδους ὑπόδικον καθιστά. 25

3 Γενόμενος δὲ πλησίον Καισαρείας ὥστε γνωρίσαι τὰ
πράγματα καὶ αὐτῇ παραβαλεῖν τῇ πόλει μὴ ἀνασχόμενος,
τῷ πλησίον προσέφυγον πτωχοτροφεῖω, ὥστε ἐκεῖ μαθεῖν
περὶ ὧν ἐβουλόμην. Εἶτα κατὰ συνήθειαν ἐπιδημήσαντι τῷ
θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ ἀνήνεγκα περὶ ὧν προσέταξεν 5
ἡμῖν ἡ λογιότης σου. Καὶ ἃ μὲν ἀπεκρίνατο οὕτε τῇ μνήμῃ
φυλαχθῆναι παρ' ἡμῶν δυνατὸν καὶ ἐπιστολῆς ὑπερβαίνει
μέτρον. Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ περὶ τῆς ἀκτημοσύνης
ἐκεῖνο ἔφη τὸ μέτρον εἶναι, ὥστε εἰς τὸν ἔσχατον χιτῶνα
ἕκαστον ἑαυτῷ περιστάναι τὴν κτήσιν. Καὶ παρείχετο 10
ἡμῖν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τὰς ἀποδείξεις· μίαν μὲν ὡς
Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἰπόντος· « Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας
μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι », ἑτέραν δὲ ὡς τοῦ Κυρίου τοῖς
μαθηταῖς ἀπαγορεύσαντος μὴ ἔχειν δύο χιτῶνας. Προσ-
ετίθη δὲ τούτοις καὶ τό· « Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὑπάγε, 15
πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δός πτωχοῖς. » Ἐλεγε δὲ
καὶ τὴν τοῦ μαργαρίτου παραβολὴν εἰς τοῦτο φέρειν, ὅτι
ὁ ἔμπορος ὁ εὐρὼν τὸν πολῦτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν
ἐπώλησεν ἑαυτοῦ πάντα τὰ ὑπάρχοντα καὶ ἠγόρασεν
ἐκεῖνον. Προσετίθει δὲ τούτοις ὅτι οὐδὲ ἑαυτῷ τινα ἐπι- 20
τρέπειν χρῆ τὴν τῶν χρημάτων διανομὴν, ἀλλὰ τῷ τὰ τῶν
πτωχῶν οἰκονομεῖν πεπιστευμένῳ. Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν
Πράξεων ἐπιστοῦτο, ὅτι πωλοῦντες τὰ προσόντα αὐτοῖς
φέροντες ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων καὶ

24 α : 5 LP³.

3 3 τῷ : τὸ B || 5 προσέταξεν : ἐπέταξεν LC || 7 ὁρδο παρ'
ἡμῶν φυλαχθῆναι LC || παρ' ἡμῶν : τῇ παρ' ἡμῶν P || δυνατὸν :
δυνατὸν ἦν LC || ὑπερβαίνει : ὑπερέβαινε LC || 10 ἑαυτῷ : ἑαυτῶν
P || ὁρδο ἑαυτῷ ἕκαστον LC || περιστάναι : περιστῆσαι LC ||
13-14 ὁρδο ἀπαγορεύσαντος τοῖς μαθηταῖς LC || 14 μὴ ἔχειν : ἔχειν
C || 14-15 προσετίθη : -θει VBLC || 15 ὁρδο καὶ τούτοις LC || 18 ὁ
εὐρὼν : εὐρών VBM || 20 προσετίθει : -θη M || 22 πεπιστευμένῳ :
ἐπισταμένῳ M.

παρ' ἐκείνων διεδίδοδοτο ἑκάστῳ καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. 25
 Ἔλεγε γάρ ἐμπειρίας χρῆζειν τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς
 θεομένου καὶ τοῦ κατὰ πλεονεξίαν αἰτοῦντος. Καὶ ὁ μὲν
 τῷ θλιδομένῳ δίδουσι τῷ Κυρίῳ ἔδωκε καὶ παρ' αὐτοῦ
 λήφεται τὸν μισθόν, ὁ δὲ τῷ περιερχομένῳ προσέρριψε
 κυνὶ φορτικῷ μὲν διὰ τὴν ἀναίδειαν, οὐκ ἔλεεινῷ δὲ διὰ 30
 τὴν ἔνδειαν.

4 Περὶ δὲ τοῦ πῶς χρὴ βιοῦν ἡμᾶς καθ' ἡμέραν ὀλίγα
 μὲν ἔφθη εἰρηκῶς πρὸς τὸ τῆς ὑποθέσεως μέγεθος, πλὴν
 ἄλλ' ἐβουλόμην παρ' αὐτοῦ ἐκείνου σε μαθεῖν. Ἐμὲ γάρ
 ἀφανίζειν τὴν ἀκρίβειαν τῶν διδαγμάτων οὐκ εὐλογον.
 Ὁυχόμην δὲ μετὰ σοῦ πότε καταλαβεῖν αὐτόν, ἵνα τῇ 5
 μνήμῃ ἀκριβοῦς φυλάξας τὰ λεχθέντα καὶ τῇ σεαυτοῦ
 συνέσει προσεξεύρῃς τὰ λείποντα. Ἐκείνου γάρ μέμνημαι
 ἐκ τῶν πολλῶν ὧν ἤκουσα, ὅτι ἡ περὶ τοῦ πῶς χρὴ ζῆν τὸν
 χριστιανὸν διδασκαλία οὐ τοσοῦτον δεῖται λόγου ὅσον τοῦ
 καθημερινοῦ ὑποδείγματος. Καὶ οἶδα ὅτι, εἰ μὴ σε κατεῖχεν 10
 ὁ δεσμὸς τῆς γηροκομίας τοῦ πατρός, οὐκ ἂν οὔτε αὐτὸς
 ἄλλο τι προετίμησας τῆς συντυχίας τοῦ ἐπισκόπου οὐτ'
 ἂν ἐμοὶ συνεβούλευσας καταλιπόντι τοῦτον εἰς ἐρημίας
 πλανᾶσθαι. Τὰ μὲν γάρ σπήλαια καὶ αἱ πέτραι ἀναμένουσιν
 ἡμᾶς, αἱ δὲ παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὠφέλειαι οὐκ ἀεὶ ἡμῖν 15
 παραμένουσιν. Ὡστε, εἰ ἀνέχῃ μου συμβουλευόντος,
 τυπώσεις τὸν πατέρα μικρὸν ἐπιτρέπειν σε ἀναχωρεῖν
 αὐτοῦ, καὶ περιτυγχάνειν ἀνδρὶ πολλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐτέρων
 πείρας καὶ ἐκ τῆς οἰκείας συνέσεως καὶ εἰδότι καὶ παρέχειν
 τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ δυναμένῳ. 20

29 προσέρριψε: παρασχόμενος παντὶ προσέρριψε LCP³.

4 2 πρὸς: ὡς πρὸς LC || 5 ὑπόμνην: εὐ- MC || ἵνα: ἵνα καὶ
 LC || 7 ἐκείνου: ἐκεῖνο LCP³ || 9 ὅσον: ὅσου L || 12-13 οὐτ' ἂν:
 ὅταν L || 17 σε: σοι LC || 18 περιτυγχάνειν: συντ- L || 20 πρόσιοῦσιν:
 προιοῦσιν B παριοῦσιν M προσοῦσιν C.

CLI

ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΑΡΧΙΑΤΡΩ

Εἰ τι ὄφελος ἡμετέρων γραμμάτων, μηδένα χρόνον διαλείπης ἐπιστέλλων ἡμῖν καὶ διεγείρων ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ προδήλως ἡδῖους γινόμεθα ἐντυγχάνοντες ἐπιστολαῖς συνετῶν ἀνδρῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον. Εἰ δέ καὶ αὐτοὶ τι ἄξιον σπουδῆς εὐρίσκετε παρ' ἡμῖν, ὕμετερον 5 εἰδέναι τῶν ἐντυγχανόντων. Εἰ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσχολιῶν ἀπηγόμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἐκ τοῦ γράφειν συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπειχόμεθα. Ὑμεῖς δέ, οἷς ἐλάττους αἱ φροντίδες, ὁσάκις ἂν οἶόν τε ἦ, κινεῖτε ἡμᾶς τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τὰ φρεατὰ φασιν ἀντλούμενα 10 βελτίω γίνεσθαι. Ἐοίκασι δέ σου αἱ ἐξ ἰατρικῆς παραινέσεις εἰς πάρεργον χωρεῖν, οὐχ ἡμῶν ἐναγόντων τὸν σίδηρον, ἀλλ' ἐαυτοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχρεiouμένων. Ὁ μὲν οὖν τοῦ Στωικοῦ λόγος· α Ἐπειδὴ, φησί, μὴ γίνεταί τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς ἂν γίνηται βουλώ- 15 μεθα. » Ἐγὼ δέ τοῖς μὲν πράγμασι τὴν γνώμην συμμετατίθεσθαι οὐ καταδέχομαι, τὸ δὲ ἀβουλήτως τινὰ ποιεῖν τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδοκιμάζω. Οὐτε γὰρ ὁμῖν τοῖς ἰατροῖς τὸ κάειν τὸν ἄρρωστον ἢ ἄλλως ποιεῖν ἀλγεῖν βουλητόν, ἀλλ' οὖν καταδέχεσθε πολλάκις τῇ δυσχερεῖα 20

CLI. — In titulo ἀρχιατρῶ: ἀρχιητρῶ LC.

1 ἡμετέρων: ὕμετέρων LC || 1-2 διαλείπης: διαλίπης LC || 2 διεγείρων: ἐγείρων C || 3 ordo ἡδῖους γινόμεθα προδήλως LC || 4 ordo ἀνδρῶν συνετῶν LC || 5 ordo σπουδῆς ἄξιον C || 7 ἀπηγόμεθα: ἀπειργόμεθα M || 9 κινεῖτε: κατακλειτε LC || 10 φασιν: φησιν M || 11 σου: σοι LC || 12 ἐναγόντων: ἐπα- LCP^a || 15 ὡς ἂν: ὡς LCP^a || γίνηται: γίνεται LCP^a || 15-16 βουλόμεθα: βουλόμεθα VBLP^a || 16-17 συμμετατίθεσθαι: συγκατατίθεσθαι LCP^a || 17 τινὰ: τινὰς LC || ποιεῖν: ποιεῖν τι C || 19 κάειν: καίειν LC.

τοῦ πάθους ἐπόμενοι. Οὕτε οἱ πλείοντες ἐκουσίως ἐκβάλλουσι τὰ ἀγώγιμα, ἀλλ', ὥστε διαφυγεῖν τὰ ναυάγια, ὑφίστανται τὴν ἐκβολὴν τὸν ἐν πενίᾳ βίον τοῦ ἀποθανεῖν προτιμῶντες. Ὡστε καὶ ἡμᾶς οἷου ἀλγεινῶς μὲν καὶ μετὰ μυρίων ὀδυρμῶν φέρειν τὸν χωρισμὸν τῶν ἀφισταμένων, 25 φέρειν δ' οὖν ὁμῶς, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοῖς ἀληθείας ἐρασταῖς προτιμότερον.

CLII

ΟΥΙΚΤΩΡΙ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤῆ

Ἄλλω μὲν τινι μὴ ἐπιστέλλων, τάχα ἂν δεξαίμην δικαίως ἔγκλημα βραθυμίας ἢ λήθης. Σοῦ δὲ πῶς ἔστιν ἐπιλαθέσθαι, οὐ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις λαλεῖται τὸ ὄνομα; Πῶς δὲ καταρραβυμῆσαι, ὅς πάντων σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην τῷ ὕψει τῶν ἀξιωματῶν ὑπερανέστηκας; Ἄλλὰ 5 δῆλη ἡμῶν ἡ αἰτία τῆς σιωπῆς. Ὅκνοῦμεν δι' ὅχλου γενέσθαι ἀνδρὶ τοσούτῳ. Εἰ δὲ πρὸς τῇ λοιπῇ σου ἀρετῇ καὶ τοῦτο κατεδέξω οὐ μόνον πεμπόμενα παρ' ἡμῶν δέχεσθαι γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐλλειφθέντα ἐπιζητεῖν, ἰδοὺ καὶ γράφομεν νῦν τεθαρρηκότως καὶ γράψομεν γε πρὸς τὸ 10 ἐφεξῆς εὐχόμενοι τῷ ἀγίῳ Θεῷ δοθῆναί σοι τὴν ἀμοιβὴν τῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς. Ὑπὲρ δὲ τῆς Ἐκκλησίας προέλαβες ἡμῶν τὰς παρακλήσεις πάντα ποιήσας ὅσα ἂν ἡμεῖς ἐπεζητήσαμεν. Ποιεῖς δὲ οὐκ ἀνθρώποις χαριζόμενος, ἀλλὰ Θεῷ τῷ τιμήσαντί σε, ὅς τὰ μὲν ἔδωκεν ἐν τῇ νῦν 15 ζωῇ ἀγαθὰ, τὰ δὲ δώσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀνθ' ὧν

26 ἐπ' αὐτὸν: ἐαυτῶν C.

CLII. — Non exstat in P per mutilationem manuscripti. In titulo οὐίκτορι: βίκτορι B βίκτωρι L.

3-4 οὐ παρὰ ... καταρραβυμῆσαι: om. C || 7 γενέσθαι: γίνεσθαι LC || 8-9 ordo δέχεσθαι παρ' ἡμῶν LC || 10 πρὸς: εἰς LC || 11 εὐχόμενοι: -νος B || σοι om. L || 13 ἡμῶν: ὑμῶν L.

μετὰ ἀληθείας ἐπορεύθης τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, ἀκλινῇ τὴν καρδίαν ἐν τῇ ὀρθότητι τῆς πίστεως ἀπ' ἀρχῆς εἰς τέλος διασωσάμενος.

CLIII

ΒΙΚΤΩΡΙ ΑΠΟ ΥΠΑΤΩΝ

Ὅσακις ἂν ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς κοσμιότητός σου, τοσαυτάκις χάριν ὁμολογοῦμεν τῷ Θεῷ, ὅτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν καὶ ὑπ' οὐδεμιᾶς διαβολῆς τὴν ἀγάπην ἐλαττῶν ἢν ἀπαξ κρίσει τῇ ὀρθοτάτῃ ἢ συνηθείᾳ χρηστῇ ἀναλαβεῖν κατεδέξω. Εὐχόμεθα 5 οὖν τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ σέ διαμεῖναι ἐν τῇ ὁμοίᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει καὶ ἡμᾶς ἀξιούς εἶναι τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς ἢν τιμῆς ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος.

CLIV

ΑΣΧΟΛΙΩ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

Καλῶς ἐποίησας καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς ἀγάπης νόμον κατάρξας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων καὶ τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν ὅμοιον ζῆλον ἡμᾶς ἐκκαλεσάμενος. Καὶ γάρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου φιλία ὀφθαλμῶν δεῖται καὶ συντυχίας. ὥστε ἐκεῖθεν ἀρχὴν τῆς συνηθείας 5 γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς ἀγαπᾶν εἰδότες οὐ τῇ σαρκὶ προξένῳ κέχρηνται τῆς φιλίας, ἀλλὰ τῇ τῆς πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν πνευματικὴν συνάφειαν ἄγονται. Χάρις· οὖν τῷ Κυρίῳ τῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν τὰς καρδίας

17 ἀκλινῇ: -νεῖ L.

CLIII. — Exstat tantum in VLC. In titulo βίκτορι: βίκτωρι L.
3 ὑπ': ἀπὸ V.

CLIV. — Titulus ἀσχολίῳ μονάζοντι καὶ πρεσβυτέρῳ: ἀσχολίῳ ἐπισκόπῳ θεσσαλονίκης LC.

ἐκ τοῦ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἐν πάσι κατέψυκται ἡ ἀγάπη, ἀλλ' 10
εἰσί που τῆς οἰκουμένης οἱ τῆς Χριστοῦ μαθητείας τὸν
χαρακτήρα δεικνύοντες. Καὶ τοίνυν ἔδοξέ μοι τὸ καθ' ὑμᾶς
ἐοικέναι πρᾶγμα ἄστροις ἐν νυκτερινῇ συννεφίᾳ ἄλλοις
κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ διαλάμπουσιν, ὧν χαρίεσσα
μὲν ἡ λαμπρότης, χαριέστερον δὲ δήπου τὸ ἀπροσδόκητον. 15
Τοιοῦτοι δὲ καὶ ὑμεῖς, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν φωστῆρες, ὀλίγοι
παντελῶς καὶ εὐαριθμητοὶ ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ κατα-
στάσει, ὅσον ἐν σκοτομαίνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς
ἄρετῆς χαρίεντι ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῆς εὐρέσεως τὸ περι-
πόθητον ἔχοντες. Ἐγνώρισε δέ σου τὴν διάθεσιν ἡμῖν τὸ 20
γράμμα αὐτάρκως. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἦν τῷ πλήθει τῶν
συλλαβῶν, ἀλλὰ τῇ γε ὀρθότητι τῆς διανοίας ἀρκοῦσαν
ἡμῖν τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν ἔδωκε. Τὸ γὰρ περὶ
τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον ἐσπουδακέναι δεῖγμα
ἐναργέστατον τοῦ ὑγιῶς ἔχειν περὶ τὰ μέγιστα. Ἀντὶ 25
οὗν τῆς ἐπὶ τοῖς γράμμασιν εὐφροσύνης πολλὴν
οἶδαμεν χάριν τῷ τιμιωτάτῳ υἱῷ ἡμῶν Εὐφημῷ, ᾧ καὶ
αὐτὸς εὐχομαι πᾶσαν ὑπάρξειν βοήθειαν ἐξ Ἀγίου, καὶ σὲ
συνεῦχσθαι ἡμῖν παρακαλῶ ὅπως ἀπολάβοιμεν αὐτὸν ἐν
τάχει μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συζύγου αὐτοῦ, θυγατρὸς δὲ 30
ἡμῶν ἐν Κυρίῳ. Παρακλήθητι δὲ καὶ αὐτὸς μὴ ἐν προοι-
μίῳ στήσαι τὴν εὐφροσύνην, ἀλλὰ διὰ τῆς αἰὲ παρα-
πιπτούσης προφάσεως ἐπιστέλλειν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς
διάθεσιν τῷ πυκνῷ τῆς δμιλίας αὔξειν καὶ τὰ περὶ τῶν
αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν ὅπως ἔχει κατὰ τὴν συμφωνίαν σημαί- 35
νειν, περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα προσεύχσθαι, ὥστε γενέσθαι

10 ἐκ τοῦ: ἐν τῷ LC || 12 καί: ὅπερ L || τὸ: καὶ τὸ L || 13 συν-
νεφίᾳ: συννεφεῖα VMC συναφεῖα L || 16 δὲ καί: δὴ καὶ LC || 18 οἷον
ἐν: οἷον P || σκοτομαίνῃ: σκοτομήνη MLCP² || 25 ὑγιῶς: ὑγειῶς M ||
28 ὑπάρξειν: ὑπάρχειν LC || 29 ὅπως: ὅπως ἂν LC || αὐτόν om.
L || 30 συζύγου: ὁμόζυγος LC || 30-31 ordo ἡμῶν δὲ θυγατρὸς LC ||
32 στήσαι: ἡμῖν στήσαι LC || 35 ἔχει: ἔχη M || 36 δὲ: τε C.

καὶ παρ' ἡμῖν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτιμήσαντος τοῦ Κυρίου
ἡμῶν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσῃ.

CLV

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΛΕΙΠΤῃ

Πρὸς πολλὰς τὰς διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἦν πρώτην καὶ
μόνην κατηξίωσεν ἡμῖν ἡ εὐγένειά σου διαπέμψασθαι
ἐγγεγραμμένας κατηγορίας ἀπορῶ ἀπολογήσασθαι, οὐ διὰ
τὴν τοῦ δικαίου ἔνδειαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐν πλήθει τῶν ἐπι-
φερομένων δύσκολον εἶναι τῶν καιριωτέρων τὴν προτίμησιν 5
καὶ ὅθεν δεῖ πρῶτον ἡμᾶς ἄρξασθαι τῆς θεραπείας· ἡ τάχα
διὰ τὸ τῇ τάξει τῶν γεγραμμένων χρησαμένους ὁδῷ πρὸς
ἕκαστον ἀπαντᾶν. Τοὺς ἐπὶ Σκυθίαν ἀπαίροντας ἐντεῦθεν
μέχρι σήμερον οὐκ ἐγνωρίσαμεν· ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐκ τῆς
οἰκίας ὑπέμνησαν ἡμᾶς, ὥστε προσεῖπεν δι' αὐτῶν, καί- 10
τοι πάνυ διὰ σπουδῆς τιθεμένους ἐπὶ πάσης προφάσεως
προσφθέγεσθαι σου τὴν τιμιότητα. Ἐπιλαθέσθαι δέ σου
ἐν προσευχαῖς ἀδύνατον, εἰ μὴ πρότερον τοῦ ἔργου ἡμῶν
ἐπιλαθώμεθα εἰς ὃ ἔταξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος. Μέννησαι γάρ
πάντως τῶν κηρυγμάτων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πιστὸς ὢν 15
τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ὅτι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν ἀποδημίαις
ἀδελφῶν δεόμεθα, καὶ ὑπὲρ τῶν ἐν στρατείαις ἐξεταζο-
μένων καὶ ὑπὲρ παρρησιαζομένων διὰ τὸ ὄνομα Κυρίου καὶ
ὑπὲρ τῶν τοὺς πνευματικούς καρποὺς ἐπιδεικνυμένων ἐν
τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὰς εὐχὰς ποιούμεθα· ὢν πάντως ἐν 20

37 μεγάλην om. M.

CLV. — Exstat tantum in VLC. Titulus ἀνεπίγραφος ἐπὶ
ἀλείπτῃ: ἐπὶ ἀλείπτῃ V.

3 ἀπορῶ: ἀπορῶν VL || 7 διὰ τὸ: δι' αὐτὴν LC || γεγραμμένων:
ἐγγεγραμμένων VL || 8 τοὺς: τοὺς μὲν VL || 10 προσεῖπεν: προσεῖπεν
σε VL || 17 στρατείαις: ταῖς στρατείαις L || 18 κυρίου: τοῦ κυρίου V.

τοῖς χρόνοις ἢ καὶ ἐν τοῖς πᾶσι νομίζομεν καὶ τὴν σὴν ἐμπεριλαμβάνεσθαι τιμιότητα. Ἰδίᾳ δέ σου ἡμεῖς πῶς ἂν ἐπιλαθώμεθα τοσαῦτα ἔχοντες τὰ κινουντα ἡμᾶς πρὸς μνήμην, ἀδελφιδὴν τοιαύτην, ἀδελφιδούς τοιούτους, συγγένειαν οὕτω χρηστήν, οὕτως ἀγαπῶσαν ἡμᾶς, οἶκον, 25 οἰκέτας, φίλους, ἐξ ὧν, κἂν μὴ βουλώμεθα, ἀναγκαιῶς ὕπομιμνησκόμεθά σου τῆς ἀγαθῆς προαίρεσεως; Περὶ δὲ τοῦδε ὁ ἀδελφὸς ὁ δεῖνα οὐδὲν ἡμῖν ἤνεγκεν ἐπαχθές, οὐδὲ παρ' ἡμῶν βλάπτουσα αὐτόν τις κρίσις ἐξενήνεκται οὐδεμία. Τρέψον οὖν τὴν λύπην ἐπὶ τοὺς τὰ ψευδῆ διη- 30 γησαμένους ἀπολύσας πάσης μέμψεως καὶ τὸν χωρεπίσκοπον καὶ ἐμέ. Εἰ δέ τινα δίκην γυμνάζει ὁ σχολαστικὸς ὁ δεῖνα, ἔχει δικαστήρια δημόσια καὶ νόμους. Ἀξιῶ οὖν ὑμᾶς ἐπὶ τούτοις μηδεμίαν ἔχειν μέμψιν. Αὐτὸς δὲ ὅσα ποιεῖς ἀγαθὰ, σεαυτῷ θησαυρίζεις, καὶ ἦν παρέχῃ ἀνάπαυσιν 35 τοῖς διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διωκομένοις, ταύτην σεαυτῷ ἐν ἡμέρᾳ τῆς μισθαποδοσίας προετοιμάζεις. Καλῶς δὲ ποιήσεις, ἐὰν καὶ λείψανα μαρτύρων τῇ πατρίδι ἐκπέμψῃ, εἴπερ, ὥς ἐπέστειλας ἡμῖν, ὁ ἐκεῖ διωγμὸς ποιεῖ καὶ νῦν μάρτυρας τῷ Κυρίῳ.

40

CLVI

ΕΥΑΓΓΡΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

1 Τοσοῦτον ἀπέσχον τοῦ δυσχερᾶναι πρὸς τὸ μῆκος τῶν γραμμάτων, ὥστε καὶ μικρά μοι ἔδοξεν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡδονῆς. Τί γὰρ ἡδίων ἄκουσμα

21 χρόνοις: πλείοσιν VL || 24 ἀδελφιδὴν nos: ἀδελφικὴν VLC || ἀδελφιδούς τοιούτους: ἀδελφιδού τοιούτου V || 25-26 οἶκον οἰκέτας φίλους om. V || 35 παρέχῃ: -χεις V || 38 ποιήσεις: -σης L || 39 ἐκπέμψῃ: -ψῃς V.

CLVI. — Titulus εὐαγγρίῳ πρεσβυτέρῳ: εὐαγγρίῳ πρεσβυτέρῳ ὥστε τὴν εἰρήνην προσσχόντως γενέσθαι VPBM.

τοῦ τῆς εἰρήνης δνόματος, ἢ τί τοῦ ὑπὲρ τῶν τοιούτων
 βουλευέσθαι ἱεροπρεπέστερον καὶ μᾶλλον τῷ Κυρίῳ κεχα- 5
 ρισμένον; Σοὶ μὲν οὖν παράσχοι ὁ Κύριος τὸν μισθὸν τῆς
 εἰρηνοποιίας οὕτω καλῶς προαιρουμένῳ καὶ σπουδαίως
 ἐγκειμένῳ πράγματι μακαριστῷ. Ἡμᾶς δὲ νόμιζε, τιμία
 κεφαλὴ, ἕνεκα μὲν τοῦ προηρησθαι καὶ εὐχεσθαι ἰδεῖν ποτε 10
 τὴν ἡμέραν ἐν ἣ πάντες τὸν αὐτὸν πληροῦσι σύλλογον οἱ
 ταῖς διανοαῖς ἀλλήλων μὴ ἀπεσχισμένοι, μηδενὶ παραχω-
 ρεῖν τῶν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην πρωτείων. Καὶ γὰρ ἂν
 εἶμεν ὡς ἀληθῶς πάντων ἀνθρώπων ἀτοπώτατοι,
 σχίσμασι καὶ κατατομαῖς Ἐκκλησιῶν ἐφηδόμενοι καὶ μὴ 15
 τὴν συνάφειαν τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸ μέ-
 γιστον τῶν ἀγαθῶν τιθέμενοι. Ὅσον μέντοι τῆς ἐπιθυμίας
 ἡμῖν περίεστι, τοσοῦτον γίνωσκε τῆς δυνάμεως ἐνδεῖν. Οὐ
 γὰρ ἀγνοεῖ σου ἡ τελεία φρόνησις ὅτι τὰ χρόνῳ κρατυνθέντα
 πάθη πρῶτον μὲν χρόνου δεῖται πρὸς τὴν διόρθωσιν,
 ἔπειτα ἰσχυρὰς καὶ εὐτονωτέρας ἀγωγῆς, εἰ μέλλοι τις τοῦ 20
 βάθους οὗτοῦ καθικνεῖσθαι ὥστε πρόρριζα ἐξελεῖν τῶν
 καμνόντων τὰ ἀρρωστήματα. Οἶδας δὲ ὁ λέγω, καί, εἰ δεῖ
 τρανότερον εἰπεῖν, καὶ οὐδεὶς ὁ φόβος.

2 Τὴν φιλαυτίαν ἔθει μακρῷ ταῖς ψυχαῖς ἐρριζωθεῖσαν
 εἰς ἀνὴρ ἀνελεῖν οὐχ οἷός τε οὐδ' ἐπιστολῇ μία οὐδὲ
 χρόνος βραχύς. Τὰς γὰρ ὑπονοίας καὶ τὰς ἐξ ἀντιλογιῶν
 παρατριβὰς παντελῶς ἀναιρεθῆναι, μὴ ἀξιοπίστου τινὸς
 μεσιτεύοντος τῇ εἰρήνῃ, ἀμήχανον. Καὶ εἰ μὲν ἐπέρρει 5
 ἡμῖν τὰ παρὰ τῆς χάριτος καὶ ἦμεν δυνατοὶ καὶ λόγῳ καὶ
 ἔργῳ καὶ τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασι δυσωπησάι τοὺς ἀν-
 τιδιατιθεμένους, ἔδει κατατολμήσαι τοῦ τοσούτου πράγμα-

1 4 ἢ om. L || 9 ἕνεκα : ἕνεκεν LC || 10 πληροῦσι : πληρώσουσι
 LC || 14 ἐκκλησιῶν : τῶν ἐκκλησιῶν LC || ordo ἐφηδόμενοι τῶν ἐκκλησιῶν
 C || 18 κρατυνθέντα : κρατηθέντα L || 20 ἀγωγῆς : διαγωγῆς L || 23 καί
 οὐδεὶς : οὐδεὶς LC || ὁ φόβος : φόβος V.

2 2 ἀνὴρ om. LC || 6 καὶ λόγῳ : λόγῳ LC || 6-7 ordo καὶ ἔργῳ καὶ
 λόγῳ M || 8 τοῦ om. VL.

τος. Τάχα δὲ οὐδ' ἂν τότε συνεβούλευσας ἡμῖν μόνοις
 ἔλθειν ἐπὶ τὴν ἐπανόρθωσιν, ὄντος τοῦ ἐπισκόπου τῇ τοῦ 10
 Θεοῦ χάριτι, ᾧ ἡ φροντίς ἀνήκει προηγουμένως τῆς
 Ἐκκλησίας· ὃν οὔτε αὐτὸν ἔλθειν πρὸς ἡμᾶς οἶδόν τε, καὶ
 ἡμῖν ἀποδημεῖν τέως ὑπὸ τοῦ χειμῶνος οὐ βῆδιον, μάλλον
 δὲ παντελῶς ἀδύνατον οὐ μόνον καθότι τὸ σῶμά μοι ὑπὸ
 μακρᾶς ἀρρωστίας ἀπείρηκεν, ἀλλ' ὅτι καὶ τῶν Ἀρμενια- 15
 κῶν ὄρων αἱ υπερβάσεις μικρὸν ὕστερον ἀδύνατοι γίνονται
 καὶ τοῖς πάνυ σφριγῶσι καθ' ἡλικίαν. Γράμματι δὲ αὐτῷ
 σημῆναι ταῦτα οὐ παραιτήσομαι. Οὐ μέντοι προσδοκῶ τι
 ἐκ τῶν γραμμάτων ἀξιόλογον ἀποβήσεσθαι, τῆς τε τοῦ ἀν-
 ἱρῶς ἀκριθείας στοχαζόμενος καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως 20
 τῶν γραμμάτων, ὅτι οὐ πέφυκεν ἐναργῶς δύνασθαι δυσω-
 πεῖν ὁ διαπεμπόμενος λόγος. Πολλὰ γὰρ δεῖ εἰπεῖν, πολλὰ
 καὶ ἀντακοῦσαι, καὶ λῦσαι τὰ ὑποπίπτοντα καὶ ἀνθυπενεγκεῖν
 τὰ ὑφορμῶντα, ὧν οὐδὲν δύναται ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος,
 ἀργὸς καὶ ἄψυχος ἐν τῷ χάρτῃ διερριμμένος. Πλὴν ἀλλ', 25
 ὅπερ ἔφην, οὐκ ἀποκνήσω γράψαι. Γίνωσκε μέντοι, ὡς
 ἀληθῶς εὐλαβέστατε καὶ πολυπόθητε ἡμῖν ἀδελφέ, ὅτι
 οὐδεμία μοι πρὸς οὐδένα, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, ἰδιάζουσά
 ἔστι φιλονεικία. Οὐδὲ γὰρ πολυπραγμονήσας οἶδα τὰ
 ἐγκλήματα οἷς ἕκαστος ὑπεύθυνος ἢ ἔστιν ἢ ὀνομάζεται. 30
 Ὡστε οὕτως ὑμᾶς προσέχειν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ προσήκει,
 ὡς μηδὲν ἡμῶν δυναμένων ποιῆσαι κατὰ πρόσκλησιν μηδὲ
 προειλημμένων εἰς τὴν κατὰ τινων διαβολὴν. Μόνον εἰ
 εὐδοκία γίγνοιτο τοῦ Κυρίου ἐκκλησιαστικῶς πάντα καὶ
 ἀκολουθῶςπραχθῆναι.

35

10 ἐπὶ τὴν om. B || 11 ἀνήκει: ἀνήκε LC || 13 ἀποδημεῖν:
 -μήσειν LC || 14 μοι: μου LC || 15-16 ordo αἱ τῶν ἀρμενιακῶν ὄρων
 υπερβάσεις LC || 17 ordo καθ' ἡλικίαν σφριγῶσι: M || 18 σημῆναι:
 σημαίνει LCP² || 23 ἀνθυπενεγκεῖν: ἀντεπενεγκεῖν LC || 24 ὑφορμῶντα:
 ὑφορμῶντα VC || 27 ἡμῖν: ἡμῶν C || 31 ὑμᾶς: ἡμᾶς M || 32 πρόσ-
 κλησιν: πρόσκλησιν BL || 34 γίγνοιτο: γένοιτο LC.

3 Ἐλύπησε δὲ ἡμᾶς ὁ ποθεινότατος υἱὸς Δωρόθεος ὁ
 συνδιάκονος ἀπαγγελίας περὶ τῆς εὐλαβείας σου ὅτι
 ᾤκησας μετασχεῖν αὐτῶν τῆς συνάξεως. Καίτοι οὐ
 τοιαῦτα ἡμῖν ἦν τὰ ὠμιλημένα, εἴ τι ἐγὼ μέμνημαι.
 Ἀποστεῖλαι μέντοι πρὸς τὴν Δύσιν ἐμοὶ μὲν παντελῶς 5
 ἐστὶν ἀδύνατον οὐδένα ἔχοντι τῶν εἰς τὴν διακονίαν ταύ-
 την ἐπιτηδείων. Τῶν δὲ αὐτόθεν ἀδελφῶν, ἔαν τις αἰρήται
 τὸν ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν κόπον ἀναδέξασθαι, οἷδε δηλο-
 νότι καὶ πρὸς τίνας ὁρμήσει καὶ ἐπὶ ποίῳ σκοπῷ καὶ πα-
 ρὰ τίνων ἐφοδιασθῇ τοῖς γράμμασι καὶ ποταποῖς τούτοις. 10
 Ἐγὼ μὲν γάρ ἐν κύκλῳ περισκεψάμενος ὁρῶ μεθ' ἑαυτοῦ
 οὐδένα. Καὶ εὖχομαι μὲν τοῖς ἐπτακισχιλίους ἐναριθμηθῆ-
 ναι τοῖς μὴ κάμψαισι γόνου τῇ Βάαλ. Πλὴν ὅτι ζητοῦσι καὶ
 ἡμῶν τὴν ψυχὴν οἱ πᾶσι τὰς ἑαυτῶν ἐπιβάλλοντες χεῖρας.
 Οὐ μέντοι τούτου γε ἕνεκεν ἐλλείψομέν τι τῆς ὀφειλομένης 15
 σπουδῆς ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

CLVII

ΑΝΤΙΟΧΩ

Πῶς οἶει βαρέως ἤνεγκα διαμαρτῶν σου τῆς συντυχίας
 κατὰ τὸ θέρος; Καίτοι οὐδὲ ἡ τῶν ἄλλων τοιαύτη γέγονεν
 ὥστε μέχρι κόρου ἡμῖν προσελθεῖν, ἀλλ' οὖν καὶ ὄναρ ἰδεῖν
 τὰ ποθούμενα φέρει τινὰ τοῖς ἀγαπῶσι παραμυθίαν. Σὺ δὲ 5
 οὐδὲ ἐπιστέλλεις, οὕτως ἀργὸς εἶ, ὥστε μηδὲ τὴν ἀπό-
 λειψιν ἄλλη τινὶ αἰτίᾳ μᾶλλον ἢ τῷ ἀργῶς ἔχειν πρὸς τὰς

3 3 αὐτῶν: αὐτῷ L || 4 ὠμιλημένα: ὁμολογημένα M || 6-7 τῶν
 ... ἐπιτηδείων: τὸν ... ἐπιτήδειον P || 7 αὐτόθεν: αὐτόθι: L || 15 ἐλλεί-
 ψομέν: -ψειμέν B.

CLVII. — Titulus ἀντιόχῳ Maur: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

2 ἡ: εἰ L || 4 φέρει: φέρειν L || παραμυθίαν: -ία L || 5 οὐδὲ: οὔτε
 L || 5-6 ἀπόλειψιν: ἀπόληψιν L || 6 τῷ ἀργῶς: τῷ ἀργῷ B τὸ ἀργῶς
 ML.

ὕπέρ τῆς ἀγάπης ἀποδημίας λογίζεσθαι. Ἄλλὰ τοῦτο μὲν πεπαύσθω ἡμῖν. Ἐξῆς δὲ ὕπέρ ἡμῶν καὶ παρακάλει τὸν Κύριον μὴ ἐγκαταλιπεῖν ἡμᾶς, ἀλλ', ὥς ἐκ τῶν ἐπελθόντων παρήγαγεν ἡμᾶς πειρασμῶν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν προσδοκω- 10 μένων βύσασθαι εἰς δόξαν τοῦ δυνάματος αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ ἡλπίσαμεν.

CLVIII

ANTIOΧΩ

Ἐπειδὴ ἀντέστησάν μοι αἱ ἁμαρτίαι μου πρὸς τὸ μὴ δυνηθῆναί με ἦν πάλαι ἔσχον ἐπιθυμίαν τῆς ὑμετέρας συντυχίας ἀγαγεῖν εἰς πέρας, γράμμασι γοῦν παραμυθοῦμαι τὴν ἀπόλειψιν· καὶ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς μὴ διαλιπεῖν μεμνημένους ἡμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα, ἐὰν ζῶμεν, 5 καταξιωθῶμεν ὑμῶν ἀπολαύσαι, εἰ δὲ μὴ, διὰ τῆς βοηθείας τῶν προσευχῶν ὑμῶν μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος μεταναστῶμεν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου. Τὸν δὲ ἀδελφὸν τὸν ἐπὶ τὰς καμῆλους παρατιθέμεθα ὑμῖν.

CLIX

ΕΥΠΑΤΕΡΙΩ ΚΑΙ Τῇ ΘΥΓΑΤΡΙ

1 Ὅσῃν εὐφροσύνην παρέσχε μοι τὸ γράμμα τῆς κοσμιότητός σου εἰκάζεις πάντως αὐτὸς τοῖς ἐπεσταλμένοις. Τί

8 ὕπέρ: περὶ VBM.

CLVIII. — Titulus ἀντιόχῳ Maur: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

2 ἔσχον: εἶχον LC || 4 ὑμᾶς om. LC || διαλιπεῖν: διαλείπειν VLC || 7 μεταναστῶμεν: μεταναστεύσωμεν LC || 8-9 τὰς καμῆλους: ταῖς καμήλοις LC.

CLIX. — Titulus εὐπατερίῳ [εὐπατρίῳ LC] καὶ τῇ θυγατρὶ: εὐπατερίῳ καὶ τῇ θυγατρὶ διδασκαλία πρὸς τὸ τηρεῖν αὐτοὺς τὴν ἐν νικαίᾳ πίστιν καὶ σύντομος θεολογία τοῦ ἁγίου πνεύματος M.

1 2 αὐτός: αὐτοῖς LC.

γάρ ἂν ἡδίων γένοιτο ἀνθρώπῳ εὐχὴν ποιουμένῳ φοβου-
 μένοις ἀεὶ Θεὸν προσομιλεῖν καὶ τοῦ παρ' αὐτῶν κέρδους
 μεταλαμβάνειν, γραμμάτων τοιούτων, δι' ὧν ἡ Θεοῦ γνῶσις 5
 ἐπιζητεῖται. Εἰ γάρ τὸ ζῆν ἡμῖν Χριστός, ἀκολουθῶς καὶ
 ὁ λόγος ἡμῶν περὶ Χριστοῦ ὀφείλει εἶναι καὶ ἡ ἔννοια καὶ
 πᾶσα πράξις τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἡρτησθαι καὶ ἡ ψυχὴ
 ἡμῶν κατ' αὐτὸν μεμορφῶσθαι. Χαίρω τοίνυν περὶ τοιούτων
 ἐρωτώμενος καὶ συγχαίρω τοῖς ἐρωτῶσιν. Ἡμῖν τοίνυν ἐν 10
 μὲν λόγῳ ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Πατέρων πίστις
 πασῶν τῶν ὑστερον ἐφευρεθεισῶν προτετίμηται, ἐν ᾗ
 ὁμοούσιος ὁμολογεῖται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ καὶ τῆς αὐτῆς
 ὑπάρχων φύσεως ἧς ὁ γεννήσας. Φῶς γάρ ἐκ Φωτὸς καὶ
 Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Ἄγαθὸν ἐξ Ἄγαθοῦ καὶ τὰ τοιαῦτα 15
 πάντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἐκείνων ὁμολογήθη καὶ ὑφ' ἡμῶν
 νῦν, τῶν εὐχομένων κατ' ἔχνη βαίνειν ἐκείνοις, προσμαρτυ-
 ρεῖται.

2 Ἐπειδὴ δὲ τὸ νῦν ἀνακύψαν παρὰ τῶν ἀεὶ τι και-
 νοτομεῖν ἐπιχειρούντων ζήτημα, παρασιωπηθέν τοῖς πάλαι
 διὰ τὸ ἀναντίρρητον, ἀδιάρθρωτον κατελείβη (λέγω δὴ τὸ
 περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), προστίθεμεν τὸν περὶ τούτου
 λόγον ἀκολουθῶς τῇ τῆς Γραφῆς ἐννοίᾳ, ὅτι ὡς βαπτιζό- 5
 μεθα, οὕτω καὶ πιστεύομεν, ὡς πιστεύομεν, οὕτω καὶ
 δοξολογοῦμεν. Ἐπειδὴ οὖν βάπτισμα ἡμῖν δέδοται παρὰ
 τοῦ Σωτῆρος εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου
 Πνεύματος, ἀκόλουθον τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τῆς
 πίστεως παρεχόμεθα, ἀκόλουθον δὲ καὶ τὴν δοξολογίαν τῇ 10
 πίστει, συνδοξάζοντες Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
 τῷ πεπεισθαι μὴ ἑλλότριον εἶναι τῆς θείας φύσεως. Οὐ
 γάρ ἂν τῶν αὐτῶν μετέσχε τιμῶν τὸ ἀπεξενωμένον κατὰ

3 γένοιτο : γένηται L || 4 θεόν : τόν θεόν M || 8 ordo αὐτοῦ ἐντο-
 λῶν M || 12 ἐφευρεθεισῶν : εὐρεθεισῶν LC || 13 ὁ υἱός : υἱός L.

2 1 τὸ νῦν : τοίνυν B || τι om. LC || 3 ἀδιάρθρωτον : ἀδιόρθωτον
 BLC || 6 ὡς πιστεύομεν om. B || 12 τῷ : τὸ L.

τὴν φύσιν. Τοὺς δὲ κτίσμα λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον
 ἐλεοῦμεν ὥς εἰς τὸ ἀσυγχώρητον πτῶμα τῆς εἰς αὐτὸ 15
 βλασφημίας, διὰ τῆς τοιαύτης φωνῆς, καταπίπτοντας.
 Ὅτι γὰρ διώρισται κτίσις θεότητος οὐδενὸς λόγου προσδεῖ
 τοῖς κἂν μικρὸν ταῖς Γραφαῖς ἐγγεγυμνασμένοις. Ἡ μὲν
 γὰρ κτίσις δουλεύει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθεροῖ· ἡ κτίσις
 ζωῆς προσδεῆς ἐστὶ, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ζωοποιοῦν· ἡ 20
 κτίσις διδασκαλίας δεῖται, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ διδάσκον· ἡ
 κτίσις ἀγιάζεται, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἀγιάζον. Κἂν ἀγγέ-
 λους εἴπῃς, κἂν ἀρχαγγέλους, κἂν πάσας τὰς ὑπερκοσμίου
 δυνάμεις, διὰ τοῦ Πνεύματος τὴν ἀγιωσύνην λαμβάνουσιν.
 Αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα φυσικὴν ἔχει τὴν ἀγιότητα οὐ κατὰ 25
 χάριν λαβόν, ἀλλὰ συνουσιωμένην αὐτῷ· ὅθεν καὶ τῆς προσ-
 ηγορίας τῆς τοῦ Ἁγίου ἐξαιρέτως τετύχηκεν. Ὁ τοίνυν
 φύσει ἅγιον, ὥς φύσει ἅγιος ὁ Πατὴρ καὶ φύσει ἅγιος ὁ
 Υἱός, οὔτε αὐτοὶ τῆς θείας καὶ μακαρίας Τριάδος χωρίσαι
 καὶ διατεμεῖν ἀνεχόμεθα, οὔτε τοὺς εὐκόλως τῇ κτίσει 30
 συναριθμοῦντας ἀποδεχόμεθα. Ταῦτα, ὥσπερ ἐν κεφαλαίῳ,
 ἀρκούντως τῇ εὐλαθείᾳ ὑμῶν εἰρήσθω. Ἀπὸ γὰρ μικρῶν
 σπερμάτων γεωργήσετε τὸ πλεῖον τῆς εὐσεβείας συνεργου-
 ντος ὑμῖν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. « Δίδου γὰρ σοφῶ
 ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται. » Τὴν δὲ τελειοτέραν δι- 35
 δασκαλίαν εἰς τὴν κατ' ὀφθαλμοὺς συντυχίαν ὑπερβησό-
 μεθα, δι' ἧς καὶ τὰ ἀντικείμενα ἐπιλύσασθαι, καὶ πλατυτέ-
 ρας τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν παρασχέσθαι μαρτυρίας, καὶ
 πάντα τύπον τὸν ὑγιῇ τῆς πίστεως βεβαιώσασθαι δυνατόν.
 Τὸ δὲ νῦν ἔχον συγγνώμην νείματε τῇ βραχύτητι. Καὶ γὰρ 40
 οὐδ' ἂν ἐπέστειλα τὴν ἀρχήν, εἰ μὴ μείζονα ἡγούμην τὴν
 βλάβην ἀρνήσασθαι τὴν αἴτησιν παντελῶς, ἢ ἐλλειπῶς
 παρασχέσθαι.

18 κἂν: κατὰ LC || 21 δεῖται: προσδεῖται LC || 21-22 ἡ
 κτίσις ... ἀγιάζον om. L || 23 κἂν πάσας: καὶ πάσας VL || 26 καὶ
 om. L || 27 τῆς τοῦ: τοῦ L || 31 ἐν om. L || 37 ἐπιλύσασθαι: ἐπιλύ-
 σεσθαι L || 40 νείματε: νεῖμαι L || 42 ἐλλειπῶς: ἐλλιπῶς VL.C.

CLX

ΔΙΟΔΩΡΩ

1 Ἀφίκετο ἡμῖν γράμματα τὴν ἐπιγραφὴν ἔχοντα Διοδώρου, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρέποντα εἶναι μᾶλλον ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ γάρ μοι τις τῶν τεχνικῶν τὸ σὸν πρόσωπον ὑποδὺς οὕτως ἑαυτὸν ἀξιόπιστον ἐβελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροωμένοις. Ὅς γε, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος εἰ θεμιτὸν 5 αὐτὸν πρὸς γάμον ἀγαγέσθαι τῆς γυναικὸς τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν, οὐκ ἔφριξε τὴν ἐρώτησιν, ἀλλὰ καὶ πρῶως ἤνεγκε τὴν ἀκοὴν καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως αὐτῷ καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρὴν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα καὶ ἐξήρκεις σαυτῷ τε 10 ἀμῦναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δεῖξας πάλιν ἀφείλετο καὶ ὥσπερ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκαλυκῶτων τὸ ἐξ ἀρχῆς, ἔγγραφον ἔχειν λέγων τὴν ἐξουσίαν, ἐπέστειλα νῦν σοι ὥστε διπλῇ τῇ χειρὶ ἡμᾶς ἔλθειν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκείνον λόγον καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν καταλι- 15 πεῖν, ἵνα μὴ ἔχη βλάπτειν βῆδιδος τοὺς ἐντυγχάνοντας.

2 Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ, τὸ παρ' ἡμῖν ἔθος, ὃ ἔχομεν προβάλλειν νόμου δύναμιν ἔχον διὰ τὸ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμοὺς ἡμῖν παραδοθῆναι. Τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν· ἐάν τις πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς ἐκπέσῃ πρὸς δυνεῖν ἀδελφῶν ἔθεσμον 5 κοινωνίαν, μήτε γάμον ἡγεῖσθαι τοῦτον μηδ' ὅλως εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον ἢ διαλῦσαι

CLX. — Titulus διοδώρῳ: τῷ αὐτῷ L.

1 3 τις: ταχά τις L || τεχνικῶν: βαναύσων τεχνῶν LP² || 4-5 ordo τοῖς ἀκροωμένοις ποιῆσαι M || 6 αὐτόν: αὐτῷ LC || 9 αὐτῷ om. LC || 12 τι om. L || 13 ἔχειν λέγων: λέγειν ἔχων M || 14 ordo ἰλθεῖν ἡμᾶς LC || 15 ordo ἰσχὺν αὐτῷ L.

2 4 πάθει: πάθη B.

αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων. Ὡστε, εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν
 ἦν, ἐξήρκει τὸ ἔθος πρὸς τὴν τοῦ κακοῦ φυλακὴν. Ἐπεὶ
 δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας ἐπιχειρήματι κιβδηλῶ κακὸν 10
 τοσοῦτον ἐπειράθη τῷ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μὴδὲ ἡμᾶς
 τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοήθειας ὑφέσθαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν
 σφόδρα ἐναργῶν μείζων ἔστι τοῦ λόγου ἡ παρ' ἐκάστῳ
 πρόληψις.

3 Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευιτικῷ· « Γυναῖκα ἐπ'
 ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχη-
 μοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἔτι ζώσης αὐτῆς. » Δῆλον δ'
 οὖν ἐκ τούτου εἶναι φησὶν ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν
 τελευτησάσης. Πρὸς δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἔρῳ, ὅτι 5
 ὅσα ὁ Νόμος λέγει τοῖς ἐν τῷ Νόμῳ λέγει, ἐπεὶ οὕτω γε
 καὶ περιτομῇ καὶ Σαββάτῳ καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκει-
 σόμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, ἐὰν μὲν τι εὖρωμεν συντρέχον ἡμῶν
 ταῖς ἡδοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ Νόμου ἑαυτοὺς
 ὑποθήσομεν· ἐὰν δὲ τι φανῇ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς 10
 τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. Ἡρωτήθημεν
 εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ. Εἵπομεν,
 ὅπερ ἀσφαλὲς ἡμῖν καὶ ἀληθές, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ'
 ἐκ τῆς τοῦ ἀκολουθούτου ἐπιφορᾶς τὸ σιωπηθὲν συλλογίζεσθαι
 νομοθετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος, ἐπεὶ 15
 οὕτω γε ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἔτι
 ζώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν. Τὸ γὰρ αὐτὸ
 τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἀρμόζει. Γέγραπται γάρ,
 φησὶν· « Οὐ λήψῃ ἀντίζηλον », ὥς τὴν γε ἔξω τοῦ ζήλου
 λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὅ δὲ συνηγορῶν τῷ πάθει ἀζηλότυ- 20
 πον εἶναι διοριεῖται τὸ ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης
 οὖν τῆς αἰτίας δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνολί-
 κησιν τί τὸ κωλύον ἔσται λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς· Ἀλλ' οὐ

9 καχοῦ : καλοῦ PL || ἐπεὶ : ἐπειδὴ LCP² || 13 ἐκάστῳ : -του MLC.

3 1 γέγραπται : γέγραπται γὰρ LC || 3-4 δ' οὖν : δὴ οὖν LC || 5-6 ὅτι
 ὅσα : ὅτε B || 6 posterius λέγει : λαλεῖ LC || 12 λαμβάνειν :
 λαβεῖν M || 19 λήψῃ : λήψῃ VLCP² | ὥς : ὥστε LC || 20 δὴ : δι L.

γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνα ὄρισται. Ἡ
 δὲ ἔννοια τοῦ ἀκολουθοῦντος ὁμοίως ἀμφοτέροις τὴν ἄδειαν 25
 δίδωσιν. Ἔδει δὲ μικρὸν ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας
 ἐπαναδραμόντα ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γάρ οὐ
 πᾶν εἶδος ἀμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης, ἀλλ'
 ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρεν ὁ
 Ἰσραήλ, καὶ τὰ τῶν Χαναναίων, πρὸς οὓς μεθίσταται. 30
 Ἔχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· « Κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς
 Αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρῴκησατε ἐπ' αὐτῆς, οὐ ποιήσετε· καὶ
 κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάξω
 ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ
 πορεύσεσθε. » Ὡστε τοῦτο εἰκός που τὸ εἶδος τῆς ἀμαρ- 35
 τίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοῖς Ἔθνεσι· διὸ μὴ δὲ
 τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδεηθῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ'
 ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδάκτῳ ἔθει πρὸς τὴν τοῦ μύσου
 διαβολήν. Πῶς οὖν τὸ μείζον ἀπαγορεύσας τὸ ἔλαττον
 ἐσιώπησεν; Ὅτι ἐδόκει πολλοὺς τῶν φιλοσάρκων, πρὸς τὸ 40
 ζώσαις ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ
 πατριάρχου. Ἡμᾶς δὲ τί χρή ποιεῖν; Τὰ γεγραμμένα
 λέγειν ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι; Αὐτίκα τὸ μὴ
 δεῖν μιᾶ ἑταίρᾳ κεχρησθαι πατέρα καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς
 νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται, παρὰ δὲ τῷ Προφῆτῃ 45
 μεγίστης κατηγορίας ἡξίωται. « Υἱὸς γάρ, φησί, καὶ
 πατήρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο. » Πόσα
 δὲ εἶδη ἄλλα τῶν ἀκαθάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων
 διδασκάλιον ἐξεύρεν, ἡ δὲ θεία Γραφή ἀπεσιώπησε, τὸ
 σεμνὸν ἑαυτῆς ταῖς τῶν αἰσχυρῶν δνομασίαις καταρρύπτει· 50
 νειν οὐχ αἰρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς δνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας

25 ἀμφοτέροις: -ραις LC || τὴν om. L || 26 μικρὸν: καὶ μικρὸν LC ||
 32 παρῴκησατε ... ποιήσετε: παρῴκησεται ... ποιήσεται L || καὶ om.
 M || 33 γῆς: τῆς γῆς LC || 34 ποιήσετε: ποιήσεται L || τοῖς: ἐν τοῖς
 LC || 37 προσδεηθῆναι: δεηθῆναι M || 40 πολλοὺς: πολλοῖς LC ||
 41 ζώσαις: ἔτι ζώσαις LC || 44 ἑταίρα: ἑτέρα M || 49 διδασκάλιον:
 διδασκαλεῖον VBM.

διέβαλεν; Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος φησὶ· « Πορνεία
 δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μὴδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς
 πρέπει ἁγίοις », τῇ τῆς ἀκαθαρσίας ὀνόματι τάς τε τῶν
 ἁρρένων ἁρρητοποιίας καὶ τάς τῶν θηλειῶν περιλαμ- 55
 βάνων. Ὡστε οὐ πάντως ἡ σιωπὴ ἄδειαν φέρει τοῖς
 φιληδόνοις.

4 Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σεσιωπησθαι τὸ μέρος τοῦτό φημι, ἀλλὰ
 καὶ πάνυ σφοδρῶς ἀπηγορευκέναι τὸν νομοθέτην. Τὸ γὰρ
 « Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου, ἀποκα-
 λύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῶν » ἐμπεριεκτικόν ἐστι καὶ τούτου
 τοῦ εἵδους τῆς οἰκειότητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οἰκειότερον 5
 ἀνδρὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς;
 Οὐ γὰρ ἔτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὡστε διὰ τῆς
 γυναικὸς ἡ ἀδελφὴ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητα μετα-
 βαίνει. Ὡς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήψεται οὐδὲ θυγατέρα
 τῆς γυναικὸς, διότι μὴδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα μὴδὲ τὴν 10
 ἑαυτοῦ θυγατέρα, οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικὸς, διότι μὴδὲ
 ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τοῦτο ἀνάπαλιν οὐδὲ τῇ γυναικὶ
 ἐξέσται τοῖς οἰκεῖοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γάρ
 ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ δίκαια. Ἐγὼ δὲ παντὶ
 τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι ὅτι παράγει τὸ 15
 σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος
 ἐστίν, « ἔν· καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὥς μὴ ἔχοντες
 ᾧσιν ». Ἐάν δέ μοι παραναγινώσκῃ τὸ « Αὐξάνεσθε καὶ
 πληθύνεσθε », καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοὺς καιροὺς
 μὴ διακρίνοντος. Πορνείας παραμυθία ὁ δεῦτερος γάμος, 20
 οὐχὶ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμη-
 σάτωσαν, φησὶν· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομεῖτωσαν.

52 διέβαλεν etiam V^a: -λλεν VM || 53 ἐν om. M.

4 6 ἀνδρὶ om. L || 9-10 γυναικὸς οὐ λήψεται ... μητέρα om. P
 add. P^a || 11 οὐδ': μὴδ' P || διότι: διό M || 12 τοῦτο: τὸ LC ||
 16-17 ordo ἐστὶ συνεσταλμένος L || 18 παραναγινώσκῃ etiam C^a:
 παραγινώσκει M παραγινώσκει BC παραναγινώσκει M^a || 20 πορνείας:
 ἐστὶν πορνείας L || 21 οὐχ': οὐκ LC || 22 δὲ καὶ: δὲ P καὶ LC.

5 Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποθλέπουσιν, οἱ τὴν
 ψυχὴν λημῶντες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν
 τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας συγγενείας τοὺς
 γεννηθέντας προσαγορεύουσιν; Ἀδελφούς αὐτοὺς ἀλλή-
 λων ἢ ἀνεψιούς προσερούσιν; Ἀμφότερα γὰρ αὐτοῖς προσ- 5
 αρμόσει διὰ τὴν σύγχυσιν. Μὴ ποιήσης, ὦ ἄνθρωπε, τὴν
 θείαν μητρικὴν τῶν νηπίων, μηδὲ τὴν ἐν μητρὶ τὰξει
 θάλπειν ὀφείλουσιν, ταύτην ἐφοπλίσσης ταῖς ἀμελίκτοις
 ζηλοτυπίαις. Μόνον γὰρ τὸ μῖσος τῶν μητρικῶν καὶ μετὰ
 θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν. Μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως 10
 πολέμιοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται, αἱ δὲ μητρικαὶ τοῦ
 μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἄρχονται. Κεφάλαιον δὲ τῶν
 εἰρημένων, εἰ μὲν νόμῳ ὀρμάται πρὸς τὸν γάμον, ἥνοικται
 πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθὴς αὐτῷ ἡ σπουδὴ, διὰ
 τοῦτο καὶ πλέον ἀποκλεισθήτω, « ἵνα μάθῃ τὸ ἑαυτοῦ 15
 σκευος κτασθαι ἐν ἀγίασμῳ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας ».
 Πλείονά με λέγειν ὀρμημένον τὸ μέτρον ἐπέχει τῆς
 ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ τὴν παραίνεσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν
 τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ τὸ
 ἄγος τοῦτο, ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολήθη τόποις ἐναπομεῖναι. 20

CLXI

ΑΜΦΙΛΟΧΙΩ ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΕΝΤΙ ΕΠΙΣΚΟΠῶ
 ΤΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

1 Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ τοὺς καθ' ἑκάστην γενεάν
 εὐαρεστούντας αὐτῷ ἐκλεγόμενος καὶ γνωρίζων τὰ

5 3 ποίας: ποίας γὰρ LCP^a || 4 προσαγορεύουσιν: -εύουσιν LC ||
 αὐτοὺς: αὐτῶν M || 5 αὐτοῖς: αὐτοὺς M || 9 μῖσος: γένος LC ||
 μετὰ: ὑπὲρ τὸν C || 12 τὸν om. M || 13 ὀρμάται: ὀρᾶται M τις
 ὀρμάται LCP^a || 16 ἀγίασμῳ: ἀγίασμῷ καὶ τιμῇ LC || ἐπιθυμίας:
 ἐπιθυμίαις B || 17 με: μοι C.

CLXI. — Titulus ἀμφιλοχίῳ χειροτονηθέντι ἐπισκόπῳ τοῦ ἱκονίου:
 ἀμφιλοχίῳ ἐπισκόπῳ χειροτονηθέντι LC.

σκεύη της ἐκλογῆς καὶ κεχρημένος αὐτοῖς πρὸς τὴν
 λειτουργίαν τῶν ἁγίων, ὁ καὶ νῦν σε φεύγοντα, ὡς αὐτὸς
 φῆς, οὐχ ἡμᾶς, ἀλλὰ τὴν δι' ἡμῶν προσδοκωμένην κλη- 5
 σιν, τοῖς ἀφύκτοις δικτύοις της χάριτος σαγηνεύσας
 καὶ ἀγαγὼν εἰς τὰ μέσα της Πισιδίας, ὥστε ἀνθρώ-
 πους ζῶντας ἐν τῷ Κυρίῳ καὶ ἔλκειν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ εἰς
 τὸ φῶς τοὺς ἐζωγραφημένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὸ
 ἐκείνου θέλημα. Λέγε οὖν καὶ σὺ τὰ τοῦ μακαρίου Δαβὶδ· 10
 « Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου; καὶ ἀπὸ τοῦ
 προσώπου σου, ποῦ φύγω; » Τοιαῦτα γὰρ θαυματουργεῖ ὁ
 φιλόθεος ἡμῶν Δεσπότης. Ὅσοι ἀπόλλυνται, ἵνα
 βασιλεὺς Ἰσραὴλ γένηται. Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν Ἰσραηλίτης
 ὢν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐδόθη, σὲ δὲ ἡ θρεψαμένη καὶ πρὸς τοσοῦτον 15
 ἀναβιδάσασα της ἀρετῆς ὕψος οὐκ ἔχει, ἀλλὰ τὴν γείτονα
 ὁρᾷ ἐν τῷ ἰδίῳ κόσμῳ σεμνυνομένην. Ἐπειδὴ δὲ εἰς λαὸς
 πάντες οἱ εἰς Χριστὸν ἡλιπικότες καὶ μία Ἐκκλησία νῦν
 οἱ Χριστοῦ, καὶ ἐκ διαφόρων τόπων προσαγορεύηται,
 χαίρει καὶ ἡ πατρίς καὶ εὐφραίνεται ταῖς τοῦ Κυρίου 20
 οἰκονομίαις καὶ οὐχ ἡγεῖται ἕνα ἄνδρα ἐζημιῶσθαι, ἀλλὰ
 δι' ἑνὸς Ἐκκλησίας ὅλας προσειληφέναι. Μόνον παράσχοι
 ὁ Κύριος καὶ παρόντας ὁρᾷ ἡμᾶς καὶ ἀπόντας ἀκούειν
 τὴν προκοπὴν σου, τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, καὶ τὴν εὐταξίαν
 τῶν Ἐκκλησιῶν. 25

2 Ἀνδρίζου τοίνυν καὶ ἰσχυε, καὶ προπορεύου τοῦ
 λαοῦ ὃν ἐπίστευσε τῇ δεξιᾷ σου ὁ Ὑψιστος. Καὶ ὡς
 νοήμων κυβέρνησιν ποιησάμενος, πάσης ζάλης ἀπὸ τῶν
 αἰρετικῶν πνευμάτων ἐγειρομένης ὑψηλότερος γινόμενος
 τῇ γνώμῃ ἀβάπτιστον τοῖς ἀλμυροῖς καὶ πικροῖς της 5
 κακοδοξίας κύμασι διαφύλασσε τὴν δλκάδα, ἀναμένων τὴν

1 9 τοῦ διαβόλου : διαβόλου C || 19 οἱ χριστοῦ : ὁ χριστὸς L.

2 4 ὑψηλότερος : -ρον L || γινόμενος : γενόμενος VC.

γαλήνην ἢν ποιήσει ὁ Κύριος, ἐπειδὴν εὗρεθῇ φωνὴ ἀξία τοῦ διαναστῆσαι αὐτὸν πρὸς τὴν ἐπιτίμησιν τῶν πνευμάτων καὶ τῆς θαλάσσης. Εἰ δὲ βούλει ἡμᾶς λοιπὸν ὑπὸ τῆς μακρᾶς ἀρρώστιας ἐπειγομένους πρὸς τὴν ἀναγκαίαν 10 ἔξοδον ἐπισκέψασθαι, μήτε καιρὸν ἀναμείνης μήτε τὸ παρ' ἡμῶν σύνθημα, εἰδὼς ὅτι πατρικοῖς σπλάγχνοις πᾶσα εὐκαιρία ἐστὶ περιπτύσσεσθαι τέκνον ἀγαπητὸν καὶ λόγου παντὸς κρείττων ἢ κατὰ ψυχὴν διάθεσις. Βάρος δὲ ὑπερβαῖνον τὴν δύναμιν μὴ δύρου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἦς ὁ 15 μέλλων φέρειν τὸ βάσταγμα τοῦτο, οὐδὲ οὕτως ἂν ἦν βαρὺ, ἀλλὰ φορητὸν παντελῶς. Εἰ δὲ Κύριος ὁ συνδιαφέρων, « Ἐπίρριψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου, καὶ αὐτὸς ποιήσει. » Μόνον ἐκεῖνο παραφυλάσσειν ἐν πᾶσι παρακλήθητι μὴ αὐτὸς τοῖς μοχθηροῖς ἔθεσι συμπεριφέ- 20 ρεσθαι, ἀλλὰ τὰ κακῶς προειλημμένα διὰ τῆς δεδομένης σοι παρὰ Θεοῦ σοφίας μετατιθέναι πρὸς τὸ χρήσιμον. Καὶ γὰρ ἀπέστειλέ σε Χριστὸς οὐχ ἑτέροις κατακολουθεῖν, ἀλλ' αὐτὸν καθηγεῖσθαι τῶν σφζομένων. Καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα, ἐὰν μὲν ἔτι ὦμεν ἐπὶ τῆς 25 ζωῆς ταύτης, ἴδωμεν σε μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καταξιωθῶμεν· ἐὰν δὲ ἀπελθεῖν λοιπὸν προσταχθῶμεν, ἐκεῖ ὑμᾶς ἴδωμεν παρὰ τῷ Κυρίῳ, τὴν μὲν ὥς ἄμπελον εὐθηνοῦσαν ἐπ' ἀγαθοῖς ἔργοις, σὲ δὲ ὥς σοφὸν γεωργὸν καὶ ἀγαθὸν δοῦλον, ἐν καιρῷ διδόντα τοῖς δημοδούλοις τὸ σιτομέτριον, πιστοῦ καὶ 30 φρονίμου οἰκονόμου τὸν μισθὸν κομιζόμενον. Οἱ σὺν ἡμῖν πάντες ἀσπάζονται σου τὴν εὐλάβειαν. Ἐρρωμένος καὶ εὐθυμος ἐν Κυρίῳ εἴης, εὐδοκιμῶν ἐπὶ χαρίσμασι Πνεύματος καὶ σοφίας φυλαχθείης.

9 καὶ om. M || 10 ἐπειγομένους : ἐπαγομένους C || 14 διάθεσις : -σιν B || 22 μετατιθέναι : μετατιθέναι τε L || 23 ἑτέροις : ἑτέροις L || 24 αὐτὸν : αὐτῶν M || 24-25 σφζομένων καὶ παρακαλοῦμεν προσεγγεῖσθαι om. P add. P² || 26 ἴδωμεν : καὶ ἴδωμεν L || 30 τοῖς δημοδούλοις om. L.

CLXII

ΕΥΣΕΒΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ

Ἐοικέ μοι τοῦτο καὶ ὁκνον ἐμποιεῖν πρὸς τὸ γράφειν καὶ ἀναγκαῖον αὐτὸ πάλιν ὑποδεικνύναι. Ὅταν μὲν γάρ πρὸς τὸ τῆς ἐπιδημίας τῆς ἑμαυτοῦ ἀπίδω χρέος καὶ τὸ τῆς συντυχίας ὑπολογίσωμαι ὀφελος, πάννυ μοι τῶν ἐπιστολῶν ὑπερορᾶν ἔπεισιν ὥς οὐδὲ σκιᾶς λόγον ἐκπληροῦν δυνα- 5 μένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ὅταν δὲ πάλιν λογίσωμαι ὅτι μόνῃ παραμυθία ἔστι τῶν μεγίστων καὶ πρώτων διαμαρτόντα προσεῖπεν ἄνδρα τοσοῦτον καὶ ἵκετεῦσαι τὰ συνήθη ὥστε μὴ ἐπιλανθάνεσθαι ἡμῶν ἐπὶ τῶν προσευχῶν, οὐ μικρὸν τί μοι κρίνειν τὸ τῶν ἐπιστολῶν ἔπεισι. Τὴν μὲν 10 οὖν ἐλπίδα τῆς παρουσίας οὔτε αὐτὸς βῆσαι τῆς ψυχῆς βούλομαι οὔτε τὴν σὴν θεοσέβειαν ἀπογνῶναι. Αἰσχύνομαι γάρ εἰ μὴ ταῖς σαῖς εὐχαῖς τοσοῦτον φανείην θαρσῶν ὥς καὶ νέος ἐκ γέροντος ἔσεσθαι, εἰ τούτου γένοιτο χρεία, οὐχ ὅπως ἔρρωμενέστερος μικρὸν ἐξ ἀσθενοῦς καὶ ἐξιτήλου 15 παντάπασιν, ὁποῖος δὴ νῦν εἰμι. Τοῦ δὲ μὴ ἤδη παρῆναι τὰ αἷτια λόγῳ μὲν εἰπεῖν οὐ βῆδιον, οὐ μόνον ὑπὸ τῆς παρουσίας ἀσθενείας ἐξειργομένῳ, ἀλλ' οὐδὲσχόντι ποτὲ τοσαύτην τοῦ λόγου δύναμιν ὥστε παντοδαπὴν οὕτω καὶ ποικίλῃν νόσον ἐναργῶς ἐξαγγεῖλαι. Πλὴν ὅτι ἀπὸ τῆς 20 ἡμέρας τοῦ Πάσχα μέχρι τοῦ νῦν πυρετοὶ καὶ διάρροιαί

CLXII. — Titulus εὐσεβίῳ ἐπισκόπῳ σαμοσάτων Maur: τῷ αὐτῷ VPBMLC.

2 μὲν om. L || 4 ὑπολογίσωμαι: -σομαι L || 5 λόγον: λόγων L || 8 τὰ συνήθη: συνήθως LC || 10 μοι om. L || τὸ: πρὸς τὸ L || 13 εἰ: εἰ καὶ C || φανείην: -εἶη V || 15 οὐχ om. B || 17 λόγῳ μὲν: λέγομεν B || ordo οὐ βῆδιον εἰπεῖν M || 18 σχόντι: ἔχοντι LC || 19 ordo τοῦ λόγου τοσαύτην M || τοῦ om. V || οὕτω om. LC || 21 τοῦ νῦν: νῦν LC.

καὶ σπλάγχων ἐπαναστάσεις, ὥστε κύματά με ἐπιδα-
πτίζοντα, ὑπερσχεῖν οὐκ ἔβ. Τὰ δὲ παρόντα ὅσα καὶ τίνα ἦν
εἴποι ἂν καὶ ὁ ἀδελφὸς Βάραχος, εἰ καὶ μὴ τῆς ἀληθείας
ἀξίως, ἀλλ' ὅσον μαρτυρησαὶ τῇ αἰτίᾳ τῆς ὑποθέσεως. 25
Πάνυ δὲ πέπεισμαι, εἰ γνησίως ἡμῖν συνεύξαιο, πάνθ'
ἡμῖν λυθήσεσθαι βραδίως τὰ δυσχερῆ.

CLXIII

ΙΟΒΙΝΩ ΚΟΜΗΤΙ

Εἰδὼν σου τὴν ψυχὴν ἐν τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τῷ
ᾧ οὐδὲ εἰς γραφεὺς χαρακτηρὰ σώματος οὕτως ἀκριβῶς
ἐκλαβεῖν ὥς λόγος ἐξεικονίσαι τῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρρητα
δύναται. Τότε γὰρ τὸ τοῦ ἡθους εὐσταθὲς καὶ τὸ τῆς
τιμῆς ἀληθὲς καὶ τὸ τῆς γνώμης ἐν πᾶσιν καίριον ἱκανῶς 5
ἡμῖν ὁ ἐν τοῖς γράμμασι λόγος ἐχαρακτήρισεν· ὅθεν καὶ
μεγάλην ἡμῖν παραμυθίαν τῆς ἀπολείψεώς σου παρέσχετο.
Μὴ τοίνυν διαλείπῃς τῇ αἰεὶ παραπιπτούσῃ προφάσει
χρῶμενος πρὸς τὸ ἐπιστέλλειν καὶ τὴν διὰ μακροῦ ταύτην
ὀμιλίαν χαρίζεσθαι, ἐπειδὴ τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ὀμιλίας 10
ἀπόγνωσιν ἡμῖν λοιπὸν ἢ ἀσθένεια τοῦ σώματος ἐμποιεῖ.
Ἦν ὁπόση ἐστὶν ἔρεϊ σοι ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος
Ἀμφιλόχιος, ὁ καὶ γνωρίσας τῷ ἐπὶ πλεῖον συγγενεῖσθαι
ἡμῖν καὶ δυνατὸς ᾧ λόγῳ παραστήσαι τὰ θεαθέντα.
Γνωρίζεσθαι δὲ βούλομαι τὰ ἑμαυτοῦ δυσχερῆ, οὐκ ἄλλου 15

22 με : τε C || 23 ὑπερσχεῖν : ὑπερέχειν L || 25 ὑποθέσεως : ὑποστά-
σεως B ὑπερθέσεως LC || 26-27 πάνθ' ἡμῖν : πάντα LC.

CLXIII. — In titulo Ιοβίνω : Ιουδίνω L.

2 οὐδὲ εἰς : οὐδεὶς MLC || 3-4 δύναται Ιου. post ἐκλαβεῖν LC ||
4 τὸ τοῦ Maur : τοῦ VPBMLC || 5 ἀληθὲς : ἀληθινόν LC || καίριον :
ἀκέραιον L || 7 ἀπολείψεως : ἀπολήψεως LC || 8 διαλείπῃς : διαλίπῃς
LC || 9 μακροῦ : τοῦ μακροῦ L || 10 ὀμιλίας : συντυχίας LC || 10-11
οἶδο ἡμῖν ὀμιλίας ἀπόγνωσιν M || 13 συγγενεῖσθαι : συγγενέσθαι LC ||
15 ἑμαυτοῦ : ἑμαυτόν V.

τινὸς ἔνεκεν ἢ τῆς πρὸς τὸ ἐφεξῆς συγγνώμης, ὥς μὴ
 ῥαθυμίας ἔχειν κατὰγνωσιν, ἐὰν ἄρα ἐλλείπωμεν τὴν
 ἐπίσκεψιν ὑμῶν. Καίτοιγε οὐκ ἀπολογίας μᾶλλον ἢ παρα-
 μυθίας δεῖ πρὸς τὴν ζημίαν ταύτην. Εἰ γάρ ἦν δυνατὸν
 συνεῖναι σου τῇ σεμνότητι, πολλῶ ἂν ἐγὼ τῶν παρ' ἄλλοις 20
 σπουδαζομένων ταύτην ἐμαυτῷ προτιμότεραν ἐθέμην.

CLXIV

ΑΣΧΟΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1 Ὅσης ἡμᾶς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμματα τῆς
 δσιότητός σου ἡμεῖς μὲν οὐκ ἂν ῥαδίως ἐνδείξασθαι
 δυνηθῆμεν ἀσθενοῦντος τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἐνέργειαν,
 αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ σεαυτῷ εἰκάζειν ὀφείλεις τεκμαιρόμενος
 τῷ κάλλει τῶν ἐπεσταλμένων. Τί γάρ οὐκ εἶχε τὰ γράμ- 5
 ματα; Οὐ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπην; Οὐ τὸ περὶ τοὺς
 μάρτυρας θαῦμα, οὕτως ἐναργῶς τὸν τρόπον τῆς φύσεως
 υπογράφοντα ὥστε ὑπ' ὅψιν ἡμῶν ἀγαγεῖν τὰ πράγματα;
 Οὐ τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς τιμὴν καὶ διάθεσιν; Οὐχ ὅτι ἂν
 εἴποι τις τῶν καλλίστων; Ὡστε, ὅτε εἰς χεῖρας τὴν 10
 ἐπιστολὴν ἔδεξάμεθα καὶ ἀνέγνωμεν αὐτὴν πολλάκις καὶ
 τὴν βρύουσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθομεν,
 νομίσαι ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γεγενῆσθαι, ἥνικα
 ἦνθουν αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἐρριζωμέναι τῇ πίστει,
 ἠνώμεναι τῇ ἀγάπῃ ὥστερ ἐν ἐνὶ σώματι μιᾶς συμπνοίας 15

17 ῥαθυμίας: ῥαθυμίας L || ἐλλείπωμεν: ἐλλίπωμεν L || 19 ἦν:
 ἦν μοι LCP² || 20 πολλῶ: πολλῶν M.

CLXIV. — Titulus ἀσχολίῳ ἐπισκόπῳ θεσσαλονίκης Maur: τῷ
 αὐτῷ VPBMLC.

1 3 ἐνέργειαν: ἐνάργειαν M || 4 σεαυτῷ: σεαυτοῦ L || 6 τὸν κύριον:
 κύριον LC || 7 φύσεως: ἀθλήσεως LC || 8 ἡμῶν: ἡμῖν LC || 9 καθ':
 περὶ LC || καὶ: τί καὶ LC.

διαφόρων μελῶν ὑπαρχούσης· ὅτε φανεροὶ μὲν οἱ διώ-
κοντες, πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλείους ἐγίνοντο καὶ τὸ
αἷμα τῶν μαρτύρων ἄρδον τὰς Ἐκκλησίας πολυπλασίονας
τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας ἐξέτρεφε, τῷ ζήλῳ τῶν
προλαβόντων ἐπαποδυσμένων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χριστιανοὶ 20
μὲν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην ἤγομεν, εἰρήνην ἐκείνην ἣν ὁ
Κύριος ἡμῖν κατέλειπεν, ἥς νῦν οὐδ' ἔχνος ἡμῖν ὑπολέ-
λειπται, οὕτως αὐτὴν ἀπηνῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεδιώξαμεν,
Πλὴν ἀλλ' ὅτι αἱ ψυχαὶ ἡμῶν πρὸς τὴν παλαιὰν ἐκείνην
μακαριότητα ἐπανήλθον, ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἦλθεν ἐκ 25
γῆς μακρόθεν ἀνθούντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ
ἡμῖν ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα Ἰστροῦ βαρβάρων δι'
ἑαυτοῦ κηρύσσωσιν τῆς ἐκεῖ πολιτευομένης πίστεως τὴν
ἀκρίβειαν. Τίς ἂν τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν
ἡμῶν διηγῆσαιτο; Τίς ἂν ἐπινοηθεῖν δύναμις λόγου 30
ἐναργῶς ἐξαγγεῖλαι τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἡμῶν
διάθεσιν δυναμένη; Ὅτε μέντοι εἶδομεν τὸν ἀθλητὴν,
ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν ἀλείπτην, ὃς παρὰ τῷ δικαίῳ Κριτῇ
τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήψεται,
πολλοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπιρρώσας ἀγῶνα. 35

2 Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχοῦς εἰς
μνήμην ἡμᾶς ἤγαγες καὶ ἐσέμνυνας ἡμῶν τὴν πατρίδα ὡς
αὐτὴν παρεχομένην τῆς εὐσεβείας τὰ σπέρματα, ἡῤφρανας
μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομνήσει τῶν παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ
ἐλέγχῳ τῶν ὀρωμένων. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Εὐτυχεῖ τὴν 5

16 διαφόρων: τῶν διαφόρων L || 16-17 διώκοντες: διώκοντες φανεροὶ
δὲ οἱ διωκόμενοι LCP² || 21 ἤγομεν εἰρήνην om. L || 22 κατέλειπεν:
κατέλειπεν VLC || posterius ἡμῖν: ἡμῖν λοιπὸν LCP² || 22-23 ὑπολέ-
λειπται: ἀπολέλειπται VBM || 25 ἦλθεν: ἦλθον PBM || 26 δὲ: δὲ ἡ
M || 29-30 τίς ἂν ... διηγῆσαιτο om. L || 30 διηγῆσαιτο: -σεται C ||
31 ἡμῶν om. P add. P² || 34 τῆς δικαιοσύνης: δικαιοσύνης V.

2 1 ἐπεὶ: ἐπειδὴ L || 3 παρεχομένην: παρασχόμενην LCP² ||
ἡῤφρανας: εὔ- MLC || 5 ὀρωμένων: εἰρημένων LP².

ἀρετὴν παραπλήσιος, οἷ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρβάρους
 ἐξημερῶσαι τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ ἐνεργείᾳ
 τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τοὺς ἡμέρως
 ἔχοντας τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐξηγριῶσθαι.
 Ἐαυτοῖς γὰρ λογιζόμεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἁμαρτίαις 10
 τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τῶν αἰρετικῶν τὴν
 δυναστείαν. Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν μέρος ἔτι τῆς οἰκουμένης
 διαπέφευγε τὸν ἐκ τῆς αἵρέσεως ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ
 διηγήματα ἔνστασις ἀθλητικῇ, σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας
 καταξαινόμενα, θυμὸς βαρβαρικὸς ὑπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων 15
 τὴν καρδίαν καταφρονούμενος, αἱ ποικίλαι βάσανοι τῶν
 διωκόντων, αἱ διὰ πάντων ἔνστασις τῶν ἀγωνιζομένων,
 τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, τὰ τελειωτικὰ τῶν μαρτύρων. Τὰ δὲ
 ἡμέτερα οἶα; Ἀπέψυκται ἡ ἀγάπη. Πορβεῖται ἡ τῶν
 Πατέρων διδασκαλία, ναυάγια περὶ τὴν πίστιν πυκνά, 20
 σιγῇ τῶν εὐσεβοῦντων τὰ στόματα, λαοὶ τῶν εὐκτηρίων
 οἴκων ἐξελαθέντες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς Δεσπότην τὰς χεῖρας αἵρουσι. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις
 βαρεῖαι, μαρτύριον δὲ οὐδαμοῦ διὰ τὸ τοὺς κακοῦντας
 ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔχειν προσηγορίαν. Ὑπὲρ τούτων 25
 αὐτός τε δεθήτη τοῦ Κυρίου καὶ πάντας τοὺς γενναίους
 ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας προσ-
 ευχὴν συμπαράλαβε, ἵνα, εἴπερ ἔτι χρόνοι τινὲς ὑπολεί-
 πονται τῇ συστάσει τοῦ κόσμου καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν
 φορὰν συνελαύνεται πάντα, διαλλαγῆς ὁ Θεὸς ταῖς ἑαυτοῦ 30
 Ἐκκλησίαις ἐπαναγάγῃ αὐτὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν
 εἰρήνην.

11 ordo τὴν τῶν αἰρετικῶν LC || 12 ἔτι om. LC || 14 ἔνστασις
 ἀθλητικῇ: ἐνστάσεις ἀθλητικαὶ LC || 15 ἀκαταπλήκτων: ἀπλήκτων C
 || 19 ἀπέψυκται: ἔψυκται LC || 22 ἐξελαθέντες: ἐξελασθέντες C || τοῖς
 om. MLC || 27 τῆς ἐκκλησίας: τῶν ἐκκλησιῶν LC || 30 πάντα: τὰ
 πάντα LC.